

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
AVRUPA BİRLİĞİ ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**İRLANDA EKONOMİK KALKINMASI VE
TÜRKİYE KARŞILAŞTIRMASI**

**GÖKSEL GİDİRİŞLİOĞLU
2501020616**

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Mehmet ALTAN**

Düzeltilmiş Tez

İstanbul - 2005

ÖZ

Tarihi boyunca ülkesinde işgaller ve savaşlar gören ve zengin ve gelişmiş Orta Avrupa'da yer almasına rağmen uzun yıllar boyunca Avrupa'nın en fakir ülkelerinden biri olan İrlanda'nın son yirmi yıl içerisinde yaşadığı değişim şaşkınlık vericidir. Bu Tezde İrlanda'nın son yirmi yılda ve özellikle 1990'lı yıllarda yaşadığı Kelt Kaplanı ünvanını almasını sağlayan ve "İrlanda Ekonomik Mucizesi" olarak adlandırılan ekonomik dönüşüm süreci ayrıntılarıyla ele alınarak, bu ekonomik başarıyı sağlayan faktörler analiz edilmiş, ve İrlanda örneğinden yola çıkarak Türkiye'nin aynı göstergelere göre durumu incelenmiş ve Türkiye'nin benzeri bir ekonomik başarı kazanabilmesi için neler yapması gerektiği sorusu cevaplanmaya çalışılmıştır.

ABSTRACT

The alteration of Ireland ,which was one of the poorest countries of Europe although being located in the Central Europe and which witnessed several invasions and armed conflicts in its homeland, is astonishing. In this, thesis, the economic transformation period that Ireland witnessed in the last twenty years and especially in the 1990's , which is named Irish Economic miracle and which gifted Ireland the title "Celtic Tiger", and the factors that provided the said economic success has been deeply analyzed and setting off from the Irish example, Turkey's situation due to the same indicators has been examined and an answer is tried to be found to the question " What should Turkey do to achieve a likewise success?"

ÖNSÖZ

İrlanda devletinin 1990'lı yıllarda yaptığı ekonomik patlama Avrupa'da ve dünyanın diğer bölgelerinde oldukça büyük bir yankı uyandırmış, İrlanda'nın başarmış olduğu ve tezde ayrıntılı bir biçimde ortaya konan İrlanda Ekonomik Mucizesi" alanlarında uzman olan birçok bilim adamı, siyasetçi, bürokrat ve yönetici tarafından incelenmiş ve İrlanda'nın bu kadar kısa sürede bir ekonomik dönüşüm projesini nasıl başardığı sorusu bu kişiler tarafından yanıtlanmaya çalışılmıştır. Ancak yurtdışındaki eğilimin aksine Türkiye'de bu konuda yapılmış çalışmalar çok fazla sayıda değildir. Oysa, İrlanda'nın yazmış olduğu ekonomik başarı öyküsünden ülkemizin çıkarabileceği önemli dersler bulunmaktadır.

Tezde, İrlanda'nın yaratmış olduğu ekonomik başarı mercek altına alınarak İrlanda'nın 1980'li yılların tarım toplumundan 2000'li yılların bilgi toplumuna 20 yıl gibi kısa bir sürede gelmesini sağlayan faktörler, çok yönlü olarak incelenmekte, Türkiye'nin İrlanda ekonomik kalkınmasını sağlayan sektörler açısından fotoğrafı çekildikten sonra benzer bir ekonomik başarı öyküsünün de Türkiye'de yazılabilmesi için yapılması gerekenler tespit edilmeye çalışılmaktadır.

Bilge yol göstericiliğini esirgemeyen Danışman Hocam Prof. Dr. Mehmet Altan'a, değerli bilgilerini benimle paylaşan Avrupa Topluluğu öğretim üyelerine, tezimle ilgilenen, bu tezi yazmamda büyük rolü olan akademik materyali bana gönderen Sayın İrlanda Büyükelçisi Sean Whealan'a, benimle beraber uykusuz geceler geçiren eşim Derya Er Gidirişlioğlu'na ve günün her saatinde yardıma hazır olan Dr. Murat Çetin'e bu vesileyle teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

	SAYFA
ÖZ	iii
ÖNSÖZ	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar LİSTESİ	viii
GRAFİKLER LİSTESİ	ix
KISALTMALAR LİSTESİ	x
GİRİŞ	1

I. BÖLÜM

TARİHSEL SÜREÇTE İRLANDA'NIN SİYASİ İKTİSADİ VE TOPLUMSAL YAPISI

1.1. İRLANDA'NIN NUFUS VE COĞRAFİ YAPISI.....	6
1.2. TARİHSEL SÜREÇTE İRLANDA	6
1.2.1. Ortaçağda İrlanda	7
1.2.1.1 Viking İstilasası	8
1.2.1.2. İngiliz Norman İstilasası	8
1.2.2. Yeniçağ ve Yakınçağda İrlanda	9
1.2.3. İrlanda Özgür Devleti	11
1.3. İRLANDA'NIN SİYASİ VE TOPLUMSAL YAPISI	12
1.4 İRLANDA EKONOMİSİNİN GELİŞİM SÜRECİ	14
1.4.1. AB Üyeliği Öncesinde İrlanda Ekonomisi	14
1.4.2. AB Üyeliği Sonrası İrlanda Ekonomisi	16
1.4.3. 1982'den Günümüze İrlandaEkonomisi	17
1.4.3.1. Başarısız Stabilizasyon Dönemi 1982-1986	17
1.4.3.2 Sıkı Maliye Politikaları Dönemi 1987-1993	18
1.4.3.2.1 Ulusal Canlanma Planı (1987-1990)	18
1.4.3.2.2 Ekonomik ve Toplumsal İlerleme için Program 1990-1993	20
1.4.3.3. İktisadi Büyüme Dönemi 1993-2000	21
1.4.3.3.1 Rekabet Gücü ve Çalışma için Program 1994-1996	22

1.4.3.3.2. Kapsama, İstihdam ve Rekabet Gücü	
için Ortaklık 2000	23
1.4.3.3.3. Refah ve Eşitlik Progr 2000-2002	25
1.4.4. Sektörler İtibariyle İrlanda Ekonomisi	27
1.4.4.1. Tarım	27
1.4.4.2. Sanayi	30
1.4.4.3. Hizmetler	33
1.4.4.4. Dış Ticaret	35
1.4.4.4.1 İthalat	35
1.4.4.4.2 İthalat	36

II. BÖLÜM

İRLANDA EKONOMİK KALKINMASINI SAĞLAYAN FAKTÖRLER

2.1 EĞİTİM	39
2.1.1. İlk ve Orta Dereceli Eğitim	41
2.1.2 Yüksek Öğrenim	43
2.1.3. Mesleki Eğitim	45
2.2. DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI	47
2.3. İRLANDA'NIN DEMOGRAFİK, KÜLTÜREL VE COĞRAFİ AVANTAJLARI..	53
2.3.1. İrlanda'nın Demografik Avantajları	53
2.3.1.1. Çalışma Yaşına Gelmiş Genç Nüfus	54
2.3.1.2. İşsizlerin Oluşturduğu Hazır İşgücü Havuzu	54
2.3.1.3. Kadınların İşgücüne Artan Katılımları	56
2.3.1.4. İstihdamın Gelişimi	57
2.3.2. İrlanda'nın Kültürel Avantajları	59
2.3.3 İrlanda'nın Coğrafi Avantajları	60
2.4. İRLANDA'NIN KALKINMASINDA AVRUPA BİRLİĞİNİN ROLÜ	60
2.5. İRLANDA'NIN KALKINMASINDA VERGİ İNDİRİMLERİNİN ROLÜ	70
2.5.1 Gelir Vergisi	71
2.5.2 .Kurumlar Vergisi	73
2.6. İRLANDA'NIN KALKINMASINDA ÖNE ÇIKAN KURUM VE KURULUŞLAR	76

2.6.1. Forfas	76
2.6.1.1. Girişim ve Ticaret Bölümü	76
2.6.1.2. Bilim, Teknoloji ve Yenilik Bölümü	77
2.6.2.İrlanda Girişim Kurumu (Enterprise Ireland)	77
2.6.3 İrlanda Endüstriyel Gelişme Kurumu (IDA IRELAND)	78

III. BÖLÜM

TÜRKİYE EKONOMİSİ VE İRLANDA ÖRNEĞİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

3.1. 1923 TEN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE EKONOMİSİNİN GÖRÜNÜMÜ	80
3.1.1. Planlı Dönem Öncesi Yıllar	80
3.1.2. Planlı Dönem	82
3.1.3. 1980'den Günümüze Türkiye Ekonomisi	84
3.2. SEKTÖRLER İTİBARIYLA TÜRKİYE EKONOMİSİ	87
3.2.1. Tarım	88
3.2.2. Sanayi	90
3.2.3 Hizmetler	94
3.2.4. İstihdam	97
3.2.5. Dış Ticaret	99
3.2.5.1. İthalat	99
3.2.5.2. İhracat	100
3.3. İRLANDA EKONOMİK KALKINMASINI SAĞLAYAN FAKTÖRLER AÇISINDAN TÜRKİYE'NİN DURUMU	101
3.3.1. Eğitim	101
3.3.2 Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları	107
3.3.3. Türkiye Cumhuriyetinin Avrupa Birliği Süreci	115
3.3.4. Vergi	121
SONUÇ	127
KAYNAKÇA	138

TABLÖLAR

TABLO 1: İRLANDA'NIN TEMEL MAKROEKONOMİK VE SOSYOEKONOMİK PERFORMANS GÖSTERGELERİ (1987-1999).....	25
TABLO 2: 1990'LARDA İRLANDA EKONOMİSİNDE HİZMET SEKTÖRÜNÜN YAPISI.....	34
TABLO 3: 1980-1988 YILLARI ARASINDA İRLANDA'DA İŞSİZLİK.....	54
TABLO 4: EKONOMİK FAALİYETLERİN BAŞLICA ALANLARINDA ÇALIŞAN KİŞİ SAYILARI VE TOPLAM İŞGÜCÜ	58
TABLO 5: İRLANDA'NIN AB BÜTÇESİNDEN ALDIĞI PAY VE AB BÜTÇESİNE KATKISI	63
TABLO 6: AB BÜTÇESİNDEN İRLANDA'NIN ALDIĞI PAYLARIN DÖKÜMÜ..	66
TABLO 7: 1987-1997 ARASINDA SEÇİLMİŞ HANE HALKI TİPLERİNDE VERGİ REFORMUNUN ETKİSİ VE REEL SATINALMA GÜCÜNÜN ETKİSİ.....	72
TABLO 8: 1977-2004 CARİ FİYATLARLA FERT BAŞINA GSMH.....	85
TABLO 9: 1923-1990 ARASINDA SEKTÖRLERİN MİLLİ GELİRDEKİ PAYI...	87
TABLO 10: TEMEL EKONOMİK BÜYÜKLÜKLER.....	88
TABLO 11: TÜRKİYE'DE TARIMA AYRILAN TOPRAKLARIN DAĞILIMI	89
TABLO 12: SANAYİ SEKTÖRLERİNİN ÜRETİMDEKİ PAYI	93
TABLO 13: SANAYİ ÜRETİMİNDE TEKNOLOJİ KULLANIMI	94
TABLO 14: İSTİHDAMIN SEKTÖREL DAĞILIMI	97
TABLO 15: İSTİHDAM EDİLENLERİN MESLEKİ MEVKİ DURUMU	98
TABLO 16: İTHALATIN MAL GRUPLARI İTİBARIYLA DAĞILIMI	99
TABLO 17: İHRACATIN SEKTÖREL DAĞILIMI	100
TABLO 18: İHRACATTA TEKNOLOJİ YOĞUNLUĞU	100
TABLO 19: TÜRKİYE NÜFUSU EĞİTİM PROFİLİ	102
TABLO 20: EĞİTİM KADEMELERİNDE ÖĞRENCİ SAYILARI VE OKULLAŞMA ORANI	104
TABLO 21: TÜRKİYE'DE İŞGÜCÜNÜN EĞİTİM DÜZEYİ	104
TABLO 22: 19. YY. BAŞINDA OSMANLI İMPARATORLUĞUNDA YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI	109
TABLO 23: YABANCI SERMAYENİN SEKTÖREL DAĞ. VE FİİLİ GİRİŞLER...	111
TABLO 24: TÜRKİYE'DE GENEL BÜTÇE İTİBARIYLA VERGİ YÜKÜ	122

GRAFİKLER

GRAFİK 1: 1981-1996 ARASINDA İRLANDA'DA ÇALIŞANLARIN EĞİTİM DURUMLARI (%)	41
GRAFİK 2: 1990-2003 DÖNEMİ KURUMLAR VERGİSİ ORANLARI	75

KISALTMALAR LİSTESİ

A.B	Avrupa Birliği
ABGS.	Avrupa Birliği Genel Sekreterliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AT	Avrupa Topluluğu
CHF	Cumhuriyet Halk Fırkası
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
DGM	Devlet Güvenlik Mahkemesi
DİE	Devlet İstatistik Enstitüsü
DP	Demokrat Parti
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
DYS	Doğrudan Yabancı Sermaye
EMS	European Monetary System
ETİP	Ekonomik ve Toplumsal İlerleme İçin Program
ERDF	European Regional Development Fund
ESF	European Security Fund
ESRI	Economic and Social Research Institute
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
IDA	Industrial Development Agency
IMF	International Monetary Fund
IFSC	International Finance Services Center
KİT	Kamu İktisadi Teşekkülü
KDV	Katma Değer Vergisi
KOBİ	Küçük ve Orta Boy İşletmeler
KTFD	Kıbrıs Türk Federe Devleti
MGGK	Merkezi Gözden Geçirme Komitesi
NATO	North Atlantic Treaty Organisation
OECD	Organization for Economic Co-Operation and Development
OPEC	Organization of Petroleum Exporting Countries

ÖTV

Özel Tüketim Vergisi

TBMM

Türkiye Büyük Millet Meclisi

TCK

Türk Ceza Kanunu

UCP

Ulusal Canlanma Planı

UESK

Ulusal Ekonomik ve Sosyal Konsey

UESF

Ulusal Ekonomik ve Sosyal Forum

GİRİŞ

İrlanda devleti, tarih boyunca birçoğu deniz aşırı ülkelerden gelenler ve en önemlisi İngilizler olmak üzere tarih boyunca birçok devletin ve topluluğun saldırısına ve istilasına uğramıştır. İrlanda tarihi, özellikle İngiliz istilasına karşı yürütülen sayısız mücadeleyle doludur. İngiliz istilasına karşı yürütülen bağımsızlık mücadelesi 1900'lü yılların başlarında sonuç vermiş ve İrlanda Bağımsız Devleti Eire 1932 yılında kurulmuş; tamamen her yönüyle bağımsız bir İrlanda devleti bölünmüş olarak da olsa ancak 1948 yılında İrlanda meclisinin İrlanda'nın Uluslar Topluluğundan çıkmasını sağlayan İrlanda Ulusal Yasasını çıkarmasıyla sağlanabilmiştir. Bütün bu gelişmelere rağmen Hükümetler IRA'nın (İrlanda Cumhuriyet Ordusu) yaratmış olduğu şiddet dalgasını önlemekte çoğu zaman yetersiz kaldılar.

Bu kaotik ortamda İrlanda ekonomisinin büyük bir performans gerçekleştirmesi beklenemezdi ve nitekim İrlanda ekonomisi uzun süre Avrupa'nın en zayıf ekonomisi olarak kaldı. Ülke bir tarım ekonomisiydi. Yoksulluk oranları çok yüksekti ve özellikle kalifiye işgücü başta olmak üzere insanlar İrlanda ekonomisinden umudunu kesmişler, gelişmiş Avrupa ülkelerine ve deniz aşırı ülkelere göç ediyorlardı. Halkın perişan hali ve insanların umutsuzluğu başta James Joyce olmak üzere Jonathan Swift, William Butler Yeats, Sean O'Casey, John Millington Synge gibi dünyaca ünlü İrlandalı edebiyatçıların eserlerinde sıklıkla dile getirilmiştir.

İrlanda ekonomisi, 1990'lı yıllarda bir yapısal dönüşüm geçirmiştir. 1980'li yılların sonunda İrlanda ekonomisi krizde olan bir ekonomiydi. Bir tarım ülkesi görünümündeki İrlanda, 1980'li yılların sonunda büyük işsizlik oranı, hızla düşen istihdam oranları, ülkede zirveye çıkmış mali kriz ve Avrupa Birliği ortalamasının oldukça altındaki hayat standardıyla "Avrupa'nın hasta adamı" olarak adlandırılıyordu. Ülkede hızla düşen refah seviyesi ve istihdam oranlarına karşın hiçbir şekilde geri adım atmayan sendika yöneticileri, yüksek vergi oranları gibi etkenlerin bir sonucu olarak ülkede yatırım ortamı sürekli bozulmaktaydı ve İrlanda yetişmekte olan genç nüfusu için yeni iş sahaları yaratamamaktaydı. Ülke, o zamanki adıyla Avrupa Ekonomik Topluluğuna 1973 yılı gibi erken bir tarihte girmiş

olmasına rağmen uzun yıllar topluluğun hasta adamı ve en fakir ve en kötü ekonomik performansa sahip ülkesi olmuştur.

Bu kötü gidişe bir son vermek için İrlanda'da hükümet, sendika temsilcileri, işçi ve işveren temsilcileri bürokratlar, Sivil Toplum Örgütleri gibi sosyal taraflar bir araya geldiler ve Ulusal Programlar hazırladılar. Ülkenin geleceği için her sosyal taraf kendisinden ödün verdi. Eğitime ayrılan pay arttırıldı. Yeni Bilgi ve İletişim çağında rekabet edebilecek nitelikli işgücünün yetiştirilmesi hedeflendi ve bu hedefte başarı sağlandı. Kurumlar vergisi %10'lara çekilerek ve diğer teşviklerle ve İrlanda'nın Avrupa'nın merkezindeki konumu ve İngilizce konuşulan bir ülke olmasının sağladığı avantajlarında yardımıyla Doğrudan Yabancı Sermaye yatırımlarının ülkeye girmesi sağlandı.

10 yıl gibi kısa bir süre sonra ise tablo tamamen tersine döndü. 1990'lı yılların sonunda ise belki de İrlanda tarihinde ilk defa olarak ekonomik ve toplumsal tablo tablo oldukça farklıydı . Artık İrlanda ekonomisinin performansı son derece yüksek seyrediyordu. İşsizlik oranları % 8'in altına düşürülmüş, GSMH ve GSYH hızla büyümektedir. Ülke halkının eğitim düzeyi hızla yükselmektedir. Ülkede üretimin büyük bir kısmı ileri teknoloji ile yapılıyor, bankacılık, bilgisayar yazılım ve donanımı, ilaç, çağrı merkezi hizmetleri gibi katma değeri yüksek alanlar başta olmak üzere birçok sektörden dünya ölçeğinde önde gelen şirketler akın akın İrlanda'da üs kurmaya ve bu ülkede üretim yapmaya başlamışlardır. Daha da etkileyici olarak bu şirketler, üretimlerinin önemli bir bölümünü İrlanda Cumhuriyeti toprakları üzerinde gerçekleştirmeye başlamışlardır. İrlanda'da kurumlar vergisi oranları dünya ortalamasının oldukça altına çekilmişti. Gelir vergisi oranları artan refaha paralel bir biçimde sürekli olarak çalışanların lehine gözden geçirilmekteydi. Ücretlerde hızlı bir yükseliş kaydedilmişti. Ülkenin önde gelen sosyal tarafları siyasal partiler, bürokratlar, sendikalar, sivil toplum kuruluşları, sanayiciler, tarım kesimi bir araya gelerek ülkenin gelecekte daha iyi olabilmesi için bir araya gelerek ortak politikalar üzerinde uzlaşıyorlardı.

Artık İrlanda ekonomisinden hasta adam olarak değil Kelt Kaplanı diye bahsedilmekteydi. On yıl gibi kısa sürede İrlanda ekonomisinin geçirmiş olduğu dönüşüm ise " İrlanda Mucizesi" olarak adlandırıldı. Böylece İrlanda ekonomisi

yüzyıllardır ilk kez fakir, bütçe açıklarının döndürülerek toplumun ve devletin korunmaya çalışıldığı bir ülke değil, ülkesini ve toplumunu refaha kavuşturmuş, ekonomisi fazla veren bir toplum haline gelmişti. Ülkede tarım kesiminde ve kırsal bölgede yaşayan nüfus hızla azaldı ve tarım modern yöntemlerle ve geniş arazilerde yapılarak katma değeri yüksek hale geldi, tarıma dayalı sanayi hızla gelişti. Ülke yüksek teknolojiye dayalı bir üretim üssü haline geldi. Bankacılık, bilgisayar yazılımı ve donanımı, kimya ve ilaç sanayi gibi sektörlerde araştırma ve geliştirme faaliyetleri hız kazandı. Bu alanlarda çalışabilecek yüksek eğitim ve birikime sahip genç insanlar yetiştirildi. Yeni yetişen kuşağın küresel bilgi çağının rekabet ortamına hazır bir şekilde yetişmeleri belirli bir plan ve program çerçevesinde sağlandı.

Bütün bu çabaların sonucunda sağlanan başarı o kadar büyük oldu ki ekonomi yıllık % 10 büyümenin de üzerinde ve istikrarlı büyüme performansı yakaladı. İrlandalılar belki de son yüz yıllık tarihlerinde ilk defa göç veren değil, göç alan bir ülke haline geldiler. İrlanda'da çalışma imkanı bulamadığı için yurtdışına göç etmiş olan kalifiye veya yurtdışında çalışarak kalifiye hale gelmiş olan İrlandalıların pek çoğu sağlanan bu ekonomik başarıların bir sonucu olarak İrlanda'ya geri döndüler ve bir tersine göç süreci başladı. Bu gelişmeler sonucunda Avrupa'nın hasta adamı, on yıl gibi son derece kısa bir zaman dilimi içerisinde dünyanın en zengin 10 ülkesinden bir tanesi haline geldi.

Tezin birinci bölümünde, İrlanda devletinin bir krizler ve sosyal istikrarsızlık ekonomisinden 1990'lı yıllarda, geçmişte içerisinde bulunduğu Birleşik Krallık ve hatta 1973 yılından bugüne üyesi bulunduğu Avrupa topluluğu ortalamalarının çok üzerinde gerçekleşen temel ekonomik göstergelere ulaşmak yolunda atmış olduğu adımların çözümlemesi yapılmakta ve İrlanda tarihinin, İrlanda devletinin ve İrlanda ekonomisinin dün ve bugün karşılaştırılarak alınmış olan mesafe tüm yönleriyle incelenmektedir

Türkiye Cumhuriyeti'nin bugünkü toprakları içerisinde olan Ön Asya olarak da bilinen Anadolu Türkler ve diğer uluslar tarafından kurulmuş olan dünyaca ünlü sayısız önemli medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Parayı bulmuş olan Lidyalılar, Hititler, Sümerler, Sonradan Bizans olarak adlandırılmış olan Doğu Roma

İmparatorluğu,Büyük Selçuklu Devleti ve Anadolu Selçuklu devleti, Osmanlı İmparatorluğu, bu devlet ve imparatorlukların en önde gelenleridir.

Dünyanın en büyük İmparatorluklarından bir tanesi olan Osmanlı İmparatorluğunun çökmesinin ardından yürütülen başarılı bir Kurtuluş savaşından sonra Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk tarafından 1923 yılında kurulmuş olan bağımsız Türkiye Cumhuriyeti kuruluşunun ilk yıllarında uzun sürmüş olan savaş yılları ve İmparatorluk döneminden kalan borç ve zayıf ekonomi mirasının da bir sonucu olarak kuruluşunun ilk yıllarında önemli ekonomik zorluklarla karşı karşıya kalmıştır. Ancak bu dönemde oldukça başarılı sayılabilecek ekonomik politikalar uygulanmış, yürütülen sanayi ve kalınma politikalarıyla önemli mesafeler kaydedilmiştir.

İkinci Dünya savaşının ardından geçilen çok partili hayatın belirli dönemlerinde oldukça sevindirici ekonomik ve siyasi başarılar sağlanmakla beraber demokrasi süreci zaman zaman askeri müdahalelerle askıya alınmış ve ülke iç ve dış kaynaklı sebeplerle bağlı olarak ekonomik ve siyasi açmaz ve darboğazlarla karşı karşıya kalmıştır.

Özellikle 2. Dünya savaşından sonra Türkiye'de nüfus artış hızı çok yüksek gerçekleşmiş ve kırsal kesimden şehre hızlı göç dalgaları gerçekleşmiş olmasına rağmen özellikle kırsal kesimde yüksek doğurganlık oranı neticesinde kırsal nüfus beklenen oranda gerilememiş, eğitim faaliyetleri yeterli olamamış, ülke planlanan dönüşümü bir türlü gerçekleştiremeyerek sanayi hamlesini tamamlayamamış, sağlanan bazı başarılarla rağmen Türkiye Cumhuriyeti ekonomisi genel hatlarıyla bir tarım ekonomisi görüntüsünü çok fazla aşamamıştır

1980'li yılların başlarında ülke karma ekonomiden serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecini yaşamış ve bu dönemde ülke ekonomisi umut verici gelişmeler göstermiştir. Ancak bu süreç devam etmemiş, 1990'lı yıllar İrlanda ekonomisinin başarmış olduğu ekonomik patlamanın aksine Türkiye için kavgalı Koalisyon yılları olarak birçok uzman tarafından kayıp yıllar olarak adlandırılmıştır.

2000'li yıllara yaşanan ekonomik krizin getirmiş olduğu ekonomik sıkıntı ortamında girilmiş ancak bu krizin ardından gerçekleştirilen ekonomik reformlar, uzun süren

koalisyon döneminin ardından 2002 yılında işbaşına gelen tek parti hükümetinin getirmiş olduğu istikrar ile girilmiş ve 2004 yılında kırk yılı aşan Avrupa Birliği üyelik macerasının sonunda müzakereler için tarih alınmış ve ülke ilerisi için ümitli olunabilecek bir noktaya gelmiştir.

Ancak halen Türkiye ekonomisi başta işsizlik, yüksek iç ve dış borç oranı, ülkede sermaye ve tasarruf oranlarının yetersizliği, yüksek kırsal nüfus, tarımın ekonomideki büyük rolü, sanayisinin yetersizliği,ve düşük teknoloji kullanılarak üretim, ve ülkedeki düşük eğitim oranları ve bölgeler arasındaki yüksek kalkınmışlık farkları olmak üzere önemli problemlerle karşı karşıyadır. Bu problemlerin bir çözüme kavuşabilmesi ise ancak yeryüzü standartlarında hazırlanacak ve uygulanacak etkin planlarla mümkün olabilecektir.

Tezin ikinci bölümünde Türkiye tarihi, Türkiye Cumhuriyeti ve Türkiye ekonomisinin özellikle İrlanda ekonomik mucizesinin yaşandığı yıllar başta olmak üzere gerçekleştirmiş olduğu performans ve İrlanda'nın ekonomik kalkınmasını sağlayan genç nüfus, eğitim yabancı sermaye, vergi oranları gibi alanlarda Türkiye'nin yeri analiz edilmektedir.

Üçüncü bölüm olan sonuç bölümünde ise İrlanda ve Türkiye devletleri, özellikle 1980, 1990 ve 2000'li yıllar olmak üzere ekonomik, siyasal, toplumsal, demografik bakımlardan karşılaştırılmakta ve İrlanda ekonomik kalkınmasını sağlayan faktörler açısından Türkiye'nin bulunduğu konum tespit edilmeye çalışılmakta ve Türkiye'nin benzer bir ekonomik başarı sağlayarak bir "Türk Kaplanı" unvanı alması için neler yapması gerektiği sorusuna yanıt bulunmaya çalışılmaktadır.

I. BÖLÜM

TARİHSEL SÜREÇTE İRLANDA'NIN SİYASİ İKTİSADİ VE TOPLUMSAL YAPISI

1.1. İRLANDA'NIN NÜFUS VE COĞRAFİ YAPISI

İrlanda'nın resmi adı İrlanda Cumhuriyeti'dir. Başkenti Dublin'dir. Yüzölçümü 70.285 kilometrekaredir. Ülke 51-55 derece kuzey enlemleri ve 5-10 derece kuzey boylamları arasında yer alır. İrlanda'nın tek kara komşusu Birleşik Krallık sınırları içerisinde bulunan ve ülkenin kuzeydoğusuna düşen Kuzey İrlanda'dır. Kıyı şeridi kuzey, batı ve güneyde Atlas okyanusu doğuda İrlanda denizi ve St George kanalı ile çevrilidir. İrlanda yüksekliğin çok fazla olduğu bir ülke değildir. Ülke topraklarının yalnızca yüzde 15'inde yükseklik 210 metreyi aşar. İrlanda'da deniz etkisine açık ve ılıman bir iklim hüküm sürer. Hiçbir yerin denize uzaklığı 110 kilometreyi geçmez.¹ Yaygın kanaatin aksine ülke topraklarının yalnızca yüzde 5'i ormanlarla kaplıdır. Buna karşılık İrlanda topraklarında bulunan geniş çayırlar (yüzde 70) çok sayıda çiftlik hayvanı yetiştirilmesine olanak verir. Ekili ve dikili alanların oranı ise sadece yüzde 15'dir ancak bu topraklar son derece verimlidir.²

İrlanda'nın 2004 yılı ölçümlerine göre nüfusu 3.969.558 kişidir. Bu nüfusun yüzde 21'i 0-14 yaş arasında (430.905 erkek, 404.218 kadın), yüzde 67.5'i 15-64 yaş arasında (1.342.233 kadın, 1.337.580 erkek) yüzde 11.5'i ise 65 yaş ve üzerindedir. (199.379 erkek, 255.243 kadın) İrlanda'nın nüfus artış hızı 1.16'dır. Doğum oranı 1000 kişi başına 14.47 ölüm oranı ise 1000 kişi başına 7.91'dir.³ Bu durumda İrlanda'nın doğum oranı ölüm oranının iki katıdır ve doğal nüfus artış hızı çok yüksektir denilebilir.

¹ "İrlanda", **Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi**, 32c, İstanbul, Hürriyet Ofset ve Matbaacılık, 1993, C:16, s.409.

² **A.e.**, s.410.

³ CIA, " **Ireland Factbook**", s.1, (Çevrimiçi) <http://www.cia.gov/cia.publications/factbook/geos/ei.html>, 10.Ağustos.2004

İrlanda Avrupa’da yurtdışına göçlerin en yaygın olduğu ülkedir. Öyle ki, kendisine en yakın ülkelerle karşılaştırıldığında bile çok ileridedir. Ancak ülke ekonomisinde son zamanlarda yaşanan büyük ilerlemeler sayesinde bu göçler günümüzde azalmış hatta kimi durumlarda tersine göçler dahi yaşanmaya başlamıştır.

İrlanda günümüzde nüfusu 1841 yılındakinden daha az olan tek Avrupa ülkesidir. Adanın doğal kaynaklarının az oluşu, tarım veriminin güvensizliği ve özellikle 1846-1848 yılları arasında yaşanan büyük açlık milyonlarca göçmeni anavatanından savurdu. İrlandalılar, en çok okyanus ötesine A.B.D., Kanada, Avustralya ve Büyük Britanya’ya göç ettiler. 1780-1980 yılları arasında 10 milyonu aşkın insan İrlanda’dan göç etti.

120 yıl süren nüfus gerilemesinden sonra nüfus yeniden artmaya başlamıştır. Hem çok yüksek doğal artış hızı hem de birçok göçmenin geri dönmesi nedeniyle 1961 yılında 2.815. 000 olan nüfus 1971 yılında 2.971.000, 1981 yılında 3.360.000, 1990 yılında 3.441.000. olmuştur.⁴ Bu diriliş bir ölçüde 1958 yılından sonra yapılan yatırımların ve yabancı sermayenin ülkeye girmesine elverişli yeni iktisat siyasetinin sonucudur. Ama en az onun kadar önemli bir diğer neden ise İrlanda’nın AET’ye girmesidir. Böylece Avrupa pazarları, topluluğun geniş sübvansiyonlarıyla İrlanda’nın önüne açıldı. ⁵

1.2. TARİHSEL SÜREÇTE İRLANDA

1.2.1. Ortaçağda İrlanda :

Ortaçağda İrlanda Romalılaştırılmış Avrupa dışında kaldı. Aziz Patrick’in 5. Yüzyılda bölgede Hristiyanlığı yaymış olmasına karşın bölgede Kelt tipi farklı bir Hristiyanlık gelişti ve Avrupa’nın diğer bölümünün aksine İrlanda’da dinsel bölgeleri yöneten manastırlar sistemi yerleşmedi. Özerk manastırlar Kelt tipi Hristiyanlığın temel birimi haline geldi ve V. Yüzyılda büyük öğretim merkezleri haline dönüşen

⁴ “İrlanda”, **Büyük Larousse**, 26c, İstanbul, Interpress Basın Yayıncılık, 1990, C:11, s. 5765.

⁵ A.e.

İrlanda manastırları ülke dışına iyi yetişmiş misyonerler yollar hale geldi .⁶ Tüm bu bilgiler ışığında denilebilir ki, Avrupa'nın karanlık çağı İrlanda açısından aydınlık bir çağ olmuştur.

1.2.1.1 Viking İstilas

İskandinavya'dan yola çıkan ve İrlanda kıyılarına ilk kez 795 yılında saldıran Vikingler, bundan sonra akınlarını sık sık tekrarladılar. Bu akınlar sonunda Annagassan ve Dublin'i ele geçirerek müstahkem limanlar kurdular. 840 yılında ülkenin kuzeyini istila çabalarının geri püskürtülmesine karşın Dublin'de Vikingler önemli bir güce ulaştılar. O dönemde böyle bir durumda feodalizmin gelişmesi gerekirken İrlanda topraklarında böyle bir gelişme olmadı. Bu durumun ana nedeni Roma hukukunun İrlanda'da hiç uygulanmamasıdır. Oysa Roma hukuku Ortaçağ Avrupa'sında feodalizmin ana çerçevesini oluşturmuştu.⁷ Ayrıca İrlanda'da o dönem uygulanmakta olan Brahon hukukunun mülkiyet hakkını koruması ve yöneticilik hakkının kan bağı yolu ile devrini öngörmesinin de İrlanda'da feodalizmin yerleşmemesine yol açtığı söylenebilir. İrlandalılar 1014 yılında Kral Brian Boru'nun yönetimi altında toplandılar ve Clanford savaşı ile Vikingleri kesin bir yenilgiye uğrattılar. .Bu arada Vikingler ülkenin denetimini ellerinden kaçırdılar ancak İrlanda'nın ilk kentlerini onlar kurdular. Bu kentlerin en önemlileri Dublin ve Waterford'dur.⁸

1.2.1.2. İngiliz- Norman İstilas

Viking istilasının püskürtülmesinden yüz elli yıl sonra İrlanda bir başka sarsıntı ile karşılaştı. II.Henry , Papa Adrianus IV'ün yazmış olduğu, kendisine İrlanda kilisesini Roma ölçülerine uydurma yetkisi veren mektubu kullanarak kendisini "İrlanda Baş Lordu" ilan etti. Daha sonra bir orduyla İrlanda'ya geçti ve bu unvanını İrlanda'da geniş topraklar ele geçirmiş olan İngiliz Norman baronlarına ve İrlanda krallarının çoğuna onaylattı. Ölümünün ardından onun yerini alan I.John ve daha sonraki hükümdarlar döneminde İrlanda'da İngiliz yönetim biçimi ve İngiliz kurumları kök

⁶ "İrlanda", **Grolier International Americana**, 22c, İstanbul, Medya Holding A.Ş., 1993, C:8, s.8.

⁷ **Ana Britannica**, s.410 .

⁸ "İrlanda", **Grolier International Americana**, s.2.

salmaya başladı. 1297 yılında İngiliz kökenli İrlanda soylularına dayanan bir parlamento oluşturuldu. Bununla birlikte İngiliz kökenli soylular giderek İrlanda kültürü potasında eridiler. 15. Yüzyıla gelindiğinde İngiliz krallarının doğrudan egemenliği Dublin'i çevreleyen ve Pale adı verilen küçük bir bölgeyle sınırlı kalıyordu.⁹

1.2.2 Yeniçağ ve Yakınçağda İrlanda

Adanın ikinci kez fethine karşı en kararlı direniş Ulster'li (günümüzde Kuzey İrlanda) Gael reislerinden geldi. İşgalciler, önce reislerle boyun eğdiler ancak daha sonra atalarından kalma bu topraklarda İngiliz soyluları gibi yaşamaktan hoşlanmayan reisler, 1607 yılında Avrupa'nın diğer ülkelerine göçtüler. Bu göçü bahane eden İngiltere, onların geniş topraklarına el koydu ve İngiliz korumasında olan ve İngiliz Protestanlarının yaşadığı yeni yerleşim birimleri kurdurdu. Katolik İrlandalılar, Protestan Britanyalılar karşısında sömürge hayatı yaşamaya başladılar. Britanyalılar onlara çeşitli baskılar uygulamaya başladı ve Gael dilini yasak etti.¹⁰ İrlanda'nın geri kalan kesimlerindeyse Protestanlar küçük ancak varlıklı bir kesim olarak kaldılar.

Topraklarını ve İrlanda'da siyasal üstünlüklerini geri almak amacıyla İrlandalılar, Katolik kral II.James'i destekledilerse de onun Boyne Çarpışmasında 1690 yılında yenilmesiyle büyük zarara uğradılar. İrlandalı seçkin Protestanlar, bir cezalandırma yasası çıkarılmasını sağlayarak Katolik seçkin sınıfın elindeki iktidarı ve toprağı almak teşebbüsünde bulundular. Bunda bir ölçüde başarılı oldularsa da İngiltere'de kendi parlâmentolarından umdukları desteğı elde edemediler. İngiltere parlamentosu, İrlanda ticaretine ayrımcılık uyguladı ve bunun sonucunda birçok Presbiteryen İskoç Amerika'ya göç etti.¹¹

1782 yılında iptal edilinceye kadar halk bu cezalandırma yasalarını tanımadıysa da bu yasaların getirdiğı cezalandırma ve yoksulluk onları büyük sıkıntıya soktu. Sömürge İrlanda, İngiltere ile rekabet edemezdi. İngiltere İrlanda'dan yaptığı hayvan ve dokuma ürünlerini sınırlama kararı alınca daha fazla dayanamayan İrlanda halkı

⁹ **Büyük Larousse**, s.5765.

¹⁰ **İrlanda, Meydan Larousse Gençlik Ansiklopedisi**, 4c, İstanbul, Meydan Gazetecilik ve Neşriyat Ltd Şti, 1987, C:2, s.279.

¹¹ Ana Britannica, s.413.

ayaklandı ve bu ayaklanma sonucunda rejimin liberalleşmesi sağlandı. Bu durum bir rahatlama getirdi ve nüfus 1780-1845 yılları arasında 4 milyon arttı.¹²

1789 Fransız devriminin ve Amerikan Bağımsızlık Savaşının etkileri her yerde olduğu gibi İrlanda'da da çok geçmeden görülmeye başlandı. Fransız devriminden ve Amerikan Bağımsızlık Savaşından esinlenen ve Birleşik İrlandalılar Toplumunu kurmak isteyen ve çoğunlukla Presbiteryenler ile kuzeyli çiftçilerden oluşan topluluğu tatmin etmedi. Birleşik İrlanda yanlılarının 1798 yılında çıkardığı ayaklanma hızla bastırıldıysa da İrlanda sorununa köklü bir çözüm bulma gereği iyice su yüzüne çıktı ve İngiltere Parlamentosu tarafından çıkarılan Birleşme Yasası (1801) ile İngiltere ve İrlanda tek bir taht ve parlamento altında birleştirildi.¹³

Ancak 19. Yüzyıl ile birlikte Birleşme yasası ile oluşturulan devlet İrlanda ve İngiltere toplumları arasında yansız bir tutuma yönelmesine rağmen İrlanda toplumunda mezhep farklılığı ulus karakteri almaya başladı. Parlamentoda temsil hakkına karşın Katolikler siyasal yaşam içinde Protestanlar kadar aktif olamıyorlardı. Öte yandan Britanya'da sanayileşmenin etkisinin serbest piyasa ekonomisi ile birleşmesi, tarım ürünlerindeki sürekli düşüş, İrlandalı çiftçilerin kira ödeyememesi nedeniyle topraklarından olmaları ve patates rekoltesinin inanılmaz kötü oluşu ile birleşerek İrlanda'da hiç unutulmayan büyük açlığa yol açtı.¹⁴ (1846-1848) Bu kıtlık, İrlanda toplumunun hafızasından hiç silinmemiştir. Bugün bile İrlanda ile ilgili yazılan makalelerde, İrlanda'yı tanıtan İnternet sitelerinde muhakkak bu konudan bahsedilir.

Açlık, daha önce bahsettiğimiz Katolik ulusçuluğunu geçiçi bir süre durdurdu ancak uzun vadede güçlendirdi. İrlandalı Katolikler kendi zor ekonomik koşullarının yanında İngilizlerin ve Protestanların sanayileşmeden yararlandıklarını ve zenginleştiklerini görüyorlardı. Bu şartlarda İrlanda ulusçu akımının lideri Charles Stewart Parnell ve daha sonra John Redmond'un liderleri olduğu ve özerklik ve toprak reformunu savunan İrlanda Ulusçu partisi her seçim döneminde büyük başarı sağladı ve sonunda İrlandalılar 1910-1914 yılları arasında böyle bir durumdan istifade ederek Özerklik Yasa Tasarısını oylatmayı başardılar. Ne var ki bu yasa

¹² **Grolier International Americana**, s.5766.

¹³ **Büyük Larousse**, s.5767.

¹⁴ M Wall. **"Catholic Ireland in the Eighteenth Century"**, Dublin, 1989, The Athlone Press, s.72.

Protestanların şiddetli muhalefetine yol açtı ve her iki taraf silahlı güçler kurdular. Ancak çıkan sorunların yanında Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle özerklik savaş sonuna kadar askıya alındı ¹⁵

Ulusçuluk bu dönemde İrlanda edebiyatını derinden etkilemiştir. Şair William Butler Yeats , Tiyatro yazarları Sean O'Casey, John Millington Synge gibi dönemin tanınmış edebiyatçıları sadece İrlanda konuları üzerine yoğunlaşmışlardır. ¹⁶

Özerkliğin rafa kaldırılması ülkede büyük bir tepkiye yol açtı. Bu tepki sonucunda patlak veren Paskalya ayaklanması sert bir şekilde bastırıldıysa da Cumhuriyetçi önderlere karşı girişilen sert misillemeler, milliyetçi akımın desteğini arttırmasına yol açtı. 1918 yılında seçimlerden büyük bir zaferle çıkan Cumhuriyetçi Sinn Féin partisi milletvekilleri Cumhuriyet ilan ettiler ve ortaya çıkan yeni hükümeti desteklemek amacıyla İrlanda Cumhuriyet Ordusu (IRA) kuruldu. ¹⁷

Bu gelişmeler karşısında zor durumda kalan İngiltere, milliyetçi önderlerle görüşmelere başladı ve iki yıl süren gerilla hareketinin sonunda Ulster bölgesinin kendilerine bağlı kalması koşuluyla 6 Aralık 1921 tarihinde imzaladığı Londra anlaşması ile Hür İrlanda Devletini tanıdı. ¹⁸

1.2.3. İrlanda Özgür Devleti

Cumhuriyetçilere karşı sert müdahalelerin örgütsel yapıyı çözdüğünü fark eden De Valera, silahlı direnişe son verilmesini sağlayınca 1923 yılı Ağustos ayında yapılan seçimlerde hükümette etkin bir rol aldı. Bu dönemde ekonomik kalkınma ve yönetimi merkezileştirme konusunda büyük adımlar atıldı. 1927 ve 1932 yıllarında yapılan seçimlerden de başarı ile çıkan De Valera, işçi partisinin de desteği ile hükümetin başına geçti ve çok önemli icraatlarda bulundu. Tahta bağlılık yemininin kaldırılması, İngiltere'ye yapılan borç ödemelerinin durdurulması, ve koruyucu gümrük duvarlarının koyulması ve böylece sanayinin geliştirilmeye çalışılması bunlardan

¹⁵ ErnestBacher, "Ireland in the Last Fifty Years",Oxford, The Clarendon, 1917 s.49

¹⁶ A.e.

¹⁷Brendan O'Leary, John Mc Garry." **The Politics of Antagonism Understanding Northern Ireland**",1993,University Press, , Cambridge, s.21

¹⁸ Yy, "Ireland", (Çevrimiçi) [http:// www.askireland.com/ irishhistory/20c.html](http://www.askireland.com/irishhistory/20c.html) 17.08.2004

başlıcalarıdır.¹⁹

De Valera tarafından kabul edilen yeni bir anayasa ile İngiltere hükümdarının ülke üzerinde egemenliğine son verildi ve ülkenin ismi Eire (İrlanda) olarak kabul edildi. De Valera, İkinci Dünya Savaşı sırasında başbakandı. Savaş sırasındaki başbakanlığı boyunca güney halkının desteğiyle yansızlık politikası uyguladı. Kendisinin yerine başbakan olan John A. Costello, 1948 yılında ülkenin İngiliz Commonwealth dışına çıkartılarak her yönüyle tam bağımsız bir Cumhuriyet olmasını sağlayan yasaları İrlanda parlamentosundan çıkardı.²⁰

İrlanda'nın siyasetinde iki büyük parti olan Fienna Fail ile Fine Gael bu dönemden sonra günümüze değin iktidar bu iki parti arasında zaman zaman koalisyon zaman zaman tek başına iktidar bazı durumlarda da azınlık hükümeti şeklinde el değiştirdi²¹

İrlanda Cumhuriyeti'nin kuruluşundan günümüze kadar yaşadığı mihenktaşı niteliğindeki olaylar arasında 1973 yılında ülkenin ekonomik gelişimine hız veren Avrupa Ekonomik Topluluğu'na (AET) girişi; Temmuz 1990 tarihinde Mary Robinson'un cumhurbaşkanlığına seçilmesi (Böylece İrlanda tarihinde ilk defa bir kadın devlet başkanlığına yükselmiş oldu); 18 Haziran 1992 tarihinde İrlanda Cumhuriyeti'nde yapılan referandum sonucunda İrlanda halkının Maastricht sözleşmesini benimsemesi önde gelenleridir.²²

1.3. İrlanda'nın Siyasi ve Toplumsal Yapısı

İrlanda, parlamenter demokrasi ile yönetilen bir cumhuriyettir. Anayasaya göre Cumhurbaşkanı birinci yurttaştır ve yedi yıllık bir süre için seçilir. Cumhurbaşkanı, seçilmesi durumunda ikinci bir yedi yıl daha görev yapabilir. İrlanda meclisinin resmi adı Oireachtas'tır. Oireachtas, Cumhurbaşkanı ve iki kamaradan oluşur. Bu kamaralar Temsilciler Meclisi (House of Representatives veya Dail)) ve Senato'dur (Seenad Eirean). Temsilciler meclisinin 166 Senatonun ise 60 üyesi vardır. İrlanda'da

¹⁹ Yy, "**De Valera**", s.1, (Çevrimiçi) <http://www.apustlescom/devallera.html>, 17.08.2004

²⁰ A.e.

²¹ Yy, "**Generel Elections, Heads of government between 1918-2003**" (Çevrimiçi) <http://www.Oierachtas.ie/documents/elections.htm>.

²² Richard Kearney, "**Across The Frontiers: Ireland in the 1990's**", Palgrave, London, 1999, s.9-11.

önde gelen siyasi partiler Fianna Fail (Cumhuriyetçi parti) Fine Gael (Birleşik İrlanda Partisi) ve İşçi partisidir. 17 Mayıs 2002 tarihinde yapılan genel seçimleri önceki Hükümetin büyük ortağı Fianna Fail ile İlerici Demokratlar kazanmış ve şimdiki koalisyon Hükümetini kurmuştur. İrlanda Cumhurbaşkanı ise 1997 yılında başladığı görevini sürdürmekte olan Mary McAlees'dir. ²³

AB sürecindeki genişlemenin en önemli aşamalarından biri olan Nice Antlaşmasının 2001 yılı Haziran ayında yapılan halk referandumunda reddedilmesi, Hükümet nezdinde sıkıntıya neden olmuş, büyük baskılar sonucunda 17 Ekim 2002 tarihinde yapılan ikinci referandumda AB'nin genişlemesi kabul edilmiştir. Bir önceki "İrlanda Tarihi" kısmında da değinildiği gibi , tarih içinde Kelt, Viking, İskoç ve İngiliz halklarının İrlanda içinde girişmiş olduğu bütün istila hareketlerine ve kolonileşme çabalarına karşılık günümüzdeki İrlanda Cumhuriyeti sınırları içerisinde etnik kökene dayalı ayrımlar yok denebilecek kadar azdır. İrlandalılar nüfusun yüzde 94'ünü oluştururlar. Halkın büyük çoğunluğu Katolik'tir. Küçük dinsel azınlıklar arasında İrlanda Episkopal kilisesine bağlı Protestanlar, Presbiteryenler, Metodistler ve Museviler sayılabilir. İrlanda'da resmi kilise yoktur, ancak inanç ve ibadet özgürlüğü anayasal güvence altındadır. ²⁴

Bir sonraki kısımda ve ikinci bölümde sebepleriyle açıklanacak olan ekonomik gelişme ve hayat kalitesindeki yükselme sonucunda İrlanda'da ortalama yaşam süresi de artmıştır. 2004 yılı ölçümlerine İrlanda'da ortalama yaşam süresi 77.36 yıldır. Bu ortalama oran yalnız erkekler değerlendirmeye alındığında 74.74 yıla düşmekte, yalnızca bayanlar değerlendirildiğinde ise 80.15 yıla kadar çıkmaktadır.

Bebek ölüm oranı binde 5.5" gibi düşük sayılabilecek bir orandır²⁵ Diyebiliriz ki ortalama ömür son dönemdeki ekonomik gelişmelere bağlı olarak hızla yükselmiş çocuk ölüm oranı ise hızla düşmüştür. Çünkü henüz 1989 yılı ölçümlerine göre ortalama yaşam süresi kadınlarda 75,6 yıl, erkeklerde 70,1 yıl bebek ölüm oranı ise binde 7.5 yıl idi. ²⁶

²³ Yy, "About Oireachtas", (Çevrimiçi) <http://www.Oireachtas.ie/about.html>.19.08.2004

²⁴ Ana Britannica, s.410.

²⁵ Ireland Factbook, s.1.

²⁶ Ana Britannica, s.411.

İrlanda'da resmi diller İrlandaca ve İngilizce'dir. İrlanda'da toplumun neredeyse tamamı her iki dili de anadili seviyesinde konuşup yazabilmektedir. Anayasaya göre İrlanda dili birinci, İngilizce ise ikinci resmi dildir. Bütün resmi yazışmalar her iki dilde de yapılır. 1840'larda önemini kaybetmeye yüz tutan İrlanda dili 1922 yılından itibaren okullarda ders programına alınmış;böylece yine okullarda öğretilen İngilizce ile birlikte İrlanda'da herkesin bildiği bir dil haline gelmiştir.

İkinci bölümde detaylı bir şekilde açıklayacağımız gibi İrlanda toplumu eğitim düzeyi oldukça yüksek bir toplumdur. Toplam nüfusun okur yazarlık oranı yüzde98'dir. Eğitim 6-15 yaşları arasında parasız ve zorunludur. Gelir düzeyine bakılmaksızın her aileye 16 yaşına kadar olan bütün çocukları için eğitim yardımı yapılır. İlk ve orta dereceli okullar devlet tarafından desteklenmektedir ancak tamamı dinsel topluluklara bağlıdır. Daha sonrası için yaygın bir teknik ve mesleki okullar sistemi vardır. Yüksek öğretim kurumları arasında önde gelenleri, çok eski bir kurum olan ve 1591 yılında kurulmuş Dublin Üniversitesi (eski adı Trinity College), ve 1909 yılında kurulmuş bulunan İrlanda Ulusal Üniversitesidir. ²⁷

İrlanda'nın en büyük sorunu, yüzyıllardır çözümsüz bir şekilde devam eden ve bugünde bir çözüme kavuşturulamamış olan Kuzey İrlanda sorunudur. Kuzey İrlanda, İngiltere toprakları içerisindedir. İrlanda Bağımsız Devleti kurulduğunda yapılan anlaşma ile bu durum hukuki çerçeveye bağlanmışsa da, İrlanda halkı arasında İrlanda'nın bu şekilde ikiye ayrılması ve Kuzey İrlanda'nın İngiliz egemenliği arasında kalması büyük bir huzursuzluk yarattı ve 1913 yılında kurulan ve İrlanda'nın bağımsızlığı için mücadele veren illegal bir örgüt olan İrlanda Kurtuluş Ordusu (IRA) 1948 yılında İrlanda Bağımsız Devletinin kurulmasının ardından mücadelesini tamamen Kuzey İrlanda'nın İngiliz hakimiyetinden arındırılması konusunda yoğunlaştırdı. ²⁸

²⁷ Ana Britannica, s.411.

²⁸ "İrlanda Kurtuluş Ordusu", Ana Britannica, s.414.

1.4. İRLANDA EKONOMİSİNİN GELİŞİM SÜRECİ

1.4.1 AB Üyeliği Öncesinde İrlanda Ekonomisi

İrlanda ekonomisi yüzyıllar boyunca süren işgal, sömürgecilik faaliyetleri ve girişilen bağımsızlık mücadeleleri nedeniyle bir gelişme gösteremedi ve köylülüğe ve tarım ekonomisine dayalı bir ülke olarak kaldı; sanayileşemedi. 20.yy. başlarında hala durum böyleydi. Bu durum dönemin edebiyatına da yansımıştır ve James Joyce, Beckett, Wilde ve Behan'ın eserlerinde ölümsüz bir şekilde tasvir edilmiştir.

İrlanda Avrupa'nın en sanayileşmiş ülkelerinden olan ve hatta sanayi devriminin başladığı ülke olan İngiltere'nin hemen yanı başında olmasına rağmen çok uzun yıllar, 1980 yılında bile hala bir tarım toplumdur, ekonomik olarak zayıftı, işsizlik çok yüksekti. İrlanda Avrupa Birliğine erken dönemde (1980 öncesi) üye olan ülkeler arasında 1950-1988 yılları arasında ekonomik göstergeler açısından standardın oldukça altında kalan tek üyedir.

1960'lı yıllarda İrlanda'nın uygulamış olduğu korumacı ekonomi politikaları ve tedbirleri, Batı Avrupa'nın diğer ülkelerinden yaklaşık olarak bir on yıl daha fazla sürmüştür ve bu sebeple İrlanda, İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa'nın yaşamış olduğu ekonomik patlamayı ıskalamıştır.²⁹

Yeni kurulan devletin amacı siyasi olarak tam bağımsız bir devlet olmanın yanında ekonomik olarak da kendi kendine yetebilir bir devlet olabilmektir. Bu sebeple son derece korumacı bir politika izlendi. Sonuçlar şöyleydi: Yüksek gümrük oranları, sanayi alanındaki şirketlerde çoğunluk hissesinin yabancılara ait olmasına karşı getirilen yasaklar, enerji üretimi, bankacılık, gemicilik gibi alanlarda kamu iktisadi teşekküllerinin artması.³⁰ 1965 yılında İngiltere ve İrlanda devletleri arasında imzalanan Serbest Ticaret anlaşması İrlanda ekonomisinin dışa açılması konusunda atılan ilk adımdır.³¹ Yine 1950'li yılların başlarında hayata geçmeye başlayan vergi

²⁹ Barry, Frank, How Ireland's Dramatic Economic Transformation was Achieved, **Trade and Industry Monitor**, No:12, December, 1999, s.2-5.

³⁰ Fortin Pierre, "The Irish Economic Boom: What can we learn ", s.21, **International Productivity Monitor**, No:3, Sonbahar 2001

³¹ D. Norton, " **Problems in Economic Planning and Policy Formation in Ireland 1958-1974**", ESRI Publications, Dublin, 1975 s. 27-28

indirimleri o dönemlerde büyük ölçüde çaresizlik sonucu yapılmış olsa da gelecekte İrlanda ekonomik patlamasının sebeplerinden birini teşkil edecektir.

1.4.2. AB Üyeliği Sonrası İrlanda Ekonomisi

İrlanda'nın 1973 yılında Avrupa topluluğuna girmesi İrlanda tarihinde ekonomik gelişmenin ilk adımı sayılabilir. İrlanda'nın 1979 yılında Avrupa Para Sistemi'ne (EMS) girişi de İrlanda ekonomisi için bir başka dönüm noktasıdır .Böylece İrlanda, Para birimini İrlanda Poundu olarak değiştirmiştir ve İrlanda bankacılık alanında dışa açılma imkanını bulmuştur.³² Ancak bütün bu gelişmelere rağmen 1980'li yılların ortasında İrlanda hala Avrupa'nın hasta adamı olarak isimlendiriliyordu. Ekonomik olarak büyük bir durgunluk içinde olan ülkede enflasyon yüzde 10'un üzerindeydi, işsizlik oranı yüzde 17 idi. ve genç nüfusun yurtdışına yoğun olarak göç ettiği gözlemlenebiliyordu.³³ Özellikle dış göçün bu kadar yoğun olmasına rağmen işsizliğin çok yüksek olması düşündürücü bir veri olarak ele alınmalıdır. 1980'lerin ikinci yarısında ülke ekonomisi büyük bir gerileme sürecini yaşamaktaydı.³⁴ İrlanda ekonomisi ,düşük büyüme hızı, düşük verimlilik,yüksek vergi ekonomisi, militan sendikalar nedeniyle büyük sıkıntıdaydı.³⁵

1974-1979 yılları arasında İrlanda'da gerçekleşen ekonomik büyüme, 1979-1986 yılları arasında tersine döndü. Bu geri çekilme işsizliğin hızla artmasına yol açtı ve bu yüksek işsizlik oranı 1980'li yılların sonlarına kadar devam etti.³⁶ Bu durum artık vergilendir ve harca mantığının işe yaramayacağını göstermekteydi. 1974 yılında Gayrisafi Milli Hasılanın yüzde 0.4'ü kadar olan bütçe açığı 1979 yılında yüzde 13.2'sine ve 1986 yılında yüzde 16'sına yükselmiştir.³⁷ Bu oranlar artık söz konusu durumun sürdürülemez noktaya geldiğini açıkça göstermektedir. Artık İrlanda

³² CEDEFOP, "**Vocational Education and Training In Ireland**", Brussels, Official Publications of The European Communities, 1994,s.23-24

³³ **A.e.** s.17

³⁴ **A.e.**, s.24

³⁵ NESc, "**A Strategy In The Nineties (Economic Stability & Social Change)**", Dublin, NESc, 1990,s.9

³⁶ Richard Breen, "**Understanding Contemporary Ireland**", Gill & Mac Millan, London,1990, b.a.

³⁷ ESRC **The Emerging Architecture of the Wider Europe:The Co-Evolution of Industrial and Political Structures**", s.20, (Çevrimiçi) <http://www.one-europe.ac.uk/pdf/ssees.pdf> 20.07.2004

ekonomisi toplumsal mutabakatla uygulanacak yeni ve acil politikalara ihtiyaç duymaktaydı.

1973-1987 yılları arasında İrlanda'da uygulanan ekonomi politikalarını değerlendiren bir UESK raporunda şu sonuçlara varılmaktadır:³⁸

- 1970'lerde ve 1980'lerde uygulanan makroekonomik politikalar ciddi hatalar içeriyordu. İrlanda gibi küçük bir topluluk üyesinin AET'nin diğer üyelerinden daha yüksek bir büyüme hızı yakalayabilmek amacıyla genişlemeci mali politikalar uygulaması başarısız olması çok muhtemel bir politikaydı ve başka ekonomik problemlere yol açıyordu. Bu İrlanda ekonomisinin tam olarak ihtiyaç duyduğu politika değildi.
- Açık bir şekilde gözükmemektedir ki, 1979 yılından sonra takip edilen makroekonomik politikalar Avrupa Para sistemine adapte olmak ve İrlanda Poundunu sistem içinde istikrara kavuşturmak fikri ile tutarlı değildi. Milli paranın aşırı değerlenmesi enflasyonu tetikledi ve bu durumda İrlanda'nın uluslar arası arenada rekabet gücüne önemli zararlar verdi.

1.4.3. 1982'den Günümüze İrlanda Ekonomisi

İrlanda'nın 1982-2000 yılları arasındaki iktisadi gelişimini üç aşamada incelemek mümkündür.

- 1-1982-1986 Başarısız Stabilizasyon Dönemi,
- 2-1986-1993 Sıkı Maliye Politikaları Dönemi
- 3- 1994- 2000 İktisadi Büyüme Dönemi³⁹

1.4.3.1. “Başarısız” Stabilizasyon Dönemi 1982-1986

1982 yılında İrlanda'da makroekonomik istikrar programının gerekli olduğu yolunda bir siyasal uzlaşma meydana gelmiştir. Aynı yıl gelir artışına dayanan bir ekonomik istikrar paketi uygulamaya konmuştur.

³⁸NESC, "Ireland in the European Community: Performance, Prospects and the Strategy", Dublin, NESC Studies, 1989, b.a

³⁹Kayacıklı Tamer, "İrlanda Deneyimi", İstanbul, İTO Yayınları, 2002, s.25.

1982-1986 yıllarını kapsayan istikrar döneminde bazı önemli iyileşmeler görülmüştür. Örneğin Kamu kesimi faiz dışı açığının Gayri Safi Yurtiçi Hasılaya oranı yüzde 7.1'den yüzde 3'e indirilmiş, enflasyonda çok önemli bir düşüş sağlanmıştır; hemen hemen AET üyesi diğer sanayileşmiş ülkelerin oranı yakalanmıştır.⁴⁰

Ancak yaşanan bu kısmi iyileşmelere karşın bu dönem başarısız olarak adlandırılmaktadır. Bunun en önemli sebebi GSYİH'de programın yürümesi için gerekli büyümenin sağlanamamış olması (1982-1986 yılları arasında ortalama büyüme yüzde 1.4) ve böylece işsizliğin ve söz konusu durumun zaten büyük bir sorun olan yurtdışına göçlerin iyice artmasına neden olmasıdır. Faizlerin yüksek seyretmesi ve reel kambiyo kurunun yüzde 17 gibi aşırı bir oranda değerlenmesi de bu dönemi başarısız kılan diğer önemli sebepler arasında gösterilebilir.⁴¹

Her ne kadar 1982-1986 yılları arasındaki istikrar dönemi başarısız olarak adlandırılrsa da enflasyonun düşürülmesi, faiz dışı açıkta sağlanan azalma gibi bazı temel ekonomik göstergelerde sağlanan başarılar kalıcı olmuş bundan sonraki dönemlerde bu göstergelerde bir bozulma görülmemiştir. Daha sonra yaşanacak olan ekonomik patlamada bu dönemin yine de büyük bir katkısı vardır diyebiliriz.

1.4.3.2. Sıkı Maliye Politikaları Dönemi 1987-1993

1.4.3.2.1 Ulusal Canlanma Planı (1987-1990)

Bir önceki dönemde ortaya çıkan başarısızlık ve ekonominin zayıflığı, denilebilir ki tüm sosyal tarafların bir araya gelerek ulusal menfaatler ölçeğinde uzlaşmasını zorunlu kılacak bir atmosfer yaratmıştır. Nitekim 1986 yılında hükümet, sendikalar ve işverenler bir araya gelmişler ve Ulusal Ekonomik ve Sosyal Konseyi oluşturmuşlardır. (UESK). UESK, ulusal sorunları inceleyen ve fikir birliğine dayalı bir çözüm arayan bir organ olarak işlev görmüştür. Konsey, çalışmalarının sonucunda Ulusal Canlanma Planını (UCP) oluşturmuştur.⁴²

⁴⁰ A.e.

⁴¹ A.e.

⁴² Mc Carthy F. Desmond, " **Social Policy and Macroeconomics: The Irish Experience**", s.12, (Çevrimiçi) http://www.econ.worldbank.org/files/3181_wps2736.pdf 28.08.2004

İrlanda'nın 1980'li yıllarda yaşamış olduğu gibi zor ekonomik koşullar altında sosyal tarafların ulusal bir çatı altında birleşerek asgari müştereklerde birleşebilmeleri ve ortaya bir program çıkarabilmeleri takdir edilmesi gereken bir durumdur ve birçok ülke ve Türkiye için örnek olmalıdır. İrlanda üzerine çalışan uzmanların büyük bir çoğunluğu, UESK'in toplanarak UCP'yi oluşturmasının İrlanda Tarihinde bir dönüm noktası oluşturduğu konusunda fikir birliği içerisindeyler.

Plana göre bütün sosyal taraflar üzerine düşen görevler bulunmaktaydı. Programın ana faktörü dönemin ekonomik şartlarının gerektirdiği ücret politikaları yoluyla çalışma barışının sağlanmasıydı. Sendikalar, çalışan kesim adına üç yıllık bir süre için yıllık bazda düşük ücret artışına dayanan ılımlı bir ücret artışını destekleyeceklerini beyan ederlerken hükümet ise çalışanların gelir vergisini çalışanlar lehine yeniden düzenleme sözü verdi. Muhalefetin de desteği sağlanarak ve onların da fikirleri dikkate alınarak geniş bir siyasi mutabakat sağlandı.⁴³

Planın başarıyla yürütülebilmesi amacıyla 1987 yılında Merkezi Gözden Geçirme Komitesi (MGGK) kuruldu. Komitenin görevi Ulusal Canlanma Planının uygulanmasının gözden geçirilmesiydi. Komitenin üyeleri, bütün sosyal taraflardan temsilciler, memurlar ve zaman zaman da gözden geçirilen konuya bağlı olarak bakanlardan oluşmaktaydı. Komite yürütülen programın başarıyla yürütülüp yürütülmediğini denetleme işlevinin yanında sosyal taraflar arasında iletişimi de sağlamaktaydı.⁴⁴ Böyle zor ekonomik koşullar ve bütün sosyal tarafların aleyhine olabilecek ciddi ekonomik müdahalelerin gerekebileceği bir bağlamda, sosyal tarafların başarı ve gelecek adına bir araya gelebilmiş olması gerçekten takdir edilmelidir.

Kamu harcamalarının kısılması ve uygulanan bütçe disiplini sayesinde 1987-1989 yılları arasında yapısal denge yüzde 9 oranında iyileşmiş ve GSYİH'nin yüzde 4'ü oranında bir faiz dışı fazla oluşmuştur. Vergi tabanını genişleten bir mali reform yapılmış,; 1986 yılında yüzde 3.7 olan GSYİH büyüme oranı 1989 yılında büyük bir

⁴³ A.e.

⁴⁴ O'Connell Philip J, "Astonishing Success: Economic Growth and the Labour Market in Ireland", s.53, (Çevrimiçi) <http://www.ilo.org/public/english/employment/strat/publ/etp44.htm> 23.08.2004

sıçrama yaparak 6.1 olmuştur ve işsizlikte de azalma gözlenmeye başlamıştır.⁴⁵ Yani diyebiliriz ki, sağlanan toplumsal konsensus kısa zamanda meyvelerini verdi.

Bu GSMH'de değişme yüzde4.9 olurken GSYİH'de değişme yüzde 5.5 olmuştur. Enflasyon ortalama yüzde 3.1 olmuştur. İstihdam oranında yüzde 1,5'lik bir artış meydana gelmiştir. Borcun GSYİH'e oranı yüzde 107,2 GSMH'ye oranı ise yüzde 121.4 olarak gerçekleşmiştir. Bu durum Tablo 1'de açıkça görülmektedir.

1.4.3.2.2 Ekonomik ve Toplumsal İlerleme için Program 1990-1993

Bir önceki dönemde uygulanan Ulusal Canlanma Programının başarılı olması sonucunda yeni bir istikrar programına daha ihtiyaç duyuldu. Bu ihtiyacın sonunda 1990 yılında Ekonomik Ve Toplumsal İlerleme İçin Program (ETİP) uygulamaya konuldu.

Bu program , bir önceki dönemde uygulanan programın devamı niteliğindeydi. Bütçe disiplinine katı bir şekilde devam ediliyor, kamu harcamaları kontrol altında tutuluyordu. Bütün bunlara ek olarak bu dönemde imalat sanayi sektöründe İrlanda geleneksel üretim alanları olan dokumacılık gıda ve içecek yerine bilgisayar, eczacılık, tıbbi teknoloji, elektrikli ve elektronik cihazlar gibi alanlara genellikle doğrudan yabancı sermaye çekmek yoluyla kaydırılmasına yönelik çalışmalar yapılmaya başlanmıştır.⁴⁶ Yapılan bu çalışmalar ileride büyük değişimlere yol açacak ve 1994-1999 İktisadi Büyüme Döneminden başlayarak günümüze kadar uzanan süreçte İrlanda'nın imalat sanayiindeki üretim alanlarını tamamen değiştirecek ve İrlanda'yı teknoloji alanında bir dünya devi haline getirecektir. İkinci bölümde İrlanda ekonomik patlamasının sebeplerini ortaya koyarken bu durum geniş bir şekilde ortaya konacaktır.

Kamu maliyesi bu dönemde istikrara kavuşmuş ve oluşan ekonomik istikrar ortamı en belirgin etkilerinden birisini tasarruf oranlarında göstermiştir. İrlanda'da 1982-1989 döneminde tasarruf oranı 15.8 iken 1990-1995 döneminde yüzde 19.9'a yükselmiştir.⁴⁷ Uygulanan sıkı mali politikalara rağmen GSYİH'nin büyüme hızında

⁴⁵ Kayacıklı, **İrlanda Deneyimi**, s.27.

⁴⁶ CEDEFOP, s.25

⁴⁷ Kayacıklı, **İrlanda Deneyimi**, s.9

büyük bir artış kaydedilmiş,1987-1995 yılları arasında ortalama büyüme hızı 5.8 olmuştur. Bu dönemde GSMH yüzde 4,9 GSYİH yüzde 5,5 büyümüştür. İstihdam oranında yüzde 0,6'lık diğer dönemlerle karşılaştırıldığında küçük olan bir artış görülmüştür. Bu durum Tablo 1'de açık bir şekilde görülmektedir.

Artık diyebiliriz ki İrlanda ekonomisinin yaralarını sarma dönemi yavaş yavaş sona ermekteydi ve şimdi artık büyüme dönemine geçilebilirdi. Bu büyüme beklenenden de fazla oldu ve uzmanlar bir sonraki dönemde gerçekleştirilecek olan büyümenin inanılmaz olduğu konusunda hemfikirdirler.

1.4.3.3. İktisadi Büyüme Dönemi 1993-2000

1980'li yılların ortalarında başlatılan ekonomik reformlar, Avrupa birliğine giriş, demografik faktörler gibi ikinci bölümde bahsedeceğimiz etkenlerle birleşince meyvelerini 1990'lı yıllarda vermeye başlamıştır. Bu sürecin sonunda İrlanda ekonomisi istisnai bir büyüme dönemine girmiştir.

Bu dönem İrlanda'da ve Dünyada çok sayıda araştırmanın konusu olmuştur ve olmaya da devam edecektir. Bu tezin konusu da aslında kaynağını bu dönemde gerçekleştirilen büyüme ve kalkınmadan almaktadır.

Bu dönemde uygulanan iki program, sırasıyla 1994-1996 yılları arasında uygulanan Rekabet Gücü ve Çalışma İçin Program ve 1997-1999 yılları arasında uygulanan Kapsama, İstihdam ve Rekabet Gücü için Ortaklık 2000 adlı programlardır⁴⁸. Bu Programların da etkisiyle İrlanda ekonomisi büyük bir devinim sürecine girmiş ve daha önce hiçbir dönemde yakalayamadığı başarıları yakalamıştır. Birçok alanda dünya lideri veya dünya devi haline gelmiştir.

1.4.3.3.1 Rekabet Gücü ve Çalışma için Program 1994-1996

1993 yılında İrlanda hükümeti bu yeni programın uygulanabilmesine yardımcı olması için yeni bir ortaklık organı olarak Ulusal Ekonomik ve Sosyal Forumu, UESF (Ulusal Ekonomik Ve Sosyal Forum) kurma kararını aldı. Bu organ, geleneksel sosyal

⁴⁸ Mc Carthy, **Social Policy and Macroeconomics: The Irish Experience**, s.15.

partnerler olarak adlandırılan çalışan sendikaları, işveren sendikaları ve tarım kesimini temsil eden organizasyonların yanında daha önce sosyal ortaklık çalışmalarına hiç katılmamış olan toplum temsilcileri, gönüllü kuruluşlar ve İrlanda parlâmentosundaki belli başlı siyasi partilerin temsilcilerini de kapsamaktaydı. Gönüllü kuruluşlar ve toplum temsilcileri arasında Ulusal Kadınlar Konseyi, İrlanda Ulusal İşsizler Organizasyonu, Ulusal Gençlik Konseyi, Ulusal Yaşlılar Konseyi ve sakatları ve toplumun diğer ilgi kesimlerini temsil eden kuruluş ve dernekler bulunmaktaydı.⁴⁹ Yani diyebiliriz ki, bu sosyal ortaklık organı vasıtasıyla toplumun neredeyse bütün kesimleri ve bütün ilgi grupları bu sosyal programa ortak edilmişlerdir.

UESF'in görevi özellikle işsizlikle mücadele konusunda olmak üzere ekonomik ve sosyal politika inisiyatifleri geliştirmek ve ekonomik ve sosyal konularda toplumsal mutabakatı sağlamaktır. UESF, kurulduğundan işlevi son buluncaya kadar toplam 16 rapor, 8 görüş yayınlamıştır. Özellikle UESF'in yayınlamış olduğu 4 numaralı rapor olan ve 1994 yılında yayınlanan "Uzun Süren İşsizliği Sona Erdirmek" isimli rapor etkin işgücü piyasası politikasının geliştirilmesinde önemli ve stratejik bir rol üstlenmiştir.⁵⁰

1993 yılında çalışmalarına başlamış bulunan forum, 1997 yılında yayınladığı "Ortaklık İçin Bir Çerçeve: Katılım Yoluyla Sosyal Mutabakatı Zenginleştirmek" adlı raporuyla çalışmalarını tamamlamıştır. Bu çalışma, sosyal ortaklık düzenlemelerinin kuvvetli ve zayıf yönlerini analiz etmekte ve daha etkili ve daha kapsamlı bir ortaklığın mümkün olabilmesi için yeni düzenlemeler önermektedir.⁵¹ Bu forum 4 yıllık çalışma süresi içinde toplumsal mutabakatı çok üst düzeyde sağlamış ve her konu kendi uzmanlarınca ve etkilediği sosyal taraflarca farklı açılardan ele alınarak bir işbirliği içerisinde politikaların belirlenmesine yardımcı olmuştur. İrlanda ekonomisi, zamanını, mesaisini ve enerjisini bu projeye vakfeden temsilcilerden oluşan bu foruma çok şey borçludur.

⁴⁹ O'Connell, "Astonishing Success: Economic Growth and the Labour Market in Ireland", s.55.

⁵⁰ A.e.

⁵¹ A.e.

Yapılan bütün bu çalışmalar faydalı olmuş ve pozitif sonuçlar vermiştir. Bahsi geçen dönem içerisinde ekonominin göstergeleri yukarı doğru dönmüştür. 1997 yılı itibariyle İrlanda'da istihdam 50.000 kişi artmış, işsizlik oranı ise yüzde 9'a kadar düşmüştür. GSYİH yüzde 8.7 GSMH ise yüzde 7.5 artmıştır.⁵² Bu dönemde dikkat çeken diğer ekonomik veriler ise şunlardır. Genel borç oranı GSYİH'nin yüzde 55,4'üne düşmüştür. Enflasyon oranı ise ortalama yüzde 2,75 civarında gerçekleşmiştir.⁵³

1.4.3.3.2. Kapsama, İstihdam ve Rekabet Gücü için Ortaklık 2000

1994-1996 yılları arasında uygulanmış olan üçüncü sosyal ortaklık programı “Rekabet Gücü ve Çalışma için Program” her ne kadar diğer sosyal grupların fikri alınmış olsa da geleneksel sosyal ortaklar ve hükümet tarafından uygulanmıştı. Toplumun daha marjinal kesimlerini temsil eden Ulusal Kadınlar Konseyi, İrlanda Ulusal İşsizler Organizasyonu, Ulusal Gençlik Konseyi, Ulusal Yaşlılar Konseyi gibi dernek ve toplulukları bu duruma büyük tepki gösterdiler. Bunun üzerine hükümet dördüncü sosyal ortaklık programı olan “Kapsama, İstihdam ve Rekabet Gücü için Ortaklık 2000” programına onlarında sosyal ve ekonomik çıkarlarını dahil etti.⁵⁴ Böylece hükümet zaten sağlanmış bulunan toplumsal mutabakatı en üst düzeye çıkarmayı amaçlıyordu.

1993-1999 yılları arasında GSYİH yıllık olarak ortalama yüzde 9'un üzerinde ve GSMH'da ortalama olarak yüzde 8 civarında büyümüştür ve bu durumun yarattığı en önemli sonuçlardan bir tanesi de İrlanda'da satın alma paritesi itibariyle kişi başına GSYİH'nin AB ortalamasının üzerine çıkmasına sebep olmasıdır. 1999 yılı sonu itibariyle İrlanda'da işsizlik oranı 5'in altına gerilemiş ve Borç GSYİH oranı da Maastricht anlaşmasında tespit edilen eşik oran olan yüzde 60'ın altına gerilemiş ve yüzde 50 olarak gerçekleşmiştir.⁵⁵

⁵² Ireland Department of Finance, “**Economic Review and Outlook**”, s.3, (Çevrimiçi) <http://www.irl.gov.ie/depof.finance/econ.98.pdf>. 17.09.2004

⁵³ **A.e.**

⁵⁴ Fortin Pierre, “**The Irish Economic Boom: What can we learn**”, s.9.

⁵⁵ Travers, John, “**The Revolution of economic policies in the Republic of Ireland**”, (Çevrimiçi) <http://www.visionforwa.uwa.edu.au/papertravers.html> 07.09.2004

1993-1999 yılları arasında ortalama enflasyon oranı yüzde 1.9 olarak gerçekleşmiştir. Ancak bu hayranlık verici düşük enflasyonda istikrar tablosu 2000 yılında artan petrol fiyatları hükümetin halk sağlığını korumak amacıyla yürütmekte olduğu program nedeniyle tütün ürünleri üzerinde vergileri arttırması, artan dolaylı vergiler Euro'nun değerinde görülen azalma, daralan emek piyasasının yaratmış olduğu ücret enflasyonu ve artan emlak vergileri nedeniyle sekteye uğramıştır. 2000 yılında İrlanda'da enflasyon yüzde 6 olarak gerçekleşmiştir.⁵⁶

1990-2000 yılları arasında toplam nüfus yüzde 7 oranında, 240.000 kişi artmıştır. 1990 yılı öncesine kadar diğer sanayileşmiş ülkeler için bir emek kaynağı olan İrlanda'da sözünü ettiğimiz dönem içerisinde bu durum tam anlamıyla tersine dönmüş ve bu artışın dörtte birine karşılık gelen 64.000 kişi daha önce yurtdışına çalışmak üzere gitmiş ve bu dönemde geri dönmüş olan kimselerden oluşmuştur.⁵⁷

2000 yılı içerisinde İrlanda'da istihdam edilmiş olan insanların sayısı 1993 yılına oranla tam olarak yüzde 60 oranında 540.000 kişi artmıştır. 1993 yılında 15.7 olan işsizlik oranı ,2000 yılında yüzde 4.5 ' e gerilemiştir. Aynı dönemde kişi başına düşen GSYİH, Avrupa Topluluğu kişi başına düşen GSYİH ortalamasının yüzde 111'ine yükselmiştir. Oysa İrlanda'nın AB'ye üye olduğu 1973 yılında bu oran yüzde 60 dolaylarındaydı.⁵⁸

⁵⁶ Travers John, "World Business Center: Ireland", s.3.

⁵⁷ A.e.

⁵⁸ A.e.

**TABLO 1: TEMEL MAKROEKONOMİK VE SOSYOEKONOMİK
PERFORMANS GÖSTERGELERİ
(1987-1999)**

	1987-90	1991-93	1994-96	1997-99
GSMH (yüzde Değişme)	4,9	2,2	7,4	7,5
GSYİH (yüzde Değişme)	5,5	2,8	8,4	8,5
Kişi başına GSYİH (yüzde Değişme)	5,8	2,3	8,2	9,8
Enflasyon	3,1	2,5	2,2	2,7
İstihdam (Yıllık yüzde Değişme)	1,5	0,6	4	4,9
İşgücü Katılım Oranı Erkek	83,2	75,91	75,8	75,62
İşgücü Katılım Oranı Kadın	38,1	45,41	47,5	49,72
Bütçe Açığı/Fazlası	-4,3	-2,4	-1,6	2,1
Borç / GSYİH	107,2	94,3	80,2	59,23
Borç / GSMH	121,4	107,6	93,9	70

Kaynak:Kayacıklı Tamer, **İrlanda Deneyimi**, s.33.

1.4.3.3.3. Refah ve Eşitlik Programı

1987 yılından bu yana gelen muhteşem sürecin mimarı hep toplumsal mutabakat altında oluşturulan ve uygulanan ekonomik istikrar programları olmuştur. Bu gerçekten yola çıkılarak İrlanda'da 2000- 2002 yılları arasında Refah ve Eşitlik Programını uygulamıştır. Bu program Mart 2000 tarihinde başlamış ve 33 ay sürmüştür.⁵⁹

Programın amacı İrlanda halkının yaşam standartlarını yükseltmek ve mümkün olduğunca çok toplum kesimini sosyal ortaklık şemsiyesi altına sokmaktır. Programın İrlanda ekonomisinin global ekonomi karşısında rekabet edebilirliğini arttırmak ve daha da geliştirmek üzerine odaklanmıştır.⁶⁰

Bu programda bir sonraki paragrafta bahsedeceğimiz sebeplerden dolayı yara almış olsa da başarılı olmuştur diyebiliriz. 2002 yılı itibarıyla İrlanda'da GSYİH 56.3 oranında GSMH ise yüzde 0.6 oranında artmıştır .Aynı dönemde istihdamda büyüme yüzde2 olarak gerçekleşmiş işsizlik oranı ise yüzde 4.3'e gerilemiştir .Borcun millî gelire oranı yüzde 34'e kadar indirilmiştir.⁶¹

⁵⁹ Ireland Government, "Ireland Stability Programme", http://europa.eu.int/comm/economy_finance/about/activities/sgp/country/countryfiles/ie/ie20002001_en.pdf, s.6, 01.09.2004

⁶⁰ A.e.

⁶¹ ESRI, "Ireland Factbook 2002", s.7, (Çevrimiçi) <http://www.enterprise-ireland.com/documents/irefactbook2002>, 28.08.2004

Bu dönemde sıkıntılı olarak gösterebileceğimiz en önemli gösterge bir önceki dönemde yüzde 2'ler civarında gerçekleşmiş olmasına karşı 2004 yılında yüzde 5.6 olarak gerçekleşen enflasyon rakamıdır. Bu da bir yıl önce yaşanmış bulunan dünya ölçeğindeki ekonomik anlamda sıkıntılı dönem düşünüldüğünde anlaşılabilir bir durumdur.⁶²

İrlanda ekonomisinin global ekonomi ile derin bir şekilde entegre olmasının sonucu olarak 2001 yılında yaşanmış ve tüm dünyada etkisini göstermiş olan dünya ölçeğindeki ekonomik yavaşlama İrlanda ekonomisini de derinden etkilemiştir. İrlanda'yı bu dönemde etkilemiş olan diğer faktörler arasında İrlanda'nın çok kuvvetli olduğu bilgisayar ve teknoloji sektöründe yaşanan daralma ve özellikle İrlanda turizmini derinden yaralamış olan 11 Eylül saldırısıdır. Ancak 2005 yılında yüzde 5-yüzde 6'lı büyüme rakamlarına geri döneleceği tahmin edilmektedir.⁶³

2003 yılı verilerine göre İrlanda'da satın alma gücü 117 milyar dolardır. 2003 yılı GSYİH artışı ise yüzde 2.1 olarak gerçekleşmiştir. GSYİH'nin sektörlere göre dağılımı ise şöyledir: Tarım yüzde 5, Sanayi yüzde 46 ve Hizmet Sektörü yüzde 49⁶⁴ Henüz 1980'li yılların başında dahi bir tarım ülkesi görüntüsü vermekte olan İrlanda ekonomisinin sadece 20 yılda GSYİH'sinin sektörlere göre dağılımında tarımın payını yüzde 5'e kadar indirebilmiş olması son derece dikkate değer bir istatistik olarak göze çarpmaktadır.

2003 yılı verilerine göre İrlanda'da enflasyon yüzde 3,5'tir. İşsizlik oranı yüzde 4,7 olup GSYİH'nin kamu borcuna oranı yüzde 31,2'dir.⁶⁵ İrlanda Cumhuriyeti devletinin gelirleri 53.22 milyar dolar, giderleri ise 53.5 milyar dolardır.⁶⁶ Bu rakamlar bize İrlanda'nın bütçesinin hemen hemen denk bir bütçe olduğunu, gelir gider dengesinin kurulduğunu göstermektedir.

⁶² ESRI, "Ireland Factbook 2002", s.7,

⁶³ ESRI, "Ireland Economic Profile", (Çevrimiçi) [http://www.enterprise-ireland.com/documents/economic Profile](http://www.enterprise-ireland.com/documents/economic%20Profile), s.2-3, 28.08.2004

⁶⁴ "Ireland Factbook", s.7.

⁶⁵ A.e.

⁶⁶ A.e.

1.4.4. Sektörler İtibariyle İrlanda Ekonomisi

1.4.4.1 Tarım

İrlanda'da toplam alan 6.9 milyon hektar olup bunun yaklaşık olarak 5 milyon hektarı tarım ve ormancılığa ayrılmış durumdadır. Tarıma ayrılmış bulunan arazinin yüzde 80'i hayvan yemi ve kuru ot üretimine ayrılmış durumdadır. Bu toprakların yüzde 11'inde ise direk olarak hayvan otlatılmaktadır. Geri kalan yüzde 9 oranındaki alandan ise tarımsal mahsul alınmaktadır. İrlanda'da 1980 yılında 223.400 olan tarla sayısı 2000 yılı itibariyle 141.500'e gerilemiştir. Bütün tarlalar aile işletmeleri şeklinde yapılanmışlardır. Ortalama tarla büyüklüğü ise 31.4 hektardır.⁶⁷ Tarla sayısında yaşanan yarı yarıya gerileme İrlanda'da son yıllarda Sanayi ve hizmet sektörlerinin rekabeti karşısında tarım sektörünün ikinci planda kalmaya başladığının ve toplam istihdamdaki oranının azaldığının bir başka göstergesidir. Ayrıca 31.4 hektarlık ortalama tarla büyüklüğü ise tarımın toptan yapıldığını, tarlaların küçük parçalara bölünerek verimsizleştirilmediğinin bir göstergesidir.

Sığır eti ve süt tüketici fiyatlarındaki toplam tarımsal çıktının yüzde 58'ine karşılık gelmektedir. İrlanda'da 2003 yılı itibariyle yaklaşık olarak 6.5 milyon büyükbaş 4.8 milyon küçükbaş hayvan, 1.8 milyon domuz ve 13 milyonun üzerinde kümes hayvanı bulunmaktadır.⁶⁸

1920'li yıllarda tarım sektörü ekonominin yarısını oluşturuyor ve çok küçük olan Sanayi sektörünün büyük bir bölümünü de tarıma dayalı sanayi oluşturuyordu.⁶⁹ Avrupa Birliği'ne girmesinden hemen önceki yıl olan 1972 yılında nüfusun yüzde 25'i tarım sektöründe çalışmaktaydı.⁷⁰ Ancak 1990'lı yıllarda yaşanan ekonomik patlama istihdamı tarım sektöründen hizmet sektörüne ve Sanayi sektörüne kaydırmıştır. 1961-1997 yılları arasında tarımın payı yüzde 36'dan yüzde 10'a

⁶⁷ Ministry of Agriculture, "Irish Agriculture", s.1, (Çevrimiçi) <http://www.agriculture.gov.ie/index.jsp?file=agproduction>. 20.09.2004

⁶⁸ Ministry of Agriculture, **a.g.e**, s.1.

⁶⁹ Economic And Social Committee of The European Communities, "**Irish Border Areas**", Brüksel, 1983, s. 17

⁷⁰ Wendy Alexander, "**Chasing The Tartan Tiger: Lessons from a Celtic Cousin**", s.21 (Çevrimiçi) www.centralbooks.co.uk/acatalog/Online_Catalogue_Smith_Institute_1161.html - 28k tartan tiger, 17.09.2004

düşmüştür.⁷¹ Bu durum da artık İrlanda'nın sanayileşme sürecini tamamlamakta olduğunu ve insanların tarım dışı sektörlerde rahatlıkla iş bulabilmekte olduklarını göstermektedir.

İrlanda'nın Avrupa Birliği'ne girişinden önce İrlanda'nın oldukça büyük bir tarım sektörü bulunmaktaydı ve bu sektör büyük ölçüde komşu İngiltere'ye bağımlıydı. 1970 yılında tarım sektörünün GSMH içerisindeki payı yüzde 17 iken 1980 yılında yüzde 12'ye 1990 yılında yüzde 9'a ve 2000 yılında ise yüzde 4'e gerilemiştir.⁷² Burada İrlanda Cumhuriyeti'nde tarımın GSMH içerisinde sahip olduğu payın sürekli azalmakta olduğunu görüyoruz.

2001 yılında toplam 1.753.000 çalışanın içinde sadece 132.000 kişi tarım sektöründe istihdam edilmiştir.⁷³ 2003 yılında ise tarım sektöründe sağlanan istihdamın toplam istihdam içerisindeki oranı yüzde 8 olarak gerçekleşmiştir. Bu sektörde meydana gelen istihdam azalmasının sebepleri yarı zamanlı tarım uygulamasının yaygınlaşması ve 20 hektarın altındaki küçük aile tarım işletmelerinin sayısında meydana gelen düşüştür.⁷⁴ Bu veriler bize küçük toprak parçalarında tarım yapmanın karlılık oranının çok azaldığını ve diğer sektörlerde farklı alanlarda iş yapabilme ve çalışabilme imkanlarının artmasının da etkisiyle sadece nispeten büyük tarım işletmelerinin varlıklarını sürdürebildiklerini düşündürmektedir.

1991 yılında tarım sektöründe İrlanda'da elde edilen toplam gelir 2.370.000.000 Euro iken 1994 yılında bu rakam 2.922.000.000. Euroya, 1998 yılında 3.193.000.000 Euroya yükselmiştir. Bundan sonraki yıllarda hemen hemen sabit kalmıştır. 2000 yılında İrlanda'da tarım sektöründe elde edilen toplam gelir 3.149.000.000 Euro 2002 yılında ise 3.155.000.000 Euro olmuştur.⁷⁵ Bu rakamlardan da anlaşılacağı gibi 1991-2002 yılları arasında İrlanda'da tarımsal üretimden elde edilen gelir yaklaşık yüzde 35 oranında artmıştır. Ancak bu artış

⁷¹ **The Emerging Architecture of the Wider Europe: The Co-Evolution of Industrial and Political Structures**, s.18.

⁷² Central Bank of Ireland, "Bulletin Winter 2000" s.57, (Çevrimiçi) <http://www.ireland.com/newspaper/special/2000/winterbulletin/Winter2000Main.pdf> 09.09.2004

⁷³ Central Bank of Ireland, **Bulletin Winter 2000**, s.21.

⁷⁴ Ireland Presidency of the European Union, "A Guide to Irish Agriculture and Food", s.9, (Çevrimiçi) <http://www.agriculture.gov.ie/index.jsp?file=publicat/publications2004/guidetoagandfood/index.xml>, 20.09.2004

⁷⁵ Airgeadais, "Budgetary and Economic Statistics March 2004" s.17.

Sanayi ve hizmet sektöründe meydana gelen artışlar göz önüne alındığında çok düşük kalmaktadır. İrlanda ekonomik kalkınma modelinde tarımın yeri diğer sektörlerle nazaran çok daha azdır.

İrlanda'da tarımsal girdi fiyatları 1991 yılında yüzde 0.4, 1994 yılında yüzde 0.8, 1998 yılında yüzde 2.4, 2000 yılında yüzde 6.3, 2001 yılında yüzde 5.2, 2002 yılında yüzde 1.2 ve nihayet 2003 yılında yüzde 2.4 artmıştır. Tarımsal çıktı fiyatları ise 1991 yılında yüzde 3.8, 1994 yılında yüzde 1.6, 1998 yılında yüzde 0.9, 2000 yılında yüzde 6.5, 2001 yılında yüzde 4.5, 2002 yılında yüzde 4.3 ve 2003 yılında yüzde 4.5 oranında artmıştır.⁷⁶ Tarım girdi fiyatlarında özellikle 2000 yılından sonra büyük bir artış olurken tarım çıktı fiyatlarında bir yıl artış bir yıl düşüş gerçekleşmiş ve girdi fiyatlarındaki artış gerçekleşmeyince tarım sektörü Sanayi ve hizmet sektörlerinde yaşanan yüksek karlılık artışının da etkisiyle cazibesini yitirmiştir.

İrlanda AB ülkeleri arasında tarım ürünü ihracatı konusunda dördüncü durumdadır ve 130'dan fazla ülkeye tarım ürünü ihracatı yapar. Tarım ürünü ve içecek sektörünün İrlanda GSYİH içerisindeki payı yüzde 8.9, İrlanda ithalatındaki payı ise yüzde 8.3 toplam istihdam içerisindeki payı ise yüzde 9'dur. Bu Sanayiden elde edilen brüt gelir 16.8 milyar Euro olup ihracatın bu rakam içerisindeki payı yaklaşık olarak 7 milyar Eurodur. İhracatın yüzde 77'si AB ülkelerine yüzde 23'ü AB dışında kalan ülkelere gerçekleşmektedir.⁷⁷ Üretim yapılan işletme sayısındaki azalmaya rağmen tarım sektöründe yapılan bu üretim, ihracat ve elde edilen nispeten yüksek gelir bize bu alanda şüphesiz İrlanda'nın 1973 yılında Avrupa Birliği'ne tam üye olmasının da etkisiyle verimliliğin ve karlılığın arttığını açık bir şekilde göstermektedir.

İrlanda'da yiyecek, içecek ve tütün mamulleri sektöründe faaliyet göstermekte olan 700 civarında işletme bulunmaktadır. Bunların büyük bir kısmı, geleneksel yöntemleri kullanarak özel ürünler üretimi yapmakta olan küçük işletmelerdir. Büyük işletmeler ise et (yüzde 23) ve süt (yüzde 9) Sanayilerinde, hazır gıda ve tatlı (yüzde 34) üretiminde ve içecek sektöründe (yüzde 5) faaliyet göstermektedir.

⁷⁶ Airgeadais, "Budgetary and Economic Statistics March 2004" s.42.

⁷⁷ A Guide to Irish Agriculture and Food. s.28.

1.4.4.2 Sanayi

Bağımsızlığın kazanılmasının ardından İrlanda Cumhuriyetinde işbaşına gelen hükümet İrlanda ekonomisinin kendi kendine yetebilmesini sağlamak ve İrlanda Sanayisini geliştirmek amacıyla bir dizi önlemler aldı. Bu önlemler gümrük duvarlarını yükseltmek, İhracat kotaları uygulamak ve yabancı sermayeyi yasadışı ilan etmek şeklindeydi. Bu dönemde İrlanda'ya karşı Britanya'nın yürütmekte olduğu ekonomik savaşa karşın 1932-1939 döneminde önce başarılı oldu. Sanayi sektöründeki ürün ve istihdamda hızlı bir artış gerçekleşti. Metal Kimya cam tekstil ve ayakkabı sektörleri hızla büyüdü.⁷⁸ Ancak bu önlemlerin ekonomideki temel problemlerin çözümünde yetersiz olduğu kısa sürede anlaşıldı. Örneğin ekonomide özellikle enerji ve sanayi sektörlerinde hammadde alanlarında dışa bağımlılık devam ediyordu ve alınan önlemler birçok konuda İrlandalı Sanayicilerinde hayatını zorlaştırıyordu.⁷⁹

1973 yılında İrlanda'nın AT üyesi olduğu yıl meydana gelen petrol krizi ile bu politika iyice sorgulanır oldu. 1980'li yıllarda ise yerli sanayinin ihmal edildiği konusunda eleştiriler yükselmeye başlamıştı. Şimdiye kadar bahsettiğimiz ve ikinci bölümde bahsedeceğimiz vergi teşvikleri, AB üyelikleri, yetmişmiş işgücünün bulunması, altyapı çalışmaları, sosyal ortaklığın getirdiği toplumsal konsensüs ortamında uygulanan sosyal politikalar gibi nedenlerle 1980'lerin ortalarından itibaren başlayan artış 1990'lı yıllarda doruk noktasına çıktı ve tam anlamıyla bir patlamaya dönüştü.

Sanayi sektörü, İrlanda ekonomisinin lokomotifi olarak adlandırılabilir. İrlanda ekonomisinde GSYİH'nın yüzde 39'unu Sanayi sektörü oluşturmaktadır; ayrıca toplam ithalatın yüzde 90'ını Sanayi sektörü sağlamakta ve toplam istihdamın yüzde 29'u bu sektörde gerçekleşmektedir.⁸⁰

İkinci bölümde de detaylı olarak açıklanacağı gibi, son yıllarda uygulanan vergi ve yatırım teşvikleri, Avrupa Tek Pazarı'na ülkenin coğrafi konum itibarıyla yakınlığı ve

⁷⁸ ESRC, **The Emerging Architecture of the Wider Europe: The Co-Evolution of Industrial and Political Structures**, s.6.

⁷⁹ ESRC, **The Emerging Architecture of the Wider Europe: The Co-Evolution of Industrial and Political Structures**, s.7.

⁸⁰ Yy, "Industry Reference", (Çevrimiçi) s.2, <http://www.ireland.information.com/> reference. 23.08.2004

iyi eğitimli ve son derece kalifiye bir işgücü havuzunun bulunması gibi sebeplerden dolayı İrlanda ekonomisinde en büyük büyüme oranları yüksek teknolojiye dayalı olarak üretim yapan sektörlerde görülmüştür. Bu sektörler içerisinde de en büyük büyüme oranı bilgisayar sektöründe görülmüştür. Dünyanın önde gelen bilgisayar üreticilerinin birçoğu günümüzde İrlanda'da üstlenmişlerdir.⁸¹

Uluslar arası bilgi teknolojileri sektörü İrlanda'yı yazılım ihraç eden bir ülke olarak tanımaktadır. Ayrıca, İrlanda yerli yazılım sektörü ortalama yüzde 10 büyüme hızı ile en hızlı büyüyen sektör konumundadır. İrlanda'da yazılım sektörü donanım sektöründen çok daha güçlü bir konumdadır. Yazılım sektöründe 30.000'den fazla insanın çalıştığı 840 şirket bulunmaktadır. İrlanda'da yazılım sektörü ihracat odaklı bir sektördür ve üretiminin yüzde 90'dan fazlasını dışarıya satar. Sektör özellikle telekom ve internet yazılımları, finans, eğitim, sağlık yazılımları, dijital medya ve e-öğrenim alanlarında yoğunlaşmıştır.⁸²

1985 yılında Microsoft firması İrlanda'da 100 kişinin istihdam edileceğini planladığı bir üs kurmuştur. Bugün bu üs tüm dünyadaki Microsoft üsleri içerisinde üçüncü durumdadır ve 1600 kişiye sağladığı istihdam ile İrlanda'da yazılım alanında liderdir. İrlanda'da bulunan diğer büyük firmalar arasında Lotus, Oracle, IBM, SAP sayılabilir.⁸³

Bilgisayar sektörü dışında yüksek teknolojiye dayalı sektörlerde en büyük büyüme hızı artışı ilaç sanayi ve mühendislik alanlarında gerçekleşmiştir. Yüksek teknolojiye dayanmayan sektörlerde dahi İrlanda'nın performansı çok yüksektir. Başarı o kadar büyüktür ki, sanayileşmiş 46 ülkeyi değerlendiren Dünya Rekabet Raporu İrlanda'yı 11. sıraya koymaktadır.⁸⁴

İrlanda ilaç ve tıbbi malzemeler konusunda öyle büyük bir atılım yapmıştır ki, şu anda tıbbi malzeme ihraç eden ülkeler arasında ilk on sırada yer almakta; ülkede 20.000 'den fazla insanın çalıştığı yerli ve yabancı 120 şirket bulunmaktadır. Bu

⁸¹ Yy, "Industry Reference", s.2.

⁸² Yy, "Country Focus: Ireland", **Bombay Chamber International Trade News**, C.VI, No:6, Haziran, 2004, s.4.

⁸³ ESRC, **The Emerging Architecture of the Wider Europe: The Co-Evolution of Industrial and Political Structures**. s.29.

⁸⁴ **Industry Reference**, s.1.

alandaki toplam yabancı sermaye 12 milyar dolar olarak hesaplanmakta ve bu alandaki istihdam ortalama olarak her yıl yüzde 8 oranında artmaktadır⁸⁵

Ayrıca İrlanda'da oldukça gelişmiş bir inşaat malzemeleri Sanayisi bulunmaktadır. Beton yapım malzemeleri, çatı malzemeleri, tuğla, çimento, kereste üretimi, banyo malzemeleri, dekoratif malzemeler üretilmektedir.⁸⁶

1991 yılında İrlanda'da Sanayi sektöründen sağlanan milli gelir 11.831.000.000 Euro iken 1994 yılında 14.850.000.000. Euro'ya, 1998 yılında 28.279.000.000 Euro'ya, 2000 yılında 38.206.000.000 Euro'ya, 2001 yılında 41.906.000.000 Euro'ya ve 2002 yılında ise 47.251.000.000 Euro'ya yükselmiştir.⁸⁷

1991-1998 yılları arasında İrlanda'da Sanayi alanındaki gelir artışı yaklaşık yüzde 150 olmuştur ve sağlanan bu artış nedeniyle İrlanda ekonomisi her türlü övgüyü hak etmektedir. Ancak daha da inanılmaz olan dünya ekonomisinin duraklama içerisinde olduğu yılları da içerisine alan 1998-2002 yılları arasında İrlanda'da duraklama olması bir yana Sanayi sektöründen sağlanan gelir yaklaşık yüzde 75 daha artmıştır. Bu sağlanan artış özellikle gelişmekte olan ülkelerin ilgisini çekmiştir ve sanırım bu çalışmanın ülkemiz ekonomisi için ne kadar gerekli olduğunu gösterecektir.

2001 yılında 1.753.000.000 toplam çalışanın 499.000.000 kişisi Sanayi sektöründe istihdam edilmektedir.⁸⁸

Başta vergi konusunda sağlanan avantajlar olmak üzere birçok demografik, coğrafi ve ekonomik nedene bağlı olarak İrlanda Cumhuriyeti'ne Sanayi alanında yabancı sermaye akmaktadır. Bütün bu nedenler ve akan yabancı sermaye ikinci bölümde detaylı olarak incelenecektir.

İrlanda'da Sanayi sektöründeki gelişme konusunda çalışmalar yapan üç kurum bulunmaktadır. Bunlar; Forfas, İrlanda Girişim Kurumu ve İrlanda Sanayi Gelişme Kurumudur.

⁸⁵ "Country Focus: Ireland", s.3.

⁸⁶ A.e.

⁸⁷ An Roin Airgeadais, "Budgetary and Economic Statistics March 2004" s.17 (Çevrimiçi) <http://www.finance.gov.ie/documents/publications/bes-o4.pdf>, 10.09.2004

⁸⁸ Central Bank of Ireland, "Bulletin Winter 2000", s.21, (Çevrimiçi) <http://www.ireland.com/newspaper/special/2000/winterbulletin/Winter2000Main.pdf> 09.09.2004

1.4.4.3. Hizmetler

Hizmet sektörü, sanayi sektörünün çok önemli bir ortağı ve tamamlayıcısıdır. Özellikle uluslar arası hizmet sektörü çok iyi yetişmiş, bilgi odaklı işgücü için inanılmaz derece çok iş sahası yaratmaktadır. Bu sektör özellikle uluslar arası anlamda 21. Yüzyılın sektörü olarak parlayacaktır.

2003 yılı verilerine göre hizmet sektörünün İrlanda GSYİH'si içerisindeki payı yüzde 49'dur ⁸⁹Özellikle İrlanda'da son on yıl içerisinde büyük bir atılım yapmış olan sağlık ve ilaç sektörünün etrafında mühendislik, çevre danışmanlığı, l boratuar hizmetleri, güvenlik hizmetleri, ulaşım gibi çok çeşitli destek hizmet sektörleri oluşmuştur. Bu durum da bize ekonominin bir sektöründe kaydedilen gelişmenin diğer sektörlerden bağımsız olmadığını, bileşik kaplar prensibinin işlediğini ve yaratılan katma değerin mutlaka diğer sektörlere de yansıdığını göstermektedir.

3000 kilometrelik demiryolu ağı, Kuzey İrlanda'dakiler de dahil olmak üzere bütün önemli şehirlere ve başlıca kasabalara yolcu ve mal taşıma hizmetini gerçekleştirmektedir. İrlanda'nın bütününde sayısız noktada kiralık araba hizmetini bulmak mümkündür ancak bu alanda fiyatlar Avrupa'nın diğer yerleri ile kıyaslandığında oldukça pahalıdır.⁹⁰

⁸⁹ "Country Focus Ireland", s.4.

⁹⁰ A.e., s.5.

**TABLO 2: 1990'LARDA İRLANDA EKONOMİSİNDE HİZMET
SEKTÖRÜNÜN YAPISI**

	GSYİH'deki Pay		Elde Edilen Gelir		Yıllık Büyüme Oranı yüzde1990-1999
	1990	1999	Milyar Euro		
Emlak, Kiralama ve İlgili iş faaliyetleri	13	21	3,2	13,0	16,6
Madencilik ve taş çıkarma	1	1	0,1	0,4	14,5
Finansal Arabuluculuk	3	3	0,7	2,1	12,9
Elektrik,gaz ve su	1	2	0,3	0,1	12,4
Otel ve Restaurant	2	3	0,6	1,8	12,1
Sağlık ve Sosyal Hizmetler	5	6	1,3	3,6	11,5
İnşaat	5	6	1,4	3,7	11,5
Ulaşım ve İletişim	6	6	1,5	3,6	10,4
Sanayi Hizmetleri	28	28	7,2	17,0	10
Diğer Toplum hizmetleri	3	3	0,7	1,7	9,9
Eğitim	5	4	1,3	2,6	8,1
Toptan,perakende faaliyetleri	13	10	3,3	6,2	7,3
Kamu yönetimi	6	4	1,5	2,6	6
Tarım, Avcılık, Balıkçılık ve Ormancılık Faliy.	9	4	2,4	2,3	-0,2
TOPLAM GSYİH	100	100	25,7	61,5	10,2

Kaynak: M. Luisa Ferreira, "Catching the Celtic Tiger by its Tail", s.5, (Çevrimiçi) <http://www.eib.org/nets./reports/ferreira.pdf> 24.08.2004

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi İrlanda'da hizmet sektörü faaliyet alanlarının büyük bir bölümünde 1990-1999 yılları arasında yüzde 10 ve üzeri oranda büyüme gerçekleşmiştir. Sektörlerin GSYİH'den aldığı payın oranında en büyük artış emlak ve kiralama hizmetleri alanında gerçekleşmiştir. Bu durum ekonomide meydana gelen büyük iyileşmelerin talep artışına, bu durumunda emlak ve kira fiyatlarında önemli artışlara sebep olduğunu göstermektedir. Bu tabloda dikkat çeken diğer bir husus da tarım, avcılık, balıkçılık ve ormancılık faaliyetleri alanının GSYİH'den aldığı payda 5 puanlık bir düşme görülmesi ve diğer tüm sektörlerde önemli oranda yıllık büyüme oranı görülürken bu sektörde yıllık büyüme oranının eksi olarak gerçekleşmesidir. . Bu durum, bahsi geçen yıllar arasında hizmet sektöründe patlama yaşanırken tarım sektörünün gerilemesinin bir sonucudur.

Yine bir önceki paragrafta belirttiğimiz nedenlerden dolayı emlak ve kiralama alanından elde edilen gelir 1990-1999 yılları arasında 4 kat artmıştır. Bu yıllar arasında İrlanda Sanayisinde görülen ve ilgili bölümde bahsettiğimiz büyüme sanayi ile ilgili hizmet kollarına da yansımış ve bu alanda yüzde 150'lik bir büyüme gerçekleşmiştir. Hizmet sektörünün bütününden elde edilen gelirden de toplamda yüzde 150 büyüme gerçekleşmiştir. Aslında, bu yıllar arasında bütün hizmet sektörü kollarında gerçekleşen büyüme inanılmazdır. Neredeyse hepsi iki veya üç kat gelir

artışı yaşamıştır. Bu artışın nasıl gerçekleştiği sorusu ikinci bölümde yanıtını bulacaktır.

İrlanda'da hizmet sektöründe istihdam edilmiş toplam çalışan sayısı 1961 yılında 415 milyon kişi iken bu rakam 1971 yılında 457 milyon kişiye, 1981 yılında 587 milyon kişiye ve 1986 yılında 606 milyon kişiye yükselmiştir.⁹¹ Yani, 1961-1986 yılları arasındaki 25 yıllık sürede hizmet sektöründe gerçekleşen istihdam yaklaşık yüzde 50 oranında artmıştır. Bu her ne kadar 25 senelik bir periyotta gerçekleşmiş olsa da dikkate değer bir artıştır.

Ekonomik konsensüs ve devamında ekonomik patlamanın gerçekleştiği yıllarda ise durum şöyledir. Tablo 3'te de görüldüğü gibi, 1994 yılında bu sektörde istihdam edilmiş çalışan sayısı 729 bin 1996 yılında 820 milyon 1999 yılında 1004 milyon, 2000 yılında 1.064 milyon, 2001 yılında 1.098 milyon, 2002 yılında 1145 milyon ve 2003 yılında 1173 milyon kişi olarak gerçekleşmiştir.

1.4.4.4. Dış Ticaret

1.4.4.4.1. İthalat

1930'lu yıllarda uygulanmakta olan yüksek gümrük duvarları ve ağır gümrük vergilerinin temelini teşkil ettiği korumacı ekonomik politikanın yanlış olduğu fikri 1950'li yıllarda yaygınlık kazanmıştı. Bu politikanın çıkar yol olmadığı, yapılması gerekenin bu küçük ekonomiyi ithalat rekabetine açarak yurtdışı pazarlarda ihracat yapabilir ve dünya ile rekabet edebilir hale getirmek olduğu fikri benimsenmekteydi.⁹² Korumacı ekonomik politikanın erken sayılabilecek bir tarihte terk edilmesini 1973 yılında AET üyeliği, 1993 yılında Avrupa Tek Pazarı üyeliği, ve 1999 yılında Avrupa Para Birliği izleyince erken zamanda korumacı politikaların terk edilmesinin ne kadar doğru bir politika olduğu açıkça ortaya çıktı.

⁹¹ Airgeadais, "Budgetary and Economic Statistics March 2004", s.61.

⁹² Fortin, Pierre, "The Irish Economic Boom: Facts, Causes and Lessons: What Can We Learn", December 2000, s.8 (Çevrimiçi) http://www.strategis.gc.ca/research/fortin.un_e.pdf. 22.08.2004

İrlanda'nın 2003 yılı ithalatı 57.54 milyar dolardır. İrlanda'nın ithal ettiği mallar arasında önde gelenler bilgi işlem ekipmanları, diğer makine ve ekipmanlar, petrol ve petrol ürünleri, tekstil ve hazır giyimdir. İrlanda'nın önde gelen ithalat partnerleri ise yüzde 34.9 pay ile Britanya, yüzde 15.8 ile A:B:D, 7.9 ile Almanya ve 4.1 ile Hollanda'dır.⁹³

İrlanda ithalat alanında AB tarifelerini uygulamaktadır. Birçok hammadde ya gümrük vergisinden muaftır yada çok düşük vergiye tabidir. AB uygulamalarına paralel olarak tarım ithalat kalemlerine dünya piyasa fiyatlarına göre değişen oranlarda vergi uygulanmaktadır. Fiyatlar gıdanın kompozisyonuna göre değişmektedir ve bazı durumlarda paketlenmiş gıda ürünleri de uygulanan bu vergilendirmeden etkilenmektedir.⁹⁴

57.54 milyar dolarlık bir ithalat İrlanda gibi küçük bir ülke için ilk bakışta küçük görülebilirse de 109.3 milyar dolarlık ihracatı göz önüne alındığında ihracatın ithalatı karşılama oranının yüksekliliği hemen görülecektir. Aynı zamanda son yıllarda İrlanda Sanayisinin yapmış olduğu patlama dikkate alındığında özellikle yer altı enerji kaynaklarından yoksun bir ülke olan İrlanda'nın petrol ve petrol ürünleri ithalatının da yüksek olması oldukça anlaşılır bir durumdur.

1.4.4.4.2. İhracat

Sanayi Gelişimi İzleme Komitesi, 1992 yılında yayınlamış olduğu "Değişim Zamanı" isimli raporunda İrlanda'nın özel sektör merkezli ihracata dayalı bir kalkınma stratejisi izlemesi gerektiğini belirtmiştir.⁹⁵ Gerçekten de izlenen bu kalkınma stratejisi belki de umulanın ötesinde bir başarıya ulaşmıştır.

İrlanda'nın toplam ihracatı 2003 yılı verilerine göre 109.3 milyar dolardır. Oysa çok değil henüz 1993 yılında İrlanda'nın ihracatı 28.5 milyar dolardı.⁹⁶ İrlanda'da sadece 10 yıl içerisinde ihracat gibi bir ülkenin zenginliğinin ve kalkınmışlığının temel

⁹³ Fortin, Pierre, **The Irish Economic Boom: Facts, Causes and Lessons: What Can We Learn**

⁹⁴ **Country Focus: Ireland**, s.2.

⁹⁵ Forfas, "Background of Irish Economy", s.4, (Çevrimiçi) http://www.forfas.ie/publications/esg040707/pdf/esg_ahead_of_the_curve_chapter1.pdf 21.09. 2004

⁹⁶ **A.e.**, s.2.

göstergelerinden birinde sağlanan neredeyse dört katlık artış hayranlık uyandırıcıdır. Bir ülkede ihracatın artmasının işsizliği azalttığı bilinen bir gerçektir. Bu artış yaklaşık olarak dört kat olduğunda istihdam bölümünde bahsettiğimiz sonuçlara ulaşılmıştır. Bu ihracat rakamı İrlanda gibi 3.9 milyon nüfusa sahip küçük bir ülke için çok önemli ve son derece tatmin edici bir rakamdır. İrlanda, günümüzdeki zenginliğinin önemli bir kısmını ihracatta sağladığı bu mucize rakamdan almaktadır diyebiliriz.

İrlanda'nın bugün ihraç ettiği temel ürünler, makine ve makine ekipmanı, bilgisayar, yazılım, kimyasal ürünler, ilaç ve sağlık ürünleri, canlı hayvanlar ve hayvan ürünleridir. 2003 yılı verilerine göre İrlanda'nın ticaret partnerleri ve oranları şöyledir: ABD yüzde 20.5 Büyük Britanya yüzde 18.1, Belçika yüzde 12.6, Almanya yüzde 8.3, Fransa 6.1, Hollanda 5.1 İtalya 4.6⁹⁷ İrlanda'nın ihracat kalemlerinde çok dikkat çeken bir durum da şudur. İrlanda'nın toplam ihracatının yüzde 58'ini yüksek teknolojiye dayalı ürünler (bilgi ve iletişim teknolojileri, kimyasallar, ilaç) oluşturmaktadır. Bu AB 15'lerin ortalamasının çok üzerindedir. Zira AB 15'ler ortalaması yüzde 24'tür.⁹⁸

1990-2002 yılları arasında finans, yazılım, iletişim merkezleri, çağrı merkezleri gibi kalemlerden oluşan İrlanda hizmet sektörü ithalatı bu konuda dünyada önde gelen 30 ihracatçıdan çok daha hızlı bir şekilde büyümüştür. Bu büyüme sonucunda, 2002 yılında İrlanda, kişi başına hizmet sektörü ihracatında dünya ihracat liginde 2001 yılındaki üçüncülüğten sonra birinci sıraya kadar yükselmiştir.⁹⁹

2003 yılında İrlanda'nın yapmış olduğu gıda, içecek ve ormancılık sektörü ihracatı 6.8 milyar Euro olup bu sektörün ihracatının toplam ihracat rakamı içerisindeki payı 8.5'dir. İrlanda tarım sektörü ihracatında süt ürünleri ihracatı 1.543 milyon Euro'luk payı ile, sığır eti ihracatı 1.143 milyon Euro ile ve içecek sektörü ihracatı 1.009 milyon Euro ile en büyük paya sahiptirler. Bu üç sektör İrlanda'nın tarıma dayalı ihracatının yaklaşık yarısını tek başlarına gerçekleştirmektedirler.¹⁰⁰

⁹⁷ Forfas, “**Background of Irish Economy**”, s.10.

⁹⁸ **Background of Irish Economy**, s.6.

⁹⁹ **A.e.**

¹⁰⁰ **A Guide to Irish Agriculture and Food**, s.12.

İrlanda'nın tarım sektöründeki toplam ihracatının yaklaşık yüzde 75'i AB 15 ülkelerine gerçekleşmektedir. Bu ülkeler içerisinde Britanya yüzde 47'lik bir paya tekabül eden 3.188 milyon Euro pay ile İrlanda'nın en önde gelen ihracat partneri konumundadır. İrlanda tarım sektörü ihracatının geri kalan yüzde 25'lik kısmı ise Asya ve Ortadoğu ülkelerinin de içerisinde bulunduğu dünyanın geri kalan kısmına yapılmaktadır.

İrlanda'nın tarım sektöründe, gerek GSYİH içerisindeki payında, gerek istihdamda, gerek faaliyet gösteren şirket ve çiftçi sayısında son on yıllarda sürekli olarak görülen azalmaya ve İrlanda'nın tarım dışı sektörlerinde yaşanmış olan olağanüstü büyümeye rağmen gerçekleşen 6.8 milyar Euro tutarındaki ihracat çok önemli bir başarıdır. Üstelik bu veriler bize İrlanda'nın et, süt üretimi ve diğer tarımsal faaliyet alanlarında sadece kendi kendine yeten bir ülke olmadığını, aynı zamanda artı ürün de sağlayarak ülke dışına ihracat gerçekleştiren bir ülke olduğunu göstermektedir. Bu durum sanayileşen bir ülkenin tarımsal üretiminde zorunlu olarak düşme olmayacağına dair önemli bir örnek teşkil eder.

II. BÖLÜM

İRLANDA EKONOMİK KALKINMASINI SAĞLAYAN FAKTÖRLER

2.1. EĞİTİM

Eğitim bir toplumun kalkınmasını sağlayan en önemli faktördür. Çünkü bir ülkede içsel ve dışsal faktörler ne kadar olumlu olursa olsun, kalkınmayı sağlayacak ve kaynakların ve şartların ortaya çıkarmış olduğu fırsatların olumlu yönde kullanılmaları sağlayacak olan insan faktörüdür. İyi yetişmiş ve toplumun ve ekonominin ihtiyaç duyduğu uzmanlık alanlarında bilgi sahibi olan işgücüne sahip olmak bir toplumun en önemli itici gücüdür ve bir toplum için en büyük şanstır. Özet olarak diyebiliriz ki, yüksek kalitedeki insan kaynakları bir ülkenin sahip olacağı en önemli kaynaklardır.

İrlanda Cumhuriyeti kurulduğundan bu yana her zaman eğitimin önemini kavramış bir devlettir. Bugün 5-15 yaş arasındaki çocukların okula gitme oranı göz önüne alındığında bütün OECD ülkeleri arasında birinci durumdadır ve 15 yaşındakilerin okuma yazma oranında ise yine OECD ülkeleri arasında 5'inci sırada bulunmaktadır.¹ Ayrıca herhangi bir sebepten ötürü eğitimlerini yarıda bırakmak zorunda kalmış olan kimselerin yüzde 50'si hayatlarının kalan bir bölümünde eğitim hayatlarına devam etmekte ve yüksek öğrenim görmektedirler.²

Bir sonraki bölümde de göreceğimiz gibi, böylesine eğitilmiş bir işgücü potansiyelinin varlığı, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının İrlanda'ya gelmesi konusunda son derece etkili olmuştur ve etkili olmaya da devam etmektedir. Bu durum kendisini bilhassa elektronik, bilgisayar, yazılım, kimya gibi uzmanlık bilgisine sahip işgücünün varlığının şart olduğu sektörlerde kendisini hissettirmiştir. Bu alanlarda yabancı sermaye yatırımlarının bolluğunun yanı sıra İrlanda yerli sermayesinin de patlama yapmasının önemli nedenlerinden birisi bu yetişmiş işgücünün varlığıdır. Örneğin 1990'ların başlarında İrlanda ekonomisinde sözünü etmeye bile

¹ Forfas, “**The Case for Change**”, s.13, (Çevrimiçi) http://www.forfas.ie/publications/esg040707/df/esg_ahead_of_the_curve_chapter2.pdf 21.09.2004.

² A.e.

değmeyecek kadar önemsiz bir yere sahip olan yazılım sektörü, bugün 10.000 kişiyi istihdam etmektedir. İrlanda'nın yazılım ihracatı son yıllarda yıl başına ortalama yüzde 30 büyümektedir ve İrlanda bugün dünyanın en büyük yazılım ihracatçısı konumundadır.³ 13-14 yıl içerisinde özellikle yazılım sektörü gibi tamamıyla çok iyi yetişmiş işgücüne sahip olmayı gerektiren bir sektörde hiç yoktan dünya birincisi konumuna yükselebilmek doğru ve etkili eğitim politikalarının bir sonucudur.

İrlanda devletinin eğitime vermiş olduğu önemin en önde gelen göstergelerinden biri de eğitime ayrılan kamu harcamalarıdır. Kamu harcamalarının eğitime ayrılan oranı 1985 yılından günümüze kadar olan süre içerisinde tam yüzde 150 artmıştır. Ulusal Kalkınma Planında okul öncesi eğitim, ilk ve orta dereceli eğitim, yüksek öğrenim ve mesleki kurslar, çıraklık gibi eğitim kalemlerine 1999 yılı rakamlarıyla tam 12.6 milyar Euro kaynak aktarılmıştır.⁴ Eğitime ayrılan kaynaklardaki bu olağanüstü artış boşa gitmemiştir. İrlanda'nın eğitim ve öğretim alanındaki başarıları inanılmazdır. Son on yıl içerisinde yüksek öğrenime tam zamanlı olarak devam eden öğrencilerin sayısı yüzde 80 artmıştır .⁵

Aynı zaman dilimi içerisinde teknik ve teknolojik enstitülere devam eden öğrenci sayısında ise yüzde 100 oranında artış görülmüştür. 1995-2004 yılları arasında yüksek öğrenime kayıt olan öğrenci sayısındaki artış oranında İrlanda 4. Sırada yer almaktadır. Yine, günümüzde son derece önemli ve ihtiyaç duyulan bir meslek olan bilgisayar programcılığı dalında mezun olanların sayısı 1996 yılında 500 rakamından 2003 yılında 2000 rakamına çıkmıştır ki, bu da yüzde 400 bir artışı ifade etmektedir. Bu sayı, 2003 yılında Almanya'da bilgisayar yazılımcılığı alanında mezun olanların sayısı ile neredeyse aynıdır.⁶ İki ülkenin nüfusları arasındaki devasa farkı göz önüne aldığımız zaman İrlanda'nın bu konudaki başarısı açıktır.

Şimdi İrlanda'da eğitim konusunu ilk ve orta dereceli eğitim, lise ve dengi okullar eğitimi ve yüksek öğrenim olarak üç bölümde inceleyeceğiz.

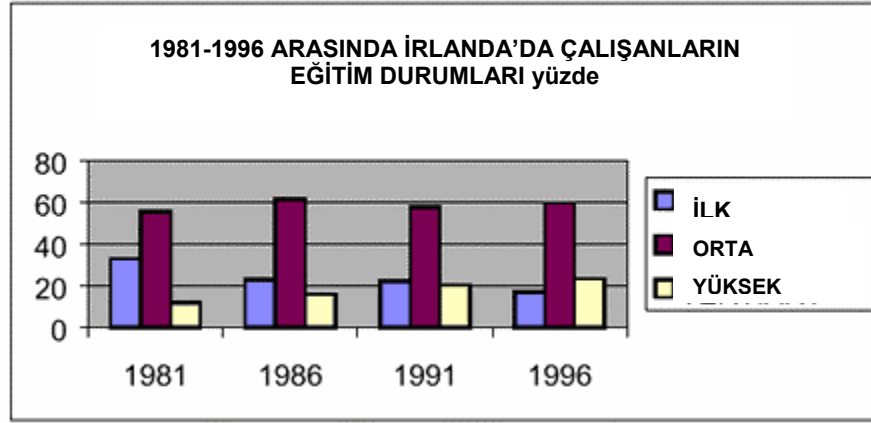
³ Travers John, "The Underlying Reasons for the High Economic Growth Rates of the 1990s", September, 2000, s.20, (Çevrimiçi) <http://www.visionforwa.uwa.edu.au/papertravers.html>, 16.09.2004.

⁴ ESRI, "Ireland Economic Profile", s.10.

⁵ A.e.

⁶ ESRI, "Ireland Economic Profile", s.10.

GRAFİK 1: 1981-1996 ARASINDA İRLANDA'DA ÇALIŞANLARIN EĞİTİM DURUMLARI (%)

Kaynak: Travers John, "World Knowledge Forum: World e-Business Centre: Ireland.Seoul, Korea", October 2000, (Çevrimiçi) [http:// www.visionforwa.uwa.edu.au /papertravers.html](http://www.visionforwa.uwa.edu.au/papertravers.html) 11.08.2004

2.1.1. İlk ve Orta Dereceli Öğrenim

1960'lı yıllara kadar İrlanda'da ilkokul ve lise eğitimini sürdürmekte olan öğrencilerden belli oranlarda katkı payı alınmaktaydı. Eğitime ve okullaşma oranına sekte vuran bu uygulama 1967 yılında alınan kararla kaldırıldı ve harcamaların devlet tarafından sübvansede edilmesine karar verildi. Bunun yanında aynı yıl içerisinde alınan bir diğer kararla kırsal bölgelerde yaşayan öğrenciler için devlet tarafından finanse edilen taşımacılık uygulaması getirildi. Son derece yerinde olan bu kararın uygulanmasından sonra okula devam edenlerin sayısında görülen artışın yanı sıra, daha önce okulu bırakmak zorunda kalanların bir bölümü de eğitim hayatlarına bıraktıkları yerden devam ettiler.⁷

1967 yılında İrlanda eğitim kurmayları tarafından alınan bir başka hayati kararda Bölgesel Teknik Okulların açılması yolunda alınmış olan karardır. Böylece teknik konularda uzmanlaşacak olan öğrencilerin üniversite eğitimlerine başlamadan önce

⁷ OECD, " Review of National Policy For Education in Ireland" , OECD,1991, s.32-37

teknik altyapı formasyonuna sahip olmaları ve dolaylı olarak da orta dereceli eğitime katılma oranının artırılması hedefleniyordu.⁸

Tezimizin birinci bölümünde de bahsedildiği gibi, bugünün bilgisayar sektörü, kimya sektörü, ilaç ve tıbbi hizmetler sektörü gibi teknik ve teknolojik sektörlerde İrlanda ekonomisinin özellikle ihracat yönünden kaydetmiş olduğu başarılar, bu sektörlerde dünyanın önde gelen şirketlerinin üretimlerini İrlanda'da gerçekleştirmeleri, İrlanda'da bu konuda son derece iyi yetişmiş ve tüm dünyanın dikkatini çeken işgücünün varlığı göz önüne alındığında, Bölgesel Teknik Okulların açılmasının ne kadar isabetli bir karar olduğu ve bu okulların ne kadar başarılı olduğu açık bir şekilde görülecektir.

1972 yılında İrlanda zorunlu eğitim yaşını 14 yaştan 15 yaşına çıkardı. Böylece İrlanda'nın geleceği olan çocukları daha fazla eğitim sisteminin içerisinde tutmayı ve toplumun eğitim seviyesini yükseltmeyi amaçlıyordu. Ayrıca dolaylı olarak ulaşılmaya çalışılan bir diğer hedef ise İrlanda Cumhuriyeti'nde yüksek öğrenime katılma oranının yükseltilmesiydi. Bu hedeflere ulaşılması konusunda başarının artırılması için çalışmalar durmaksızın devam etmiş ve 1998 yılında alınan bir başka kararla zorunlu eğitim yaşı 15 yaştan 16 yaşına çıkarılmıştır.⁹

Bütün bu çalışmalar meyvelerini vermiş ve 1965 yılı itibariyle yüzde 20 olan orta seviyeli okullardan mezuniyet oranı 2001 yılı itibariyle yüzde 78'e yükselmiştir.¹⁰ 30 yıl içerisinde nüfusta bu denli bir artış olmamasına rağmen orta öğrenim mezuniyet oranında kaydedilmiş olan neredeyse 4 kat artış yapılan çalışmaların ve alınan karar ve önlemlerin ne kadar yerinde ve başarılı olduğunun somut kanıtlarıdır.

Ayrıca Grafik 1'de görüldüğü gibi 1981 yılında yalnızca orta öğrenim görenlerin oranı yüzde 50'ler civarında iken 1986 ,1991 ve 1996 yıllarında bu oranlar yüzde 60'lara yükselmiştir. Bu eğitim politikalarının çok önemli bir başarısıdır. Ancak esas önemli olan şudur; bu oranlar sadece orta öğrenim görmüş çalışanların oranlarını

⁸ M. Luisa Ferreira, **"Catching the Celtic Tiger By Its Tail"**, s.28, (Çevrimiçi) <http://www.eib.org. ie./reports/ ferreira.pdf>, 24.08.2004.

⁹ A.e.

¹⁰ Travers John, **"The Underlying Reasons for the High Economic Growth Rates of the"**, 1990s, s.20.

yansıtmaktadır. Ancak bunun yanında, bir sonraki kısımda detaylı olarak inceleneceği gibi yüksek öğrenime katılım oranı bu süre içerisinde sürekli olarak artış göstermiş ve 1981 yılında yüzde 10'lar civarında olan yüksek öğrenime katılma oranı yaklaşık 2,5 kat artış göstererek 1996 yılında yüzde 25'lere yükselmiştir. Bu oranlar İrlanda'da bahsi geçen yıllar arasında tam bir eğitim seferberliği yaşanmış olduğunu göstermektedir.

1997 yılı itibarıyla İrlanda'da GSYH'nin 3,6'sı orta dereceli eğitime ayrılmaktadır AB 15 ülkelerinin ilk ve orta dereceli eğitime ayırmış oldukları ortalama pay ise GSYH'lerinin 3,4'üdür.¹¹ Bu oranlar bize İrlanda'nın ilk ve orta dereceli eğitime ayırmış olduğu payın AB ortalamasının üzerinde olduğunu açık bir şekilde göstermektedir.

2.1.2. Yüksek Öğrenim

İrlanda, ABD ve İngiltere ile birlikte yüksek öğrenim gören öğrenci başına en yüksek harcama yapan ülkedir.¹² Elektronik, bilgisayar yazılımı, donanım gibi sektörlerde yetişmiş uzmanların bolluğu da bu veriyi destekler niteliktedir. Tablo 4'te de görüldüğü gibi 1981 yılında yüzde 10 civarında olan üniversite eğitimi görmüş çalışan sayısı 1996 yılında yüzde 25 civarına yükselmiştir. Bu da yapılan harcamaların amacına ulaşmakta olduğuna dair önemli bir veridir.

1970'li yıllarda kurulan Bölgesel Teknoloji Enstitüleri ve bugün üniversite olan iki Ulusal Yüksek Öğrenim Enstitüsü yüksek öğrenimde sağlanan bugünkü başarıların temelini oluşturmuşlardır. Bu okullar isimlerinden de anlaşılacağı üzere bölgeseldirler Böylece öğrenciler üniversite eğitimi görmek için Dublin Cork ve Galway gibi büyük şehirlere gitmek zorunda kalmadan ve bu büyük şehirlerde yaşamak, barınmak için yapmak zorunda kalacakları harcamalardan kurtularak

¹¹ M. Luisa Ferreira, "Catching the Celtic Tiger by its tail: Unveiling The Causes, Behind The Growth Success, Story", s.20.

¹² Healy Tom, " Miracles Do Happen: The Story Of Irish Economic Growth", February 15, 2002, s.7, (Çevrimiçi) www.worldbank.org/healy.pdf, 17.08.2004.

kendi bölgelerinde eğitim görebilme imkanına kavuşmuşlardır.¹³ Bu gelişmeler sonrasında, yükseköğrenim bütün öğrenciler için coğrafi olarak ulaşılabilir bir uzaklıktaydı.

Yüksek öğrenim, son otuz yılda gittikçe gelişen ve 1990'lı yıllarda patlama yapan endüstrinin ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir noktaya gelmiştir. Bunun yanında İrlanda üniversite eğitim sistemi endüstrinin gittikçe hem nitelik hem de nicelik bakımından gittikçe artan talepleri karşılayacak şekilde, mühendislik, fen, kimya, tıp ve bilgisayar teknolojileri konularında yüksek kalibreli mezunlar yetiştirmeyi başarmıştır .Ayrıca,İrlanda üniversiteleri, fen bölümlerinde öğrenim görmekte olan üniversite öğrencileri için mühendislik ve bilgisayar teknolojileri alanlarında da diploma sahibi olma şansı tanımış ve böylece hem bilgisayar teknolojileri hem de mühendislik alanlarında mezun sayılarının artırılması amaçlanmış ve bu hedefe başarıyla ulaşılmıştır.¹⁴

1999 yılında Ulusal Kalkınma Planı çerçevesi altında oluşturulan Uzmanlar Kurulunun "Gelecekte Eğitim İhtiyaçları" isimli raporundaki tavsiyesi dikkate alınarak elektronik ve yazılım alanlarında 5.400 lisans öğrencisinin bilgi teknolojileri alanında 1500 lisansüstü öğrencisinin desteklenmesi kararı alınmıştır. Aynı Uzmanlar Kurulunun Mart 2000 tarihli raporu uyarınca gelecekte ihtiyaç duyulacağı saptanan tarım, eczacılık, kimya ve biyoteknoloji alanlarında 1150 yüksek Lisans öğrencisinin desteklenmesi kararı alınmıştır. ¹⁵ Ayrıca İrlanda hükümeti 1996 yılında almış olduğu bir kararla yüksek öğrenim görmekte olan öğrencilerden almış olduğu katkı paylarını kaldırmıştır ve bu kararla üniversite öğrenimine katılımın ve devamin artırılması amaçlanmıştır.¹⁶

Alınan bu önlemler son derece etkili olmuş ve örneğin daha önce de belirtildiği gibi 1996 yılı itibariyle bilgisayar yazılım mezunları 2000'e yükselmiştir ki bu rakam

¹³ ESRC, "The Emerging Architecture of the Wider Europe:The Co-Evolution of Industrial and Political Structures", s.14, (Çevrimiçi) [http:// www. http://www.one-europe.ac.uk/pdf/ssees.pdf](http://www.one-europe.ac.uk/pdf/ssees.pdf), 26.08.2004.

¹⁴ ESRC, "The Emerging Architecture of the Wider Europe:The Co-Evolution of Industrial and Political Structures", s.14,

¹⁵ " Ireland Stability Programme", December 2000, s.26, (Çevrimiçi) http://europa.eu.int/comm/economy_finance/about/activities/sgp/country/countryfiles/ie/ie20002001_en.pdf, 22.08.2004.

¹⁶ Ferreira, "Catching The Celtic Tiger. By Its Tail", s.32.

kendisinden kat kat daha fazla nüfusa sahip olan Almanya'daki yazılım mezunlarının sayısına eşit bir rakamdır.

İrlanda Cumhuriyetinin GSYH üzerinden yüksek eğitime ayırmış olduğu pay yüzde 1.3'tür AB 15 ülkelerinin GSYH üzerinden yüksek öğrenime ayırmış oldukları pay ise yüzde 0.9'dur¹⁷. Verilerden de açık bir biçimde anlaşıldığı gibi İrlanda'nın yüksek öğrenime ayırmış olduğu pay AB 15 ülkelerinin ayırmış olduğu paydan yaklaşık olarak yüzde 50 daha fazladır. Yani, İrlanda ilk ve orta dereceli eğitime olduğu gibi yüksek öğrenime de AB ülkeleri ortalamasından daha fazla pay ayırıyor diyebiliriz.

İrlanda'daki bütün üniversiteler ve Teknoloji Enstitülerinin büyük bir bölümünde öğrenciler için kariyer danışmanlık hizmeti sağlanmaktadır. Üniversitelerde yürütülen bu kariyer danışmanlık hizmetleri bir uzmanlık kariyeri hizmetidir ve Kişisel danışma hizmeti sağlayan ve kişisel tavsiyelerde bulunan psikolojik danışmanlık hizmetleri ile hiçbir ilgisi yoktur. Bu hizmetler merkezi otorite tarafından değil, bizzat kariyer danışmanlık hizmetinin sağlandığı kurum tarafından sağlanmaktadır ve söz konusu hizmetin yürütülmesi ile ilgili bütün yetki ve sorumluluklar bu kurum tarafından yürütülmektedir.¹⁸

2.1.3. Mesleki Eğitim

Yukarıda bahsedildiği üzere İrlanda'da yüksek öğrenim konusunda kaydedilen başarıların yanı sıra, Mesleki Eğitim de eğitim otoriteleri ve hükümet tarafından her zaman bir zorunluluk olarak görülmüştür. 1987 yılından başlayarak bu yönde yapılmış olan çalışmalar şunlardır:

1987 yılında İrlanda'da FAS ismiyle bilinmekte olan Eğitim ve Öğretim Kurulu kurulmuştur. FAS kurumu, çalışmalarını işsiz kimselere bir iş bulabilmelerini sağlamak amacıyla eğitim vermeye yönelmiştir. Yerel ofisleri bulunan FAS kurumu, yetkilerinin büyük bölümünü yerel ofislerinin yöneticileri üzerinden kullanmaktadır.

¹⁷ Ferreira, **Catching The Celtic Tiger. By Its Tail**, s.20.

¹⁸ OECD, "**OECD Review of Career Guidance Policies**", April 2002, s.11-12, (Çevrimiçi) <http://www.oecd.org/oecd/pages/home/1934462>, 24.08.2004.

Böylece kurum ,vermiş olduğu eğitim hizmetlerinin yerel ihtiyaç ve taleplere uygun olmasını amaçlamaktadır.¹⁹

1989-1993 yılları arasında uygulanmış olan Ulusal Kalkınma Planının belirlemiş olduğu öncelikler arasında 4 numaralı öncelik “ İnsan Kaynaklarını Geliştirme” isimli önceliklerdir. Söz konusu dönemde bütçeden en önemli pay bu önceliğin hayata geçirilmesi hedefini gerçekleştirebilmek için harcanmıştır. Bahsi geçen dönem içerisinde bu önceliği gerçekleştirebilmek için harcanmış olan miktar 2 milyar Euro gibi önemli bir miktardır.

Programın ana hedefleri şöyledir.

- Çalışanların bilgi ve becerilerini arttırmak yoluyla ekonomik kalkınma için gerekli olan beceriye sahip çalışanların yaratılmasını sağlamak
- Endüstri ve ticaret sektörlerinde çalışan personelin mesleki eğitimlerinin artırılması için sektörü teşvik etmek ve sektöre yardımcı olmak
- Hızla gelişmekte olan teknolojiyi kullanabilecek ve daha da ileri götürebilecek yüksek eğitilmiş çalışanların bütün sektörlerde bulunması için gereken çalışmaları gerçekleştirmek
- Tek Pazarın sunmuş olduğu fırsatlardan tam anlamıyla işletme, pazarlama ve yabancı dil konularında yoğun eğitim almış nitelikli çalışanların varolması için çalışmalar yapılması
- Girişimciliğin ve kişilerin kendi işlerini kurmalarının teşvik edilmesi ve böylece yeni iş sahalarının yaratılmasına destek olunması²⁰

1991-1993 yılları arasında uygulanmış olan “Ekonomik Ve Sosyal İlerleme için Program” isimli programda, mesleki eğitim konusunda şu tedbirler öngörülmüştür.

- Mesleki eğitimin orta öğrenimi de kapsayacak şekilde yaygınlaştırılması
- Çeşitli sebeplerden okulu bırakmak zorunda kalanlar ve çok az eğitim almış olanlar için düzenlenen kursların artırılması
- Çıraklık eğitiminin yaygınlaştırılması ve böylece ihtiyaç duyulan zanaatkar kesimin yetiştirilmesi

¹⁹ CEDEFOP, " The Role of The Social Partners in Vocational Education and Training Including Continuing Education and Training in Ireland, CEDEFOP, 1988, Luxembourg, s.22-26

²⁰ Healy, **Miracles Do Happen: The Story Of Irish Economic Growth**, s.15.

- FAS Pozitif Eylem Planı yoluyla kadınların da eğitimden yararlanmalarının artırılması
- Uzun süredir işsiz olan kimselere değişik konularda mesleki bilgi ve beceri eğitim hizmeti sağlanması²¹

1997 yılında İrlanda hükümeti insan kaynaklarının geliştirilmesi konusunda bir beyaz bülten yayınladı. Söz konusu bülten İrlanda Cumhuriyeti'nin 21. Yüzyılda uygulayacağı mesleki eğitim politikalarına da ışık tutmaktadır. Bültende bahsedilen ana konular şunlardır:

- İrlanda iş dünyasının sahip olduğu bilgi ve becerilerinin artırılmasını teşvik etmek ve onlara bu konuda destek sağlamak; böylece 21. yüzyılda İrlanda iş dünyasını artan rekabet karşısında dayanıklı hale getirmek
- Çalışma hayatına katılmak arzusunda olan bireylerin bilgi ve becerilerinin artırılmasını sağlayacak çalışmaları yapmak²²

Bu bülten bize İrlanda'nın 1990'lı yıllarda gerçekleştirmiş olduğu ekonomik patlamayı 21. Yüzyılda da sürdürmek amacıyla olduğunu göstermektedir.

2.2. DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI

İrlanda'nın uygulamış olduğu korumacı politikaların sona ermesinden bu yana geçen süre içerisinde İrlanda ekonomisinde ihracat odaklı doğrudan yabancı sermaye yatırımları oldukça önemli bir rol oynamıştır. Korumacı politikaların sona erdiği dönem olan 1950'li yılların sonlarında İrlanda'da doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının (DYSY) oranı neredeyse sıfırdı. Bugün ise sanayi alanında toplam ürünün yüzde 60'a yakını ve toplam istihdamın yüzde 45'lik bölümü yabancılara ait olan ihracat odaklı firmalar tarafından gerçekleştirilmektedir.²³

DYS yatırımlarını diğer sınır dışı yatırımlardan ayıran faktör, yabancı yatırımcının söz konusu ülkeye direk olarak yatırım yapma isteğidir. Burada yabancı yatırımcının

²¹ Healy, **Miracles Do Happen: The Story Of Irish Economic Growth**, s.15.

²² A.e, s.16.

²³ ESRC, **The Emerging Architecture of the Wider Europe: The Co-Evolution of Industrial and Political Structures**, s.22.

uzun süreli bir ilgisi söz konusudur. Bir ekonominin bir parçasının diğer ekonomide kalıcı olarak mülk edinmesi ve üretim gerçekleştirmesidir .Bu yatırım, yatırımı gerçekleştiren girişimci ile yatırım yapılan ülke arasında uzun süreli bir ilişkinin varolmasını sağlar. DYS yatırımları, bir ülkenin ekonomisine teknoloji transferleri, istihdam, ürün kalitesi ve çeşitliliğinin artması gibi değişik faktörler üzerinden büyük fayda sağlar ve ülke ekonomisinin kalkınma sürecini hızlandırır. ²⁴

DYS yatırımlarının İrlanda ekonomisi için doğurmuş olduğu sonuçların en önemlisi ülkenin ticaret ortağı olarak tamamıyla İngiltere'ye bağımlılığını sona erdirmesidir. 1960 yılında İrlanda'nın toplam ihracatının yüzde 90'lık bir bölümü İngiltere'ye yapılmaktaydı. 1997 yılında ise bu oran çok büyük ölçüde DYS yatırımlarının etkisi ile yüzde 30 oranına gerilemiştir. Bugün İrlanda'nın en önemli ticaret partneri AB üyesi ülkelerdir.²⁵ Şu rahatlıkla denilebilir ki, İrlanda ekonomisi bugünkü konumunu, büyük ölçüde geçmişte ülkeye girmiş olan DYS yatırımlarına borçludur.

İrlanda'da DYS yatırımları genellikle, ekonomide geleneksel olarak nispi avantajla sahip olan sektörlerde yoğunlaşmış değildir. Aslında İrlanda ekonomisinde geleneksel avantajın sektörlere DYS akışını sağlamadaki rolü çok önemli değildir. İrlanda'da yabancı sermayenin varoluşu için çok daha önemli sebepler vardır. Bunlar arasında yetişmiş kalifiye işgücü, vergi avantajları, İrlanda'nın AB üyeliği, coğrafi olarak sanayileşmiş ülkelere hem deniz, hem de kara yolu ile yakınlığı, İngilizce konuşulan bir ülke olması, ülkenin çok gelişmiş mal dağıtım ağlarına sahip olması sayılabilir.

Yabancı firmalar, İrlanda Cumhuriyeti'nde bu ülkenin pazarı ile ilgilendikleri için yatırım yapmışlardır; tamamıyla ihracat faaliyetlerinde bulunmaktır.²⁶

İrlanda'ya 1980'li yıllarda gelen doğrudan yabancı sermaye miktarı yıllık ortalama olarak yalnızca 140 milyon dolar civarındaydı. 1980'li yılların sonunda İrlanda

²⁴ Malley John O, "Foreign Direct Investment Flows: An Overview of Trends and Data Sources", Winter 2000, s.114, (Çevrimiçi) <http://www.ireland.com/newspaper/special/2000/winterbulletin/Winter2000Main.pdf>, 09.09.2004.

²⁵ ESRC, "The Emerging Architecture of the Wider Europe:The Co-Evolution of Industrial and Political Structures s.23

²⁶ ESRC, "The Emerging Architecture of the Wider Europe:The Co-Evolution of Industrial and Political Structures s.23

ekonomisinde alınmış olan ve tezimizin birinci bölümünde de bahsetmiş olduğumuz tedbirler sonucunda İrlanda ekonomisinin patlama yapmış olduğu 1990'lı yılların ikinci yarısında yıllık ortalama olarak İrlanda'ya akan DYS miktarı 2.700 milyon dolar olmuştur. 2002 yılında İrlanda'da bulunan DYS yatırımları stoku 157 milyar dolara ulaşmıştır ve bu rakam inanılmaz bir rakamdır. Durum o kadar büyük bir başarıdır ki, 2002 yılı itibariyle kişi başına DYS yatırımları ölçeğinde İrlanda, dünya sıralamasında Hong Kong'dan sonra ikinci sıradadır.²⁷ Bu durumda diyebiliriz ki, DYS yatırımları İrlanda ekonomisinde üretimin, büyümenin ihracatın ve istihdamın motoru işlevini üstlenmiştir. Ayrıca bileşik kaplar prensibine uygun olarak DYS yatırımları İrlanda yerli sermayesi ve girişimciliğinin de gelişiminde ve rekabet gücünün artmasında etkili olmuştur.

1957 yılında İrlanda'da kurumlar vergisi sıfıra indirilmiştir. Ancak buna rağmen 1990'lı yılların ortalarına kadar DYS yatırımlarında istenen oran sağlanamamıştır. Bu durumun anahtarı ülkede yeterli mühendis, teknisyen ve bilim adamı kaynağının bulunmamasıydı. Bu da esas katma değer sağlayan ileri teknoloji endüstrisinin ülkeye yatırım yapmasının önündeki en büyük engeli teşkil etmekteydi. Bu durumda bir önceki kısımda bahsetmiş olduğumuz eğitim reformlarını ve özellikle yüksek öğrenimde matematik, fen, bilgisayar ve mühendislik alanlarında kalifiye çalışanların yaratılması ve mezun sayısının artırılması yolunda alınan tedbirleri gündeme getirdi.²⁸

1980'li yıllarda yabancıların sahip olduğu firmalar nispeten vasıfsız işçilerin çalışmakta olduğu yabancılara ait firmalar, yerli firmalarla çok az ilişkileri olan ve nispeten küçük işletmelerdi. 1984 yılında yayınlanmış olan " Endüstriyel Gelişme hakkında Beyaz Bülten" Endüstriyel Gelişme Kurumunun meydana getirilmesiyle sonuçlanmıştır. Bu kurum ulusal endüstri programı ve uluslar arası sermayenin yatırımları ile ilgilenecek ayrı birimlere sahipti.²⁹

Endüstriyel Politika Gözden Geçirme Kurulunun 1992 yılında yayınlamış olduğu " Değişim Zamanı" isimli raporunda rekabetçi bir iş ortamının yaratılması konusunda

²⁷ Forfas, "The Case for Change", s.4, (Çevrimiçi) http://www.forfas.ie/publications/esg04070/pdf/esg_ahead_of_the_curve_chapter1.pdf, 21.09.2004.

²⁸ J. W. O'Flagan The Economy of Ireland: Policy and Performance of a Small European Country, Dublin, Palgrave Mac Millan, 1995 s. 222 -267

²⁹ Forfas, "The Case for Change", s.12.

girişimciliğin geliştirilmesinin önemini vurgularken ithalat odaklı girişimciliğin geliştirilmesi için şu tedbirlerin alınması gerektiğini ortaya koymuştur:

- Yeni girişimlerin yapılması ve rekabetin arttırılabilmesi için altyapının ve kamu teşekküllerinin kalitesi arttırılmalı (Telekomünikasyon, enerji, yollar,limanlar)
- İstihdamın geliştirilebilmesi için vergi sistemi gözden geçirilerek radikal bir reform yapılmalı³⁰

Vergi sistemi ve altyapı konularında yapılan reformlardan detaylı bir şekilde bahsedilecektir

Bu planın 1994-1999 ve 2000-2006 yılları arasında uygulanacak olan ulusal gelişme planlarına büyük etkisi oldu. Bu planlarda insan kaynaklarının ve altyapının geliştirilmesi için daha fazla yatırım yapılması kararlaştırıldı 2000-2006 yılları arasında uygulanan ve hala yürürlükte olan planda, kamu, özel sektör ve AB fonlarından oluşan 52 milyar doların üzerindeki bir miktar bu alanlarda yapılacak olan yatırımlar için ayrıldı.³¹

Özetlemek gerekirse, 1990'ların başında gelen Avrupa Tek Pazarı yeliği İrlanda'ya gelen DYS yatırımlarındaki büyük artışın en önemli nedenlerindendir. Avrupa'nın geleceği konusundaki 1980'li yılların başlarındaki karamsarlık 1990'lı yılların başlarında yerini iyimserliğe bırakmıştı. İkinci bir sebep olarak 1993-2000 yılları arasında ABD'de görülen ekonomik canlılık sebebiyle bu ülkeden Avrupa'ya ve dolayısıyla İrlanda'ya gelen DYS yatırımları miktarındaki artıştır. İrlanda son yıllarda ABD'den Avrupa'ya gelen DYS yatırımlarının yüzde 20'sini yani bir başka deyişle aslan payını çekmeyi başarmıştır.³² nc bir sebep olarak, İrlanda'da mali disipline sıkı bir şekilde uyulmasını, düşük reel faiz oranlarını ve yeniden düzenlenen vergi oranlarını gösterebiliriz.

³⁰ Industrial Review Group, **A Time For Change, : Industrial Policy for the 1990's**, Dublin, Stationery office Publications, 1992, s.24.

³¹ **A.e**, s. 26

³² Fortin, **Pierre The Irish Economic Boom**, s.13.

Ayrıca, İrlanda'nın ABD ve İngiltere ile aynı dili konuşmakta oluşu, bir önceki kısımda bahsedildiği gibi eğitilmiş bir işgücünün varlığı, İrlanda'nın AB pazarlarına yakın oluşu İrlanda'ya özellikle ABD ve İngiltere'den yabancı sermaye akışını hızlandıran faktörler arasında sayılabilir.

Bütün bu faktörlerin yanı sıra, İrlanda'da sağlanmış ve birinci bölümde geniş bir şekilde işlenmiş olan sosyal işbirliği sayesinde ücretlerin ekonomik patlamadan sonra dahi nispeten makul seviyelerde tutulabilmiş olması da İrlanda'ya DYS yatırımlarının gelmesini olumlu olarak etkilemektedir.

Ayrıca, İrlanda'ya DYS yatırımlarının akışını kolaylaştırmak amacıyla Yatırım Geliştirme Ajansı (IDA) kurulmuştur. İrlanda'da yatırım yapmak isteyen bir firmanın başka hiçbir yere başvurmadan sadece bu ajansa başvurarak yapmak istediği yatırımla ilgili bütün işlemleri gerçekleştirebilmesi mümkündür. Şirket kuruluşundan üzerinde fabrika kurulacak arazinin tahsisine kadar bütün işlemler bu ajans üzerinden gerçekleştirilebilir. Ayrıca IDA ile ilgili çok dikkat çeken bir husus da şudur. Bir devlet kurumu olmasına rağmen IDA'da çalışmakta olan personelin tamamı özel sektör kökenli kimselerden oluşmaktadır.³³ Böyle bir ajansın varlığı, bu ülkeye gelen ve gelmeyi planlayan DYS yatırımları için oldukça büyük bir avantajdır. Çünkü, böylece hem karmaşık bürokratik işlem ve zorunluluklar yerine bütün işlemler tek bir elden üstelik onların yerine bu işlemleri takip eden bir kurum vasıtasıyla gerçekleştirilmekte hem de bürokratlar yerine özel sektör kökenli ve özel sektörün çalışma prensiplerini bilen kimselerden hizmet alınmaktadır.

İrlanda'ya gelen DYS yatırımlarının ayırt edici özelliklerinden önde geleni DYS yatırımlarının ortalama olarak üçte biri ile yarısı arasında bir oranının Dublin'de bulunan Ulusal Finansal Hizmetler Merkezinde (IFSC) bulunan yatırımlardan oluşmasıdır. Bu yatırım kategorisi, yabancıların sahip olduğu şirketlerin IFSC içerisinde bulunan mali muhabirlerine göndermiş olduğu sermaye hareketlerinden oluşmaktadır. 1987 yılında kurulmuş olan IFSC İrlanda'da yaşanmış olan ekonomik patlamanın en önemli başarı hikayelerinden birisidir.³⁴ IFSC, bugün uluslar arası

³³ "İrlanda: Yabancı Sermaye Devrimi", **Turkishtime**, No:5 Haziran 2002, s.90.

³⁴ , ESRI, **Ireland Economic Profile**, s.8.

bankacılık, sigortacılık ve yatırım fonlarının dünya ölçeğinde önde gelen merkezlerinden bir tanesidir. IFSC, 10.700 kişiye iş imkanı sağlamakta ve dünyanın en önde gelen 20 sigorta şirketine ve ilk 50 bankasının yarısına ev sahipliği yapmaktadır.³⁵

İrlanda'ya gelen yabancı sermaye yatırımlarının doğurmuş olduğu sonuçlar şunlardır: Elektronik, bilgisayar donanımı ve yazılımı, sağlık, eczacılık gibi ileri teknoloji gerektiren alanlarda yoğunlaşmış ithalat odaklı ve oldukça kalifiye bir endüstri sektörünün yaratılması, yazılım, tele pazarlama, çağrı merkezi ve finansal hizmetler gibi uluslar arası ticaret hizmetlerinin ülkede yoğunlaşması. Microsoft, Oracle, Lotus, Pfizer, Merck Sharp and Doehme, American Home Products, Boston Scientific, Intel, IBM ve Hewlett Packard İrlanda'da kayda değer ölçüde yatırım yapmış bulunan ve alanlarında dünya ölçeğinde ilk sıraları paylaşan başlıca uluslar arası firmalar arasındadır.³⁶

1993 yılı itibariyle İrlanda'da toplam sanayi üretiminin üçte ikisi yabancıların sahip olduğu firmalar tarafından gerçekleştirilmektedir. Özellikle Kimya ve yüksek teknolojiye dayalı üretimde bu oran çok daha yüksektir. Örnek vermek gerekirse, elektrik, elektronik sektöründe yabancıların sahip olduğu firmaların toplam üretim içerisindeki payı yüzde 90'ın üzerindedir.³⁷

İrlanda ekonomisinin gerçekleştirmiş olduğu ihracatının çok büyük bir bölümünü yabancıların sahip olduğu şirketler gerçekleştirmektedir. İrlanda'nın ithalatında yabancıların sahip olduğu şirketlerin en yüksek paya sahip olduğu sektör yüzde 96.6 payın yabancılar a ait olduğu kimya sektörüdür. Onu izleyen sektör yüzde 94.4 pay ile ev aletleri sektörüdür. İrlanda ihracatında yabancıların sahip olduğu şirketlerin en az paya sahip olduğu sektörler gıda ve tütün mamulleri sektörüdür ki bu sektörlerin payı da yüzde 72.4 gibi hiç de küçümsenemeyecek bir rakamdır.³⁸ Bu durumda İrlanda ekonomisinin son 10 yıl içerisinde yapmış olduğu ve tezin birinci bölümünde geniş bir şekilde bahsetmiş olduğumuz ithalat patlamasında DYS yatırımlarının

³⁵ ESRI, **Ireland Economic Profile**, s.9.

³⁶ **A.e.**, s.9.

³⁷ T.P O' Connor, " **Foreign Direct Investment and Indigeneous Industry in Ireland** ", s.23, (Çevrimiçi) [http://www. http:// www.one-europe.ac.uk /pdf/ssees.pdf](http://www.one-europe.ac.uk/pdf/ssees.pdf) 07.09.2004

³⁸ T.P O' Connor, " **Foreign Direct Investment and Indigeneous Industry in Ireland** ", s. 24.

rolünün çok büyük olduğu rahatlıkla söylenebilir. Hatta daha da ileri gidilerek yabancıların sahip olduğu şirketler İrlanda'nın yapmış olduğu ithalatı neredeyse tek başlarına gerçekleştiriyor denilebilir.

İrlanda'nın bahsetmiş olduğumuz DYS yatırımlarını çekme kabiliyetini gelecekte olumsuz olarak etkileyebilecek faktörler ise şunlardır: İrlanda'da kalifiye ve kalifiye olmayan işgücünün maliyeti giderek artmaktadır; özellikle ulaşım, telekomünikasyon, enerji ve sosyal hizmet alanları olmak üzere altyapı yetersizlikleri bulunmaktadır ve Euroya geçişten sonra ortaya çıkan enflasyon nedeniyle artan yurtiçi maliyetler DYS yatırımları bakımından İrlanda'nın son yıllardaki cazibesini tehdit etmektedir.³⁹

2.3. İRLANDA'NIN DEMOGRAFİK, KÜLTÜREL VE COĞRAFİ AVANTAJLARI

İrlanda Cumhuriyeti'nin göstermiş olduğu sosyal dayanışmanın , DYS yatırımlarını çekmekteki başarısının , vergi avantajlarının ve İrlanda'nın kurmuş olduğu ve her biri farklı bir konuda üstün gayretle çalışarak İrlanda'nın kalkınmasını ve gelişmesini sağlayan çok başarılı şekilde tasarlanmış kurumların İrlanda'nın son yıllarda göstermiş olduğu mucizevi ekonomik kalkınmadaki rolleri elbette çok büyüktür. İrlandalı politikacıların, sosyal tarafların ve İrlanda halkının bu mucizevi ekonomik kalkınma sürecini yaratan esas faktörler oldukları tartışmasız bir gerçekliktir. Ancak, bu ekonomik kalkınma sürecinde İrlanda'nın sahip olduğu bazı demografik, kültürel ve coğrafi avantajların da özellikle İrlanda gibi kalkınmada ihracat odaklı bir model benimsemiş olan bir ülkede büyük yardımı olduğu ve İrlanda ekonomisinin şansını yükselttiği bir başka tartışılmaz bir gerçekliktir Tezimizin bu bölümünde İrlanda'nın sahip olduğu bahsi geçen avantajlar incelenecektir.

2.3.1 .İrlanda'nın Demografik Avantajları

1990'lı yıllarda İrlanda'nın gerçekleştirmiş olduğu ekonomik büyüme, 1970'li yıllarda başlayıp ve 1980 yılında doruk noktasına varmış gelmiş olan bebek doğum patlamasının bir sonucu olarak çalışma yaşına gelmiş genç nüfusun varlığı, işsiz

³⁹ Country Focus: Ireland, s.5.

kimselerin oluşturduğu geniş bir havuzun varlığı, ve daha önce yurtdışına çalışmak için göç etmiş İrlandalı çalışanların İrlanda'da ekonominin düzelmekte oluşu nedeni ile geri dönmesi gibi bir dizi demografik faktör tarafından kolaylaştırılmıştır.

2.3.1.1. Çalışma Yaşına Gelmiş Genç Nüfus

1970'li yıllarda başlamış olan doğum oranlarındaki artış, 1980 yılında 74.388 doğum sayısı ile doruk noktasına ulaşmıştır. 1994 yılında ise yüzde 35'lik bir düşüş kaydederek 48.255 doğuma kadar gerilemiştir.⁴⁰ 1970'li yıllarda görülen ve bu konuyu inceleyen uzmanlar tarafından bebek patlaması olarak adlandırılan gerçeklik, 1990'lı ve 2000'li yıllarda çalışma yaşına gelmiş gençlerin İrlanda ekonomisinin tam da ihtiyaç duyduğu dönem de işgücüne katılmalarını sağladı.

Özetle, İrlanda ekonomisi 1970'li yıllarda artan doğum oranlarının meydana getirdiği genç nüfus patlamasının ekonomik patlama ile aynı döneme denk gelmesinin avantajlarını sürmüştü, ancak kendisi de tezin "Eğitim" kısmında da incelendiği gibi bu gençlerin iyi eğitim almaları için gerekli çalışmaları ve düzenlemeleri hayata geçirerek söz konusu genç nüfusun tam donanımlı bir şekilde ekonominin ihtiyaç duyduğu kalifiye işgücünü karşılayacak şekilde yetiştirmelerini sağlamıştır.

2.3.1.2. İşsizlerin Oluşturduğu Hazır İşgücü Havuzu

TABLO 3: 1980-1988 YILLARI ARASINDA İRLANDA'DA İŞSİZLİK

Yıl	İşini kaybetmiş veya işinden ayrılmış olanlar (000)	İlk işlerini arayanlar (000)	Toplam işsiz sayısı (000)	Bir önceki yıla göre değişim (000)
1980	74	17	91	
1981	106	20	126	35
1982	123	24	147	21
1983	154	29	183	36
1984	170	34	204	21
1985	190	36	226	22
1986	188	39	227	1
1987	192	40	232	5
1988	182	36	218	-14

Kaynak: An Roin Airgeadais, "Budgetary and economic statistics March 2004", s.63

⁴⁰ Forfas, **The Case of Change**, s.1

1980'li yılların başında İrlanda hala Avrupa'nın hasta adamı olarak isimlendiriliyordu. Ekonomik olarak büyük bir durgunluk içinde olan ülkede enflasyon yüzde 10'un üzerindeydi,. işsizlik oranı yüzde 17 idi. ve genç nüfusun yurtdışına yoğun olarak göç ettiği gözlemlenebiliyordu.⁴¹ Bütün bu olumsuz koşullar İrlanda ekonomisinde yaşanacak olan büyük patlamanın öncesinde İrlanda'da gerekli olan işgücü havuzunu oluşturmuştur. Ayrıca eğitim bölümünde söz edildiği gibi,gerek bu kişilere eğitimlerine kaldıkları yerden devam etmeleri konusunda yardımcı olacak fırsatlar yaratılarak gerekse ihtiyaca uygun meslek içi kurslar düzenlenerek işgücünün kalitesi artırılmış ve yüksek endüstriye dayalı üretim için ihtiyaç duyulan işgücü sağlanmaya çalışılmıştır.

Tablo 3'te de görüldüğü gibi 1980'li yıllarda toplam işsiz sayısı 1988 yılına kadar sürekli olarak artmıştır. 1980 yılında 91.000 olan toplam işsiz sayısı, 1983 yılına kadar geçen üç yıl gibi kısa bir süre içerisinde iki katından fazla bir artış ile 183.000 olmuştur. İşsiz sayısındaki bu artış daha sonraki yıllar içerisinde de devam etmiş ve 1984 yılında bir önceki yıla göre yaklaşık yüzde 12 artış ile 204.000, 1985 yılında yine yaklaşık yüzde 10 bir artış göstererek 226.000 olmuştur. 1986 ve 1987 yıllarında ise toplam işsiz sayısı geçmiş yıllardaki artışlarla kıyaslandığında oldukça küçük bir artış göstererek sırasıyla 226.000 ve 232.000 olarak gerçekleşmiştir.

Yine, Tablo 3'te açıkça görüldüğü gibi, 1980-1983 yılları arasında işini kaybetmiş veya işinden ayrılmış olanların sayısında yüzde 100'ün üzerinde bir artış görülmüştür. (1980 74.000 1983 154.000) 1984 yılında bu kategorideki kişi sayısında bir önceki yıla göre yaklaşık olarak yüzde 10 bir artış gerçekleşmiş ve toplam rakam 170.000 kişiye yükselmiştir. 1985 yılında da bir önceki yıl ile kıyaslandığında yaklaşık yüzde 11 oranında bir artış gözlemlenmiş ve 190.000 kişi olmuştur. 1986 yılında bu kategoriye dahil olan kimse sayısında hafif bir düşüş, 1987 yılında ise hafif bir yükseliş görülmüştür.

Yeni işgücüne katılan kişi sayısında ise 1980- 1984 yılları arasında geçen 4 yıllık süre içerisinde tam olarak yüzde 100 artış görülmüştür. (1980 17.000, 1984 34.000) 1984-1987 yılları arasında ise bu kategoriye giren kişi sayısı yaklaşık olarak yüzde 20 daha artarak 40.000 olmuştur. İşgücüne yeni dahil olan bu kişilerin sayısındaki

⁴¹ Yy, "Info about Ireland", s.2, (Çevrimiçi) <http://www.ireland.information.com/reference>.

artışın büyük bir kısmı nüfus artışından, bir kısmı daha sonra hızlanarak işgücüne önemli katkılar yapacak olan tersine göçten, bir kısmı ise daha önce çalışmayıp, çalışmaya karar veren kimselerden oluşmaktadır.

Toplam işsiz sayısında ve işini kaybedenlerin sayısındaki bu artış, özellikle İrlanda'nın 1973 yılında AET üyesi olduğu da göz önüne alınırsa, bize İrlanda'da söz konusu yıllar arasında uygulanmış olan sosyal ve ekonomik politikaların doğru ve etkili politikalar olmadıklarını veya en azından etkin bir şekilde uygulanmadıklarını düşündürmektedir.

1988 yılı İrlanda'da daha önce de bahsedildiği gibi, sosyal ortaklık programlarının uygulanmaya başladığı yıldır. Görülen odur ki, bu programlar etkisini hemen göstermeye başlamış, 1988 yılında toplam işsiz sayısı 1980 yılından beri ilk defa bir gerileme göstermiş ve yüzde 14 azalma ile 218.000 olarak gerçekleşmiştir. 1988 yılında işini kaybetmiş veya işinden ayrılmış kişilerin sayısında da bir gerileme gözlemlenmiş ve 182.000 olmuştur.

Sonuçta İrlanda'da ekonomik olarak yaşanmaya başladığı yıllarda bu ülkeye gelmeyi planlamakta olan yabancı girişimcileri ikna edebilecek bir işgücü havuzunun bulunduğunu ifade edebiliriz.

2.3.1.3. Kadınların İşgücüne Artan Katılımları

İrlanda'da kadınların işgücüne katılım oranları 1988-1998 yılları arasında ortalama olarak yıllık yüzde 6 gibi son derece yüksek bir hızla artmıştır. Söz konusu artış 1988-1993 yılları arasında yıllık ortalama olarak yüzde 3.9 olarak gerçekleşmiştir. Ekonominin şaha kalktığı yıllar olan 1993-1998 yılları arasında ise kadınların işgücüne artış oranı yıllık ortalama yüzde 6.9 olarak gerçekleşmiştir. 1998 yılında işbaşındaki kadın çalışanların oranı 1981 yılında işbaşında olan kadın çalışanların üçte ikisinden daha fazladır.⁴²

Bu dönemde toplam çalışan sayısında kadınların oranı da kayda değer bir artış göstermiştir. 1981 yılında kadınların toplam çalışan sayısındaki oranı yüzde 29'du.

23.08.2004

⁴² O'Connell Philip J, **Astonishing Success: Economic Growth and the Labour Market in Ireland**, s.18.

Erkek çalışanların oranının neredeyse üçte birine denk gelen bu rakam 1988 yılında nispeten bir düzelme ile yüzde 33'e yükselmiştir. Ekonominin etkileyici bir gelişme gösterdiği yıllarda bu oran gittikçe daha kabul edilebilir ve daha adil bir seviyeye gelmiş ve 1998 yılında yüzde 40 olarak gerçekleşmiştir. 2001 yılında ise söz konusu oran daha önceki dönemlere göre oldukça sınırlı bir iyileşme göstererek yüzde 40.9 olmuştur.⁴³

İrlanda'da son yıllarda kadınların işgücüne katılım oranları bekar veya evli kadın ayırımı olmaksızın önemli derecede artmış olmasına ve İrlanda bu alanda dünyanın ileri ülkelerinin seviyesine ulaşmış ve hatta onların bazılarında daha da iyi performans sağlamış olmasına rağmen, hala kat edilmesi gereken bir mesafe vardır. 2000-2006 yılları arasında uygulanan Ulusal Gelişme planında kadınların işgücüne katılımlarının daha da artırılması konusunda kuvvetli taahhütte bulunulmuştur. Bu konuda uygulanacak olan teşviklerin yanında, bahsi geçen planda yine bu konu ile ilgili olarak bütçede çocuk bakımı konusunda yıllık 317 milyon Euro ayrılması öngörülmüştür.⁴⁴ Böylece, kadınların işgücüne katılımlarını engelleyen önemli bir etken olan çocuk bakımı konusunda onlara yardımcı olunarak işgücüne katılımlarının artırılması planlanmaktadır.

2 3.1.4. İstihdamın Gelişimi

1961 yılında İrlanda'da toplam istihdam edilmiş çalışan sayısı 1 milyon 53 bin kişi olup bunların 379 bini tarım sektöründe 674 bini ise tarım dışı sektörlerde istihdam edilmiştir.⁴⁵ Bu yılda İrlanda'da tarım istihdamının çok yüksek olduğunu ve İrlanda ekonomisinin bir tarım ekonomisi görünümü verdiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. 1971 yılında çok küçük bir istihdam düşüşünü hesaba katmazsak istihdam hemen hemen aynı kalmış ve işbaşındaki toplam çalışan sayısı bu yılda 1 milyon 49 bin kişi olarak gerçekleşmiştir. Ancak, 1971 yılında 1961 yılına göre tarım sektöründe istihdam edilmiş kişi sayısında önemli bir düşüş meydana gelmiş (272 bin), tarım dışı sektörlerde çalışan kişi sayısında ise yükselme görülmüştür (777 bin)⁴⁶ 1961-1971

⁴³ O'Connell Philip J, **Astonishing Success: Economic Growth and in Ireland**, s.18.

⁴⁴ **Ireland Stability Programme**, s.26.

⁴⁵ **Ireland Stability Programme**, s.26.

⁴⁶ **A.e.**

yılları arasında İrlanda'da neredeyse geleneksel hale gelmiş olan yurtdışına beyin göçü devam etmekteydi. Dikkat çeken nokta, on yıllık süre içerisinde tarım sektöründeki istihdamın yaklaşık yüzde 50 oranında azalmasıdır., 1971 yılının İrlanda'nın AB'nin o zamanki adıyla AET'ye tam üyeliğinin gerçekleşmesinden iki yıl öncesi olduğunu hatırlamakta burada yarar vardır.

1981 yılında işbaşındaki toplam çalışan sayısı 1 milyon 146 bin olarak gerçekleşirken bunların 196 bini tarım sektöründe, 950 bini tarım dışı sektörlerde çalışmaktaydı⁴⁷. 1971-1981 yılları arasında geçen on yıllık süre içerisinde, tarım sektöründeki istihdam azalmaya, tarım dışı sektörlerdeki istihdam da artmıştır

1991 yılında toplam çalışan sayısı 1.156 bin; tarım sektöründe istihdam edilmiş çalışan sayısı 159 bin, tarım dışı sektörlerde çalışan kişi sayısı ise 997 bin olarak gerçekleşmiştir. 1991 yılı, sağlanan toplumsal konsensüsün etkilerinin görülmeye başlandığı, ekonomik patlamanın gerçekleşmesi için uygun bir ortamın sağlandığı ve hatta fitilinin ateşlendiği yıl ,İrlanda ekonomik mucizesinin yaratıldığı 1990'ların hemen başında bir yıldır. 1981-1991 yılları arasındaki on yılda tarımsal istihdamdaki aşağı yönlü, tarım dışı istihdamdaki yukarı yönlü eğilim devam etmiştir.

TABLO 4: EKONOMİK FAALİYETLERİN BAŞLICA ALANLARINDA ÇALIŞAN KİŞİ SAYILARI VE TOPLAM İŞGÜCÜ

1994-1997 ve Mart Mayıs 1998-2003 Yılları arasında ILO verileri baz alınmıştır. (000 eklenecektir.)

	1994	1995	1996	1997	1998 Mart- Mayıs	1999 Mart- Mayıs	2000 Mart- Mayıs	2001 Mart- Mayıs	2002 Mart- Mayıs	2003 Mart- Mayıs
Ekonomik Faaliyet Alanı	148	149	141	142	135	136	131	120	121	113
Tarım Ormancılık ve Balıkçılık	252	264	267	289	303	309	310	317	303	302
Diğer Üretim Sanayileri	92	97	101	110	126	142	166	180	181	190
İnşaat	169	177	184	193	211	223	236	248	246	251
Toptan ve Perakende Ticaret	68	71	74	76	98	103	109	105	105	115
Otel ve Restoranlar	56	57	61	65	87	96	101	110	110	111
Ulaşım Depolama ve İletişim	114	126	135	135	172	196	212	218	229	227
Finans ve Diğer Mali hizmetler	66	71	76	72	71	74	78	80	89	91
Kamu Yönetimi ve Savunma	182	192	210	213	207	220	235	245	267	263
Eğitim ve Sağlık	74	78	80	85	85	92	93	92	99	95
Toplam İstihdam	1,221	1,282	1,329	1,38	1,494	1,591	1,671	1,717	1,75	1,778
Tarım	148	149	141	142	135	136	131	120	121	113
Sanayi	344	361	367	399	429	451	476	497	484	493
Hizmetler	729	772	820	840	930	1,004	1,064	1,098	1,145	1,173
Tarım dışı	1,073	1,133	1,187	1,239	1,359	1,455	1,54	1,597	1,629	1,665
İşsizler	211	178	179	159	127	97	75	65	77	81
Tam Zamanlı İş Arayanlar	186	154	151	137	105	80	61	54	66	68
Yarı zamanlı iş arayanlar	25	24	28	22	21	17	14	12	12	13
Toplam İşgücü	1,432	1,46	1,508	1,539	1,621	1,688	1,746	1,782	1,827	1,859

Kaynak: An Roin Airgeadais, Budgetary and economic statistics, s.17.

⁴⁷ Ireland Stability Programme, s.26

Tablo 4'te de görüldüğü gibi 1994-2003 yılları arasında 556 bin kişilik bir istihdam artışı gerçekleşmiştir. Bu rakam İrlanda gibi 3.5 milyon nüfuslu bir ülke için çok büyük bir rakamdır ve mucize terimini fazlasıyla hak etmektedir. Bu yıllar arasında 556 bin kişilik istihdam artışı sağlanırken tarım sektöründeki istihdam azalması devam etmiş ve 2004 yılında 113 bin kişiye düşmüştür. Yine bu yıllar arasında işsizlerin sayısında da yaklaşık yüzde 60 bir azalma meydana gelmiştir. Bu istatistikler bize İrlanda'nın bu yıllar arasında kolay iş bulunabilir, yatırımın fazla olduğu bir ülke haline geldiğini göstermektedir.

1994-2003 yılları arasında İrlanda'da istihdamı ekonomik faaliyet alanları açısından inceleyecek olursak, tarım, ormancılık ve balıkçılık faaliyet alanı hariç bütün faaliyet alanlarda istihdam edilmiş kişi sayısında önemli artış gözlemlemekteyiz. Ancak en büyük artış inşaat sektöründe olmuştur. Bu yıllar arasında ekonomik büyümenin ne denli hızlı olduğunu göz önüne alınırsa bu durum kolaylıkla anlaşılabilir.

2.3.2 İrlanda'nın Kültürel Avantajları

İrlanda'nın en önemli kültürel avantajı konuştuğu dilin İngilizce olmasıdır. İngilizce, tezin "Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları" bölümünde de belirtildiği gibi İrlanda'ya yapılan DYS yatırımlarının büyük bir çoğunluğuna sahip olan ABD. ve İngiltere'nin de resmi dilidir. İrlanda'nın söz konusu ülkelerden yoğun bir şekilde DYS yatırımı alması oldukça anlaşılır bir durumdur. Zira şartların diğer şartların aynı olması ve hatta tolere edilebilir bir miktar İrlanda ekonomisinin aleyhine olması durumunda dahi ABD ve İngiltere'deki girişimciler, örneğin farklı dillerin konuşulduğu ve kendilerine ek külfet getirecek Yunanistan veya Portekiz'e yatırım yaptırmaktansa İrlanda'ya yatırım yapmayı tercih edeceklerdir.

Yine yüzyıllar boyunca hem İngiltere ile komşu olarak hem de İngiltere'nin egemenliği altında yaşamış olan İrlanda'nın bu ülke ile derin tarihi ve kültürel bağları vardır. ABD ile de hem Amerikan tarihi boyunca bu ülkeye göç etmiş olan kişilerin çokluğu, hem de her iki ülkede de çoğunluğun aynı din ve dile sahip olması ve Amerikanın da temelini oluşturan Avrupa milletler ailesi içerisinde yer almaları bakımından kültürel olarak bir yakınlık mevcuttur.

2.3.3. İrlanda'nın coğrafi Avantajları

İrlanda Cumhuriyeti Avrupa kıtasında yer alır. İngiltere sınırları içerisinde yer alan Kuzey İrlanda ile kara komşusudur. İrlanda kuzeyde, batıda ve güneyde Atlas okyanusu ile doğuda ise İrlanda denizi ile çevrilidir.⁴⁸

İrlanda Avrupa'nın sanayi devlerinden İngiltere ile hem kara hem de denizden komşudur. Fransa, İtalya, Almanya gibi Avrupa'daki diğer sanayileşmiş ülkelere de coğrafi olarak yakındır. İrlanda daha önce de belirtildiği gibi ihracat odaklı bir kalkınma modeli benimsemiştir. İrlanda'nın bu avantajı, Avrupa Tek Pazarı üyesi olması da göz önüne alındığında bu ülkede üretilen malların kolaylıkla sanayileşmiş ülkelere nakledilebilmesi sonucunu doğurmaktadır.

İrlanda'nın önemli sanayileşmiş ülkelere bu denli yakın olması, DYS yatırımlarını gerçekleştiren girişimcilerin de dikkatlerini çekmekte ve yine daha önce belirtildiği gibi bu ülkede DYS yatırımı gerçekleştirmiş girişimcilerin İrlanda iç pazarını hedeflemedikleri ve ihracat merkezli üretim yaptıkları da göz önüne alındığında, diğer olumlu etmenlerin de etkisiyle bu ülkede kolaylıkla onları İrlanda ekonomisine yatırım yapmaları hususunda ikna etmektedir.

2.4. İRLANDA'NIN KALKINMASINDA AVRUPA BİRLİĞİNİN ROLÜ

İrlanda, 1980'li yılların başlarında Avrupa Topluluğunun fakir ve yaşam seviyesi standartların altında kalmış olan tek üyesiydi. Diğer üyelere oranla daha az gelişmiş bir ülke olarak İrlanda, 1970'li yılların ortalarından itibaren gittikçe artan oranlarda Brüksel'den gelen fonlardan yararlanmıştır.

Avrupa'nın çekirdeğini oluşturan ülkelere oranla Avrupa'nın daha az gelişmiş bölgelerinin Parasal Birlik ve Avrupa Tek Pazarı'nın getireceği avantajlardan daha fazla yararlanacağı öngörüsüne dayanarak 1980'li yılların sonlarından itibaren bu yapısal fonlar reforme edildi ve genişletildi. Topluluk Destek Çerçevesi ve Ortak

⁴⁸ Price Waterhouse, " **Doing Business in the Republic of Ireland**", USA, Price Waterhouse, 1990,s.1

Tarımsal Politika başlıkları altında AB fonlarından aktarılan miktar 1986 yılında GSMH'nin yüzde 5'i oranına denk gelirken 1991 Yılında GSMH'nin yüzde 7'sine denk gelerek zirve noktasına çıkmış ve 1994-1995 yıllarında tekrar GSMH'nin yüzde 5'i seviyesine düşmüştür.⁴⁹

Avrupa birliğinin İrlanda ekonomisine yaptığı katkılar denilince akla ilk olarak İrlanda'nın ekonomik, bölgesel ve altyapı gelişimine büyük katkılarda bulunan AB finansal desteği gelir. Tarıma dayalı endüstrinin gelişmesi için ayrılan ödeneklerin yanında, İrlanda'da çeşitli altyapı yatırımları için AB fonlarından önemli miktarlarda maddi destek sağlanmıştır ve sağlanmaya da devam etmektedir. Bir başka örnek verilecek olursa, 1990'lı yıllarda yaygınlaşan teknoloji enstitüleri için ayrılmış olan ödeneklerin yaklaşık yüzde 80'i AB fonlarından karşılanmıştır.⁵⁰

Avrupa birliğinin İrlanda ekonomisine sağladığı faydalar sadece maddi destekle sınırlanabilir. Daha geniş anlamda AB üyeliğinin , İrlanda ekonomisi üzerinde dış dünya ile yapılan ticaretin artması, mal, sermaye, emek ve hizmetlerin serbest dolaşımından elde edilen faydalar, DYS yatırımlarını ülkeye çekme konusunda oynamış olduğu tartışılmaz rol, uzun dönemli planlama yapılarak ulusal kapasitenin güçlendirilmesi gibi yönlerden olumlu etkileri olmuştur.

Avrupa Birliğine girmeden önce İrlanda'nın dış ekonomik ilişkileri çok büyük ölçüde İngiltere'ye bağımlıydı. Bu durum 1973 yılında İrlanda'nın o zamanki adıyla AET'ye tam üye olması ile değişti. İrlanda'nın ekonomik ilgisi İngiltere'den bu yeni, çok taraflı dünyaya yöneldi. Bu yeni tablo sadece İrlanda'nın ekonomik bağımsızlığını arttırmakla kalmadı, bunun yanında dışarıdaki dünyayı gözlem olanağı ve ulaşılacak istenen ekonomik ve sosyal hedeflere varmak için yeni yöntemler geliştirilmesini de sağladı. İrlanda'daki sendikaların Almanya'daki meslektaşlarından öğrendikleri ve Danimarka Ve Hollanda'daki sosyal ortaklık olgusunun İrlanda'ya yansımaları bu duruma en güzel örnekleri oluşturmaktadırlar.⁵¹

⁴⁹.O'Connell Philip J, **Astonishing Success: Economic Growth and the Labour Market in Ireland**, s.73.

⁵⁰ Healy, s.4.

⁵¹ Peadar Kirby, **"Reinventing Ireland : Culture And the Celtic Tiger"**, Plato Press Limited, London, 2002 s.96-101,

Avrupa Birliğine girişinden bu yana İrlanda, bölgesel gelişim fonları ve sosyal fonlardan (ERDF,ESF) ve Tarımsal Rehberlik ve Garanti Fonundan (FEOGA) yapısal destek sağlamıştır. 1988 yılında İrlanda, Avrupa Komisyonu ve ulusal otoriteler tarafından onaylanmış olan çok yıllık programlar bütünü Topluluk Destek Çerçeve Çalışmaları , Avrupa'nın bütününde ekonomik ve sosyal uyumun tesis edilmesi amacıyla geliştirildi ve uygulanmaya başlandı. 1988 yılını müteakiben AB yapısal fonları büyük artış gösterdi. Söz konusu programlar, aşağıda belirtilmiş olan hedeflerin hayata geçirilmesini amaçlıyordu.

- Ekonominin fiziki altyapısının geliştirilmesi
- Yatırım, pazarlama, ve yeniliklere uyum sağlama konularında özel sektörün desteklenmesi
- Profesyonel, teknik ve mesleki eğitimler sağlanarak işgücünün gelişmesine yardımcı olmak

Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Enstitüsünün (ESRI) hesaplamalarına göre AB kaynaklı fonların yüzde 36.3'ü fiziksel altyapının iyileştirilmesi için, yüzde 28.4'ü insan kaynaklarının geliştirilmesi için, yüzde 25.8'i özel sektörün geliştirilmesi için ve yüzde 9.5'i gelir desteği için harcanmıştır.⁵²

⁵² ESRC, **The Emerging Architecture of the Wider Europe:The Co-Evolution of Industrial and Political Structures**, s.18.

**TABLO 5: İRLANDA'NIN AB BÜTÇESİNDEN ALDIĞI PAY VE
AB BÜTÇESİNE KATKISI**

Yıl	AB Bütçesinden Alınan Pay	AB Bütçesine Yapılan Katkı	Net Alındı	GSYH'deki Payı
	Milyon Euro	Milyon Euro	Milyon Euro	
1973	47.1	5.7	41.4	1,2
1974	85.6	7.0	78.6	2
1975	138.5	12.4	126.1	2,6
1976	151.7	17.0	134.7	2,3
1977	346.5	28.1	318.5	4,4
1978	520.9	58.5	462.5	5,4
1979	671.8	77.0	594.9	5,9
1980	711.8	112.9	598.9	5
1981	643.5	133.8	509.7	3,5
1982	764.5	173.6	590.9	3,5
1983	924.0	234.5	689.5	3,6
1984	1.100.5	257.1	843.4	4
1985	1.433.2	270.8	1.162.3	4,9
1986	1.455.9	305.1	1.150.8	4,6
1987	1.397.1	324.0	1.073.1	4
1988	1.474.9	314.6	1.160.3	4
1989	1.644.7	362.6	1.282.1	4
1990	2.210.6	259.2	1.851.4	5,4
1991	2.795.0	442.1	2.352.8	6,5
1992	2.531.9	448.7	2.083.1	5,5
1993	2.850.9	575.8	2.275.1	5,5
1994	2.338.1	641.9	1.696.3	3,8
1995	2.568.7	689.2	1.879.5	3,8
1996	2.818.2	687.1	2.131.1	4
1997	3.179.9	652.0	2.527.9	3,8
1998	3.015.9	989.4	2.026.5	2,6
1999	2.678.9	1.051.0	1.627.9	1,8
2000	2.602.1	1.075.0	1.527.1	1,5
2001	2.488.8	1.220.0	1.268.8	1,1
2002	2.513.1	1.011.2	1.501.9	1,2
2003	2.611.6	1.190.4	1.421.2	1,1
2004	2.767.5	1.212.0	1.555.5	1,1

Kaynak: An Roin Airgeadais, "Budgetary and economic statistics March 2004", s.9

İrlanda Cumhuriyeti'nin AB bütçesinden aldığı payın büyüklüğü ve İrlanda'nın kalkınma sürecine yapmış olduğu katkı tablodan açıkça anlaşılabilmektedir .Bu rakamlar incelenirken İrlanda Cumhuriyeti devletinin yaklaşık 3.5 milyon nüfusa sahip küçük bir ülke olduğu göz önüne alınmalıdır. 1973 yılından 2004 yılına kadar geçen süre içerisinde bahsi geçen payın yaklaşık 55 kat artmasına rağmen AB bütçesinden en düşük payın alındığı 1973 yılında alınan bu payın GSYH' deki oranının 1.2 olması ve 2004 yılında ise 1.1 olması, İrlanda ekonomisinin nasıl bir dönüşüm gerçekleştirdiğini ve AB üyesi olduğu dönemde bahsettiğimiz ve bahsedeceğimiz diğer faktörlerinde etkisi ile İrlanda GSYH'inin de ne kadar büyük bir artış gerçekleştirdiğini göstermektedir.

Tablo 5'te de görüldüğü gibi İrlanda Cumhuriyeti'nin 1973 yılında AB bütçesinden almış olduğu pay 47.1 milyon Eurodur ve bu rakam takip eden yıllarda almış olduğu paylarla kıyaslandığında oldukça küçük kalmaktadır. Nitekim hemen ertesi yıl yüzde 100'ün üzerinde bir artış göstererek 85.6 milyon Euro olmuştur. Bu tarihten üç yıl sonra 1977 yılında pay 1974 yılına göre 4 katın üzerinde bir artış göstererek 346.5 milyon Euro, 1980 yılında ise 1977 yılına göre yüzde 200'ün üzerinde bir artış göstererek 711 milyon Euro olmuştur. 1986 yılında, 1980 yılına göre tekrar bir yüzde 200'ün üzerinde artış görülmüş ve AB bütçesinden alınan pay 1.455.9 milyon Euroya yükselmiştir. AB bütçesinden İrlanda Cumhuriyeti ekonomisinin almış olduğu pay ilerleyen yıllarda daha da artmış ve İrlanda ekonomik patlamasının gerçekleştiği yıllar olan 1990'lı yılların hemen başında 1990 yılında 2.210.6 milyon Euroya yükselmiş ve 1997 yılında 2-3 milyar Euro aralığında seyrederken 1997 yılında ilk defa olarak 3 milyar Euronun üzerine çıkarak 3.179.9 milyon Euro olarak gerçekleşmiştir. 1998 yılında da alınan pay 3 milyar Euronun üzerinde gerçekleşmiş ve daha sonraki yıllarda yeniden 2-3 milyar Euro aralığına gerileyerek bu seviyelerde gerçekleşmiştir. İrlanda ekonomisinin tam da ekonomik patlamasını gerçekleştirmiş olduğu yıllarda doruk noktasına ulaşmış olan AB yardımlarının söz konusu ekonomik kalkınma ve patlamanın gerçekleşmesinde başlıca önemli faktörlerden biri olduğu ve hatta daha da ilere gidilerek başlıca faktör olduğu bu veriler ışığında rahatlıkla ifade edilebilir.

Yine Tablo 6'da görüldüğü gibi İrlanda, AB üyesi olduğu 1973 yılından itibaren sadece AB bütçesinden pay almamış, aynı zamanda bu bütçeye katkıda da bulunmuştur. İrlanda'nın AB bünyesindeki ilk yılı olan 1973 yılında bu katkı 5.7 milyon Euro gibi oldukça sembolik bir rakam iken giderek artmış; 1976 yılında yüzde 300 artışla 17.0 milyon Euro, 1978 yılında 1976 yılına göre neredeyse yüzde 350 oranında bir artış daha gerçekleştirek 58.5 milyon Euro, 1982 yılında 1978 yılına göre tekrar yaklaşık yüzde 300 bir artış göstererek 173.6 milyon Euro, olarak gerçekleşmiştir.

İrlanda'da ekonomik patlamanın gerçekleştiği yıllar olan 1990'lı yılların hemen başında İrlanda'nın AB bütçesine katkısı 259.2 milyon Euro idi. Bu rakam hemen ertesi yıl 442.1 milyon Euroya ve 1993 yılında ise 575.8 milyon Euroya çıkmıştır. 1994 yılında 641.9 milyon Euroya yükseldikten sonra 1998 yılına kadar bu

seviyelerde gerçekleşmiş ve 1998 yılında büyük ve kalıcı bir sıçrama yaparak 989.4 milyon Euro olmuştur. Bir sonraki yıl 1.051.0 milyon Euroya kadar çıkan İrlanda'nın AB bütçesine katkısı, 2001 yılında zirve noktasına çıkarak 1.220 milyon Euro olarak gerçekleşmiş ve daha sonraki yıllarda bu oranda küçük çaplı düşüşler görülmüş ise de 2004 yılında zirve noktasına yakın bir rakam gerçekleşmiş ve katkı 1.212.0 milyon Euro olmuştur. Ekonomisinde bir negatif etkiye sebep olmadan yapılan bu katkı İrlanda Cumhuriyeti ekonomisinin ne kadar büyük bir gelişme gösterdiğinin bir başka delili olarak da değerlendirilebilir.

Yine Tablo 6'da görüldüğü gibi 1973 yılında İrlanda ekonomisine AB bütçesinden gelen net girdi olan 41.4 milyon Euro İrlanda GSYH'sının yüzde 1.2'sine eşitti. 1975 yılında net girdi 3 kat artış göstererek 126.1 milyon Euro olmasına rağmen GSYH'deki pay 2 katın biraz üzerinde bir artış göstererek yüzde 2.6 olmuştur. Bir başka örnek verecek olursak 1983 yılında 1975 yılına göre net girdi yaklaşık 5.5 kat artış göstererek 689.9 milyon Euro olurken bu net girdinin İrlanda GSYH içerisindeki payı sadece yüzde 50 oranında artış göstererek yüzde 4.0 olmuştur. Bu örnekler bize İrlanda ekonomisinin GSYH'sının ekonomik patlamanın gerçekleştiği ve ekonomide yapısal dönüşümün yaşandığı yıllardan önce de artmakta olduğunu göstermektedir.

Ekonomik patlamanın yaşandığı 1990'lı yılların başladığı yıl olan 1990 yılında İrlanda AB bütçesinden sağlamış olduğu net girdi 1983 yılına göre 2.5 katın üzerinde bir artış göstererek 1.851.4 milyon Euro olarak gerçekleşirken bu girdinin GSYH'deki payı yaklaşık yüzde 50 oranında bir artış göstererek 5.4 olmuştur. 1994 yılından itibaren ise 1990 yılı ile kıyaslandığında net girdide kimi zaman en fazla yüzde 20 oranında düşüş kimi zaman da yükseliş yaşanmasına rağmen bu girdilerin GSYH'deki oranlarında sert düşüşler yaşanmış ve 1998 yılında 2.026.5 milyon Euro tutarındaki net AB girdisi İrlanda GSYH'sının yüzde 2.6'sına denk gelmiştir. Bundan sonraki yıllarda net AB girdilerinde bir azalma görülmüş, ancak bu girdilerin İrlanda GSYH'si içerisindeki paylarında daha hızlı bir azalma görülmüştür. Örneğin 2000 yılında net girdi 1.527.1 milyon Euro olurken bu girdinin GSYH içerisindeki payı yüzde 1.5, 2002 yılında net girdi 1.501.9 milyon Euro, GSYH içerisindeki payı 1.2 2004 yılında ise net girdi 1.555.5 milyon Euro olarak gerçekleşmiştir. Bunun GSYH içerisindeki payı ise 1.1. olmuştur. Net girdinin 1973 yılına göre bu denli artmasına

karşın 2004 yılında net girdinin GSYH içerisindeki payının 1973 yılından da düşük gerçekleşmesi İrlanda'nın AB fonlarından yararlanarak ve onları doğru kullanarak ekonomisini geliştirdiğini ancak bu süre içerisinde bu dış girdilere bağımlı olmadığını göstermektedir.

TABLO 6. AB BÜTÇESİNDEN İRLANDA'NIN ALDIĞI PAYLARIN DÖKÜMÜ
(Milyon Euro)

YIL	TARIMSAL GARANTİ FONU	TARIMSAL REHBERLİK FONU	AVRUPA SOSYAL FONU	AVRUPA BÖLGESEL GELİŞİM FONU	BİRLEŞME FONU	DİĞER (EĞİTİM BALIKÇILIK, VETERİNERLİK FONLARI)	TOPLAM
1973	47.1						47.1
1974	81.0		4.6				85.6
1975	129.8	0.8	5.1	2.3		0.6	138.5
1976	129.5	3.3	5.8	10.8		2.3	151.7
1977	311.2	9.4	10.4	10.8		4.7	346.5
1978	464.2	12.3	24.5	14.1		5.7	520.9
1979	503.5	23.5	36.6	32.4		75.9	671.8
1980	483.9	40.4	59.3	58.9		69.3	711.8
1981	386.8	53.2	57.5	69.3		76.7	643.5
1982	437.2	75.7	92.9	83.9		74.8	764.5
1983	560.8	80.9	117.7	73.9		90.7	924.0
1984	815.5	62.6	107.0	82.8		29.6	1,100.5
1985	1,062.3	70.9	179.4	96.5		14.1	1,433.2
1986	1,122.5	59.2	161.8	97.9		14.6	1,455.9
1987	939.1	86.2	245.7	111.0		15.1	1,397.1
1988	1,064.7	81.8	161.0	164.6		2.9	1,474.9
1989	1,223.3	97.4	176.0	143.4		4.7	1,644.7
1990	1,633.8	119.2	163.2	285.8		8.6	2,210.6
1991	1,694.3	182.0	470.7	434.1		13.8	2,794.9
1992	1,414.0	187.2	352.1	564.5		14.1	2,531.9
1993	1,627.6	159.9	395.7	589.7	52.8	25.4	2,851.0
1994	1,490.3	166.2	351.8	223.0	86.7	20.1	2,338.1
1995	1,460.5	181.5	325.3	454.7	129.5	17.5	2,568.9
1996	1,732.6	191.2	321.1	377.2	174.1	22.0	2,818.2
1997	1,929.8	210.7	344.1	452.3	206.6	36.6	3,179.9
1998	1,618.7	235.7	397.6	596.8	143.4	23.9	3,015.9
1999	1,723.0	106.3	265.5	265.0	290.0	29.1	2,678.9
2000	1,681.4	34.7	220.6	513.2	152.2	0.0	2,602.1
2001	1,584.3	20.7	135.0	359.5	297.1	92.3	2,488.8
2002	1,709.3	11.4	112.3	444.3	206.0	29.1	2,513.1
2003	1,945.2	16.6	107.6	334.1	172.6	35.5	2,611.6
2004	1,900.0	62.5	256.7	420.0	87.2	41.1	2,767

Kaynak: An Roin Airgeadais, "Budgetary and economic statistics March 2004"s.10

Tablo 6'da da açık bir şekilde görüldüğü gibi bütün fonlar içerisinde açık bir farkla en büyük yekûn tutan fon Tarımsal garanti fonudur. 1973 yılında İrlanda'ya yapılan desteğin tamamı bu fondan karşılanmıştır. İrlanda gibi o dönemde bir tarım ekonomisine sahip bir ülkede bu oldukça anlaşılabilir bir veridir Başlangıç yılında 47.1 milyon Euro olan ödeme hemen ertesi yıl yaklaşık ikiye katlanarak 81.0 milyon Euroya çıkmıştır. Sürekli artan destek miktarı 1984 yılında 1974 yılına göre 10 kat artarak 818.5 milyon Euroya çıkmıştır. Ertesi yıl ilk defa olarak 1 milyar Euronun

üzerine çıkan Tarımsal Garanti Fonu desteği, 1987 yılı hariç bir daha bu seviyenin altına inmemiş, ancak artışına devam etmiştir. İrlanda ekonomisinin uçuşa geçtiği ve artık bir tarım ekonomisi olmadığı 1990'lı yıllarda dahi bu fon desteği yüksek seyretmiş ve İrlanda tarımına tezimizin birinci bölümünde işlendiği gibi bir dönüşüm şansı vermiş ve İrlanda tarımı da bu tarihi fırsatı son derece olumlu kullanmıştır. 1990 yılında, 1984 yılına göre neredeyse yüzde yüz bir artış görülerek destek 1.633.8 milyon Euro olarak gerçekleşmiştir. Bundan sonraki yıllarda bu seviyenin altında ve üstünde hafifi oynaklık gösteren yardım miktarı, 2003 ve 2004 yıllarında 1.945.2 ve 1.900.000 milyon Euro olarak yeniden bir yükselme eğilimi göstermiştir. Bu artan oranlar geçmişteki parlak başarılarla rağmen İrlanda tarımının dönüşüm sürecinin bitmediğini, aksine devam ettiğini göstermektedir.

Avrupa birliğinin, İrlanda tarımını AB standartlarında bir tarım haline getirilebilmesi için yapılacak rehberlik çalışmaları için tahsis etmiş olduğu tarımsal rehberlik fonunu İrlanda ilk defa 1975 yılında 800.000 Euro gibi cüzi bir miktarda kullandı. Hemen ertesi yıl 4 kat artış göstererek 3.3. milyon Euroya 1977 yılında ise yaklaşık bir 3 kat artış daha göstererek 9.4 milyon Euroya yükselmiştir. Bu fondan İrlanda'ya tahsis edilen pay sürekli bir artış göstermiş ve 1980 yılında 40.4 milyon Euro, 1985 yılında 75.9 milyon Euro ve 1990 yılında 119.2 milyon Euro olarak gerçekleşmiştir. İrlanda ekonomisinin , deyim yerindeyse, şaha kalktığı 1990'lı yıllarda Tarımsal Rehberlik Fonundan İrlanda ekonomisine yapılan yardımlarda 1980'li yıllara göre belirgin artışlar göze çarpmaktadır. 1991 yılında 181 milyon Euroya yükselen miktar, 1997 yılında arada geçen yıllarda bazı iniş çıkışlar olmasına rağmen 210.7 milyon Euro ve nihayet 1998 yılında gerçekleşen en yüksek orana ulaşarak 235.7 milyon Euroya yükselmiştir. Bu tarihten sonra 2000'li yıllarda bahsi geçen fondan alınan pay keskin bir düşüş göstermiş ve 1999 yılında 106.3 milyon Euro, 2000 yılında 34.7 milyon Euro ve 2001 yılında 20.7 milyon Euroya kadar düşmüş ve 2002 yılında 11.4 milyon Euro olarak gerçekleşmiştir. Bu tarihten sonra 2003 yılında 16.6 ve 2004 yılında 62.5 milyon Euro ile belirgin bir artış gözlemlenmiştir.

İrlanda'nın sosyal bakımından topluluk standartlarını sağlayabilmesi için bu ülkeye Avrupa Sosyal Fonundan verilmiş olan pay, ilk defa 1974 yılında 4.6 milyon Euro ile başlamış ve daha sonraki yıllarda hızlı bir artış göstererek 1977 yılında 10.4 milyon Euroya 1978 yılında 24.5 milyon Euroya yükselmiştir. Bu fondan İrlanda'nın

almış olduğu pay izleyen yıllarda da tıpkı diğer fonlardan alınan pay gibi hızla artmaya devam etmiş ve 1980 yılında 59.3 milyon Euro ,1985 yılında 179.4 milyon Euro ve 1990 yılında ise 1985 yılına göre hafif bir düşüş göstererek 163.2 milyon Euro olarak gerçekleşmiştir. İrlanda ekonomisinin çok büyük bir performans gösterdiği 1990'lı yıllarda bu fondan alınan payda önceki yıllara göre keskin bir artış gözlemlenmiş hemen 1991 yılında bir önceki yıla göre 3 kata yakın bir artış görülerek 470.7 milyon Euro olmuştur. Takip eden yıllarda yine 1990 ve önceki yıllara göre yüksek seyretmekle birlikte 1991 yılına göre bu fondan İrlanda'ya tahsis edilmiş olan payda bir düşüş gözlemlenmiş ve 1999 yılında İrlanda bu fondan 265.5 milyon Euro pay almıştır. Daha sonraki yıllarda İrlanda'nın bu fondan aldığı payda düşüş devam etmiş, 2000 yılında bu pay 220.6 Milyon Euro ve 2001 yılında 135 milyon Euro olmuştur. Bu düşüş 2002 ve 2003 yıllarında da devam etmiş ve 2002 yılında alınan pay 112.3 milyon Euro ve 1985 yılından sonra o yıla kadar görülmüş olan en düşük miktar olan 117.6 milyon Euro olmuştur. 2004 yılında ise bir artış görülmüş ve bu fondan İrlanda 256.7 milyon Euro almıştır.

Avrupa bölgesel gelişim fonunun Avrupa'nın gelişmiş bölgeleriyle farklılıkların azaltılması ve parasal ve ekonomik birlik içerisinde rekabet edebilmelerini sağlamak için daha az gelişmiş olan ülkelere tahsis edilmiş bir kaynak olduğundan daha önce bahsetmiştik. Bu fondan İrlanda ilk defa topluluk üyesi olduktan iki yıl sonra 1975 yılında 2.3 milyon Euro almıştır. 1980 yılında bu fondan İrlanda 58.9 milyon Euro,1985 yılında 96.5 milyon Euro ve 1990 yılında 285.8 milyon Euro almıştır. İrlanda ekonomisi için bir dönüm noktası teşkil eden 1990'lı yıllarda diğer fonlar gibi bu fondan alınan miktarda da bir artış görülmüş, 1991 yılında alınan miktar 434.1 milyon Euro 1992 yılında 564.5 milyon Euro olmuştur. Bütün fonlarda bu yıllarda görülen bu artış bize 1990'lı yıllarda İrlanda'da yaşanmış olan büyük ekonomik atılımda AB fonlarının büyük bir rolü olduğunu açıkça göstermektedir. 1990'lı yılların geri kalan yıllarında ise bu fondan alınan yardım miktarında oldukça büyük değişkenlikler görülmüş örneğin 1993 yılında o yıla kadar alınan en büyük miktar 589.7 milyon Euro alınırken hemen ertesi yıl İrlanda bu fondan bir önceki yılda alınanın yarısından bile az bir pay 223 milyon Euro almıştır. Benzeri bir örnekte 1998-1999 yıllarında görülmüş ve 1998 yılında İrlanda bu fondan 596.8 milyon Euro alırken eresi yıl bu rakamın yarısından daha az, 265 milyon Euro almıştır. 2000'li yıllar boyunca da bu iniş ve çıkışlar devam etmiştir

Avrupa'nın ekonomik ve parasal birliğine uyum sağlamasına yardımcı olması için diğer ihtiyaç duyan üye ülkeler ile birlikte İrlanda'ya tahsis etmiş olduğu Birleşme Fonundan İrlanda ilk defa olarak 1993 yılında 52.8 milyon Euro pay almıştır .Bu pay 1995 129.5 milyon Euro 1999 yılında 290 milyon Euro olarak gerçekleşmiştir. 2000 yılında bir düşüş görüldükten sonra 2001 yılında İrlanda'nın bu fondan almış olduğu en büyük miktar olan 297.6 milyon Euro olarak gerçekleşmiştir. Daha sonraki yıllarda ise bu fon üzerinden İrlanda'ya yapılan ödemelerde keskin bir düşüş görülmüş 2002 yılında söz konusu ödeme 206 milyon Euroya 2003 yılında 172.6 milyon Euroya ve nihayet 2004 yılında 87.2 milyon Euroya gerilemiştir.

Tablo 6'da "Diğer" başlığı altında toplanmış olan eğitim, balıkçılık ve veterinerlik konularında Avrupa Birliği'nin İrlanda'ya yapmış olduğu yardımlardan tezin ilgili bölümlerinde bahsedilmiştir. Özellikle İrlanda'nın büyük bir hamle yapmış olduğu ve İrlanda ekonomisinin yaptığı büyük hamleyi sağlayan en önemli faktörlerden birisi olan eğitim alanında yapılan yardımın oldukça yerinde kullanıldığı açıktır. Bu fonlar ilk defa 1975 yılında 600.000 Euro ile başlamış ve 1979 yılında büyük bir artış kaydederek 75.9 milyon Euro olmuştur. 1983 yılında ise bu fondan İrlanda ekonomisine tahsis edilen en büyük rakam olan 90.7 milyon Euro alınmıştır. Bu tarihten sonra bu alanlarda İrlanda'ya tahsis edilen rakamlarda büyük bir düşme gözlemlenmiş ve 1984 yılında bu alanlarda İrlanda'nın almış olduğu yardım 29.6 milyon Euroya ve 1988 yılında 2.9 milyon Euroya kadar gerilemiştir. Bu tarihten sonra yeniden bir artış gözlemlenmiş, 1990 yılında 13.8 milyon Euro 1995 yılında 17.5 milyon Euro olmuştur. 2000 yılında bu alanlarda bir yardım alınmamış daha sonraki yıllarda ise 1990'lı yıllara oranla alınan yardım artmış ve 2001 yılında bu alanlarda o güne kadar İrlanda ekonomisinin almış olduğu en yüksek ödeme olan 92.3 milyon Euro ödeme yapılmıştır. 2002 yılında yapılan ödeme tekrar 29.3 milyon Euroya düşmüş ve 2003 yılında 35.5 milyon Euro ve 2004 yılında 41.1 milyon Euro ödeme yapılmıştır.

Avrupa Birliği üyeliğinin İrlanda ekonomisine ve İrlanda vatandaşlarına tek katkısı cömert fonlar olmamıştır. AB üyeliğinin büyük bir bölümü tezin farklı bölümlerinde bahsedilen diğer katkıları burada şöyle özetlenebilir.⁵³

- İrlanda vatandaşları AB sınırları içerisinde oturma, çalışma ve seyahat özgürlüğü kazanmışlar, sahip oldukları nitelikler diğer AB üyesi ülkeler tarafından tanınmış ve tek paranın getirmiş olduğu avantajlardan yararlanmışlardır.
- İrlanda'nın AB üyeliği İrlanda toplumunda kronik hale gelmiş olan eşitsizliklerin giderilmesi hususunda büyük katkılar sağlamıştır. Bu süreçte, cinsiyete dayanan eşitsizlikler ortadan kaldırılmış, etnik, dinsel ve inanca dayalı eşitsizlikler kaldırılmış ve sakatlar ve yaşlılar için daha iyi yaşam standartları sağlanabilmiştir.
- İrlanda'nın AB üyeliği İrlanda halkının çevreyi koruma bilincinin artmasını sağlamış ve çevreyi koruma konusunda hassasiyetin artması da bu konuda alınan önlemleri daha fazla ve daha etkin bir hale getirmiştir.
- Cömert AB fonları, eğitim, balıkçılık, tarım ve hayvancılık, altyapı gibi birçok alanda çok önemli iyileşmeler ve gelişmeler meydana gelmesine vesile olmuş ve İrlanda ekonomisinin 1990'lı yıllarda büyük bir patlama gerçekleştirmesine çok önemli yardımları olmuştur.
- İrlanda'nın AB Tek Pazarı üyesi olması İrlanda'da üretilmiş olan mal ve hizmetlerin serbestçe dolaşabilmesini sağlamış ve İrlanda'yı bir ithalat üssü haline getirerek işsizliğin azalmasına ve zenginleşmeye vesile olmuştur.
- Söz konusu üyelik dolayısıyla İrlanda'da DYS yatırımlarında çok büyük artış gerçekleşmiş ve dünyanın alanlarında önde gelen firmaları İrlanda'yı kendilerine üs olarak seçmişlerdir.

2.5. İRLANDA'NIN KALKINMASINDA VERGİ İNDİRİMLERİNİN ROLÜ

İrlanda ekonomisinin tezimizin de ana eksenini oluşturan hızlı ve başarılı ekonomik kalkınma sürecini gerçekleştirmesinde ve yabancı sermayeyi hızla kendisine

⁵³ Enda Kenny, " **Our Future- A Strong Europe**", (Çevrimiçi)) [http://www. Finegael.com/ index.cfm/ level/ page/ Fine gael in Europe.html](http://www.Finegael.com/index.cfm/level/page/Fine_gael_in_Europe.html), 20.Kasım, 2004.

çekerek ithalata dayalı bir ileri teknoloji ve bilgi üretim merkezi haline gelmesinde rol oynamış olan en etkili etkenlerden bir tanesi de İrlanda'nın uzun zamandır uygulamakta olduğu, vergi sistemini çeşitli teşvikler yoluyla hem yerli hem de yabancı firmaların hızla büyüyecekleri bir ortam yaratabilmek yolunda başarılı bir şekilde kullanabilmiş olmalarıdır.

1980'li yılların hemen başında İrlanda'da meydana gelmiş olan mali krize zamanın İrlanda hükümetlerinin tepkisi, vergi oranlarını yükseltmek oldu. Mali krizlerle karşılaşmış olan birçok ülke hükümetinin de başvurduğu bu yöntem, bir kedinin kuyruğunu kovalamasına benzer bir sonuç doğurdu; çünkü yükselen vergiler ücret taleplerinde bir artışa, bu durumda bütçe açığının daha da kötüleşmesine yol açtı.⁵⁴

1987 yılında, işbaşındaki İrlanda hükümeti, vergi arttırmak yerine devlet harcamalarında kısıntıya gitmek yolunu izledi ve bu yöntemle mali kriz hızla kontrol altına alındı. Krizin hızla kontrol altına alınabilmesinde hızla artan Avrupa Yapısal Fonlarının İrlanda'nın Altyapısını Geliştirme Programının bir kısmını mali olarak desteklemesinin de çok büyük etkisi vardı. Bir araya gelen bütün bu faktörler, vergilerde indirimle gidilebilmesi için uygun koşullar yarattı. 1987 yılından günümüze kadar İrlanda'da yapılmış olan ücret artışlarının yaklaşık olarak üçte biri vergilerdeki indirimlerden kaynaklanmaktadır.⁵⁵

2.5.1 Gelir Vergisi

1987 yılından günümüze kadar yapılmış olan ücret artışlarının üçte birinin gelir vergisinde yapılmış olan indirimlerden kaynaklandığını daha önce belirtmiştik. Gerçekten, 1980'lerin başında ekonomik krizden sonra yapılan vergi artışları, İrlanda ekonomisinde çalışan bireyleri büyük bir vergi yükünün altına sokuyordu. Gelir vergisinde düşük olan ilk dilim yüzde 35 yüksek olan ikinci dilim de yüzde 60 oranında vergilendirilmekteydi. 1980'li yılların ortasında gelir vergisinde yapılan reformla birinci dilim yüzde 20'ye ve ikinci dilim de yüzde 42'ye çekildi ve böylece çalışanlar açısından önemli bir rahatlama sağlanmış oldu.⁵⁶

⁵⁴ Frank Barry, **How Ireland's Dramatic Economic Transformation was Achieved, Trade and Industry Monitor**, No:12, Aralık 1999, s.4.

⁵⁵ A.e.

⁵⁶ **Background of Ireland**, s.5.

1987-1997 yılları arasında, aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi bu oranlarda özellikle belirli gelir grupları için daha fazla indirim yapılmıştır. İrlanda'da ücretlilerin gelir vergisi hesaplamalarında ücretlinin gelir düzeyi, medeni durumu, eşinin çalışıp çalışmadığı gibi etkenler de dikkate alınmaktadır.

TABLO 7: 1987-1997 ARASINDA SEÇİLMİŞ HANE HALKI TİPLERİNDE VERGİ REFORMUNUN ETKİSİ VE REEL SATINALMA GÜCÜNÜN ETKİSİ

	Ortalama Gelir Vergisi yüzde (1987)	Ortalama Gelir Vergisi yüzde (1987)	Ortalama Gelir Vergisinde Değişim yüzde	Satınalma gücündeki Reel Değişiklik 1987-1997
Ortalama ücretli bekar çalışan	35,5	26,2	-9,3	28,2
Ortalamanın yarısı ücretli bekar çalışan	22	14,6	-7,4	22,6
Ortalamanın iki katı ücretli bekar çalışan	48,8	39,6	-9,2	32,3
Ortalama ücretli, tek gelirli, evli çift	25,4	19,6	-5,8	20,7
Ortalamanın yarısı ücretli, tek gelirli, evli çift	7,8	1,9	-5,8	19,1
Ortalamanın iki katı ücretli, tek gelirli, evli çift	36,3	27,2	-9,1	27,9

Kaynak: O'Connell Philip J, " **Astonishing Success: Economic Growth and the Labour Market in Ireland**", s. 53.

Tablo 7'de görüldüğü gibi 1987-1997 yılları arasında ortalama ücretle çalışan bekar bir çalışanın ödediği gelir vergisi yüzde 35.5 oranından yüzde 26.2 'ye düşürülerek çalışan lehine vergide yüzde 9.3 iyileşme sağlanmıştır. Aynı çalışanın aynı dönemde satın alma gücünde yüzde 28.2 artış meydana gelmiş ve bunun üçte biri gelir vergisi oranlarındaki düşüşten kaynaklanmıştır. Ortalama ücretin yarısı karşılığı çalışan birinci örnekteki çalışana kıyasla geliri daha az olan bir çalışanın ise ödediği gelir vergisi oranı yüzde 22'den yüzde 14.6 oranına indirilmiş ve çalışan lehine yüzde 7.4 bir vergi indirimi gerçekleştirilmiştir. Aynı dönemde bu çalışanın reel satın alma gücünde 22.6 iyileşme görülmüş ve yine bunun üçte biri vergi indiriminden kaynaklanmıştır. Vergi indirimi daha yüksek ücretle çalışan kimseler için de gerçekleştirilmiş ve örneğin ortalama ücretin iki katı ücret alan bir çalışanın da vergi yükü yüzde 48.8 oranından yüzde 9.2 azalmayla yüzde 39.6 oranına çekilmiştir.

İrlanda'da eşi çalışmayan evli bir çalışandan bekar eşdeğer bir çalışana oranla daha az vergi alınmaktadır. Ortalama ücret alan tek gelirli evli bir çiftin ödediği vergi

1987-1997 yılları arasında yüzde 25.4 oranından yüzde 19.6 oranına çekilerek yüzde 5.8 iyileşme sağlanmıştır. Aynı dönem içerisinde bu çiftin satın alma gücünde yüzde 20.7 artış görülmüştür. Ortalamanın yarısı ücret alan evli bir çiftin gelir vergisi oranı ise yüzde 7.8'den 1.9 gibi sembolik bir orana çekilerek yüzde 5.9 iyileşme sağlanmıştır. Aynı dönem içerisinde bu çiftin reel satın alma gücünde yüzde 19.1 oranında iyileşme görülmüştür. Verilen örneklerde evli tek maaş ile geçinmekte olan çiftler arasında en büyük gelir vergisi indirimi, ortalamanın iki katı ücretle geçinen tek eşin çalıştığı çiftin ödediği gelir vergisinde, yüzde 9.1 azalmayla yüzde 36.3 oranından yüzde 27.2 oranına düşürülmesiyle gerçekleşmiştir. Bu çiftin reel satın alma gücünde de en yüksek artış yüzde 27.2 ile görülmüştür.

Ayrıca, İrlanda'da vergi yükümlüsü kişiler çeşitli harcamalarını vergiden düşürmek imkanına da sahiptirler. Vergi mükellefi çalışan bireylerin vergi indirimi için beyan edebilecekleri kalemler arasında sağlık sigortası ödemeleri, özel okul harcamalarının tamamı, belirli oranlara kadar olmak şartı ile kira harcamaları, yine belirli oranlara kadar olmak şartı ile sağlık harcamaları, emekli ikramiyeleri, ev kredisi geri ödemeleri sayılabilir.⁵⁷

2.5.2. Kurumlar vergisi

Günümüzde yürürlükte olan İrlanda kurumlar vergisi rejimini anlayabilmek için, İrlanda'nın 1930 ile 1960 yılları arasında ulusal sanayini korumak amacıyla uygulamış olduğu oldukça korumacı ekonomi politikalarını göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Bu politikaların sonucunda istihdamda hafif bir artış meydana geldi ise de , nispeten oldukça küçük olan ulusal pazarın etrafında verimsiz ve küçük şirketlerin sayısı arttı.⁵⁸

1950'li yıllar boyunca bu rejimin getirdiği olumsuzluklar hakkındaki toplumsal bilinç daha da arttı ve Avrupa birliği ile entegrasyon süreci bu bilinci zirveye çıkardı. Bu durum da ülkeye DYS yatırımlarını çekebilmek amacı ile birtakım tedbirlerin alınmasını beraberinde getirdi. Önce, yabancı sermaye yerli firmalar açısından bir tehdit oluşturmayan faaliyet alanlarında destekleniyordu. Ancak bu düşünce, AB

⁵⁷ Background of Ireland, s.6

⁵⁸ Brendan Walsh, " Taxation and Foreign Direct Investment in Ireland" s.22, (Çevrimiçi) <http://www.fraserinstitute.ca/admin/books/chapterfiles/taxation>, 12.11.2004.

süreci içerisinde yüksek gümrük oranlarının zorunlu olarak kaldırılması ve yine İrlanda'da koruma altındaki "bebek endüstrilerin" bu süreç içerisinde kaçınılmaz olarak işgücü azaltmaya gitmeleri dolayısıyla önemini kaybetmeye başladı. Yeni ithalat odaklı firmaların eski firmaların yarattığı işgücü kaybı sorununu zaman içerisinde çözeceği düşünülüyordu.⁵⁹ Günümüzden geriye doğru bakarak bu düşünce değerlendirilecek olursa, 1990'lı ekonomik patlama yılların da bu hedefin başarılmış olduğu rahatlıkla söylenebilir.

1980 yılında, sanayi ürünlerine ve belirli ölçüde uluslar arası ticaret e yönelik hizmetleri kapsayan bir vergi rahatlaması ve teşviki kararı alındı. Bu karar uyarınca, bu alanlarda kurumlar vergisi yüzde 10 oranında alınmaya başlandı. Bu kararın genel olarak bütün sanayi faaliyetlerine faydası oldu. Ancak alınmış olan bu vergi teşviki kararının esas önemli yararı, sanayi üretimine yönelik doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının İrlanda'ya çekilmesini sağlaması oldu.⁶⁰

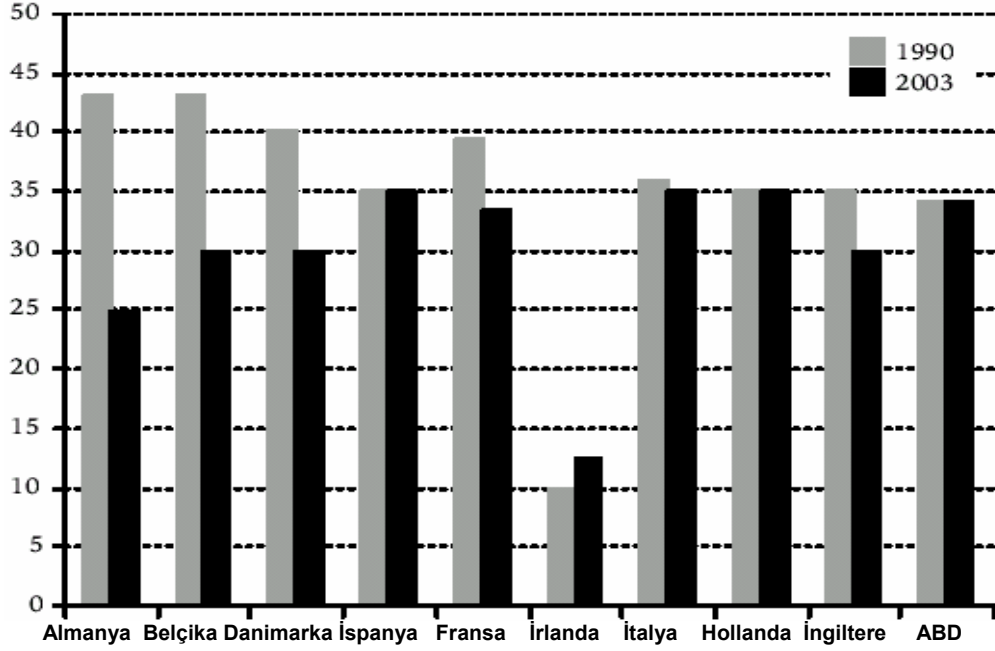
1998-2003 yılları arasında, 1980 yılında alınmış olan vergi teşviki kararının kapsamı dışında kalan faaliyetlerden alınmakta olan yüzde 40 oranındaki kurumlar vergisi, kademeli olarak yüzde 25 oranına indirildi. Söz konusu kararın kapsamı içerisindeki faaliyetlerden alınan kurumlar vergisi ise yüzde 10 oranından yüzde 12.5 oranına çıkarıldı. Ancak yüzde 12.5 oranındaki kurumlar vergisi dahi uluslar arası bir değerlendirme yapıldığında düşük bir kurumlar vergisi oranı olarak göze çarpmaktadır.⁶¹

⁵⁹ Piice Waterhouse, a.g.e., s.135,138

⁶⁰ Background of Ireland s. 6

⁶¹ A.e.

GRAFİK 2: 1990-2003 DÖNEMİ KURUMLAR VERGİSİ ORANLARI

Kaynak: Brendan Walsh, "Taxation and Foreign Direct Investment in Ireland", s.22

Grafik 2'de de açık bir şekilde görüldüğü gibi başlıca AB üyesi ülkeler arasında en düşük kurumlar vergisi oranına sahip olan ülke açık farkla İrlanda'dır. Üstelik 1990 yılında yüzde 10 olan oran, 2003 yılında yüzde 25 oranında artmasına rağmen bu durum değişmemiştir. İrlanda Cumhuriyetinde kurumlar vergisi oranı İspanya, İtalya, Hollanda, Fransa ve ABD'de alınan kurumlar vergisi oranının yaklaşık üçte biri; Belçika, Danimarka ve İngiltere'deki kurumlar vergisi oranının ise yarısından daha azdır. Almanya'da 1990-2003 yılları arasında kurumlar vergisi oranında büyük bir düşüş sağlanmış ve yüzde 45 olan oran yüzde 25'e çekilmiştir. Ancak sağlanan bu iyileşmeye rağmen İrlanda'nın kurumlar vergisi Almanya'da alınan kurumlar vergisinin yaklaşık yarısı kadardır. Bu durumda İrlanda'ya bu kadar yoğun DYS yatırımları olması şaşırtıcı olmamaktadır.

2.6. İRLANDA KALKINMASINDA ÖNE ÇIKAN KURUM VE KURULUŞLAR

İrlanda'nın ekonomik olarak yaptığı dev atılımında, her birinin görev yetki ve sorumlulukları farklı olan ve bu görev, yetki ve sorumluluklarını son derece etkin bir şekilde kullanarak İrlanda ekonomisine büyük faydalar sağlamış olan birbirinden başarılı kurumların payı büyüktür. Tezimizin bu bölümünde bu kurumları mercek altına alacağız.

2.6.1. Forfas

Bu kurumun tam adı Girişim, Ticaret, Bilim, Teknoloji ve Yenilik için Ulusal Politika ve Tavsiye Kuruludur. Forfas bir koordinasyon kuruluşudur. Kurum İrlanda'da bilim, ticaret, girişim, yenileştirme ve teknoloji alanlarında hükümet için politik tavsiye sağlamakla yükümlüdür. İrlanda Cumhuriyeti sanayii ve teknoloji alanlarındaki yasal yetkilerini Forfas aracılığı ile kullanmaktadır.⁶²

Forfas her yıl, İrlanda'da girişim ,bilim, teknoloji ve yeniliklerin geliştirilmesi amacıyla politika tavsiyeleri üretmektedir. Forfas, aynı zamanda girişim sektörünün performansı hakkında bilgi sağlamakla görevli kurumdur. Bu nedenle, düzenli olarak performans ve rekabet gücü taramaları yapar.⁶³

Forfas, Girişim ve Ticaret Bölümü ve Bilim, Teknoloji ve Yenilik bölümü adında iki bölümden oluşur.

2.6.1.1. Girişim ve Ticaret Bölümü

Bu bölüm, İrlanda'da girişimcilik ve ticaretin gelişmesi ve güçlendirilmesi için çalışmakla görevlendirilmiştir. Bölüm, girişimlerin geliştirilmesi ve teşvik kurumuna ilişkin konularda ilgili bakana tavsiyelerde bulunmak üzere Forfas yönetim kuruluna destek sağlar ve girişim teşvik politikalarının ve uygulamanın değerlendirmesini yapar. İrlanda'da girişim teşvik konusunda uzun vadeli stratejiler hazırlar ve sanayi teşvik kurullarının faaliyetlerinin tutarlılığını koordine ve teşvik eder. Hem kuruluş

⁶² Forfas, “**Forfas**”, s.1, (Çevrimiçi) <http://www.forfas.ie/about.html>, 06.09.2004.

⁶³ A.e.

düzeyinde hem de bölgesel düzeyde incelemeler yapar ve elde edilen bilgiyi yayar. Ulusal Rekabet Konseyi için sekretarya hizmeti sağlar.⁶⁴

2.6.1.2. Bilim, Teknoloji ve Yenilik Bölümü

Bu bölümün kuruluş amacı İrlanda'da bilim ve teknolojinin gelişmesini ve bu konudaki yeniliklerden İrlanda'nın haberdar olmasını sağlamaktır. Bölüm, bu amaçla bahsedilen hususlarla ilgili ulusal ve uluslar arası konularda politika tavsiyesi ve öneriler hazırlar, İrlanda'da ve yurtdışında bilim, teknoloji ve yeniliklere ilişkin politikaların uygulanmasını izler ve bu konularda iyileştirmeler için öneriler hazırlar. İktisadi ve toplumsal kalkınma için bilim, teknoloji ve yeniliklerin rollerinin daha iyi anlaşılmasını teşvik eder ve ülkede uygulanmakta olan bilim ve teknoloji programlarını izler ve değerlendirir. Hükümete Bilim Teknoloji ve Yenilikler Politikasının uygulanması hakkında danışmanlık yapan İrlanda Bilim, Teknoloji ve Yenilikler Konseyi için sekretarya ve araştırma kaynakları sağlar ve hükümetin bahsedilen amaçlarla kurduğu İrlanda bilim vakfının faaliyetlerini gözetir.⁶⁵

2.6.2. İrlanda Girişim Kurumu (Enterprise Ireland)

İrlanda Girişim Kurumu, 1998 tarihli Sanayi ve Kalkınma Kanunu hükümlerine göre 23 Temmuz 1998 tarihinde Forfas'a bağlı bir yan kurum olarak kurularak çalışmaya başlamıştır. Kurum, İrlanda endüstrisinin geliştirilmesinden sorumlu olan devlet kurumudur. İrlanda Girişim Kurumu müşterisi olan şirketlerle gelişen global pazarda kendilerine rekabet konusunda bir avantaj sağlayabilmeleri hususunda yardımcı olmayı amaçlamaktadır.⁶⁶ Enterprise Ireland, İrlanda kökenli firmaları büyümeleri, kendilerini geliştirmeleri ve uluslar arası müşterilerle iş yapabilmeleri için desteklerken, uluslar arası şirketlere de İrlanda'da tedarikçi ve ortak bulmaları ve İrlanda firmalarıyla ticaret yapmaları konusunda destek sağlamaktadır. Ancak kurum, bu şirketlerin seçiminde sadece ihracat amaçlı üretim yapmaları, İleri teknoloji içeren üretim yapmaları, İrlanda pazarının uluslar arası rekabete açık bölümünde üretim yapmaları ve kurulması düşünülen yatırımın özsermaye ve planlama gibi ticari yönlerden yapılabilir olması ve İrlanda'da net istihdam

⁶⁴ Kayacıklı Tamer, **a.g.e**, s.94.

⁶⁵ Kayacıklı Tamer, **a.g.e**, s.99.

⁶⁶ Yy, "**About Us**", s.1, (Çevrimiçi) <http://www.enterprise-ireland.com/AboutUs/>, 06.09.2004

sağlaması gibi kriterleri dikkate alır.⁶⁷ Enterprise Ireland'ın destek sağlama konusundaki yaklaşımı aşağıdaki ilkelere dayalıdır.

- Amaç firmaların Devlet desteği istemeyecekleri bir noktaya erişmelerini sağlamaktır.
- Seçilen firmalar mevcut durumu ne olursa olsun, büyüme irade ve potansiyeli olanlardır.
- Her bir firmaya yönelik destek, şirketin gerçek gelişme ihtiyaçlarına göre uyarlanır; dolayısıyla İş geliştirme modeli çerçevesinde ve temel iş fonksiyonları ölçeğinde bu ihtiyaçlar dikkatlice analiz edilir ve gerekli destekler sistematik ve hızlı ancak esnek bir yaklaşımla sağlanır.
- Müşteriye tahsis edilen büyüme danışmanı, başlangıçtan analiz, planlama ve gözden geçirmeye kadar tüm evrelerde merkezi bir rol üstlenir.
- Kobilere ve İrlanda'nın az gelişmiş bölgelerine dönük fonlamalar daha cömerttir. Ancak firma seçiminde bahsedilen ilkeler geçerlidir.
- Her ne kadar Enterprise Ireland'ın politikası özel sektörü sermaye temini için teşvik etmekse de, kurumun müşteri şirkete önemli mali destek sağladığı, müşterinin talep edip bu durumun Enterprise Ireland'ın çıkarına olduğu, müşterinin yeterli sermayeyi temin edememesine rağmen Enterprise Ireland'ın müşterinin devlet yardımına ehil olduğuna inandığı durumlarda kurum müşteri şirketlerde hisse temin edebilmektedir."⁶⁸

2.6..3 İrlanda Endüstriyel Gelişme Kurumu (IDA IRELAND)

İrlanda Endüstriyel Gelişme Kurumu, 1993 yılları yılında çıkartılan Endüstriyel Kalkınma Kanunu uyarınca 1994 yılları arasında kurulmuştur. Kurumun amaçları İrlanda'nın ekonomik alanda gelişmesine yardımcı olmak ve uluslar arası şirketlerin İrlanda Cumhuriyeti sınırları içerisinde yatırım yapmasını sağlamaya çalışmaktır. Kurum İrlanda Girişim Ticaret ve İstihdam bakanlığına bağlıdır ancak yetkilerini Forfas aracılığı ile kullanmaktadır.⁶⁹

⁶⁷ Yy, "About Us", s.1, (Çevrimiçi) <http://www.enterprise-ireland.com/AboutUs/>, 06.09.2004

⁶⁸ Kayacıklı Tamer, İrlanda Deneyimi. s. 114

⁶⁹ Info About IDA Ireland, s.1, (Çevrimiçi) [http:// www.idaireland.com/home/index](http://www.idaireland.com/home/index)

IDA Ireland ülke dışında bulunan temsilcilikler vasıtasıyla ülkeyi yabancı yatırımcılara pazarlamaktadır. Kurumun misyonu İrlanda'ya mümkün olduğunca çok yabancı firmayı getirerek İrlanda'nın kalkınmasını sağlamak, alanlarında önde gelen uluslar arası şirketleri İrlanda'da yatırım yapmaları konusunda ikna etmek ve bölgesel kalkınmayı özellikle ülkenin Orta ve Batı bölgelerine özel önem vermek suretiyle teşvik etmektir IDA Ireland kurumu bu amaçlara ulaşabilmek için yeri geldiğinde özel sektörle yeri geldiğinde devletle işbirliği içerisinde görev yapmaktadır. Örnek vermek gerekirse, örneğin eğitim ve altyapı alanındaki bazı yatırımlar devlet eli ile gerçekleştirilirken, bazı diğer yatırımlar yerel yönetimler ve özel sektör eli ile gerçekleştirilmektedir.⁷⁰

1990'lı yıllarda gerçekleştirilen büyük ekonomik kalkınma sürecinde IDA Ireland son derece önemli katkılarda bulunmuştur. 2000'li yıllarda kurumun önceliklerini ve planlarını içeren "IDA 2000+" isimli yeni bir strateji belirlenmiş ve bu stratejide esas olarak üç öncelik üzerinde yoğunlaşması hedeflenmiştir.

- İrlanda'nın global e- ticaret çağından mümkün olan en fazla yararı elde etmesini temin etmek
- İrlanda'da mevcut yabancı şirketlerin niteliklerini arttırmak ve varlıklarını kuvvetlendirmek suretiyle stratejik değerlerini geliştirmek ve İrlanda ekonomisine daha sıkı bir şekilde yerleştirmek
- İrlanda ve özellikle Birinci Amaç Bölgesinde (Sınır, Orta ve Batı Bölgelerinde) kayda değer bir iktisadi gelişme sağlamak. "⁷¹

E ticarete Internet, akıllı teknoloji gibi yeni teknolojiyi içeren ve gelişmekte olan bu sektörde dünyada önde gelen şirketleri İrlanda'ya çekmek için IDA Ireland, ciddi bir pazarlama faaliyeti içerisinde ve bu dönemde onaylanan tekliflerin önemli bir bölümünün e- ticaret projeleri olduğu bildirilmektedir. İkinci önceliği gerçekleştirme açısından, IDA kurumu ArGe ve pazarlama gibi katma değeri daha yüksek faaliyetleri İrlanda içerisine taşımak için çeşitli çalışmalar gerçekleştirmektedir. Üçüncü öncelik için de bir hedef mevcuttur. 2002 yılı sonu itibarıyla söz konusu bölgelerin yeni yatırımlardan sağlanan istihdamın yüzde 50'sini kazanması öngörülmüştür.⁷²

⁷⁰ A.e.

⁷¹ Kayacıklı, İrlanda Deneyimi, s.104.

⁷² Kayacıklı, a.g.e, İrlanda Deneyimi, s.104.

III. BÖLÜM

TÜRKİYE EKONOMİSİ VE İRLANDA ÖRNEĞİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

3.1. 1923 TEN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE EKONOMİSİNİN GÖRÜNÜMÜ

3.1.1. Planlı Dönem Öncesi Yıllar

1923 yılında kurulan Türkiye Cumhuriyeti, Ağır bir dış borç yükü devraldı. Ekonomi, büyük ölçüde tarıma dayanıyordu. Sanayi, tarım, dokumacılık gibi hafif sanayi dallarında toplanmış küçük işletmelerden oluşmaktaydı. 1915 yılında, sanayinin iç tüketimi karşılama oranı, un üretiminde yüzde 58.4, pamuk ipliğinde yüzde 20.6, dokumada yüzde 9.5 idi. Bu üretim dallarında dahi yerli sanayi, iç talebi karşılamaktan uzaktı.¹

Kurtuluş savaşından sonra durum daha da kötüleşti, dokumacılık unutulmaya yüz tuttu. Neredeyse hiçbir ulusal tesis kalmadı. Kurtuluş savaşını yürüten kadronun ekonomik alandaki ilk büyük başarısı ekonomik alandaki bağımsızlığın önündeki en büyük engel olan kapitülasyonların kaldırılması ve Duyun-u Umumiye'nin tasfiye edilmesi oldu. Bu dönemde ulaştırma ve belediye hizmetlerini elde tutan yabancı şirketler kamulaştırıldı. Ekonomik kalkınma sorununa ağırlık verildi ve gerekli iktisadi politikaların belirlenmesi amacıyla İzmir İktisat kongresi toplandı. Bu kongrede sanayileşme konusunda farklı düşünceler ortaya atılmakla birlikte, özel kesime öncelik tanınması fikri ağırlık kazandı. Bu dönemde özendirici önlemler, ayrıcalıklar ve tekeller yoluyla özel sektör desteklenmeye çalışıldı. Bu amaçlarla 1924 ve 1927 tarihlerinde Teşvik-i Sanayi kanunları çıkarıldıysa da, dünyayı sarsan Büyük Buhran, Türkiye'de o dönem sermaye ve bilgi birikimsizliği gibi nedenlerle özel sektör istendiği gibi gelişemedi.²

O dönem Türkiye'sinde ekonomik alanda gelişmeye en müsait alan tarımdı. Hükümet bu yüzden tarıma büyük destek verdi. Tarımda makineleşme başladı. 1923 yılında 200 olan traktör sayısı 1927'de 2000'i aştı. Aşar kaldırıldı. Ulaştırma kesimi

¹ Büyük Larousse, s.11824.

² A.e., s.11825.

canlandı. Bu gelişmelerle tarım hızla canlandı. 1923-1929 yılları arasında sabit fiyatlarla tarım kesiminin geliri yüzde 115, sanayi kesiminin geliri yüzde 56 ticaret kesiminin geliri ise yüzde 71 arttı. Bu dönemde ticaret ve bankacılık ta gelişti. Uygulanan politikalar ve göçün de etkisiyle tarım ticareti hızla yabancılardan Türklerin eline geçti.³

1930-1939 döneminde Lozan Anlaşması'na göre gümrük bağımsızlığının 1929 yılında kazanılmasının da etkisiyle özel sektöre de yer verilmekle birlikte, Devlet yatırımcılığının, devlet işletmeciliğinin, devlet öncülüğünün belirgin üstünlüğü görüldü ve ekonomi devletin normatif kurallarına göre yönetildi. 1934 yılında I. Beş Yıllık Sanayileşme Planı çerçevesinde, yaygın tüketim mallarının yurt içerisinde üretimi sağlanırken bu politikalar sonucunda dış ticaret sürekli fazla verdi ve Cumhuriyet döneminin en büyük sanayileşmesi sağlandı. 1936 yılında hazırlanan ve 1938 yılında uygulamasına geçilen 2. Beş Yıllık Sanayileşme Planı sadece kapsam değil aynı zamanda içerik bakımından birincisinden farklıdır ve ihracata yönelmeyi önermektedir ve yatırım ve ara mallarına öncelik vermeyi önermekte, altyapı çalışmalarına önem vermektedir Ancak bütün bu gelişmelere rağmen, bu dönemde ekonomik kararlarda rasyonellik, ekonomik bilgi birikimi ve duyarlılık henüz istenen düzeyde değildi. ⁴

1940 1950 yılları arası kendisine has bir ekonomik konservatizm dönemi olarak değerlendirilebilir. Bu dönemde ekonomik faaliyetlerde devlet öncülüğü devam etmekte, karma ekonomi felsefesi ekonomide temel felsefeyi oluşturmaktadır. Dış ekonomik ilişkiler bu dönemde 2. Dünya Savaşı'nın da etkisiyle oldukça sınırlıdır. Bu savaşın sonunda gelişen ülkelerarası ekonomik işbirliği ve dünya ticaretini geliştirme isteği ve bunun müesseseseleşmesi Türkiye'yi de etkilemiştir. Savaşın bitiminden hemen önce toplanan Bretton Woods ekonomik konferansı, dünya ekonomik ilişkilerini dış ticareti, fikri temellerini kurmuştur. Ve bu konferans, IMF ve Dünya Bankası gibi örgütlerin temelini atmıştır. Keynes Teorisi, dünyanın dikkatini iktisat politikasında istihdamı ve sosyal refahı arttırmaya çekti. ABD ve İngiltere başta olmak üzere birçok ülke bu konuda teşebbüse geçti. ⁵ Bu dönemde ayrıca

³ **Büyük Larousse**, s.11825.

⁴ Ahmet Kılıçbay, "**Türk Ekonomisi**", Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1992, s.100,101.

⁵ **A.e.**, s.103.

ekonomik liberalizm uygulama alanında sorunların yanısıra,, çok büyük bir fikirsel muhalefet ile de karşılaşmıştır. Türkiye'nin de bu kurumlardan ve bu politikalarından etkilenmesi veya onlarla işbirliği içerisinde girmesi günümüze kadar devam eden olgulardandır.

1950 1960 dönemi Türkiye ekonomik tarihinin en ilgi çekici dönemlerinden birisidir. 1950 yılında Türkiye'de çok partili siyasi dönem başlamıştır. Bu dönemde siyasi değişimler ile birlikte iktisat politikasında da değişimler meydana geldi. 1950 yılında Türkiye'de 30 yıllık karma ekonomi ve devletçilik geleneği bulunuyordu. Geçmişten gelen bu miras, Dünya savaşı ve büyük buhran nedeniyle iyice yaygınlaşmıştı. 1950 yılında kurulan NATO, uluslar arası işbirliğini bloklar çerçevesinde belirlemişti ve uluslar arası yardımlaşma kurumlarının kurulmalarını sağlamıştı. Bütün bu sebepler dolayısıyla dünya ile bütünleşme fırsatı veren bu dönemde, Karma ekonomi modelinin temel felsefesi değişmemiştir. Bu dönemde özel teşebbüs lehine bir eğilim dikkat çekmektedir ve hatta kamu iktisadi teşekküllerinin bir kısmının özel teşebbüse satılma fikri ortaya çıkmıştır. Ancak bu fikre rağmen bu dönemde kamunun ekonomi içerisindeki payı daha da büyümüştür. Bunda otuz yıllık geleneğinde büyük payı vardır. Bu dönemde ekonomik liberalleşmeye Artan tarım ürünleri fiyatları gelir dağılımını değiştirdi. Köyden kente göç hızlandı., dış ticarete dikkat çekici bir hareketlilik belirdi. Ancak yine de, Cumhuriyet tarihinin en büyük enflasyonlarından birisi bu dönemde yaşandı. Ekonomik darboğazlarla birlikte belki de Cumhuriyet tarihinde ilk defa ekonomi bütünü ile bir bunalım içerisinde girdi.⁶

1960 Anayasası, çok sayıda yeni müessese getirmiş ve bu müesseseler değişen ölçülerde özerklik kazanmıştır. Bu müesseselerin önde gelenleri, siyasi partilerin oluşturduğu koalisyonlar, sendikalar, meslek kuruluşları, bilim müesseseleri, Başta DPT olmak üzere teknokratların görev aldığı müesseselerdir. Bu kuruluşların büyük bir bölümü daha önce yoktu;var olanlarda önemli bir güce sahip değildiler.

3.1.2. Planlı Dönem

Bu koşullar altında girilmiş olan 1963-1973 döneminin başı, planlı dönemin de başlangıcıdır. Bu döneme kadar olan sanayileşme çabalarının temel hedefi,

⁶Kılıçbay, a.g.e., s.103,104,105.

ekonomiyi harekete geçirmek, dışa aşırı bağımlılıktan kurtulmak ve temel ihtiyaçları karşılayacak malları yurtiçinde üretmektir. 1963 sonrası sanayileşme çabalarında ise şu etkenlerin rolü olmuştur: daha önceki dönemlerden devredilen projeler, kısmen tamlanmış tesisler, KİT'lerin kazandığı ivme ve KİT geleneği, kısmen 1950'lere kadar uzanan özel girişimcilik heyecanı ve girişimcilik zihniyetinin gelişmesi. Bu çerçevede hazırlanan ve 1963-1967 yılları arasında uygulanan 1. Beş Yıllık Kalkınma Planı, kararlı ve dengeli bir gelişmeyi benimsemiş ve ekonomik gelişmeyi on beş yıllık bir çerçevede düzenlemeyi amaçlamıştır. Planda, uzun dönemde nitelikli işgücü sorununun çözümü, ortalama yüzde 7'lik gelişme hızının yakalanması ve istihdamın tarım dışı faaliyetler artırılarak çözümü, nüfus artışı sorununa çare bulunması, kırsal alanda istihdam sağlayarak hızlı kentleşmenin önlenmesi, dış ödemeler dengesinin ve sosyal adaletin sağlanması amaçlanmıştır.⁷

1968-1972 yılları arasında uygulanan İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, yüzde 7 oranında yıllık büyüme hedefini korumakla birlikte gelişme sorununa bakışı, ekonomik büyümede sektörlere verilecek öncelik ve kentleşme sorununa yaklaşım konularında farklılık gösterir. Bu planda tarım ve sanayi sektörlerinin dengeli büyümesi ilkesi terk edilerek sanayi sektörü ekonominin sürükleyici sektörü olarak öngörülmüştür. Kamu kesiminin ara ve yatırım malları üretimine yönelmesi, kaynak kullanımında sanayi sektörüne öncelik verilmesi ve giderek toplumsal gelişmenin sanayileşmeye dayandırılması öngörülmüştür. Planda ayrıca şehirleşmenin desteklenmesi ve şehirleşmeden ekonomide itici bir güç olarak yararlanması kararlaştırılmıştır.⁸

1963-1973 döneminde dış ekonomik ilişkilerin karakterini çizen Türkiye'nin AET ortaklığı ile ilgili tasarısı, istek ve niyetlerini ortaya koyup bunu gerçekçi bir plana bağlayan tutarlı bir politika uygulanamamıştır. Bu alanda Türkiye herhangi bir fikir, niyet ve karara sahip olmadan beklemiştir. Uzunca bir bekleyiş döneminden sonra Türkiye'de AET'ye tam üye olma fikri ağır basmıştır. Bu durum, 1973-1977 yılları arasında uygulanan Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında da göze çarpmaktadır. Bu planda, daha önceki planlarda da varolan büyüme isteğinin yanında tasarruf oranlarının da artırılması planlanmış, AET'ye tam üyeliği sağlamaya yönelik uzun

⁷ Kılıçbay, s.123-130.

⁸ Yakup Kepenek, "Türkiye Ekonomisi", Ankara, Verso Yayıncılık, 1990, s.141-142.

vadeli bir strateji geliştirilirken, içsel etmenleri aynı amaç doğrultusunda harekete geçirmek üzere bir dizi reform ve köklü değişiklik istemlerine yer verdiği görülmektedir. Plan, aynı zamanda Türkiye'nin ekonomik yönden gelişmiş Batı Avrupa kapitalizmi ile bütünleşmesini amaçlarken aynı düzenin demokratik yönünü bir tarafa bırakmakta, özgürlük ortamının sınırlandırılması planlanmaktadır.⁹ Yalnız burada unutulmaması gereken nokta bu planı 12 Mart 1971 askeri yönetiminin hazırladığı gerçeğidir. Böylece demokrasi içinde gerçekleştirilmesi zor olan ve özel sermaye birikimini sınırlandırdığı düşünülen toplu iş ve grev haklarının demokrasi dışı yöntemlerle sınırlandırılması yoluna gidilmiştir.

1973 yılında bütün dünyayı sarsacak ve yeni bir dönemin başlangıcı sayılacak bir sürece girmektedir. Bu yıl, OPEC, petrol fiyatlarını dört katına çıkarmış ve artış bir süre daha devam etmiştir. Bu dönemde Türk ekonomisi dış şoklarla sarsılmış ve bu şoklar iç yapıda yaratmış olduğu enflasyon nedeniyle ekonomik darboğaza sebep olmuş ve gelir dağılımında eşitsizlikler meydana gelmişti. Bu dönemde reel milli gelir artış hızı durmuş, kişi başına ekonomik büyüme hızı sıfıra yaklaşmıştır. Bunun yanında yaşanan enerji darboğazı da sıkıntıyı arttırmıştır. Türkiye ekonomisi, 1970'li yılların ikinci yarısında dış ödeme güçlükleri ve yüksek oranlı fiyat artışları biçiminde görülen ağır bir bunalıma sürüklendi.¹⁰

3.1.3. 1980'den Günümüze Türkiye Ekonomisi

Bu sıkıntılı dönemde IMF'nin istikrar programı gündeme geldi. Bu ortamda 1980 yılında ortaya konan 24 Ocak Kararlarının temel öğeleri, Türk lirasını büyük ölçüde devalüe ederek dalgalanmaya bırakmak, fiyatların arz talep mekanizması ile piyasa tarafından belirlenmesi, faiz oranlarının yükseltilerek aşamalı bir biçimde serbest bırakılması, kamu kesiminin ağırlığının azaltılması, ithalatın serbestleştirilmesi ve ihracatın özendirilmesi, KİT açıkklarının KİT zamlarıyla karşılanması, ücret, maaşlar ve taban fiyatlarda enflasyonun altında artış yapılmasıydı. Bu kararlar ekonomik bunalımı aşmanın yanında, ithal ikameci bir sanayileşme modelinden uluslararası rekabete açık bir sanayileşme modeline geçiş programını oluşturmaktaydı.

⁹ Kepenek. **A.g.e**, s.144-145.

¹⁰ **A.e.**, s.183.

TABLO 8: 1977-2004 CARİ FİYATLARLA FERT BAŞINA GSMH

Yıllar	Yıl Ortası Nüfusu(1) (Bin Kişi)	GSMH (Tirilyon TL)	Fert Başına GSMH (Bin TL)	Fert Başına GSMH (Dolar)(2)
1977	41 769	1,1	26,5	1 488
1978	42 641	1,6	38,6	1 604
1979	43 531	2,9	66	1 760
1980	44 439	5,3	119,3	1 570
1981	45 540	8	176,2	1 598
1982	46 688	10,6	227,3	1 412
1983	47 864	13,9	291,1	1 299
1984	49 070	22,2	451,8	1 238
1985	50 307	35,3	702,7	1 356
1986	51 433	51,2	995,2	1 487
1987	52 561	75	1 427	1 668
1988	53 715	129,2	2 405	1 693
1989	54 894	230,4	4 197	1 979
1990	56 156	397,2	7 073	2 712
1991	57 262	634,4	11 079	2 657
1992	58 374	1 104	18 913	2 752
1993	59 491	1 997	33 568	3 056
1994	60 612	3 888	64 146	2 159
1995	61 737	7 855	127 233	2 784
1996	62 873	14 978	238 226	2 936
1997	64 015	29 393	459 158	3 032
1998	65 157	53 518	821 370	3 159
1999	66 293	78 283	1 180 864	2 827
2000	67 420	125 596	1 862 889	2 986
2001	68 529	176 484	2 575 318	2 101
2002	69 626	273 463	3 927 599	2 609
2003(4)	70 712	357 045	5 049 284	3 366
2004(5)	71 789	419 692	5 846 188	3 645

Kaynak:DPT, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, s.46

- (1) DİE Yıl ortası nüfus tahminidir
- (2) Merkez Bankası döviz alış kuru alınarak hesaplanmıştır
- (3) OECD tarafından GSYİH için hesaplanan satın alma gücü paritesidir.
- (4) DPT Tahmini
- (5) Program

1979-1983 yılları arasında uygulanan Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planında dış satımın artırılması somut bir nitelik kazanmış ve dış satımın yılda yüzde 18'den fazla artırılması amaçlanmıştır. Bunun haricinde, üçüncü planın aksine bu plan AET'ye üyelik kaygısıyla hazırlanmamış, aksine AET ile ilişkilerin bir süre dondurulmasını, bunun yerine gelişmekte olan ülkelerle ekonomik ilişkilerin artırılmasını öngörmektedir. Planlanan sektör büyüme hızları tarım için yüzde 5.3 sanayi için yüzde 9.9 hizmetler sektörü için ise yüzde 8.5 idi. 4. Planda öncelik verilen ilk alt sektör , madencilik ve enerji sektörüydü. Madenciliğin yüzde 16, enerji yatırımlarının ise iki buçuk kat artırılması öngörülmüştür.¹¹

¹¹ A.e., s.145-147.

Tablo 8'te de açık bir şekilde görüldüğü gibi 1979 yılında 1760 dolar olan fert başına GSMH askeri müdahale yılı olan 1980 yılında 1570 dolara serbest seçimlerin tekrar yapıldığı yıl olan 1983 yılında ise 1299 dolara kadar gerilemişti. 1983 yılında sivil hükümetin işbaşına gelmesi ile ekonomik, politik ve sosyal düşünce alanında büyük değişimler yaşandı. Ekonomi alanında ihracata dayalı kalkınma modeline ağırlık verilirken kamu kesimi yatırım harcamalarını üretken alanlardan çekerek, ekonomik ve sosyal altyapı yatırımlarına yöneltmiş, turizm ve ihracat teşvikleri yoluyla özel kesimin dünyaya açılması sağlanmış ve gümrük duvarlarında önemli indirimler yapılmaya başlanmıştır. Özel kesim bu dönemde sağlık, eğitim, ulaştırma-haberleşme gibi altyapı yatırımlarında da önemli gelişmeler kaydetmiş; özellikle müteahhitlik hizmetlerinde Ortadoğu ülkelerinde önemli projeler gerçekleştirildi. Bu dönemde yetkili kılınan banka ve şirketlerin yurtdışında borçlanmasına ve döviz pozisyonu açmasına izin verildi. Bankaların döviz girdilerini kısmen Merkez Bankasına devir yükümlülükleri kaldırıldı. Böylece sermaye hareketlerinin serbestleşmesi sağlandı İthalatta liberalleşme ve yoğun ihracat teşvikleri verildi.¹² Serbest piyasa ekonomisinin çağdaş modelinin hemen hemen tüm ayaklarıyla uygulanmaya başladığı bu dönemde fert başına GSMH artış göstermeye başlayarak 1987 yılı sonunda 1668 dolara yükselmiştir.

1987 yılında yeniden seçimle işbaşına gelen 2. Özal Hükümeti dönemidir. Bu dönemde günümüzde de gündemde olan bazı uygulamalar hayata geçirilmeye başlanmıştır. Bu dönemde 1988 yılında faiz hadlerinin piyasada belirlenmesi sistemine geçilmiş,yine aynı yıl döviz ve efektif piyasaları kurulmuştur. Bu yıl ayrıca Merkez Bankasının gözetiminde resmi döviz piyasası kurulmuştur. Bu piyasanın baş aktörleri ise yetkili döviz büroları ve bankalardır. Bu dönemde özelleştirme uygulamaları KİT iştirak paylarının satılması şeklinde görülmeye başlanmıştır. Bankacılık alanında kişisel bankacılık, kredi kartları kullanımı ve tüketici kredileri yaygınlaşmaya başlamıştır. ATM'ler kurulmaya başlanmıştır. Gümrük tarifeleri azaltılmıştır. ¹³ Bu dönem Türk ekonomisinde şaha kalkış dönemidir denebilir. Dönem başında 1987 yılında 1668 dolar olan fert başına GSMH, dönem sonunda 1991 yılında 2657 dolara çıkarak yaklaşık yüzde 60 bir artış sağlanmıştır. 1991 yılında başlayan koalisyonlar döneminde Türkiye ekonomisindeki parlak dönem

¹² A.e., s.183-195.

¹³ Metin Toprak " Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ekonomisi", s.70-73, Çevrimiçi (www.http:// Kho.edu.tr., 22.09.2004

kısmen siyasi istikrarsızlık ve sürekli erken seçimler nedeniyle sekteye uğramış , Fert başına GSMH 1993 yılında 3.056 dolar gibi o zamana kadar görülmemiş rekor bir seviyeye yükseltilmesine rağmen, bu başarı sürdürülememiş ve hemen ertesi yıl yaşanan büyük 1994 krizinin de etkisi ile bir yıl içerisinde yüzde 30 gibi büyük bir düşüş göstererek 2.159 dolara gerilemiştir. Ancak Türk ekonomisinin dinamik yapısı ile bu şok kısa sürede atlatılarak bir yıl sonra 1995 yılında fert başına GSMH yeniden 2.784 dolara 1996 yılında 2936 dolara yükselmiştir. 1998 yılında 3.159 dolara yükselerek yeni bir rekor kıran fert başına GSMH 2001 yılında yaşanan büyük ekonomik krizle tekrar büyük bir düşüş göstererek 2.101 dolara kadar gerilemiştir. 2002 yılında yaşanan toparlanmayla 2.609 dolara yükselmiştir. Aynı yıl koalisyon dönemlerinin sona ererek tekrar tek parti iktidarına dönülmesiyle istikrar sağlanmıştır ve Fert başına GSMH, AB'den alınan müzakere tarihi ve AB sürecinin de etkisiyle artacağı tahmin edilmektedir.

3.2. SEKTÖRLER İTİBARIYLA TÜRKİYE EKONOMİSİ

**TABLO 9: 1923-1990 ARASINDA SEKTÖRLERİN
MİLLİ GELİRDEKİ PAYI**

YILLAR	TARIM	SANAYİ	HİZMETLER	TOPLAM
1923	43.1	10,6	46.3	100
1925	44.7	8,9	46.4	100
1930	46.8	10.0	43.2	100
1935	35	18	47	100
1940	39	19	43	100
1945	38	17	45	100
1950	41.7	14,6	43.7	100
1955	39	16	45	100
1960	37.9	17.2	44.9	100
1965	30,2	20.0	49.2	100
1970	36.7	16,6	46.7	100
1975	32.7	16,7	50.6	100
1980	25	18	57	100
1985	20	22	58	100
1990	17	25	58	100
1995	14	26	60	100
1970	36.7	16,6	46.7	100
1975	32.7	16,7	50.6	100
1980	25	18	57	100
1985	20	22	58	100
1990	17	25	58	100
1995	14	26	60	100

Kaynak: Metin Toprak " Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ekonomisi" b.a. (Çevrimiçi)
www.http:// Kho.edu.tr., 22.09.2004.

TABLO 10: TEMEL EKONOMİK BÜYÜKLÜKLER

SEKTÖRLER	2000	2001	2002	2003	2004 (Program)
TARIM	13,4	13,6	13,5	12,5	12,5
SANAYİ	28,4	28,4	28,8	29,3	29,2
HİZMETLER	58,2	58,0	58,7	58,2	58,3

Kaynak: DPT, "Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı" S.44

3.2.1. Tarım

Osmanlı İmparatorluğu feodal bir yapıya sahip değildi. Osmanlı toprak sisteminde mülk devlete aitti ancak tımar adı verilen sistemle asker beslenmesi ve vergi toplanması koşuluyla bir kişiye devredilebilirdi. Ancak Osmanlı İmparatorluğunun ekonomik açıdan sıkıntıya düştüğü gerileme ve çöküş devirlerinde toprağın satılması ve vergi toplanması amacıyla mültezim adı verilen devlet adına vergi toplayan kişilere devredilmesi usulüne başvurulmuştur.¹⁴

Osmanlı İmparatorluğunun yıkılmasından sonra kurulan Türkiye de, az gelişmişliğin tipik niteliklerine sahipti. Halkın yüzde 80'e varan bölümü 1920'ler Türkiye'sinde Tarım kesiminde çalışıyor, ekonomi neredeyse tamamıyla tarıma dayanıyordu. Ekonominin dayandığı tarımda ise kullanılan teknikler saban gibi son derece ilkel araçlarla yapılıyordu. Birçok köyde yol yoktu. Tarım kesimi, aşar ve yol ve hayvan vergileri gibi son derece ağır vergilerle karşı karşıyaydı. 1925 yılında kaldırılan aşar vergisine rağmen yol ve hayvan vergileri 1950'lere kadar devam etmiştir. Böyle ağır bir vergi yükü altında bulunmasına rağmen köylü hakir görülmekte aşağılanmaktaydı. 1913 yılında Osmanlı İmparatorluğunda çiftçilerin yüzde 1'i tarım alanlarının yüzde 39'una sahipti. Cumhuriyetin 15. Yılı olan 1938 yılında ekilebilir arazinin yüzde 14'ü çiftçilerin dörtte birinin elindeyken, 1945 yılında yeterli toprağa sahip çiftçilerin oranı yüzde 7'dir.¹⁵

Cumhuriyetin kuruluş yılı olan 1923 yılında yüzde 43.1 olan milli gelirdeki tarım payı, tarımın çeşitli politikalarla desteklenmesinin bir sonucu olarak, 1925 yılında 44.7'ye 1930 yılında yüzde 46.8'e yükselmiştir 1935 yılında uygulanan sanayi ağırlıklı politikaların da etkisiyle, yüzde 35'e düşen GSMH'de tarımın payı, 1940 yılında yüzde 39'a yükselmiştir.

¹⁴ Çağlar Keyder, " Türkiye'de Devlet ve Sınıflar" , İstanbul, İletişim Yayınları, 2001, s.21-25.

¹⁵ Yüksel Ülken, **Atatürk ve İktisat**, s.12-16.

1945 yılında çıkarılan Topraksız Köylüyü topraklandırma Kanunu ile devlet toprakları ve kamulaştırılan topraklardan 18 milyon dönüm yaklaşık 350.000 aileye dağıtılmış, ve bu işlemin sonucunda 1945-1962 döneminde işlenen tarımsal alan yıllık yüzde 3.7 dönemsel olarak yüzde 183 artmıştır. Dönem boyunca tarım işletmelerinin yüzde 85 dolayındaki bir oranı 100 dekardan daha az bir toprağa sahiptir. Bu dönemde, , tarımın mekanizasyonu önemli bir nüfus hareketine yol açmıştır. Tarımın vergiden muaf tutulması ve destekleme alımlarının da etkisiyle tarımsal sermaye birikimi hız kazanmıştır. ¹⁶

Bu gelişmelerin sonucunda 1945 yılında yüzde 38 olan GSMH'de tarımın payı 1950 yılında yüzde, 41.7'ye 1955 yılında ise 1950'ye göre düşüş göstermesine rağmen yüzde 39'a yükselmiş, 1960 yılında yüzde 37.9'a düşmüştür.

1960'lar ve 1970'lerde izlenen politikalarda sanayiye öncelik veriliyor, tarım destekleyici bir rol oynuyordu ve tarımsal politikalar ucuz ve yeterli gıda ile sanayi için hammadde sağlamaya yönelikti. Bu sebeple 1965 yılında tarımın GSMH payı yüzde 30.8'e kadar düşmüştür. 1970 ve 1975 yıllarında tekrar yükselen pay 1980 yılında Türkiye ekonomisinin yapısal dönüşümü ile birlikte hızla azalmış ve 1980'de yüzde 25'e, 1985'te yüzde 20'ye ve nihayet 1995 yılında yüzde 15'e kadar düşmüştür.

**TABLO 11: TÜRKİYE'DE TARIMA AYRILAN TOPRAKLARIN DAĞILIMI
(BİN HEKTAR)**

YIL	EKİLEN TARLA ALANI	NADASA BIRAKILAN TARLA ALANI	SEBZE BAHÇELERİ	BAĞLAR	MEYVE AĞAÇLARININ KAPLADIĞI ALAN	ZEYTİN AĞAÇLARININ KAPLADIĞI ALAN	ORMANLAR
1970	15.591	8.705	448	845	1.019	731	18.273
1975	16.241	8.177	490	790	1163	801	20.173
1980	16.372	8.188	596	820	1386	813	20.199
1985	17.908	6.025	662	625	1489	821	20.199
1990	18.868	5.324	635	580	1583	866	20.199
1995	18.464	5.124	785	565	1340	556	20.199
2000	18.204	4.826	793	535	1418	600	20.703

Kaynak: DİE, " 2001Türkiye İstatistik Yıllığı, İstanbul, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, 2000, s.274.

Tablo 11'da da görüldüğü gibi, 1970 yılından 2000 yılına kadar geçen otuz yıl içerisinde yaklaşık yüzde 20 artış göstermiş ve bu artış 1970 yılından 1995 yılına kadar sürmüştür ve 2000 yılında 1995 yılına göre bir azalma gözlemlenmiştir.

¹⁶ ANA Britannica, s.324.

Bu durum bize 1970-1995 yılları arasında birçok mera, çayır ve orman alanının tarla haline getirildiğini göstermektedir. Ayrıca nadasa bırakılan alanlardaki sürekli bir azalma görülmesinin nedenleri DSİ ve Köy Hizmetleri kurumlarının çalışmaları sonucu sulama kanalları, barajlar ve göletlerin sayısının artması ve kurak mevsimlerde tarımın hizmetine sunulan su miktarının fazlalaşması, daha modern gübre ve teçhizat kullanımıdır. Yine aynı sebeplerle yüksek miktarda sulama isteyen sebzeçilik ve meyvecilik faaliyetleri yapılan alan da düzenli bir artış göstermiştir. Zeytincilik yapılan alanlarda görülen azalmanın ana sebebi, zeytinin yetiştiği Akdeniz, Ege ve Marmara kıyılarında turizm alanları ve turistik yazlık siteler için yer sağlamak amacıyla zeytin ağaçlarının kesilmesidir.

2001 yılında Yapılan Genel Tarım Sayımı Tarımsal İşletmeler anketine göre tüm köyler ve nüfusu beş binden az olan ilçe merkezlerinde yaklaşık 3.1 milyon tarımsal işletme ve 18.4 milyon arazi bulunmaktadır. Bir önceki tarım sayımının gerçekleştiği 1991 yılına göre tarımsal işletmelerde yaklaşık bir milyon azalma gerçekleşmiştir. Bu gelişmeyle birlikte işletmelerin sahip oldukları ortalama arazi büyüklüğü on yıl önceki 5.4 hektar düzeyinden 6 hektar düzeyine yükselmiş olmasına karşın, halen 16.5 hektar AB ortalamasının oldukça altındadır. Toplam tarımsal arazilerin yüzde 66'sının arazi varlığı ise 5 hektardan küçüktür.

Türkiye'de GSMH içerisinde tarımın payı 2000 yılında yüzde 13.4'e , 2003 yılında ise yüzde 12.5'e gerilemesine rağmen istihdam bölümünde detaylı olarak inceleneceği gibi tarımsal istihdam bu gerilemeye paralel olarak azalmamıştır. Türkiye'de tarımsal istihdam toplam istihdam içerisinde 2001 yılında yüzde 37.6, 2002 yılında yüzde 34.9 ve 2003 yılında yüzde 34.2 gibi oldukça yüksek sayılabilecek bir paya sahiptir. Bu oran, mutlaka azaltılmalı ve bunun için benzeri bir tabloya sahip olmasına rağmen tezin birinci bölümünde bahsedilen ve 1990'lı yıllarda bu tabloyu tamamen tersine çeviren İrlanda'nın uygulamış olduğu strateji örnek alınmalıdır.

3.2.2. Sanayi

Çok büyük bir gecikmeyle sanayi alanında harekete geçen Osmanlı İmparatorluğunda bu alandaki faaliyetler, devlet, özel kesim ve yabancı girişimciler

tarafından yapılmıştır. 1915 yılında 22'si devlete ait olan 282 sanayi kuruluşu vardı ve bu kuruluşlarda 18.000 işçi çalışmaktaydı. Ancak bu kuruluşlardaki sermaye ve emeğin sadece yüzde 15'i Türklere aitti. İmparatorluktan yeni Türkiye'ye sadece 4 fabrika ve çoğunluğu iyi durumda olmayan özel sektöre ait 341 kuruluş devretmiştir.¹⁷ Tablo 15'te görüldüğü gibi 1923 yılında Toplam GSMH içerisinde sanayinin payı sadece yüzde 10.6 idi.

1923-1932 yılları arasında sanayi alanındaki en önemli düzenleme 1942 yılına kadar uygulanan Teşvik-i Sanayi kanunudur. Bu kanunla 15 yıllık bir himaye süresinde özel sektörün belirli bir güce sahip olması hedeflenmiştir. Bu kanun ile, bazı önemli sanayi firmalarına fabrika toprağı verme, vergi muafiyet ve istisnaları sağlama, taşıma indirimleri, üretim primleri, devlet alımı garantisi gibi teşvik tedbirleri getirilmiştir.¹⁸ Ancak, dünyayı sarsan Büyük Buhran, Türkiye'de o dönem sermaye ve bilgi birikimsizliği gibi nedenlerle özel sektör istendiği gibi gelişemedi

1929 yılında Lozan anlaşması uyarınca Türkiye'nin gümrüklerini kontrol etme yetkisini almasıyla birlikte bahsettiğimiz diğer ekonomide korumacı bir döneme girildi. Bu dönemde varolan yabancı yatırımların büyük bir bölümü millileştirildi 1934 yılında 1. Sanayi Planı ve 1938 yılında 2. Sanayi Planı uygulamaya kondu. Bu plan çerçevesinde bir yandan yaygın olarak tüketilen mallar yurt içerisinde üretilirken ilk ara ve yatırım malları sanayileri bu dönemde kuruldu. Bu dönemde dış ticaret sürekli olarak fazla verdi.¹⁹ Bu dönem Türkiye tarihinde en yüksek sanayileşmenin görüldüğü dönemdir. 1930 yılında toplam GSMH içerisinde yüzde 10 olan sanayi payı 1935 yılında yüzde 18'e 1940 yılında yüzde 19'a yükseldi.

1942 yılında süresi dolan Teşvik-i Sanayi Kanunu yerine 1963 yılına kadar herhangi bir kanun konmamıştır. 1950 yılında Dünya Bankası'nın önerisiyle Türkiye Sınai Kalkınma Bankası kurulmuş, 1950-62 döneminde 500 milyon TL dolayında kredi dağıtmıştır. Krediler ağırlıklı olarak tüketim malı üreten sanayilere gitmiştir. 1950'li yılların başlarında dokuma, gıda, tütün, dericilik ve seramik sanayiinde oldukça basit teknolojiyle çalışan özel sektör, 1950'lerin ikinci yarısından itibaren ithalat sınırlamalarının sağladığı piyasa olanaklarını değerlendirerek; yabancı sermayenin

¹⁷ Yüksel Ülken, " **Atatürk ve İktisat**", Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür yayınları, 1981, s.79-80.

¹⁸ **A.e.**, s.92.

¹⁹ Yüksel Ülken, " **Atatürk ve İktisat**"

finansman ve teknoloji desteği ile ilaç, kimya, tarım araçları, otomotiv, makine, elektrikli aletler, ampul gibi dayanıklı tüketim malları sanayilerinde yoğunlaşmaya başlamıştır. Üretilen ürünlerin görece yüksek maliyeti nedeniyle dış rekabet olanağı yoktur. Bu nedenle, girdi ithal edip mal üretmek ve iç pazara sürmek daha karlı olmuştur. Bu şekilde gelişen ekonomik yapının sürdürülememesi nedeniyle dış ödemeler dengesi bozulmuş, sabit kur politikasının da körüklediği ithalat nedeniyle döviz talebi ve yükselen enflasyon gibi faktörlere üretim kapasitesinde girdi sıkıntısından kaynaklanan düşüşler eklenmiştir.²⁰

Bu dönemde sanayinin GSMH içerisindeki payı da düşüş göstermiş, 1940 yılında toplam GSMH içerisinde sanayinin payı yüzde 19 iken 1945 yılında yüzde 17, 1950 yılında yüzde 14.6, 1955 yılında ise yüzde 16, 1960 yılında ise tekrar yüzde 17.2 olarak gerçekleşmiştir.

1963 yılında geçilen planlı dönemin başında ülkede temel tüketim mallarının üretimi tamamlanmış bulunuyordu. Gıda malları sanayii , dokuma, giyim gibi temel tüketim sanayi malları iç pazar gereksinimini karşılayacak durumdaydı. Yani, ithal ikameci politikanın birinci ayağı tamamlanmıştı. Politikanın ikinci ayağı olarak ülkede dayanıklı tüketim mallarının da üretimi benimsenmiştir. Bu tür bir politikada kaçınılmaz olarak iç pazarın genişletilebilmesi için maaş ve ücretler ve tarım destekleme alımları arttırılmıştır.²¹ Ancak bu politika 1970'li yıllarda yaşanan döviz ve enerji krizinin de etkisiyle aksamaya başlamış ve krize girmiştir. 1965 yılında sanayi sektörünün milli gelirdeki payı yüzde 20'ye yükselmesine rağmen 1970 yılında 16.6, 1975 yılında 16.7 olarak gerçekleşmiş, 1980 yılında yüzde 18'e yükselmiştir.

1980 yılından sonra ihracata dönük sanayileşmenin uygulamaya konulmasıyla piyasa ekonomisinin ilke ve esasları geliştirilmeye başlanmış, yapılan reformlar özel sektörün dinamizmini arttırarak Türk ekonomisinin iç ve dış etkilere ve küresel rekabete uyum kabiliyetini arttırmıştır. İmalat sanayi üretimi, 1980-1990 yılları arasında yüzde 7.1, 1990-2000 yılları arasında yüzde 4.2 artış göstermiştir. 2001 yılında yüzde -9.5 gerileyen sektör, 2002 yılında 10.9 büyümüştür. Sanayileşme süreci, etkisini istihdam üzerinde de göstermiştir. 1980 yılında yüzde 11 olan

²⁰ Ergül, Han, "**Türkiye'de Sanayileşme Süreci ve Stratejisi**", Eskişehir, Eskişehir İktisadi ve Ticari Bilimler Yayınları, 1978, s.53-56.

²¹ Yakup Kepenek, **Türkiye Ekonomisi**, s.257,258.

istihdamda sanayiinin payı, 1990 yılında yüzde 15.6'ya, 2000 yılında yüzde 17.8'e, 2002 yılında ise yüzde 19.5'e yükselmiştir.²² Bu gelişmeler neticesinde 1985 yılında sanayinin milli gelirdeki payı yüzde 22'ye, 1990'da yüzde 25'e, 1995 yılında yüzde 26'ya yükselmiştir. 2000 yılında ise yüzde 28.4 olmuştur. 2004 yılında 29.2 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

Türk sanayii, ağırlıklı olarak özel sektör faaliyetinden oluşmaktadır. İmalat sanayinde üretimin yüzde 80'den fazlası, sabit sermaye yatırımlarının yaklaşık yüzde 95'i özel sektör yatırımlarından oluşmaktadır. Bu oranlar 1980 yılında sırasıyla yüzde 57 ve yüzde 63 idi. Son yıllarda özelleştirmeler neticesinde kamunun imalat sanayi içerisindeki payı azalmaktadır. Elektronik, demir çelik, kağıt, gıda, tekstil ve orman ürünleri alanlarında özelleştirmeler gerçekleştirilmiş, şeker, tütün, içki, petrokimya ve metal sektörlerinde birçok kuruluş özelleştirme kapsamında bulunmaktadır.²³

Sanayi yapısı içerisinde KOBİ'ler önemli bir paya sahiptir. 2000 yılında 250'ye kadar çalışanı olan KOBİ'ler tüm işletmelerin yüzde 99.6'sını oluşturmuş, toplam istihdamda yüzde 63.8 pay almıştır.

Sanayi işletmelerinin bölgesel dağılımı dengeli olmayıp, daha çok Marmara bölgesinde yoğunlaşmaktadır. Ancak geleneksel sanayi merkezleri olan İstanbul, Ankara, İzmir ve Adana gibi illerin sanayi üretimindeki payları düşmekte, bu illerde bankacılık ve finans, pazarlama, turizm gibi faaliyetler yoğunlaşmakta, sanayi ise İçel, Kırklareli, Tekirdağ gibi çevre illere kaymaktadır.²⁴

TABLO 12: SANAYİ SEKTÖRLERİNİN ÜRETİMDE PAYI

ÜRETİMDE PAY (yüzde)	2000	2002
Gıda	20,1	20,9
Tekstil-Giyim	20,2	21,5
Kimya	7,2	6,9
Otomotiv	6,5	4,8
Petrol Ürünleri	5,9	6,9
Demir Çelik	4,6	4,9

Kaynak: DPT, "Türkiye Sanayi Politikası (AB'ye doğru)", 2003, s.11 Çevrimiçi) <http://ekutup.dpt.gov.tr/sanayi/tr.2003ab.pdf>, 24.09.2004.

²² DPT, "Türkiye Sanayi Politikası (AB'ye doğru)" 2003, s.8-9.

²³ A.e., s. 11.

²⁴ A.e., s.12.

Tablo 12'de görüldüğü gibi, imalat sanayi üretiminde en büyük paya sahip sektörler, gıda ve tekstil- giyim sektörleridir. Bu sektörleri 2002 yılında 2000 yılına göre payları düşen otomotiv ve kimya sektörleri ile payları yükselen petrol ürünleri ve demir-çelik sektörleri izlemektedir.

TABLO 13 : SANAYİ ÜRETİMİNDE TEKNOLOJİ KULLANIMI

TEKNOLOJİ (Arge Yoğunluğu)		
Üretimde Pay (yüzde)	1996	2000
Düşük teknoloji	73,6	72,2
Orta Teknoloji	21,6	22,9
İleri teknoloji	4,8	4,9
TOPLAM	100	100

Kaynak: DPT, "Türkiye Sanayi Politikası (AB'ye doğru)", 2003, s.11,

Tablo 13'de görüldüğü gibi Türkiye üretiminin 1996 yılında yüzde 73.6'sı 2000 yılında ise yüzde 72.2'si düşük teknoloji ile yapılan üretimdir. İleri teknoloji ile yapılan üretimin payı ise 1996 yılında yüzde 4.8, 2000 yılında yüzde 4.9 gibi oldukça az bir orandadır. Bu tablo bize Türkiye'de yüzde 75 gibi ciddi bir oranda düşük teknoloji ile üretim yapıldığını göstermektedir.

3.2.3 Hizmetler

Osmanlı devletinde hizmet sektöründe yabancılar çok önemli bir paya sahiptiler. Osmanlı'nın son döneminde yabancı ve azınlık sermayesi daha çok ulaşım bankacılık ve ticaret alanlarında göze çarpmaktadır. Demiryolu yatırımlarında yüzde 57 payla Alman sermayesi egemendi, onu yüzde 23.5 payla Fransız sermayesi izliyordu ve İngiliz sermayesinin de payı yüzde 20 civarındaydı .Bankacılık hizmetlerini azınlıkların oluşturduğu Galata bankerleri yürütüyordu. 1856 yılında İngiliz sermayesiyle Londra'da Osmanlı Bankası kuruldu ve 1863 yılında Fransız sermayesinin de katılmasıyla adını Osmanlı İmperyal Bankası olarak değiştirdi ve banknot basma yetkisiyle donatıldı. Yerli sermayeye dayalı kalıcı ilk banka ise, 1883 yılında Mithat Paşa tarafından kurulan tarım kredi kooperatiflerinin Ziraat Bankası'na dönüştürülmesiyle kuruldu.²⁵

²⁵ Yakup Kepenek, **Türkiye Ekonomisi**. s.18,

Cumhuriyetin kuruluşunda hükümetin elinde 1734 km, yabancı ortaklıkların elinde ise 2352 km demiryolu vardı. Yabancıların elindekiler de millileştirilerek onbeş yıl sonra toplam demiryolu uzunluğu yüzde 67 oranında artırılarak toplam 6800 km'yi aşmıştır. Bu dönemde, deniz ulaşımının tümü ve liman ve karasulardan yararlanma hakları ile kabotaj hakkı (19 Nisan 1926 tarihli yasa ile) yalnızca Türklere verilmiştir. Ticaret alanındaki önemli bir düzenleme devlet tekellerinin teşkil edilmesidir. Başta tütün, kibrit, alkol-ispirto, petrol ve şeker olmak üzere bazı ürünlerin ithalatı ve ticareti tekellere bırakılmıştır. Yine ticaret odaları ve borsaları ile ilgili düzenlemelerle iç ticaretin canlandırılması amaçlanmıştır.²⁶

1950 ve 1960'lı yıllarda Türkiye'de hizmet sektörüne damgasını ulaştırma sektörü ve karayolları yapımı vurmuştur. Bu alanda yapılan yatırımların sonucunda, 1950 yılında 1700 km olan karayolları uzunluğu 1955 yılında 3500 km 1960 yılında 10.750 km. olmuştur. Ancak bu dönem boyunca demir yolları ihmal edilmiş ve bahsi geçen dönem boyunca demiryolları sistemine sadece 224 km. demiryolu eklenmiştir.²⁷ Bütün bu gelişmelere rağmen, Türkiye'de 1975 yılına kadar hizmetler kesiminin GSMH içerisindeki payında büyük bir değişme görülmemiş ve bu pay yüzde 45-50 aralığında seyretmiştir.

1980 sonrası, yatırımlarda en büyük payı giderek artan bir oranda alan sektör ulaştırma - haberleşme sektörüdür. Yurdun hemen her yerleşim birimine elektrik, su, yol, telefon gibi altyapı yatırımlarının götürülmesi, karayolu ulaşımının etkin ve yaygın hale getirilmesi çabaları özellikle Doğu ve Güneydoğu bölgeleri bakımından önemli sonuçlar doğurmuştur. Ancak, Türkiye'nin Ortadoğu ve özellikle Irak'a ilişkin siyasi ve ekonomik politikaları nedeniyle ulaştırma -haberleşme yatırımlarının doğuracağı büyük ekonomik kazançlar söz konusu olamamış, ayrıca yoğun göç, bir anlamda Doğu bölgelerine yapılan yatırımların da önemli ölçüde heba olmasına neden olmuştur.²⁸

İncelenen dönemde önemli artışlar kaydeden diğer iki sektör turizm ve konut sektörleridir. Turizm sektörü yatırımları 1991'e kadar sürekli artış kaydetmiştir. Özellikle büyük liman şehirleriyle, Akdeniz ve Ege kıyılarında önemli turistik tesisler inşa edilmiştir. Yüzde 100 karşılıksız teşvik kredisinin bu yatırımlarda belirleyici etkisi

²⁶ Kepenek, **Türkiye Ekonomisi**, s.40-41.

²⁷ **A.e.**, s.109.

²⁸ Toprak, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ekonomisi**, s.91.

olmuştur Konut sektörü yatırımları 1980-1989 aralığında devasa boyutlara ulaşmıştır. Bu sektörün yatırımları, 1989'da ekonomideki toplam sabit sermaye yatırımlarının 1/3'üne varmıştır. Konut sektörünün bütün dönem boyunca toplam yatırımlardan aldığı pay yıllık ortalama yüzde 24 dolayındadır.²⁹

Türkiye'de ulaştırma sektöründe kara ulaştırmacılığı yüzde 92 gibi bir payla neredeyse sektöre tamamen hakim durumdadır. ve sürekli büyümektedir. 2002 yılında karayoluyla yolcu taşımacılığında bir önceki yıla göre yüzde 5 artışla 163.327.000 yolcu taşınırken demiryolu ile taşınan yolcu sayısı 5.568.000, deniz yolu ile taşınan yolcu sayısı 614.000 hava yolu ile taşınan yolcu sayısı 2.810 olarak gerçekleşmiştir. Aynı yıl Türkiye'de karayolu ile 150.912.000 ton yük taşınırken demiryolu ile sadece 5.204.000, deniz yolu ile 584.000 ton, havayolu ile 143.000 yük taşınmıştır.³⁰ Bu durum Türkiye'de özellikle demiryolu ve deniz yolu taşımacılığının payının son derece düşük olduğunu göstermektedir. Özellikle dört tarafı denizlerle kaplı ülkemizde bu kabul edilebilir bir durum değildir.

1990'lı yıllar boyunca hızla büyüyen turizm sektöründe aynı zamanda rekabet de arttı. 2002 yılında ise dünya turizm geliri 480 milyar dolara toplam turist sayısı 736 milyona ulaşmıştır. Türkiye ise bu pazardaki payını sürekli olarak büyütmektedir. 2002 yılında Türkiye'ye gelen yabancı sayısı bir önceki yıla göre yüzde 11.1 artışla 13. 247.000'e Türkiye'nin elde ettiği turizm geliri ise bir önceki yıla göre yüzde 13.9 artışla 8.381 milyar dolara yükselmiştir. Türkiye'nin sahip olduğu doğal ve tarihi güzellikler ve potansiyel göz önüne alındığında, Türkiye'nin daha doğru bir pazarlama stratejisi ile hızla gelişen Dünya turizminden daha büyük pay alabileceği açıktır.³¹

2002 Yılında 593.500 olan toplam konut ihtiyacına karşılık yapı kullanma izni alan konut sayısı 156.674'tür. 2003 yılında ülke toplam konut ihtiyacının 599.700, yapı kullanma izni alan konut sayısının 140 bin civarında olacağı, 2004 yılında toplam konut ihtiyacının 633.600 olacağı tahmin edilmektedir. Önümüzdeki yıllarda da yasal konut üretiminin ihtiyaca cevap veremeyeceği ve kaçak yapılaşma sorununun devam edeceği Toplu Konut İdaresince 2002 yılında kredi açılan konut sayısı 9.647 iken, 2003 yılı Ağustos sonu itibarıyla 5.710 olmuştur. 2002 yılında 13.145 konut,

²⁹ Toprak, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ekonomisi.**, s.91-92.

³⁰ **Sekizinci Beş yıllık Kalkınma Planı**, s.256-257.

³¹ **A.e**, s.266-269.

2003 yılı Ağustos sonu itibarıyla 6.646 konut tamamlanmıştır. 2003 yılı itibarıyla kredi sağlanan konutlardan 30.221 adedinin inşaatı devam etmektedir. 1984 yılından 2003 yılı Ağustos sonuna kadar kredi açılan konut sayısı 1.048.310'dur. Bunlardan 1.018.084'ü tamamlanmıştır.³² Ancak Türkiye'nin konut açığından doğan gecekondulaşma tehlikesinin bertaraf edilebilmesi için bu konuda acil projeler üretilmesi şarttır.

3.2.4. İstihdam

TABLO 14: İSTİHDAMIN SEKTÖREL DAĞILIMI

15+ yaş, bin kişi

SEKTÖRLER	2001		2002		2003	
	Sayı	Pay (yüzde)	Sayı	Pay (yüzde)	Sayı	Pay (yüzde)
Tarım	8.089	37.6	7.458	34.9	7.185	34.2
Sanayi	3.774	17,5	3.954	18,5	3.783	18,1
Hizmetler	9.661	44.9	9.942	46.6	10.002	47.6
Toplam	21.524	100	21.354	100	20.970	100

Kaynak: Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı s.194

Türkiye'de istihdamın sektörlere göre dağılımı incelendiğinde, tarım sektörünün istihdamdaki yüksek payı dikkat çekmektedir. Verimliliğin çok düşük olduğu ve GSMH içerisindeki payı sürekli olarak düşen tarım sektörünün istihdamda bu kadar yüksek bir paya sahip olması düşündürücüdür. Böyle bir sektörde bu kadar yoğun bir işgücünün barındırılması, işgücü piyasasının etkinliğinin sınırlandırılmasına yol açmaktadır. Bu durum Türkiye'nin hala bir tarım toplumu olduğunu göstermektedir.

Sanayi sektörünün istihdamdaki payının yüzde 17-18'ler seviyesinde seyretmesi, Türkiye'de sanayi etkinliğinin sınırlı olduğunu göstermektedir. Sanayide vasıfsız emeğe duyulan ihtiyacın giderek azaldığı ve kalifiye emeğin değerinin ise gittikçe arttığı günümüz dünyasında, sanayinin "Türkiye'de eğitim" bölümünde inceleyeceğimiz gibi büyük bölümü vasıfsız işçi olan Türk emek piyasası için önemli istihdam kaynağı olabileceğini belirtmek aşırı iyimserlik olur.

Hizmetler sektörü ise, istihdamda yüzde 45-47 gibi çok önemli bir paya sahiptir ve toplam istihdamın neredeyse yarısını oluşturmaktadır.

³² Sekizinci Beş yıllık Kalkınma Planı., s.271.

TABLO 15: İSTİHDAM EDİLENLERİN MESLEKİ MEVKİLERİNE GÖRE DURUMU

15+ yaş, bin kişi

SEKTÖRLER	2001		2002		2003 (1)	
	Sayı	Pay (yüzde)	Sayı	Pay (yüzde)	Sayı	Pay (yüzde)
Ücretli ve yevmiyeli	10.155	47.2	10.625	49.8	10.554	50.4
Kendi hesabına çalışan ve İşveren	6.504	30.2	6.274	29,4	6.405	30,5
Ücretsiz aile işçisi	8.465	22,6	4.455	20,9	4.010	19,1
Toplam	21.524	100	21.354	100	20.970	100

Kaynak: Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı s.194

Türkiye'de ücretli ve kendi hesabına çalışanların oranı, toplam işgücünün neredeyse yarısıdır ve 2003 yılının ilk altı ayında bu oran yarının da üzerine çıkmıştır.

Kendi hesabına çalışan ve işverenlerin oranı da toplam işgücü içerisinde yüzde 30.2 gibi önemli bir orandadır. Ancak bu oran modern anlamda mal veya hizmet üretiminin yapıldığı işletmeleri yansıtmamaktadır. Küçük dükkan sahipliği, pazarcılık veya tarla sahipliği gibi küçük esnaf ve çiftçilerde bu oranın içerisinde yer almaktadır. Ücretsiz aile işçiliği ise daha çok kırsal kesimde görülmektedir.

2003 yılının ilk iki çeyreğinde, işgücüne katılma oranı, yüzde 48 .4'tür. Bu oran, erkeklerde yüzde 70, kadınlarda yüzde 27.3 olarak gerçekleşmiştir. Kent kır ayırımında ise çok daha farklı bir tablo ortaya çıkmaktadır. Kentlerde işgücüne katılım oranı erkeklerde yüzde 68.5 kadınlarda yüzde 18.8 olarak gerçekleşirken, kırsal kesimde bu oran erkeklerde yüzde 72.6 kadınlarda ise yüzde 40.4 olarak gerçekleşmektedir.³³ İlk bakışta kırsal kesimde kadın istihdamının yüksekliği dikkat çekebilir. Ancak bu durum büyük ölçüde kadınların aile içi ücretsiz işçi olarak çalışmasından kaynaklanmaktadır.

Eğitim bölümünde detaylı olarak inceleneceği gibi Türkiye'de işgücünün yüzde 70.8'i, istihdamın ise yüzde 72'si ortaokul, ilkokul veya hiçbir okuldan mezun olmayanlar veya okuma yazma bilmeyenlerden oluşmaktadır. Bu veriler bize Türkiye işgücünün kalifiye olmadığını göstermektedir.

³³: DPT, "Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı", s.194

3.2.5. Dış Ticaret

3.2.5.1. İthalat

TABLO 16: İTHALATIN MAL GRUPLARI İTİBARIYLA DAĞILIMI

BEC Sınıflamasına Göre

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

SEKTÖRLER	(Milyon Dolar)			(Yüzde Pay)			(Yüzde Değerlendirme)	
	2002	2003(2)	2004(3)	2002	2003(2)	2004(3)	2002/2003	2003/2004
Tüketim malları	4 989	6 657	7 500	9,7	9,9	10	33,4	12,7
Sermaye Malları	8 431	10 221	11 550	16,5	15,2	15,4	21,2	13
Ara Malları	37 173	49 893	55 500	72,6	74,2	74	34,2	11,2
Petrol	4 088	4 605	4 750	8	6,8	6,3	12,7	3,2
Petrol Dışı	33 086	45 288	50 750	64,6	67,4	67,7	36,9	12,1
Diğer	611	437	450	1,2	0,6	0,6	-28,4	3
TOPLAM	51 203	67 241	75 000	100	100	100	31,3	11,5

Kaynak: Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, s.63.

Tablo 16'te de görüldüğü gibi Türkiye'nin 2004 yılında ithalatının 2002 yılına göre yaklaşık yüzde 50 oranında bir artış göstermiştir. Yani diyebiliriz ki Türkiye'de bu yıllar arasında ithalat ve ihracat birbiri ile aynı oranlarda artmıştır. Yalnız ilginç olan bu yıllar arasında Tüketim sermaye, ara malları ithalatı ve petrol dışı ithalatı bu orana yakın artışlar görüldüğü halde petrol ithalatındaki artışın yüzde 15 seviyesinde kalmasıdır. Bu durum , ülkede petrol fiyatlarının ÖTV ve KDV artışlarının da etkisiyle fiyatının önemli ölçüde arttırılarak talebin kısıtlanmış olmasıyla açıklanabilir.

3.2.5.2. İhracat

TABLO 17: İHRACATIN SEKTÖREL DAĞILIMI

	(Milyon Dolar)			(Yüzde Pay)			(Yüzde Değerlendirme)	
	2002	2003(2)	2004(3)	2002	2003(2)	2004(3)	2002/2003	2003/2004
TOPLAM İHRACAT	35 753	45 884	51 530	100	100	100	28,3	12,3
Tarım,Ormancılık ve Balıkçılık	2 065	2 111	2 679	5,8	4,6	5,2	2,2	26,9
Madencilik ve Taş Ocakçılığı	374	459	515	1	1	1	22,7	12,3
İmalat Sanayi	33 288	43 223	48 284	93,1	94,2	93,7	29,9	11,7
Diğer	34	78	67	0,1	0,2	0,1	129	-14,1

Kaynak: DPT, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, s.62.

(1) ISIC Revize üst sınıflamasına göre , bavul ticareti hariç

(2) Gerçekleşme tahimini

(3) Program

Türkiye'nin son üç yıldaki ihracatı incelendiği zaman dolar bazında hızlı bir artış gözlemlenmektedir. 2002 yılı ile 2004 yılı programı arasında, ihracatta yüzde 50'ye yakın bir artış gözlemlenmektedir.

Son üç yılda en büyük artış imalat sanayi ihracatında görülmektedir ve artış oranı yüzde 50'nin üzerindedir Tarım, ormancılık ve balıkçılık ihracatında yüzde 25, madencilik ve taş ocakçılığı ihracatında ise yaklaşık yüzde 40 bir artış yaşanmıştır.

TABLO 18: İHRACATTA TEKNOLOJİ YOĞUNLUĞU

İhracattaki Pay (yüzde)	1996	2001
Düşük Teknoloji	73,3	63,2
Orta Teknoloji	20,1	26,5
Yüksek Teknoloji	6,6	10,3
TOPLAM	100	100

Kaynak: DPT, "Türkiye Sanayi Politikası (AB'ye doğru), s.12.

Türkiye'nin ihraç ettiği malların üretiminde kullanılan teknoloji incelendiğinde, Tablo 18'de de görüldüğü gibi çok büyük payın düşük teknoloji ürünlerinde olduğu görülmektedir. 1996 yılında bu pay yüzde 75 iken 2001 yılında bir ölçüde iyileşme sağlanmıştır ve bu oran yüzde 63'e kadar düşmüştür. Aynı zaman dilimi içerisinde orta teknoloji ile yapılan üretimin payı yüzde 15 artarak yüzde 26.5'e ileri teknoloji ürünlerinin payı ise yüzde 55 artarak yüzde 10.3'e yükselmiştir.

2003 yılında , Türkiye'nin en önemli ihracat pazarı olan OECD ülkelerine yönelik ihracatın toplam ihracat içerisindeki payı yüzde 62.5, AB ülkelerinin payı yüzde 52.1, olarak gerçekleşmiştir.³⁴

3.3. İRLANDA EKONOMİK KALKINMASINI SAĞLAYAN FAKTÖRLER AÇISINDAN TÜRKİYE'NİN DURUMU

3.3.1. Eğitim

Osmanlı'da on sekizinci yüzyılın son çeyreğine kadar eğitim sistemi dini eğitim veren, sayıları çok az olan ve imparatorluk genelinde yaygın olmayan medreselerden ve yönetici yetiştiren Enderun Mektebinden ve mesleki eğitim veren Ahi örgütlerinden oluşuyordu. oluşuyordu. On sekizinci yüzyılın son çeyreğinden itibaren bunlara devletin açtığı askeri okullar ve azınlık ve yabancı okullar da eklenmeye başladı. Ancak bunların arasında bir birlik ve bağ olmadığı gibi hangi kademedede olduklarını gösteren bir düzenleme de yoktu. Medreselerin bazıları hiç okula gitmeyenleri, bazıları medreselerin sübyan mekteplerinden öğrenci alırdı ve bunları aynı eğitime tabi tutardı. 1913 yılında yürürlüğe giren ilköğretim Geçici Kanunu ile anaokulları ve ilkokulların yaygınlaştırılması ve ücretsiz olması hedefleniyordu. Bu kanun 1961 yılında kabul edilen İlköğretim Kanununa kadar yürürlükte kalmıştır.³⁵

Cumhuriyet döneminde eğitim alanında çok önemli ve çağına göre ileri reformlar yapıldı. 3 Mart 1924 tarihinde öğretimdeki dağınıklığı kaldırmak ve öğretim birliğini sağlamak amacıyla Tevhid-i Tedrisat kanunu çıkarıldı. 1928 yılında Latin harflerini içeren Yeni Türk Alfabesi kabul edildi. Türk 1929 yılında halka okuma yazma öğretmek amacıyla Millet Mektepleri kuruldu. 1930'lu yıllarda kız ve erkek sanat okulları ile eğitimi köylere yaymak amacıyla Köy Enstitüleri kuruldu. 1924 yılında Darülfunun-ı Osmani İstanbul Üniversitesi olarak yeniden kuruldu ve çağdaş biçimde örgütlenerek Türkiye'nin ilk Üniversitesi oldu.³⁶

³⁴ Sekizinci Beş yıllık Kalkınma Planı, s.61

³⁵ İbrahim Ethem Başaran, "Türkiye Eğitim Sistemi", Ankara, Yargıcı Yayınları, 1996, s.11-14.

³⁶ A.e., s.16-18.

Bütün bu gelişmeler sonucunda, Cumhuriyetin 27. Yılı olan 1950 yılında, ilköğretimde yıllık yüzde 5.9'luk bir artış sağlanmış, ancak bu hizmet ülkenin ancak yüzde 56.5'ine sunulabilmiştir. Cumhuriyetin başında 5.905 olan ortaokul öğrencisi yıllık yüzde 9.5 artışla 68.795'e yükselmiş ancak bu kesimdeki okullaşma oranı yüzde 4.9'da kalmıştır. Yine dönem başında 1241 olan lise öğrencisi sayısı yıllık yüzde 11.3 artışla 1950 yılında 22.169'a yükselmiştir. Ortaokullar Anadolu'da yeterince yaygınlaşamamıştır. Bu dönemde en büyük artış yıllık yüzde 11.5 ile mesleki ve teknik öğretimde gerçekleşmiş ve öğrenci sayısı yıllık yüzde 11.5 artışla 53.289 olmuştur. Aynı yıl yükseköğrenim gören öğrenci sayısı toplam 24.821 kişi idi.³⁷

Daha sonraki yıllarda da okulların ve okullarda okuyan öğrencilerin sayısı artış göstermiş ve 1990 yılında ilkokulda okuyan öğrenci sayısı 6.900.693'e okullaşma oranı yüzde 94.1'e, Ortaokulda öğrenci sayısı 2.373.745'e okullaşma oranı yüzde 58'e lise öğrenci sayısı 794.763'e, mesleki teknik Lise öğrenci sayısı 620.244'e , okullaşma oranı yüzde 20.9'a yükseköğretimde okuyan öğrenci sayısı 755.112'ye okullaşma oranı yüzde 16.3'e yükselmiştir.³⁸

1998 yılında yapılan reformla zorunlu eğitimin süresi 8 yıla çıkartılmış ve ortaokullar ilkokullar ile birleşerek 8 yıl kesintisiz eğitim verir hale getirilmiştir.

TABLO 19: TÜRKİYE NÜFUSU EĞİTİM PROFİLİ

Cinsiyet	Okuma Yazma Bilmeyen	Toplam	Bir Öğretim Kurumunda n Mezun Olmayan	İlkokul Mezunu	Ortaokul ve Dengi Okul Mezunu	Lise ve Dengi Okul Mezunu	Fakülte üksekokul mezunu	Yüksek Lisans veya Doktora Sahibi	Bilinmeyen
Erkek	28.126.301	2.537.030	3.684.856	11.871.007	3.544.177	3.702.992	1.525.603	217.184	1.043.452
Oran yüzde	100	9	13,1	42,2	12,6	13,2	5,4	0,8	3,7
Kadın	27.081.554	5.739.623	3.644.646	11.125.198	2.060.917	2.339.112	849.263	127.246	1.195.549
Oran yüzde	100	21,2	13,5	41,1	7,6	8,6	3,1	0,5	4,4
Toplam	55.207.855	8.276.653	7.329.502	22.996.205	5.605.094	6.042.104	2.374.860	344.430	2.239.001
Oran yüzde	100	15	13,3	41,7	10,2	10,9	4,3	0,6	4,1

Kaynak: DİE

³⁷ Mahmut Adem, "Ulusal Eğitim Politikamız ve Finansmanı", Ankara, A.Ü. Yayınları, 1993, s.37-40.

³⁸ A.e., s.64-65.

1997 yılında yapılan DİE kaynaklı araştırmaya göre Türkiye'de okuma yazma bilmeyen kadın nüfusunun 5.739.623 olması ve bunun ise toplam kadın nüfusu içerisinde yüzde 21.2 gibi yüksek bir orana tekabül etmesi son derece düşündürücüdür. Aynı dönemde, Türkiye'de okuma yazma bilmeyen erkeklerin sayısı 2.537.000'dir ve bu rakam toplam erkek nüfusu içerisinde yüzde 9 oranına denk gelmektedir. Toplam nüfus içerisinde okuma yazma bilmeyenlerin oranı yüzde 15 gibi son derece yüksek bir orandadır.

Tabloya göre, okuma yazma bilip bir öğretim kurumundan mezun olmayan erkeklerin oranı yüzde 13.1, kadınların oranı yüzde 13.5, bu kişilerin toplam nüfus içerisindeki oranı ise yüzde 13.3'tür. Bu durumda Türkiye'de erkeklerin yüzde 22.1'i, kadınların yüzde 34.7'si, toplam nüfusun ise 28.3'ü herhangi bir öğretim kurumundan mezun olmamışlardır. Bu ise 21. Yüzyılda kabul edilmesi zor bir istatistiktir ve, Türkiye'nin eğilmemiş bir nüfusa sahip olduğunu göstermektedir.

Türkiye'de ilkokul mezunu kişilerin oranı erkeklerde yüzde 42.2, kadınlarda yüzde 41.1 , toplam nüfusta ise yüzde 41.7'dir. Yani okuma yazma bilmeyen ve herhangi bir öğrenim kurumundan mezun olmamış kimseleri değerlendirme dışında bırakacak olursak, öğrenim görmüş nüfusun çok büyük bir çoğunluğu ilkokul mezunudur. Mezuniyet oranları, henüz ortaokula çıkıldığında büyük bir düşüş göstermektedir. Ortaokul mezunu erkeklerin oranı yüzde 12.6, kadınların oranı yüzde 7.6 toplam nüfusun oranı ise yüzde 10.2'dir. Yine lise mezunu erkeklerin oranı yüzde 13.2 kadınların oranı yüzde 8.6 , toplam nüfusun oranı ise yüzde 10.9 gibi düşük oranlardadır.

Türkiye'de Yüksek öğrenim görmüş kişilerin sayısı gelişmiş ülkelerin oldukça gerisindedir. Ülkede bir fakülte veya yüksekokul mezunu erkeklerin oranı yüzde 5.4 kadınların oranı yüzde 3.1, toplam nüfusun oranı yüzde 4.3'tür. Yüksek lisans veya doktora derecesi sahibi erkeklerin oranı ise sırasıyla yüzde 0,8, 0,5 ve 0.6'dır.

Bütün bu verilere bakarak Türkiye'nin henüz temel eğitim problemlerini dahi çözmenin uzağında ve Cumhuriyetin eğitilmiş bireylerin oluşturduğu toplum hedefine ulaşamamış olduğunu söyleyebiliriz.

TABLO 20: EĞİTİM KADEMELERİNDE ÖĞRENCİ SAYILARI VE OKULLAŞMA ORANI

Eğitim Kademeleri	2000 - 2001		2001 - 2002		2002 - 2003	
	Öğrenci sayısı (Bin)	Okullaşma Oranı (yüzde)	Öğrenci sayısı (Bin)	Okullaşma Oranı (yüzde)	Öğrenci sayısı (Bin)	Okullaşma Oranı (yüzde)
Okul Öncesi Eğitim	259	9,3	256	9,2	320	11,4
İlköğretim	10.460	100,7	10.531	99,8	10.332	96,3
Ortaöğretim	2.607	67,3	2.808	73,7	3.035	81
Genel Lise	1.704	44	1.909	50,1	2.054	54,8
Mes ve Teknik Eğitim	903	23,3	899	23,6	981	26,2
Yüksek Öğretim (2)	1.594	29,5	1.664	30,8	1.894	35,8
Örgün öğretim (3)	1.079	20	1142	21,1	1.232	23,3
Açık Öğretim	515	9,5	522	9,7	662	12,5
Yaygın öğretim	3.174	-	3.211	-	3.039	-

Kaynak: Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı s.172.

Not: 2000 yılı Genel Nüfus sayımı projeksiyonlarına göre düzenlenmiştir.

Türkiye'de 2002 yılı itibariyle okul öncesi öğretim de 320 bin, ilköğretimde 10.332 bin, ortaöğretimde 3.035 bin öğrenci bulunmaktadır. Aynı eğitim kademelerinde okullaşma oranı ise sırasıyla yüzde 11,4, yüzde 96,3, yüzde 81,0 olarak gerçekleşmiştir. Bu veriler de Türkiye'de oldukça genç bir nüfusun yakın gelecekte işgücüne katılacağını göstermektedir. Yükseköğretimde ise öğrenci sayısı 1.232.000, okullaşma oranı, yüzde 23,3 olarak gerçekleşmiştir

TABLO 21: TÜRKİYE'DE İŞGÜCÜNÜN EĞİTİM DÜZEYİ

(+15 yaş, bin kişi)

	Sivil İşgücü	Pay (yüzde)	Sivil İstihdam	Pay (yüzde)	İşsiz	Pay (yüzde)
Okur Yazar Olmayan	1 728	7	1 649	7,7	79	44,6
Bir Okul Bitirmeyen	722	50	10 794	50,5	1 091	9,2
İlkokul Mezunu	11 885	50	10 794	50,5	1 091	9,2
İlköğretim	140	0,5	125	0,6	15	10,7
Ortaokul Mezunu	2 461	10,3	2 150	10	311	12,6
Orta Dengi Meslek Mezunu	28	0,1	25	0,1	3	11,1
Lise Mezunu	2 560	10,7	2 186	10,2	374	14,6
Lise Dengi Meslek Lisesi Mezunu	1 889	8	1 609	7,5	280	14,8
Yüksekokul veya Fak.Mezunu	2 275	9,5	2 140	10	260	32
Master, Doktora	131	0,5	125	0,6	7	5,1
TOPLAM	132	0,5	125	0,6	7	5,1

Kaynak: Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı s. 172

Tablo 21' de açık bir şekilde görüldüğü gibi Türkiye'de sivil işgücü ve sivil istihdamın eğitim durumuna göre tasnif edildiğinde en büyük pay yüzde 50 ile ilkokul mezunlarına aittir. Sivil işgücü ve sivil istihdamın eğitim durumunda okur yazar olmayanların payı yüzde 7 gibi gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında oldukça yüksek bir orandadır. Okuma yazma bilmesine rağmen bir okul bitirmeyenlerin payı yüzde 3'tür. Yine , eğitim durumuna göre işgücü ve istihdamın payı incelendiğinde ortaokul mezunlarının yüzde 10, Lise mezunlarının da yüzde 10 civarında bir paya sahip oldukları görülmektedir.

Sivil işgücü ve istihdamda Yüksekokul veya Fakülte mezunlarının oranı yüzde 9-10 civarındayken, Master veya Doktora yapmış olanların payı ise yüzde 0.5 gibi oldukça küçük bir orandadır. Bu verilere göre Türkiye'de sivil işgücü ve istihdamda Lisans veya Lisansüstü eğitim almış yüksek eğitilmiş kesimin payının yüzde 10 civarındadır. Bu durumda Türk işgücünün yüksek eğitilmiş olduğunu ve yüksek eğitim gerektiren teknolojik yatırımlara hazır olduğunu söylemek zordur. Ancak bu veriler, yukarıda incelediğimiz Türkiye nüfusunun eğitim durumuyla paralellik göstermektedir.

İşsizlerin eğitim durumuna göre tasnifinde önemli ve ilginç sonuçlar göze çarpmaktadır. Okur yazar olmayanların yüzde 44 gibi neredeyse yarıya yakını işsizken, okur yazar olmasına rağmen hiçbir okuldan mezun olmayanlarda bu oran yüzde 6.1, ilkokul mezunu olanlarda yüzde 9.2, Ortaokul mezunu olanlarda ise yüzde 12.6 olarak gerçekleşmektedir. Bu veriler bize eğitim durumları düşük olmasına rağmen sadece okuma yazma bilenlerde, ilkokul ve ortaokul mezunlarında işsizlik oranının okuma yazma bilmeyen kişilere oranla çok daha düşük olduğunu göstermektedir. Bu durum da bize Türkiye istihdam piyasasında hala bu eğitim düzeyindeki işgücüne talep bulunduğunu göstermektedir.

Lise mezunlarında işsizlik oranı yüzde 14.6 gibi yüksek bir orandadır. Ancak esas ilginç olan yüksekokul ve fakülte mezunlarında işsizlik oranının yüzde 32 gibi oldukça yüksek bir oranda olmasıdır. Yüksek eğitilmiş bu grupta bulunanların neredeyse üçte birinin işsiz olması bize Türkiye'de istihdama yönelik bir eğitim planlamasının yapılmadığını veya en azından etkin bir şekilde yapılmadığını ve birçok branşta ihtiyacın çok üzerinde mezun verildiğini göstermektedir. Yüksek

lisans ve doktora yapmış kişilerde dahi 7.000 işsiz bulunması ve bu eğitim seviyesindeki kimselerin yüzde 5'inin işsiz olması da bu durumu destekler nitelikte bir diğer veridir.

Türkiye'de eğitilmiş ve meslek sahibi nüfusun düşüklüğünün yanı sıra okullardaki eğitim kalitesi ve eğitimcilerin düşük ücretleri ve okulların fiziki şartlarının yetersizliği de eğitimin kalitesini etkilemektedir.

Özellikle yüksek öğrenim de Türkiye'nin önemli eksikleri bulunmaktadır. Öğrenci sayısındaki hızlı artışa paralel olarak öğretim elemanı sayısının aynı hızla arttırılamaması sebebiyle öğretim elemanlarının ders yükleri azalmakta ve bilimsel araştırmaya ayıracak zamanları azalmaktadır. Ayrıca Türkiye'de bulunan bütün öğretim elemanlarının yüzde 37.9'u üç büyük ilde yoğunlaşmıştır.³⁹ Bu da diğer illerde eğitimin kalitesine etki etmektedir.

Mevcut veriler bize Türkiye'nin eğitim hamlesine temelden başlaması gerekmektedir. Türkiye henüz nüfusunun ve özellikle kadınların okuma yazma sorununu dahi çözebilmiş değildir. Geniş çaplı bir okuma yazma seferberliği ile bu soruna kesin bir çözüm bulunmalıdır. Çünkü AB sürecinde bir Türkiye'nin 21. Yüzyılda hala okuma yazma seferberliğinden bahsetmesi son derece üzücüdür.

Türkiye'de eğitimin kalitesi de yükseltilmeli ve eğitilmiş kişilerin daha iyi ve yeryüzü standartlarında bir eğitim alması sağlanmalıdır. Bunun için eğitim çalışanlarının daha iyi bir eğitim almaları sağlanmalı ve sosyal durumları yükseltilmeli; eğitim kurumlarının fiziki şartları iyileştirilmelidir.

İrlanda'nın 1980'li yılların ilk yarısındaki ekonomik durumu ile Türkiye'nin 2000'li yılların başlarındaki ekonomik durumu birbirine benzemektedir. Türkiye'de İrlanda örneğinde olduğu gibi meslek sahibi olmayanlar için meslek edindirme kursları düzenlemeli, işini kaybetmiş kimseler için işinde daha iyi bir eğitim veya geçimini sağlayabileceği farklı bir meslek edinmesi sağlanmalıdır.

³⁹ Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, s.42

Ayrıca İrlanda'da çeşitli sebeplerle eğitimine ara vermiş kimselere hafta sonu ve gece kursları düzenlenerek eğitimlerine kaldıkları yerden devam ettirme imkanları sağlanmıştır. Türkiye'de de böyle yurt çapında nitelikli ve teşvik edici bir eğitim kampanyası başlatılmalı ve çalışanlar eğitimlerini sürdürmeye özendirilmelidir.

Sonuç olarak İrlanda örneğinde olduğu gibi yüksek eğitilmiş kalifiye ve meslek sahibi bir nüfusa sahip olabilmek için, Türkiye de planlı bir eğitim seferberliği başlatılmalı ve eğitime ayırdığı payı yükseltmelidir. Türkiye nüfusunun bugünkü eğitim seviyesi ile İrlanda örneğinde olduğu gibi bir kalkınma hamlesi başlatmak mümkün değildir. Böyle bir kalkınma hamlesi için birinci şart, katma değeri yüksek ürünler üreterek bilgi çağını yakalayabilecek nitelikte insanların oluşturduğu bir toplum olacaktır.

3.3.2 DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI

Yirmi birinci yüzyılın ilk yıllarında, dünyanın çok boyutlu ve dinamik bir değişim geçirdiğini görmekteyiz. Hızlı teknolojik değişimler dünyayı etkilemekte ve küreselleşen dünya hızla tek bir Pazar haline gelmektedir.

L. Thurow, kapitalizmin geleceği üzerine öngöründe bulunduğu kitabında 19 ve 20. Yüzyıllarda kapitalizme alternatif oluşturan Faşizm, Komünizm ve Nazizm gibi sistemlerin yaşayamadığından bahsetmektedir.⁴⁰

"Bu iktisadi ve siyasi sistemler, tarihin çeşitli dönemlerinde denendikten sonra yok olup gitmişlerdir. Sonuç Olarak ikinci seçenek olan vre Avrupalıların üçüncü seçenek dedikleri sosyal refah devleti artık bir alternatif değildir. Toplumsal refah devleti, komünizm gibi açık bir çöküş yaşamamakla beraber başarısız kalmıştır. İsveç bile bu sistemi terk etmiştir ve geride sadece en güçlü olanın yaşadığı kapitalizm kalmıştır."

1989 yılında Berlin Duvarının yıkılması ve 1991 yılında Sovyetler Birliğinin dağılması ile soğuk savaş dönemi sona ermiştir. Böylece kapitalizm rakipsiz kalmıştır. Thurow, kapitalizmin dinamik geleceğinde kapitalizm oyununda savaşın 3 ülke A.B.D, Japonya ve Avrupa arasında geçeceğinden bahsetmektedir.⁴¹

⁴⁰ Lester Thurow, **Kapitalizmin Geleceği**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1996, s.19.

⁴¹ Lester Thurow, **Kıran Kırana, Japonya, Avrupa ve A.B.D. Arasında Yaklaşan Ekonomik Savaş**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1994, s.27.

Murat Çetin, "Türkiye'de Tasarruf Sorunu" isimli yayınlanmamış doktora tezinde Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin bu oyunda nasıl pay sahibi olabileceklerini şöyle anlatmaktadır"⁴²:

"Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin önündeki başlıca engel kaynak yetersizliğidir. Eğer ülkenin, yüksek bir kalkınma hızı elde edebilmek için yeterli kaynağı yoksa (açıkçası yatırımlarını finanse edecek yeterli kaynağa sahip değilse), ortada iki çözüm yolu vardır. Ülke ya eski tasarrufları (Rezervleri) kalkınma için kullanacak ya da yabancı tasarrufları yurda çekmek isteyecektir. Bu ise, ülkenin dış borçlanması veya ülkeye yabancı sermaye girişi ile sağlanacaktır. ... Gelişmekte olan ülkeler, en genel anlamı ile yabancı sermaye olarak ifade edilen yabancı özel doğrudan sabit sermaye yatırımlarını kendi ülkelerine çekebilmek için büyük çaba harcamaktadırlar. Bunun sebebi, yabancı sermayenin bu ülkelerin ekonomilerine sağlamış olduğu sermaye (dış kaynak) , yeni teknoloji, modern know-how, yönetim becerisi (management), pazarlama katkısı ve ihracat imkanı gibi yararlarıdır.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında ekonomileri yıkılmış olan Almanya ve Japonya , 1950-1970 yılları arasında ekonomik olarak büyümeyi ABD menşeli dış kaynak girişi sağlayarak gerçekleştirmişlerdir.⁴³ Türkiye'nin kendi kaynakları ile benzer bir ekonomik kalkınma gerçekleştirmesi mümkün olmadığına ve dış borçlanmanın da uygun bir seçenek olmadığı açık olduğuna göre Türkiye doğrudan yabancı sermayeyi yurtiçine çekmeye çalışmalıdır.

Ancak Türkiye'nin yabancı sermayeyi ülke içersine çekmek bir yana, yerli sermayenin tesislerini dahi yurtiçinde tutamadığı ve daha uygun koşullar öneren komşu ülkelere kaptırdığı bilinen bir gerçektir. Bu yüzden, Türkiye'de tezin ikinci bölümünde anlatılan " İrlanda Ekonomik Kalkınmasını sağlayan faktörler dikkatlice ele alınmalı ve benzeri bir ekonomik patlama yapılmasının önünü açacak tedbirler vakit kaybedilmeden alınmaya başlanmalıdır.

⁴² Murat Çetin, "Türkiye'nin Tasarruf Sorunu", **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, İstanbul, 2004s.298-299.

⁴³ Rıdvan Karluk, " Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Büyümeye Katkısı, **Ekonomik İstikrar, Büyüme ve Yabancı Sermaye**, Ankara, TCMB, Şubat 2001, s.97-115.

Türkiye'nin Osmanlı'nın son döneminden başlayarak tarih içerisinde yabancı sermaye yolculuğunu incelendiğinde bu konuda sağlanan başarının dönemsel olarak farklılaştığı görülmektedir.

TABLO 22: 19. YY. BAŞINDA OSMANLI İMPARATORLUĞUNDA YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI (Bin Osmanlı Lirası olarak)

	Yatırımların Miktarı(1)	Yatırımların yıllık net getirisi (2)	Yatırımların net getiri oranı (2/1).100
Demiryolları	53.310	1.040	Oca.95
Elektrik,Tramvay,Su	5.700	170	Şub.98
Liman ve Rıhtım	4.710	160	Mar.40
Sanayi(Reji Dahil)	6.500	560	Ağu.61
Ticaret	2.660	-	-
Madenler	3.580	230	Haz.42
Banka ve Sigorta	8.200	890	Eki.85
Devletin ödediği demiryolu km güvencesi	-	420	-
Toplam	84.660	3.370	Mar.98
Devlet Borçları(Dış)	149.480	13.000	Ağu.70
Genel Toplam	234.140	16.370	Haz.99

Kaynak: S.Yerasimos, Azgelişmişlik sürecinde Türkiye C:2, İstanbul, Gözlem, 1975, s.949.

Osmanlının yerli kaynaklarla sermaye birikimi ve dolayısıyla ekonomik büyüme ve kalkınmayı sağlamasının güçlükleri göz önüne alındığında, yabancı kaynakların gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Dış borç, süregelen dış ticaret açığı ve yabancı sermaye başlıca dış finansman kaynaklarını oluşturmaktadır. Osmanlı Devleti her üç kaynağa da başvurmuştur.

Tablo 22'de görüldüğü gibi, 19. Yüzyıl başında Osmanlı Devleti'nde devlet borçları hariç tutulacak olursa doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının miktarı 84.660.000 Osmanlı Lirasıdır. Bu yatırımlardan yüzde 3.98 oranında, 3.370.000 Osmanlı Lirası yıllık net getir sağlanmaktaydı.

Osmanlı Devleti'nde yatırımların miktarının en yüksek olduğu sektör demiryollarıydı. Bu alanda toplam 53.310.000 Osmanlı Lirası DYS yatırımı ile 1.040 Osmanlı Lirası yıllık net getiri sağlanmaktaydı. Yatırımların miktarı bakımından diğer bütün sektörler demiryolu sektörü ile kıyaslanamayacak kadar küçük olmakla beraber demiryolları sektörünü yatırım bakımından izleyen ikinci sektör, 8.200.000. Osmanlı Lirası ve yüzde 10.85 oranında 890.000 Osmanlı Lirası ile Bankacılık ve sigortacılık sektörüdür. Bu sektörü, yüzde 8.61 getiri oranı 6.500.000 Osmanlı Lirası

yıllık net getiri ile Sanayi Sektörü ve yüzde2.98 getiri oranı ve 5.700.000 Osmanlı Lirası net yıllık getiri ile Elektrik, Tramvay ve Su sektörleri izlemekteydi. Liman ve Rıhtım, Madenler ve Ticaret sektörleri, DYS yatırımları alan diğer önemli sektörler arasındaydı.

Cumhuriyet Döneminde özellikle Türkiye'nin Lozan anlaşmasına göre ekonomik olarak tam bağımsızlığını kazandığı yıl olan 1929 yılından sonra bu sektörlerin büyük bir bölümünde DYS yatırımlarının devletleştirilmesi yoluna başvurulmuş ve bu hizmetler devlet ve belediyeler tarafından verilmeye başlanmıştır. Böylece o dönemde zaten kısıtlı olan mali kaynakların yurtdışına transferinin önüne geçilmesi hedeflenmiştir.

1946-50 aralığında daha çok dış borç şeklinde gelen dış kaynak, 1950 yılından başlayarak bağış olarak gelmeye başlamıştır. ABD kaynakları Truman Doktrini, Marshall Planı çerçevesinde gelmiştir. Plana göre ABD tarım ürünleri fazlasından Türkiye'ye gönderilen miktarın karşılığı TL olarak Merkez Bankası'nda ayrı bir hesapta tutulmakta ve ikili anlaşmalara göre kullanılmaktaydı. 22 Nisan 1947 tarihinde 13 sayılı Kararla yabancı sermaye girişlerini kolaylaştırmak amacıyla, kambiyo ilişkilerini düzenleyen önlemler alınmıştır. Yabancı paranın döviz olarak getirilmesi ve tarım, sanayi, ulaştırma, turizm gibi alanlara yatırılması öngörülmektedir. Hükümetin uygun görmesi halinde, faktör gelirlerinin (kar) bir bölümünün yurtdışına çıkarılması da mümkün olabilecektir. 1962 yılında aynı doğrultuda 17 sayılı Karar çıkarılmış ve bu son Karara dayalı olarak bir çok yabancı şirket kurulmuştur.⁴⁴

Yabancı sermaye girişinin bir başka güdüleyicisi 18 Mart 1954 tarih ve 6326 sayılı Petrol Kanunudur. Bu Kanuna dayanarak 1954-65 aralığında ülkeye gelen yabancı sermaye tutarı 1.850 milyon TL'dir. Bu miktar, aynı dönem bağlamında Yabancı Sermaye Kanunuyla gelen tutardan daha fazladır. Yabancı sermayenin geliş yollarından birisi de kısa dönemli ve yüksek faizle alınan dış sermayenin dış ticaretin finansmanında kullanılmasıdır. Dönem boyunca gelen yabancı sermayenin yüzde 95'i sanayi kesimine yönelmiştir. 1951-65 dönemi için, bu meblağın yüzde 26'sı

⁴⁴ Metin Toprak, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ekonomisi**, s.44-45.

plastik-kaucuk, yüzde 25'i kimya, yüzde 13'ü elektrikli ev araçları ve yüzde 11'i de gıda-içki alt sektörlerine gitmiştir.⁴⁵

TABLO 23: YABANCI SERMAYENİN SEKTÖREL DAĞILIMI VE FİİLİ GİRİŞLER

Yıllar	İmalat	Tarım	Madencilik	Hizmetler	Toplam	Fil Girişler
1980	89	0	0	8	97	35
1981	247	1	1	89	338	141
1982	99	1	2	65	167	103
1983	89	0	0	14	103	87
1984	186	6	0	79	271	113
1985	143	6	4	81	234	99
1986	193	17	1	153	364	125
1987	294	13	1	347	655	115
1988	491	27	6	297	821	354
1989	950	9	12	541	1512	663
1990	1214	66	47	534	1861	684
1991	1095	22	40	810	1967	907
1992	1274	34	19	493	1820	911
1993	1569	21	11	462	2063	746
1994	1107	28	6	336	1477	636
1995	1996	32	61	850	2939	934
1996	641	64	8	3124	3837	914
1997	872	12	27	768	1679	852
1998	1017	6	14	610	1647	953
1999	1123	16	7	553	1699	813
2000	1105	60	5	2307	3477	1707
2001	1246	135	29	1317	2726	3288
2002	892	33	17	1301	2243	1042
2003 (2)	711	8	124	315	1158	244

(1) **Kaynak:** DPT, "Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı" S.66

1980 yılında 35 Milyon dolar olan yabancı sermaye girişi, hemen ertesi yıl 1981 yılında, 141 milyon dolara yükselmiştir. 1987 yılına kadar iniş ve çıkışlarla ortalama 100 milyon dolar civarında gerçekleşen yabancı sermaye girişi, 1987 yılından sonra hızlı bir artış kaydederek, 1988 yılın da bir önceki yıla göre yüzde 300 artışla 345 milyon dolara, 1989 yılında bir önceki yıla göre iki kata yakın bir artışla 663 milyon dolara yükseldikten sonra, 1991 yılında bir önceki yıla göre yaklaşık yüzde 30 artış göstererek 907 milyon dolara, 1992 yılında ise 911 milyon dolara yükselmiştir.

1992 yılından sonra, iki yıl 1993 ve 1994 yıllarında yabancı sermaye girişi miktarındaki görülen düşüşlerden sonra 1995 yılından 1999 yılına kadar Türkiye'ye

⁴⁵Toprak, a.g.e., s.46.

giren yabancı sermaye yıllık 900 milyon civarında olmuştur. 2000 yılında ise büyük bir sıçrama kaydederek ve bir önceki yıla göre yüzde 100'den fazla bir artış göstererek toplam 1.707 milyar dolara çıkmıştır. Böylece Türkiye tarihinde ilk defa yabancı sermaye girişi 1 milyar doların üzerine çıkmıştır. 2001 yılında Türkiye'ye giren yabancı sermaye miktarı aynı yıl yaşanan mali krizin sonucunda ülkede yaşanan büyük devalüasyonun da etkisiyle tarihi bir rekor kırarak 3.288 milyon dolar olmuştur .Ancak bu durum devam etmemiş ve bir sonraki yıl,2002 yılında yabancı sermaye girişi 1.042 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu veriler göz önüne alındığında 1980-2002 yılları arasında Türkiye'ye gelen yabancı sermaye miktarında önemli artışlar olmuştur denilebilir.

1980 2002 yılları arasında sektörler bazında yabancı sermayeye verilen izinler incelendiğinde, 1980 yılında yabancı sermayenin neredeyse tamamını bünyesinde bulunduran imalat sanayi sektörü, yıllar içerisinde bu liderliğini sürekli olarak ve açık farkla devam ettirmiş, 1980 yılında 80 milyon dolar olan imalat sanayii yabancı sermaye izinleri 1981 yılında 247 milyon dolara çıktıktan sonra 1987 yılına kadar 200 milyon doların altında gerçekleşmiş, bu yıldan sonra çok hızlı bir yükseliş kaydederek 1987 yılında 294 milyon dolara,1988 yılında 491 milyon dolara 1989 yılında ise 950 milyon dolara yükselmiştir. 1990 yılında ilk defa olarak 1 milyar doların üzerinde gerçekleşen imalat sanayi yabancı sermaye izinleri,bu yıl 1.214 milyar dolar, 1993 yılında 1.569 milyar dolar, 1995 yılında ise Türkiye tarihinin en yükseği olan 1.996 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu tarihten sonra imalat sanayi yabancı sermaye izinlerinde hızlı bir gerileme yaşanmış, 1996 yılında 641 milyon dolara, 1997 yılında 872 milyon dolara gerilemiş; 1998 yılında tekrar 1 milyar doların üzerine çıkmış ve 2001 yılına kadar 1 milyar doların üzerinde seyretmiş ancak 2002 yılında 892 milyon dolara gerilemiştir.

1980 yılında tarım sektöründe herhangi bir yabancı sermaye izni verilmemiştir. Söz konusu izinler, 1986 yılına kadar 10 milyon doların altında, 1988 yılına kadar 20 milyon doların altında gerçekleşmiş, 1988 yılında 27 milyon dolara 1990 yılında 66 milyon dolara yükseldikten sonra, 1991 1995 yılları arasında 20-35 milyon dolar aralığında gerçekleşmiştir. 1996 yılında tekrar 64 milyon dolara çıkan tarım sektörü yabancı sermaye izinleri, 1997-1999 yılları arasında 5-20 milyon dolar aralığına düşmüştür. 2000 yılında 60 milyon dolara, 2001 yılında bu sektörde gerçekleşen en

büyük rakam olan 135 milyon dolara yükselmiş ancak 2002 yılında 33 milyon dolara gerilemiştir. Bu veriler ışığında Türkiye'nin en çok istihdama sahip ve en büyük sektörü olan tarım sektöründe yabancı sermaye girişleri yok denecek kadar azdır denilebilir. Gerçekleşen sermaye girişleri de düzensizdir.

Madencilik sektöründe yabancı sermaye izinleri sıfır düzeyinde, 1981-1988 yılları arasında 10 milyon doların altında gerçekleşmiştir. 1989 yılında 12 milyon dolara, 1990 yılında 47 milyon dolara yükseldikten sonra gerileme eğilimine girmiş ve 1992-2000 yılları arasında, 1995 ve 1997 yılları hariç, 20 milyon doların altında gerçekleşmiştir. Bu sektördeki yabancı sermaye girişleri, 2001 yılında 29 milyon dolar, 2002 yılında ise 17 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

Yabancı sermaye girişlerinde 1980-2002 yılları arasında en büyük gelişme, dünyadaki eğilime de paralel olarak hizmetler sektöründe gerçekleşmiştir. 1980 yılında 8 milyon dolar gibi mütevazı bir rakam olan hizmetler sektörü yabancı sermaye girişi, 1981 yılında 89 milyon dolara yükseldikten sonra 1986 yılına kadar düzensiz seyretmiş, 1986 yılında 153 milyon dolara, 1987 yılında 343 milyon dolara 1989 yılında ise 541 milyon dolara kadar yükselmiştir. Hizmetler sektörü yabancı sermaye girişi, 1991 yılında 810 milyon dolara kadar yükseldikten sonra 1992-1994 yıllarında bir düşüş eğilimine girmiş, 1995 yılında tekrar 850 milyon dolara yükselmiştir. 1996 yılı hizmetler sektöründe yabancı sermaye giriş izinleri açısından çok önemli bir yıldır. Bu yıl Türkiye'de görülen en yüksek yabancı sermaye girişinin çok büyük bir bölümü 3.124 milyon dolar ile hizmetler sektöründe gerçekleşmiş ve bu sektöre giren yıllık yabancı sermaye ilk defa imalat sektörünün üzerine çıkmıştır. 1997-1999 yılları arasında hızlı bir gerileme gösteren hizmetler sektörü yabancı sermaye izinleri, 2000 yılında tekrar hızlı bir yükseliş ile 2 milyar doların üzerinde gerçekleşmiş, 2001 ve 2002 yıllarında ise 1 milyar dolar seviyesine gerilemiştir.

Bütün bu gelişmelere rağmen Türkiye dünyadaki toplam DYS yatırımlarından 1991-1996 yılları arasında ortalama 0.8 milyar dolar, 1998 yılında 0.9 milyar dolar 2000 ve 2002 yıllarında ise 1 milyar dolar pay almıştır. Buna karşılık 2002 yılında Fransa 51.5 milyar dolar, Kanada 30 milyar dolar, Brezilya 13.6 milyar dolar, Arjantin 13.6 milyar dolar pay almıştır.⁴⁶ Bu örnekler Türkiye gibi Asya ve Avrupa'yı birbirine

⁴⁶ UN-UNCTAD, **World Investment Report 2003**, New York, Eylül 2003, s.37.

bağlayan Orta Doğu ve Orta Asya gibi önemli merkezlerle tarihi, kültürel ve komşuluk ilişkilerine sahip bir ülke için oldukça düşük bir rakamdır. İrlanda örneği mercek altına alınarak doğru politikalar uygulanması durumunda AB müzakere sürecine başlamış olan ve AB tam üye adayı bir Türkiye'nin DYS yatırımlarından daha fazla pay alabileceği muhakkaktır.

Yabancı sermayeyi Türkiye'ye çekebilmek için İrlanda örneğinden alınacak en büyük ders vergi olacaktır. Tezin birinci bölümünde İrlanda örneği incelenirken, İrlanda'nın Doğrudan Yabancı Sermaye yatırımlarını ülkesine çekebilmek için önemli vergi avantajları sağladığını, kurumlar vergisi oranını yüzde 10 gibi küresel standartlarda düşük bir orana çekmiştir. Ayrıca, yine tezin aynı bölümünde belirtildiği gibi gelir vergisi oranları da periyodik olarak toplanan ve işveren,devlet, sendika ve çalışanların temsilcilerinden oluşan bir kurul tarafından sürekli olarak gözden geçirilmekte ve şartların müsait olması durumunda gelir vergisi oranlarında çalışanların lehine indirimle gidilmektedir. Türkiye'de ise tezin üçüncü bölümünde "Vergi " alt başlığı altında detaylı olarak inceleneceği gibi, vergi oranları çok yüksektir. Bu da yabancı sermaye açısından Türkiye'nin cazip bir ülke olmasını engellemektedir.

Ayrıca Türkiye'de bürokratik işlemlerin yoğunluğu ve karmaşıklığı ve bürokraside rüşvet söylentileri de Türkiye'nin yabancı sermaye açısından cazip bir ülke haline gelmesi önünde engel oluşturan bir başka faktördür. İrlanda'da bu gibi sıkıntılara meydan vermemek açısından İrlanda, ülkeye yatırım yapacak olan yabancı sermayeye yardımcı olmak üzere çalışanları özel sektör deneyimine sahip kimselerden oluşan IDA Ireland isimli bir kuruma sahiptir. İrlanda'da yatırım yapmak isteyen bir yabancı şirketin bu kuruma başvurması yeterlidir. Başvuru yapan şirketin kriterlere uygun olması durumunda IDA Ireland, yatırım yapılacak yer bulmakta, her türlü bürokratik işlemi gerçekleştirmekte ve yatırımın yapılmasından sonra da söz konusu şirkete ihtiyaç duyacağı her alanda danışmanlık hizmeti sağlamaktadır. Türkiye'nin de aynı şekilde ülkeye gelen yabancı sermayeyi etkin bir şekilde kullanabilecek bir kuruma sahip olması yabancı sermaye yatırımlarından daha fazla pay alabilmesi için atılmış önemli bir adım olacaktır. Ancak bu kurum çalışanlarının İrlanda örneğinde olduğu gibi özel sektör deneyimli kimseler arasından seçilmesi gerekmektedir.

Türkiye'ye yabancı sermayenin gelmesi konusunda bir başka engel de sürekli olarak yaşanan siyasi istikrarsızlık ve ekonomik krizlerdir. Bu konuda Türkiye son elli yıldır iyi bir sınav vermemektedir. Oysa İrlanda 1980'li yılların ortalarında bütün siyasi tarafların, çalışan, işveren, sendika ve kamu temsilcilerinin, sivil toplum örgütlerinin bir araya gelerek hazırladıkları ve geniş bir toplumsal mutabakata dayanan ekonomik ve sosyal politikalar uygulamıştır. Sağlanan bu istikrar günümüze kadar devam ettirilmiştir. Yabancı sermaye açısından Türkiye'nin cazip bir ülke olabilmesi için ülkede siyasi ve ekonomik istikrar sağlanmalıdır. AB üyelik müzakerelerine başlayan bir Türkiye'de bu süreçte sağlayacağı sürekli bir ekonomik ve politik istikrarın yabancı sermaye yatırımlarının Türkiye'ye gelişini hızlandıracağı muhakkaktır.

3.3.3. Türkiye Cumhuriyetinin Avrupa Birliği Süreci

Türk toplumunun batılılaşma ve Avrupa medeniyeti ile bütünleşme yolundaki çabaları Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna ve hatta daha öncesine dayanır. Osmanlı İmparatorluğunun duraklama ve gerileme sürecine girdiği dönemde İmparatorluğu yönetenler Avrupa karşısında kendi üstünlüklerinin yok olduğunu ve kendileri gerilerken Avrupa medeniyetinin yükseldiğini fark etmişler ve özellikle 18. Yüzyılda tekrar güçlü bir yönetim olabilmek için bir dizi askeri, siyasi, ekonomik ve toplumsal reformlar yapmışlardır. Bu süreçte tarih sahnesine III. Selim, II. Mahmut, gibi reformist padişahlar, Alemdar Mustafa Paşa, Mustafa Reşit Paşa gibi reformcu devlet adamları çıkmıştır. Birçoğu yurtiçinde veya yurtdışında Batı düşüncesiyle yetişmiş bu kişiler tarafından ordu çağdaş bir yapıya kavuşturulmuş, Tanzimat fermanı , Islahat fermanı gibi kanunlarla Avrupa'dan Fransız ihtilali etkisiyle yayılan eşitlik ve özgürlük fikirlerine karşılık verilmeye çalışılmış, Meşrutiyet rejimi ve Meclis kurularak mutlakiyet idaresinin katı yönetimi ve başına buyrukluğu düzen altına alınmaya çalışılmıştır. "Türkiye'de Eğitim" bölümünde de bahsedildiği gibi, okullar batılı anlamda çağdaşlaştırılmaya çalışılmıştır. Bu süreçte varlıklı kimseler çocuklarının eğitimlerini tamamlamaları için başta Paris olmak üzere Avrupa'nın seçkin kentlerine göndermişlerdir. tamamlamaları Yapılan mali reformlarla devletin maliyesine bir düzen verilmeye çalışılmış, batılı devletlerin uygulamakta olduğu ekonomik programlar uygulanmış, kamu maliyesinin güçlendirilmesine çalışılmıştır.

Türkiye Cumhuriyetinin kurulmasıyla Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde Türk milletinin çağdaş uygarlık seviyesine ulaşması amaçlanmış, bu anlamda bir dizi, eğitim, kültür, yönetim, maliye,hukuk ve toplum reformu yapılarak gelişmiş Avrupa ülkelerinin standardı yakalanmaya çalışılmıştır. Hatta, bu reformlardan bazıları kadınlara seçme ve seçilme hakkı gibi Avrupa ülkelerinin birçoğundan daha önce gerçekleşmiştir.

Mustafa Kemal Atatürk'ten sonra da Türkiye'nin batı uygarlığı ile bütünleşme çabaları devam etmiş, Türkiye Kore savaşına fiilen katılarak Batı medeniyeti ile aynı safta durduğunu göstermiş ve NATO'ya üye olarak bu organizasyonda önemli görevler üstlenmiştir.

Türkiye'nin Avrupa Birliği macerası 40 yılı aşkın bir geçmişe sahiptir. 1958 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğunun kurulmasının ardından Türkiye topluluğa üye olmak için 1959 yılında başvurmuş ancak kendisine Türkiye'nin kalkınma düzeyinin tam üyelik için yeterli olmadığı bildirilmiş ve tam üyelik koşulları gerçekleşene kadar geçici bir ortaklık anlaşması imzalanması önerilmiştir. Bu çerçevede söz konusu anlaşma 12 Eylül 1963 tarihinde Ankara'da imzalanmıştır. Ankara Anlaşmasının önsözünde Türk halkının yaşam standardının yükseltilmesi amacıyla Avrupa Ekonomik Topluluğunun sağlayacağı desteğin ilerdeki bir tarihte Türkiye'nin Topluluğa katılmasına yardımcı olacağı belirtilmektedir. 28. maddede ise, "Anlaşmanın işleyişi, Topluluğu kuran Antlaşmadan doğan yükümlülüklerin tümünün Türkiye tarafından üstlenebileceğini gösterdiğinde, Akit Taraflar, Türkiye'nin Topluluğa katılması olanağını incelerler" denmektedir. Bundan da görüleceği üzere Ankara Anlaşması uyarınca kurulan Türkiye-AB ortaklık ilişkisinin nihai hedefi Türkiye'nin Topluluğa tam üyeliğidir.⁴⁷

Türkiye ile AB arasındaki ekonomik sıkıntılara 12 Eylül 1980 askeri müdahalesinin ardından siyasi bir yön de eklenmiş ve topluluk bu tarihten itibaren Türkiye ile ilişkilerini dondurma kararı almıştır. Ancak Türkiye'nin askeri müdahalenin yaralarını hızla sararak 1983 yılında demokrasiye dönmesi ve işbaşına gelen hükümetin dışa açılmaya başlaması ve serbest piyasa ekonomisini benimsemesiyle buzlar erimeye

⁴⁷ ABGS, "Türkiye AB İlişkilerinin Tarihçesi", s.1, (Çevrimiçi) [http:// www.euturkey.org.tr/abportal/category](http://www.euturkey.org.tr/abportal/category), 11.10.2004.

başlamış ve Türkiye 14 Nisan 1987 tarihinde Avrupa birliğine resmen tam üyelik için müracaat etmiştir.⁴⁸

Avrupa Komisyonu, Türkiye'nin tam üyelik başvurusuna 1989 yılında yanıt vermiş,Türkiye'nin tam üye olabileceğini kabul etmekle birlikte, topluluğun öncelikle o zaman içinde bulunduğu genişleme sürecini tamamlaması gerektiğini ve Türkiye'nin bir sonraki genişleme sürecini beklemesini tavsiye etmiş bu süre içerisinde de öncelikle Türkiye ile Gümrük Birliği sürecini tamamlamayı önermiştir. Bu öneri Türkiye cephesi tarafından da olumlu karşılanmış ve Türkiye ile AB arasında Gümrük Birliği çalışmaları Katma Protokolde öngörüldüğü tarihte 1995 yılında tamamlanmış; Gümrük Birliği 1 Ocak 1996 tarihinden itibaren uygulanmaya başlanmıştır.⁴⁹

Gümrük birliği öncesinde sektörler bazında yapılan tartışmalar genellikle otomotiv ve tekstil sektörleri hakkındaydı. Gümrük birliğine karşı olan çevreler, otomotiv sektöründe Avrupalı üreticilerle rekabet edilemeyeceğini ve bu sebeple Türkiye'de büyük bir istihdam kaybının ortaya çıkacağını savunmaktaydılar. Tekstil sektörü ise Gümrük Birliği ile kalkacak olan ithalat kotalarının kendilerine ve Türkiye'ye büyük ihracat olanakları sağlayacağını düşünüyordu.⁵⁰

Fakat otomotiv sektörü , 1999 ve 2001 krizlerini AB ülkelerine yapılan ihracat ile atlatabilmiş ve otomotiv sektörü 2003 yılını 2 milyar doları otomotiv ihracatı olmak üzere yaklaşık 8 milyar dolar ihracat ile noktalamıştır. Tekstil sektörü ise 2003 yılında 12 milyar dolar ihracat gerçekleştirmiştir. Ancak bugün doğu ülkelerinin ucuz emek avantajı bugün tekstil sektörünü zorlamaya başlamıştır.⁵¹

Gümrük birliğine karşı bir diğer itiraz da Gümrük Birliğinin dış ticaret açığı yarattığı şeklindedir. Ancak bu doğru bir görüş değildir. Çünkü Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu yıl olan 1923 yılında dış ticaret hacmi 138 milyon dolar dış ticaret açığı ise 36 milyon dolar yani dış ticaret hacminin yüzde 26'sı kadardı. . 1970 yılında dış

⁴⁸ Çiğdem Nas, "Turkish Identity and The Perception Of Europe", **Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi**, C:2, 2001, s.183-186.

⁴⁹ Nas, **a.g.e.**, s.186-187.

⁵⁰ Eser Karakaş, "8.Yılında Gümrük Birliği", **Finansal Forum**, 26.01.2004, (Çevrimiçi) <http://www.finansalforum.com.tr>, 26. 12.2004.

⁵¹ **A.e.**

ticaret hacmi 1.536 milyon dolar iken dış ticaret açığı 359 milyon dolara denk geliyordu. Bu da dış ticaret hacminin yüzde 23'ü kadardı. 1980 yılında 10.8 milyar dolar dış ticaret hacmine karşılık 4.9 milyar dolar dış ticaret açığı vardı. Bu da dış ticaret hacminin yüzde 46'sına eşit oluyordu. 1990 yılında ise dış ticaret hacmimiz 35.3 milyar dolara çıkar iken, dış ticaret açığı 14.1 milyar dolardı, yani dış ticaret hacminin yüzde 26'sına eşitti.⁵²

Türkiye'nin Gümrük Birliği uygulamasından bir sene önce yani 1995 yılında dış ticaret açığı, dış ticaret hacminin % 25'si iken Gümrük Birliği'nin birinci yılında 1996 yılında dış ticaret açığı dış ticaret hacminin %30'una denk geliyordu.⁵³

2001 yılında dış ticaret hacmi 72.7 milyar dolar, dış ticaret açığı 10 milyar dolar, oran yüzde 14'tü. 2002 yılında dış ticaret hacmi 87.6 milyar dolar, dış ticaret açığı 15.4 milyar dolar, oran yüzde 18, 2003 yılında ise dış ticaret hacmi 115 milyar dolar, dış ticaret açığı 21.8 milyar dolar , oran yüzde 19'dur.⁵⁴ Bu veriler, Gümrük Birliği sürecinde dış ticaret açığının arttığı iddiasının doğru olmadığını göstermektedir.

Aksine Gümrük Birliği sürecinde Türkiye'nin toplam ticaret hacminde artış görülmüştür. Bu oran Gümrük Birliği öncesinde % 48 iken Gümrük Birliği sonrasında % 50 seviyelerine ulaşmıştır.⁵⁵

1997 yılında yapılan Lüksemburg Zirvesinde Türkiye'nin tam üyelik ehliyeti yeniden ve bir kez daha onaylanmış ve "Türkiye' yi her alanda Avrupa Birliğine yakınlaştırarak katılıma hazırlayacak Ayrıca, AB Konseyi Türkiye ile olan bağların güçlendirilmesine imkan verecek ilkeleri belirlemiştir 15-16 Haziran 1998 tarihinde gerçekleşen AB Cardiff Zirvesi sonunda yayınlanan Başkanlık Sonuç Belgesinin genişleme ile ilgili bölümünde, Türkiye'nin Avrupa Birliği'nin genişleme sürecindeki konumunu bir ölçüde iyileştiren bir usluba yer verildiği görülmüştür. Belgede, bu

⁵² Eser Karakaş, "Gümrük Birliği ve Dış Ticaret Açığı Yalanı", **Finansal Forum**, 04.03.2004, (Çevrimiçi), http://www.finansalforum.com.tr/cgi.bin/haber/haber.cgi?db=db&yazar0Eser%20Karakaş&sb=haberno&so0desc&view_yazar=1&nh=19mh=1, 26. 12.2004.

⁵³ **A.e.**

⁵⁴ Karakaş, Gümrük Birliği ve Dış Ticaret Açığı Yalanı, **a.g.e.**

⁵⁵ TUSİAD, "Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Gümrük Birliği'nin Dış Ticaretimize Etkileri", Ekim 2003, (Çevrimiçi) <http://www.tusiad.org/turkish/rapor/gumruk/gumruk.pdf>, 23.12.2005.

kere Türkiye'nin "üyelik için ehil" olduğu ifadesinden vazgeçildiği, bunun yerine açık bir şekilde "üyelik adayı" tanımlanmasının getirildiği gözlenmektedir.⁵⁶

2001 yılında yayınlanan Türkiye ile ilgili İlerleme Raporunda ve strateji belgesinde, önerilen Topluluk müktesebatının ayrıntılı inceleme çalışması için ön hazırlıklar aynı yıl içerisinde başlatılmıştır.. 15 Aralık 2002 tarihinde yapılan Laeken Zirvesinde ilk kez Türkiye ile üyelik müzakerelerinin başlatılmasına yaklaşıldığı mesajı verilmiştir. Yine Laeken Zirvesinde Türkiye'nin diğer adaylarla eşit bir biçimde Avrupa'nın geleceğine ilişkin Konvansiyon çalışmalarına katılması için karar alınmıştır

AB aday ülkeleri 22 Haziran 1993 tarihinde yapılan Kopenhag Zirvesinde kabul edilen Kopenhag Kriterleri çerçevesinde demokrasiyi, insan haklarını, insan haklarını, hukukun üstünlüğünü, azınlıklara saygı gösterilmesi ve onların korunmasını kabul etmek ve bu kavramları hayata geçirmekle yükümlüdürler. Ayrıca aday ülkeler, işleyen bir piyasa ekonomisinin varlığını ve Birlik içerisinde piyasa güçleri ve rekabetçi baskı ile baş edebilecek kapasiteyi garanti eden kurumların istikrarını sağlamış olmalıdır.⁵⁷

Bu çerçevede Türkiye'de Rekabet Kanunu ve Tüketici Hakları Kanunu çıkarılarak iyi işleyen bir serbest piyasa ekonomisi için vazgeçilmez unsurlar olan rekabet ve tüketicinin korunması yasal güvence altına alınmıştır. 2002 yılında, AB mali yardımlarının yönetimi ile ilgili olarak AB Komisyonu ve Türk Hükümeti arasında Mutabakat Zaptları imzalanmış, Ulusal Fon ve Merkezi Finans ve İhale Birimi'nin yapısı, işleyişi ve sorumlulukları belirlenmiştir.⁵⁸

Kopenhag siyasi kriterlerine uyum amacıyla hazırlanan I.Uyum Paketi (TCK, terörle mücadele ve DGM kanunlarında değişiklik getiren) yürürlüğe girmiştir Aynı yıl yürürlüğe giren ve Kopenhag siyasi kriterlerine uyum amacıyla hazırlanan II. Uyum Paketi'nde dernekler,siyasi partiler ve basın kanunları başta olmak üzere önemli yasal değişiklikler bulunmaktadır Yine aynı yıl yürürlüğe giren III. Uyum Paketi ile

⁵⁶ ABGS, **Türkiye AB İlişkilerinin Tarihçesi**, s.3.

⁵⁷ TBMM İnsan Hakları Komisyonu, "**Kopenhag Kriterleri** ", (Çevrimiçi) www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhak/pdf01/437438.pdf, 22.01.2005

⁵⁸ MFA, "**Türkiye AB İlişkileri Tarihçesi**", s.2 (Çevrimiçi) <http://www.mfa.gov.tr/tarihce.html>, 12.10.2004.

savaş ve yakın savaş tehdidi” dışında idam cezası kaldırılmış, farklı anadil ve lehçede yayına izin verilmiş , anadilde öğrenim serbest bırakılmış, azınlık vakıflarına gayrimenkul edinme, kendi taşınmazları üzerinde tasarrufta bulunma hakkı tanınmıştır. Bu yıl içerisinde ayrıca Türkiye Avrupa Kolordusu'na (Eurocorps) katılmıştır. 12-13 Aralık tarihinde gerçekleştirilen Kopenhag Avrupa Konseyi Zirvesi Sonuç Bildirgesi'nin Türkiye bölümünde, Aralık 2004 tarihli Zirvede Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterlerini karşıladığı kararının alınması halinde müzakerelerin gecikmeksizin başlatılacağı belirtilmiştir.⁵⁹ Türkiye'nin AB kriterlerini karşılamak konusunda göstermiş olduğu çaba ve kararlılık göz önüne alınarak 17 Aralık 2004 tarihinde Türkiye ile üyelik müzakerelerinin başlatılmasına karar vermiştir.

Başta Siyasi Partiler Kanunu, Basın Kanunu, Dernekler Kanunu, Dilekçe Kanunu olmak üzere toplam 16 ayrı yasada değişiklik yapan IV. Uyum Paketi ve Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ile Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nda AİHM kararları doğrultusunda yargılamanın iadesine gidebilme konusunda önemli değişiklikler getirmiş olan V. Uyum paketi 2003 yılı içerisinde yürürlüğe girmiştir.⁶⁰

Ancak burada göz önüne alınması gereken husus AB üyeliğinin çok önemli olduğu yalnız bir ülkenin kalkınması tek başına sağlayamayacağıdır. İrlanda, 1973 yılında AET üyesi olmasına karşın 1980'li yılların başlarında hala Avrupa'nın en fakir ülkesiydi. Ancak 1980'li yılların ortalarında İrlanda'nın toplumsal mutabakatla uygulamaya başladığı ekonomik programlar sonucunda sağladığı istikrar, vergi politikaları, eğitimde sağladığı başarı, yabancı sermayeyi ülkesine çekme kararlığı, AB fonlarını en olumlu kullanan ülkelerden birisi oluşu gibi faktörler AB üyeliğinin getirmiş olduğu avantajla bir araya gelince AB üyeliği İrlanda'nın ekonomik kalkınmasını sağlayabilmiştir.⁶¹

Türkiye'nin de tezin üçüncü bölümünde ortaya konduğu gibi, benzer başarıları sağlaması, AB üyeliğinden azami faydayı sağlayabilmesi için şarttır. Eğitimsiz bir nüfus, yüksek vergi oranları, etkili yabancı sermaye politikasının yokluğu, siyasi ve ekonomik istikrarsızlık ile Türkiye'nin sadece AB üyeliği ile beklediği ekonomik patlamayı yapması mümkün değildir.

⁵⁹ MFA, **"Türkiye AB İlişkileri Tarihçesi"**, s.4.

⁶⁰ ABGS, **Türkiye AB İlişkilerinin Tarihçesi**, s.4.

⁶¹ A.e.

3.3.4. Vergi

Osmanlı İmparatorluğunda, vergi gelirlerinin % 20'sini tutan Aşar, devletin vergisiydi. Devlet, Aşar vergisi yoluyla tarımsal artığa, toprak rantına el koyardı. Cumhuriyet döneminde, 1925 yılında Aşar vergisinin kaldırıldı ancak bu verginin yerini tutabilecek herhangi bir vergi getirilemedi. Aşarın kaldırılması, sermaye birikimi ve ekonomik kalkınma konularında önemli sonuçlar yarattı.⁶²

Aşar vergisinin kaldırılmasının bugün Türkiye'de istihdamın büyük bir çoğunluğunun tarım sektöründe olmasında ve kırsal nüfusun gelişmiş ülkelere kıyasla yüksek olmasında büyük bir rolü vardır. Çünkü tarım kesimi için böyle bir zorlayıcı verginin bulunması, tarım kesiminde çalışanları daha etkin bir şekilde çalışmaya veya diğer sektörlerde çalışmaya yönlendirecektir.⁶³

1925 yılında o zamanki bütçe gelirlerinin dörtte birini sağlamakta olan Aşar vergisinin kaldırılması ile doğal olarak bir boşluk meydana gelmiş ve bu boşluk Ağnam vergisine, musakkafat ve arazi vergilerine yapılan zamlar ve temettü vergisinin kazanç vergisine dönüştürülmesi ile karşılanmıştır. Bu değişiklik ile tarım sektörü bazı küçük teşebbüsler istisna olmak üzere vergi dışında kalmıştır. Vergilendirmede tarım kesiminden ticaret ve hizmetler sektörlerine yönelme olmuştur..⁶⁴

Türkiye vergi tarihini incelerken 1942 yılında çıkarılan Varlık Vergisi Kanundan ve sonuçlarından da söz etmek gereklidir. 1942 yılında çıkarılan Varlık Vergisi Kanunu ile savaş zamanında elde edildiği varsayılan ve vergilendirilmemiş büyük gelir sahiplerini vergilendirme amacını taşıyan bu kanunla vergi tutarının belirlenen tarihten itibaren 15 gün içerisinde ödenmesi gerekiyordu. 15 günlük bir ek süre ise ancak yüksek bir faiz oranıyla mümkün olabiliyordu.⁶⁵

Yasa metninde yer almamasına rağmen, uygulamada yasa özellikle azınlıklar aleyhine işletildi. Buna göre Müslümanlar belirlenen matrahın yüzde 12.5'ini,

⁶² Mehmet Altan, **Köylüler Ne Zaman Manşet Olur**, 3.bs, İstanbul, Zaman Kitap, 2001, s.128.

⁶³ Altan, **Köylüler Ne Zaman Manşet Olur**, s.130.

⁶⁴ Esfender Korkmaz, **Vergi Yapısı ve Gelişimi**, İ.Ü. Yayın No:2989, İktisat Fakültesi Yayın No: 489, İstanbul, Gür-Ay Matbaası, 1982, s.107.

⁶⁵ " **Varlık Vergisi**", Britannica, c.31, s.135.

Gayrimüslimler yüzde 50'sini, Dönmeler ise %25'ini ödeyecekti. Yabancı ülke yurttaşlarının vergi oranları ise başlangıçta yüksekti, ancak elçiliklerin araya girmesiyle Müslümanlarla aynı seviyeye indirildi.⁶⁶

1942 yılında Varlık Vergisi Kanununu ile İstanbul'da 330'u ev, 97'si dükkan, 190'ı arsa, 80'i apartman, 42'si depo, 7'si Han ve 8'i fabrika olmak üzere 885 gayrimenkul devlet tarafından el konularak satılmıştır. Ayrıca 73 parça gayrimenkul satılamadığı için Hazine'de kalmıştır.⁶⁷

Varlık Vergisi Uygulamaları ile devlete büyük bir oranda vergi geliri sağlanmışsa da Müslüman olmayan tüccar ve sanayicinin servetlerini eriterek bu kesimin ekonomiye katkıda bulunmasını engellemiştir ve Türkiye'de en temel mülkiyet ve vatandaşlık haklarının dahi ihlal edilebileceği endişesini doğurmuştur.

TABLO 24: TÜRKİYE'DE GENEL BÜTÇE İTİBARIYLA VERGİ YÜKÜ

Yıllar	Vergi Gelirleri /GSMH	Yıllar	Vergi Gelirleri/ GSMH	Yıllar	Vergi Gelirleri/ GSMH	Yıllar	Vergi Gelirleri/ GSMH
1925	9,0	1944	12,4	1963	12,6	1982	14,3
1926	9,0	1945	9,5	1964	13	1983	13,9
1927	11	1946	10,7	1965	13,4	1984	10,7
1928	11	1947	14,6	1966	13,6	1985	10,8
1929	8,8	1948	11,4	1967	14,6	1986	11,7
1930	10,4	1949	15,4	1968	9,9	1987	12,1
1931	10,1	1950	12,8	1969	10,4	1988	11
1932	13,9	1951	10,6	1970	11,1	1989	11,1
1933	13,7	1952	11,8	1971	12	1990	11,4
1934	11,8	1953	10,9	1972	12,4	1991	12,4
1935	11,8	1954	12,1	1973	13	1992	12,8
1936	10,8	1955	11,7	1974	12,1	1993	13,2
1937	9	1956	11,7	1975	13,8	1994	13,8
1938	10,7	1957	10,3	1976	14,6	1995	13,8
1939	9,5	1958	10,1	1977	15,2	1996	15
1940	9,6	1959	11,5	1978	15	1997	16,1
1941	10,4	1960	11	1979	14,1	1998	17,2
1942	11,7	1961	12,2	1980	14,1	1999	18,9
1943	8,2	1962	11,1	1981	14,8	2000	21,3
						2001	21,5

Kaynak: Esfender Korkmaz, İktisadi Gelişme ve Mali Sistem, İstanbul, Lebib Yalkın Matbaası, 2003, s.49.

⁶⁶ **Varlık Vergisi"**, Britannica, c.31, s.135.

⁶⁷ Güngör Uras, "Servet Transferi Dönemi Başlıyor", **Milliyet Gazetesi**, 19.02.2004, (Çevrimiçi) [http:// www.milliyet.com.tr/2004/02/19/yazar/uras.html](http://www.milliyet.com.tr/2004/02/19/yazar/uras.html), 19.02.2004.

Tablo 24'te de açık bir şekilde görüldüğü gibi 1925 yılından başlayarak 1960'lı yıllara kadar vergi yükü yüzde 9 ile yüzde 11 aralığında kalmıştır. 1970'li yılların ikinci yarısında yüzde 14 ile yüzde 15 aralığına kadar çıkan vergi yükü, 1984 ve 1992 yılları arasında tekrar 10-13 aralığına gerilemiştir. 1993-1996 yılları arasında hızlı bir yükseliş yaşayan vergi yükü tekrar yüzde 13-15 aralığına yükselmiştir. Bu tarihten sonra Türkiye'de vergi yükünde hızlı bir artış görülmüştür. 1997 yılında yüzde 16'ya, 1998 yılında yüzde 17'ye, 1999 yılında yüzde 19'a yükselen vergi yükü 2000 yılından itibaren yüzde 20'nin üzerine çıkmıştır.

Türkiye'de vergi yükünde son yıllarda önemli bir artış görülmekle beraber OECD üyesi olan bazı ülkeler ile karşılaştırıldığında Türkiye'de vergi yükünün çok da fazla olmadığı görülmektedir. Örneğin 1999 yılı itibarıyla vergi yükü Kanada'da yüzde 33, Avustralya'da yüzde 30.6, Belçika'da yüzde 31.2, Danimarka'da yüzde 48.3, Fransa'da yüzde 34.4, İrlanda'da yüzde 28.1, İngiltere'de yüzde 30.1, İsveç'te yüzde 39 ABD'de yüzde 22'dir. Aynı tarih itibarıyla AB ortalaması yüzde 30.2, OECD ortalaması ise yüzde 27.7'dir. ⁶⁸

" Milli gelirin büyük bir kısmını oluşturmasına karşın tarım kesiminin vergilendirilmemesi, küçük çaplı işletmelerin yaygınlığı dolayısıyla vergi sisteminin etkin işlememesi, gider vergilerinin çoğunun KİT'ler tarafından ödenmesi böylece kamu kesiminin hem vergi toplayan hem vergi veren taraf oluşu benzer şekilde kamuda çalışan ücretlilerin de ödedikleri vergilerdeki artış, gerçekte kaynak yaratmaktan uzak bir durum ortaya çıkarmaktadır. " ⁶⁹

Ancak şunu da belirtmek gerekir ki, dünya ekonomilerinde genel eğilim vergilerin düşmesi şeklinde iken, Türkiye'de bu durumun tam tersi bir gelişme yaşanmış ve vergilerin ve özellikle dolaylı vergilerin arttırılması şeklinde bir uygulama yaşanmıştır. Dolaylı vergiler ve özellikle akaryakıt, doğal gaz gibi zorunlu tüketim mallarından alınan KDV ÖTV gibi vergiler vergide adaletsizlik teşkil etmektedir. Çünkü bu vergileri işsiz ve asgari ücretin altında gelire sahip olan bir vatandaş da Türkiye'nin en zengin kesimi de aynı miktarda ödemektedir. Bu tür bir uygulama , vergi tahsilatını kolaylaştırır da adaletsiz bir vergi ortamı doğurmaktadır.

⁶⁸ Korkmaz, a.g.e., s.47

⁶⁹ Çetin, a.g.e, s.193-194.

44'7'ye (7puan) düşme şeklinde gerçekleşmiştir. Aynı dönem içinde mal ve hizmetlerden alınan vergilerin toplam vergi gelirleri içindeki payı da ortalama olarak OECD ülkelerin toplamında yüzde 38,1'den yüzde 32,1'e (6,0 puan), Avrupa OECD ülkelerinde yüzde 40,1'den yüzde 32,3'e(7,8 puan) ve Avrupa Birliği ülkelerinde de yüzde 38,2'den yüzde 30,9'a (7,3 puan)düşmüş; buna mukabil Amerika Kıtası OECD ülkelerinde yüzde 31,6'dan yüzde 32,1'e (0,5 puan), Pasifik OECD ülkelerinde de yüzde 29,6 dan yüzde 31,0'e (0,4 puan)yükselmiştir.⁷⁰

Ayrıca çok sık değişen vergi yasaları ve işbaşındaki her hükümetin, her maliye bakanının kendince bir vergi yasası tasarlaması ve sık yapılan erken seçimlerin bir sonucu olarak hükümetlerin ve dolayısıyla Maliye Bakanlarının birçok kere değişmesi, bu konuda istikrarlı bir vergi politikası oluşturulamamasına yol açmıştır. Türk Vergi sisteminin karmaşık olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Ayrıca sık sık çıkarılan vergi afları da vergi tahsilatına zarar veren bir başka unsur olmuş ve bu tür popülist yaklaşımlar sonucunda vergisini düzenli ve zamanında ödeyen vatandaş her zaman mağdur olmuş, vergisini ödemeyen ise kazançlı çıkmıştır.

Gelir Vergisi tarifesi ücretler arasında 5 puanlık bir oran ayrımı yapan ve 6 gelir dilimini içeren bir yapıya sahiptir. İlk gelir dilimi yüzde 20 (Ücretliler için yüzde 15) oranı ile başlamakta ve her gelir dilimi bir öncekinin 1 veya 1.5 katı şeklinde belirlenmiş dilimler şeklinde 5 puanlık artışlarla en son dilimde yüzde 45 (ücretliler için yüzde 40) oranına kadar devam etmektedir.⁷¹ Bu oranlar Türkiye gibi zaten dolaylı vergilerin yüksek olduğu ve ücretlerin birçoğunun açlık ve fakirlik sınırının altında olduğu Türkiye için son derece yüksektir.

Kurumlar Vergisi Kanunu madde 25'e göre kurumlar vergisi oranı yüzde 30'dur. Ancak ödenecek vergi üzerinden yüzde 10 oranında bir fon alınmakta böylece kurumlar vergisi yüzde 33 oranına yükselmektedir. Gelir vergisi ve istihdam üzerinden alınan vergilerin bu kadar yüksek olduğu ve çeşitli adlar altında birçok farklı verginin daha alındığı Türkiye'de bu yüksek vergi oranları yatırım ortamını kötüleştirmekte, DYS yatırımlarının Türkiye'ye yönelmesi konusunda caydırıcı bir unsur oluşturmaktadır. Vergi konusunda detaylı bir reform yapılmasının gerekliliği ve

⁷⁰ Gelirler Genel Müdürlüğü, "**Vergi İstatistikleri, 1996-1999**", Ankara, GGM Yayınları, s.96.

⁷¹ Yy. Gelir vergisi, (Çevrimiçi) www.gelirler.gov.tr/gelir_vergisi.htm., 22.11.2004

vergi alımının herkesi geliri nispetinde kapsaması ihtiyacı herkesin üzerinde fikir birliğine vardığı bir gerçektir.

Tüm bu vergilerin yanında Türkiye'de Motorlu Taşıtlar Vergisi (MTV) Emlak Vergisi Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi (BMSV) gibi çeşitli vergiler yıllık olarak alınmakta ve hatta bu vergilerin bir kısmı Ek Vergi adı altında yılda birkaç kere alınmaktadır. Katma Değer Vergisi (KDV), Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) gibi vergilerde değişik mal ve hizmetlerden değişen oranlarda alınmaktadır.

Özetle, yukarıdaki veriler göz önüne alındığında, Türkiye'de vergi sisteminin karmaşık ve anlaması zor bir vergi sistemi olduğu hemen göze çarpmaktadır. Bu vergi sistemi, kayıt dışı ekonomiyi teşvik etmektedir. Çünkü yüksek vergi oranları, kayıt altında vergisini dürüst bir şekilde ödeyen bir kurumu zorlayacak kadar yüksektir. Bunun yanında bu kurum, kendisi ile aynı kulvarda yarışmakta olan kayıt dışı bir başka kurum karşısında rekabet etmekte oldukça zorlanacaktır. Bu durumda, Bir an önce yapılması gereken vergi oranlarını düşürerek kayıt dışı ekonomiyi kayıt altına almaktır.

İrlanda'nın ekonomik patlama yapmasından önce kurumlar vergisini yüzde 10 sınırına çekmesi yaşanan ekonomik mucizenin ilk ve belki de en önemli adımı olmuştur. Böylece, İrlanda yabancı sermaye yatırımları açısından oldukça cazip bir ülke haline gelmiştir. Aynı şekilde Türkiye'nin de çok yüksek olan kurumlar vergisinde benzer bir indirim yapması DYS yatırımlarının Türkiye'ye gelişini hızlandıran bir faktör olacaktır.

Ücretliler açısından durum oldukça kötümserdir. Ücretlilerin ödemiş olduğu vergi oldukça yüksektir. Bu kesimin vergisi kaynağında alındığı için bir kaçak olması mümkün değildir. Üstelik, bu kesim çeşitli adlar altında yaptığı her ekonomik alışveriş için vergiler ödemektedir ve diyebiliriz ki vergi adaletsizliği en çok bu kesimi zora sokmaktadır ve yapılacak bir reformla durumunun ilk önce düzeltilmesi gereken kesim ücretliler kesimidir.

İrlanda örneğinde, gelir vergisinde çalışan, işveren,kamu temsilcilerinin bir araya gelerek hazırladıkları programlarda çalışanların ödediği gelir vergisi oranlarını

sürekli olarak gözden geçirilmekte ve varolan şartlar zorlanarak azami iyileştirme sağlanmaktadır. Dolaylı vergilerin yüksek ve ücretlerin nispeten düşük olduğu Türkiye'de benzeri bir indirim yapılması gerekmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

İrlanda Cumhuriyeti, çok kısa bir süre zarfında ekonomik olarak zayıf bir ülke ve "Avrupa'nın hasta adamı" görüntüsünden ekonomik olarak güçlü, bütçesi fazla veren, eğitilmiş bir nüfusa sahip, ileri teknoloji ile üretim yapan, alanlarında dünyanın önde gelen uluslar arası kuruluşlarının ağına girdiği bir örnek ülke haline gelmiştir. Bu başarının nasıl kazanıldığını ve İrlanda'nın bugünkü durumu tezin birinci kısmında ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Tezin ikinci kısmında ise Türkiye Cumhuriyeti birçok yönüyle ele alınmış ve İrlanda'nın ekonomik patlama yaptığı yıllarda Türkiye'nin durumu ve İrlanda'nın büyük ekonomik başarısını sağlayan alanlarda Türkiye'nin durumu incelenmiştir. Her ne kadar bir çok açıdan farklı ülkeler de olsalar İrlanda'nın yaşamış olduğu deneyimlerden Türkiye için önemli dersler çıkarılabilir. Tezin üçüncü bölümü olan sonuç bölümünde iki ülke karşılaştırılarak İrlanda deneyiminden Türkiye'nin çıkarabileceği dersler ortaya konulacaktır.

İrlanda ve Türkiye, nüfus, coğrafi konum ve yüzölçümü bakımından birbirinden tamamen farklı olan iki ülkedir. İrlanda'nın 3.5 milyon nüfusuna ve 70.285 kilometrekare yüzölçümüne karşılık Türkiye, 70 milyonu aşan nüfusu ve 814.578 kilometrekare yüzölçümü ile İrlanda ile kıyaslandığında oldukça büyük ve kalabalık bir ülkedir. Ayrıca, İrlanda Avrupa'nın ortasında ve tamamen sanayileşmiş ve gelişmiş ülkelerle komşu iken Türkiye, bir yandan Avrupa'ya öte yandan Asya'ya komşudur ve Avrupa ve Asya arasında köprü vazifesi görmektedir. Ancak bütün bunlara rağmen iki ülke arasında önemli bazı benzerlikler de mevcuttur.

Örneğin, İrlanda'nın ekonomik patlamasını sağlayan unsurlardan bir tanesi, 1970'li yıllarda ülkede görülen doğum patlamasının sonucunda, 1980'li yılların sonunda ve 1990'lı yıllarda yetişmiş, genç işgücüne sahip olmasıdır. Türkiye de oldukça genç bir nüfusa sahiptir ve iyi kullanıldığı takdirde bu nüfus Türkiye'nin gelişmişlik düzeyini arttırabilir ve İrlanda örneğinde olduğu gibi bir ekonomik patlama yaratabilir. Bunun yanında iki ülke arasında önemli bir benzerlik de, tezin birinci ve ikinci bölümlerinde ortaya konulduğu gibi her iki ülkenin de geçmişte gelişmiş ülkelere önemli sayıda göç vermesidir. Bu göç, İrlanda'da daha çok ABD'ye Türkiye'de ise Almanya'ya

doğru olmuş ancak her iki ülke de diğer gelişmiş Avrupa ülkelerine ve okyanus ötesi ülkelere de göç vermiştir. İrlanda'da ekonomik sıkıntılar ve işsizlik gibi sebeplerle anavatanları dışına çalışmak için giden İrlandalıların önemli bir bölümü, ülkelerinde işler düzelmeye başladıktan sonra geri dönmüşler ve ülkelerinin gelişme sürecine bilgi ve deneyimlerini de yanlarına alarak katkıda bulunmuşlardır. Türkiye'de de böyle bir süreç yaşanması durumunda İrlanda örneğinde olduğu gibi bir tersine göç beklenebilir. Böyle bir durumda ülke dışında yaşamakta olan Türk vatandaşları, oralarda edinmiş oldukları maddi ve manevi birikimi daha da fazla Türk ekonomisinin hizmetine sunacaklardır.

Ayrıca İrlanda'nın İngiltere gibi bir ekonomik dev ile kara komşusu ve diğer Avrupa ekonomik devleriyle de deniz yoluyla kolayca ulaşılabilir bir konumda oluşu ve İngilizce konuşulan bir ülke olması İrlanda için avantaj sağlamıştır. Türkiye için bunların hiçbirisi geçerli değildir ancak Türkiye de benzer bazı avantajlara sahiptir. Örneğin hem Avrupa Birliği ile hem de Ortadoğu ile hem de Kafkaslar ve Rusya ile kara komşusudur ve kültürel bağlara sahiptir. Ayrıca, Orta Asya ile hem kültürel bağlara hem de dil bağına sahiptir. Sahip olduğu bu özellikler Türkiye'ye Avrupa Birliğine üye olması ve/veya İrlanda benzeri bir ekonomik patlama süreci yaşaması durumunda önemli avantajlar sağlayacaktır.

Tarihi sürekli olarak yabancı kuvvetlerin işgal ve istila faaliyetleri ile dolu olan ve tarih sahnesinde bağımsız olarak yaşayabildiği süre son derece kısıtlı olan ve tarihi dünyaca ünlü birçok edebiyatçının da konusu olmuş ekonomik, siyasi ve toplumsal sıkıntılarla dolu İrlanda, tarihinde büyük bir ihtimalle ilk ancak kesin olarak en parlak dönemini günümüzde, son yirmi yıl içerisindeki başarılarına bağlı olarak yaşamaktadır. Türk halkı ise tersine önemli devletler kurmuş, dünyanın en büyük imparatorluklarından bir tanesini oluşturarak üç kıtaya yayılmış ve refahın çok yüksek olduğu dönemler yaşamıştır. Ancak son denk bütçeyi hazırlamış olan Sokollu Mehmet Paşadan sonra Osmanlı İmparatorluğu önce duraklama, sonra gerileme dönemlerine girmiş ve ekonomi, toplum ve siyasi düzen gitgide bozulmuş ve yeryüzü standartlarının ve çağın gerisinde kalmıştır. Cumhuriyet döneminde bu konuda önemli atılımlar yapılmış ancak henüz çağın önde gelen, gelişmiş devletlerinden bir tanesi olma hedefi gerçekleştirilememiştir. Ancak doğru

politikaların uygulanması ile ülkenin kısa zamanda zenginlik içerisinde yaşayan gelişmiş bir ülke haline gelebileceği geçmişine de bakılarak rahatlıkla söylenebilir.

Her iki devlette bir bağımsızlık mücadelesinin sonucunda ulusal bağımsızlıklarını kazanmışlardır. Bu bağımsızlık sürecinin sonunda her iki devlet de Cumhuriyet rejimi ile yönetilen bağımsız devletler kurmuşlardır ve her iki yeni kurulan devleti de başlangıçta bekleyen sorunlar aynıydı. Ülkeleri yönetenler, tarıma dayanan bir ekonomi, mevcut tarımın çağdışı oluşu, eğitimsizlik, sanayi yokluğu, ulusal sermaye eksikliği gibi sorunlar ile uzun müddet boğuşmak zorunda kalmışlardır.

Hem İrlanda hem Türkiye, bir dönem ithal ikameci ve koruma duvarlarıyla ulusal sermayenin güçlenmesini amaçlayan korumacı ekonomik politikalar uygulamıştır ve uygulanmış olan bu tür ekonomik politikalar her iki ülkede de başarısız olmuştur. İlginç bir tesadüf de her iki ülkenin de 1980'lerde korumacı ve müdahaleci ekonomik politikaların başarısız olması sonucunda serbest piyasa ekonomisi kurallarını benimsemesidir. Üstelik her iki ülkede bu dönemde ihracatı kalkınmanın motoru olarak benimsemiştir. Ancak ne yazık ki, bu kadar tesadüfün sonunda sağlanan başarı aynı olmamış, hatta ters yön izlemiş, 1990'lı yıllar, İrlanda için ekonomik patlamayla Kelt Kaplanı olduğu yıllar olurken Türkiye için kayıp yıllar olmuş ve sonuçta İrlanda bugün yüksek bir refaha ve istikrarlı ve yüksek katma değer üreten işsizlik sorununu çözmüş ve gençleri için yeni iş bulabilen bir ekonomiye ve denk bir bütçeye sahip olurken Türkiye'nin payına ekonomik krizlerle dolu yılların ardından yüksek işsizlik oranına genç nüfusuna yeni iş sahaları yaratmakta zorlanan, sanayileşememiş, tarımın payı oldukça yüksek olan bir ekonomi, adaletsiz gelir dağılımı, ancak son birkaç yılda düşme eğilimine girmiş yüksek enflasyon, bölgeler arasındaki kalkınmışlık uçurumundan kaynaklanan göç, düşmüştür. Özetle İrlanda gelişmiş ülkeler arasına katılırken, Türkiye ise gelişmekte olan ülkeler sınıfında kalmıştır.

Göze çarpan bir başka husus da İrlanda'nın siyasi partiler, bürokratlar, işçi ve işveren sendika temsilcileri, köylü temsilcileri ve Sivil Toplum Örgütleri temsilcilerinin bir araya gelerek ülke menfaatleri doğrultusunda her kesimin karşılıklı ödün verdiği bir ortak politika oluşturabilmeleridir. Bu durum Türkiye açısından örnek olabilir, çünkü Türkiye'de bir uzlaşma kültürü oluşmamıştır. Uzlaşma adı altındaki birtakımın

gelişmeler ise daha çok belli bir ekonomik kesim ile uzlaşılması çoğunlukla çalışan kesimin yok sayılması şeklinde cereyan etmektedir. Türkiye'nin bu tür bir kalkınma hamlesi başlatmadan önce İrlanda örneğinden yola çıkarak bütün sosyal tarafların ve Sivil Toplum Örgütlerinin bir araya gelerek ülke lehine bir toplumsal konsensüs oluşturmaya ihtiyacı olacaktır.

İrlanda ekonomisinin son 20 yıl içerisinde gerçekleştirmiş olduğu büyük dönüşümün izlerini en çok tarım sektöründe görmekteyiz. İrlanda, tarım sektörünün GSMH içerisindeki payını 1980'lerde %17 gibi yüksek bir orandan 2000'li yıllarda % 4 gibi dünya standartlarında hatta onun üzerinde bir orana düşürmeyi başarmıştır. Tarımın toplam istihdam içerisindeki payı da 2000'li yıllarda % 9 gibi oldukça tatminkar gelişmiş ülke standartlarında bir orana gerilemiştir. Ayrıca İrlanda, tarım sektöründeki küçük toprak parçalarında üretim yapan firma sayısını azaltarak 20 hektarın üzerinde toprağa sahip işletmelere sahip bir yapıya kavuşmuştur. Ancak İrlanda'da tarım sektöründe hem istihdamda hem de firma sayısında azalmaya rağmen, 1991-2002 yılları arasında İrlanda'da tarımsal üretimden elde edilen gelir yaklaşık %35 oranında artmıştır. Türkiye'de ise tarımın milli gelirdeki payı, ise 1930'larda % 47'lerdeyken sürekli olarak azalmış ve 2000'li yıllarda %13'e kadar gerilemiştir. Bu konuda kat edilmesi gereken yol olmasına rağmen Türkiye Cumhuriyeti döneminde elde edilen başarılar da önemli orandadır. Türkiye'de asıl sorun tarım sektöründeki istihdamın fazlalığındadır. 2002 yılında toplam istihdamın hala %35'lik bir bölümü tarım sektöründe gerçekleşmektedir. Bu durum gelişmiş ülkeler ve AB standartları açısından kabul edilemez bir durumdur. Yapılması gereken tarım sektöründeki istihdamın azaltılarak ortaya çıkacak olan işgücünün diğer sektörlerde değerlendirilmesine yönelik politikalar hazırlanması ve uygulanmasıdır. Ayrıca, tarım sektöründeki küçük aile işletmelerinin yerini orta ve büyük ölçekli ve yüksek yada en azından orta düzeyde teknoloji kullanan işletmelerin almasını sağlayacak politikalar üretilmeli ve böylece verimlilik artırılmalıdır.

Bağımsızlığını kazandığı yıllarda kayda değer bir sanayi gücüne sahip olmayan İrlanda 1980'li yıllara kadar sanayi politikalarına büyük önem vermiş ve cam,metal, kimya ve tekstil sektörleri başta olmak üzere bu çabasında bir dereceye kadar başarılı olmuştur. Fakat esas başarı 1990'lı yıllarda gelmiş ve İrlanda sanayii, ileri

teknoloji ile üretim yapar hale gelmiş; bilgisayar yazılım ve donanımları, kimya ve ilaç sektörü gibi ileri teknoloji , yüksek bilgi ve son derece iyi yetişmiş elemanların bulunmasını gerekli kılan sektörlerde büyük bir atılım yaparak dünyada önemli bir yere gelmiştir. Bu başarısı Dünya Rekabet Kurulunun İrlanda'yı 46 sanayileşmiş ülke içerisinde 11. sıraya koyması ile taçlanmıştır. Oysa Türkiye,sanayileşme çabalarına İrlanda ile hemen hemen aynı tarih dilimi içerisinde ve aynı durumda başlamasına karşın ne yazık ki vardığı yer aynı olamamıştır. Türkiye bugün , tekstil gıda ve otomotiv gibi birkaç lokomotif sektörün dışında uluslar arası rekabet edebilecek sanayi üretimi yapıyor dememiz mümkün değildir. Türkiye'de bugün bile üretimin % 70'inden fazlası düşük teknoloji ile gerçekleşmektedir. Ayrıca bu sektörde çalışan kişilerin de eğitim durumları yeterli değildir. Ar-ge araştırmalarına yetersiz kaynak aktarılmakta veya hiç kaynak aktarılmamaktadır. Türkiye'de şirketlerin yaklaşık % 99.5'inin KOBİ'ler olması da üzerinde durulması gereken bir başka gerçektir. Türkiye'de sermaye yetersizliğini bu veriler ortaya koymaktadır. Türkiye muhtemel AB sürecini doğru kullanarak İrlanda deneyiminde olduğu gibi yeryüzünde alanında önde gelen sanayi şirketlerini ülkeye çekebilecek potansiyele sahiptir.

İrlanda'da sanayi ve tarım sektörlerinde bahsi geçen başarılarından sonra hizmetler sektörü de bu gelişmelere bağlı olarak büyük bir ivme kazanmıştır. İrlanda'da hizmetler sektörünün neredeyse bütün alt sektörleri 90'lı yıllarda elde ettikleri gelirleri iki üç kat arttırmışlardır. Mesleki eğitim politikalarının doğru ve etkin kullanımı da sektöre kalifiye işgücü sağlayarak bu başarıya ortak olmuştur. Sonuçta 1990'lı yıllarda bu sektörde istihdam edilenlerin sayısı neredeyse % 100 artış göstermiştir. Türkiye'de ise hizmetler sektöründe 1960'lı yıllara damgasını karayolu ulaştırma ve yol yapım sektörleri, 1980 ve 1990'lı yıllara ise turizm ve inşaat sektörleri vurmuştur. 2000'li yıllarda hizmetler sektörü Türkiye GSMH'nın % 58'ini toplam istihdamın ise % 47 gibi oldukça yüksek bir oranını oluşturmaktadır. Ancak bütün bu verilere rağmen bu sektörde verimliliğin yüksek olduğunu ve sektörün yeryüzü standartlarında rekabete açık olduğunu söylemek mümkün değildir. Kalifiye eleman sıkıntısı sektördeki problemlerden birisidir. Ayrıca, sektörde faaliyet gösteren firmaların birçoğunun KOBİ olması, sermaye yetersizliğinin bir kanıtıdır.

İrlanda'da 1990'lı yıllarda ekonomide yaşanan dönüşümün istihdam üzerindeki en büyük etkisi, 1980'li yıllarda bir tarım ülkesi görünümündeki İrlanda'da 2000'li yıllarda istihdamın % 90'dan fazlasının tarım dışı istihdam olmasıdır. Ayrıca 2003 yılında İrlanda'da sanayide istihdam edilen kişi sayısı tarımda istihdam edilen kişi sayısının 3.5 katı, hizmetler sektöründe istihdam edilen kişi sayısı ise tarım sektöründe istihdam edilenlerin 10 katıdır. İrlanda bu gelişmeleri AB fonlarından aldığı yoğun yardımın ve bu konuda çalışan uzman kurumların başarısının yanında DYS yatırımlarına ve çalışan kesime hem mesleki hem de örgün eğitim verilmesini sağlayarak onları daha kalifiye çalışanlar hazine getirebilmesine borçludur. Ayrıca, tüm bu unsurlar sayesinde İrlanda işsizliği en alt seviyeye indirmeyi de başarabilmiştir. Türkiye ise istihdam konusunda İrlanda'nın tersi bir izlenim vermektedir. İstihdamın % 35 gibi çok yüksek bir bölümü tarım sektöründedir. Sanayide istihdam edilmiş kişilerin sayısı tarım sektöründe istihdam edilenlerin yarısı kadardır. Hizmetler sektöründe istihdam edilenler ise tarım sektöründe istihdam edilenlerin ancak % 30 fazlasıdır. Özetle Türkiye'de istihdamın üçte biri tarım sektöründe gerçekleşmekte bu durum ise hem tarımı verimsizleştirmekte hem de sanayi ve hizmetler sektöründe çok önemli atılım yapılmasını sağlayabilecek bir işgücü potansiyelinin heba olmasına yol açmaktadır. İrlanda'nın uygulamış olduğu DYS yatırımları teşvikleri, işgücü eğitim politikaları, vergi teşvikleri gibi faktörlerle tarımsal istihdamın büyük bir kısmı diğer sektörlerle kanallize edilmelidir. Böylece hem tarım sektöründe verimlilik artırılabilir, hem diğer sektörler açığa çıkan eğitilmiş işgücü potansiyeli ile bir ivme yakalayabilecekler, hem de Türkiye'de kronik bir sorun olan işsizlik azaltılabilecektir.

İrlanda'daki yabancı ve yerli firmaların birçoğu ürünlerini gümrük birliği avantajını da kullanarak iç pazardan daha çok ihracat yoluyla dış pazarlara göndermektedir. Yani, denilebilir ki, İrlanda ihracat odaklı bir kalkınma modelini başarmıştır. İrlanda, bu konuda o kadar başarılı olmuştur ki, Dünya İhracat Ligi sıralamasında bir numaraya kadar yükselebilmiştir. Kendi alanlarında, yeryüzü standardında en büyük firmalar İrlanda hükümetinin sağlamış olduğu teşvik ve desteklerin de yardımıyla ihracat üssü olarak bu ülkeyi seçmişlerdir. Böylece henüz 1993 yılında İrlanda'nın 28.5 milyar dolar olan ihracatı 2003 yılında 109.3 milyar dolara yükselmiştir. İrlanda gibi 3.5 milyon nüfuslu küçük bir ülke için ihracattan elde edilen bu rakam büyük bir zenginlik kaynağıdır. Türkiye'de İrlanda gibi Gümrük Birliği avantajına sahiptir ve AB

tam üyelik müzakerelerine başlamanın eşiğindedir. Bir yanı ile Avrupa'ya bir yanı ile Asya'ya komşu olan ve Kafkaslar ve Rusya, Orta Doğu ve Orta Asya ile tarihi, kültürel ilişkilerle ve komşuluk bağıyla bağlı olan Türkiye'nin de doğru yöntemler izlemesi durumunda ihracat konusunda aynı başarıyı hatta daha fazlasını gösterebileceği muhakkaktır.

Türkiye ve İrlanda'nın bir başka ortak yönü de doğal gaz ve petrol gibi enerji kaynakları açısından çok büyük bir oranda dışa bağımlı olmalarıdır. Bu konuda, İrlanda'nın Türkiye'ye üstünlüğü 3.5 milyon gibi küçük nüfusuna oranla yüksek bir ihracat girdisine sahip olması dolayısıyla enerji ithalatını kolaylıkla gerçekleştirebileceği bir kaynağa sahip olmasıdır.

İrlanda devleti, eğitimin önemini kavramış bir devlettir. 5-15 yaş arasındaki çocukların okula gitme oranında OECD üyesi ülkeler arasında birinci durumda olan İrlanda, ayrıca vatandaşlarına kaliteli ve yeterli orta yüksek ve lisansüstü eğitim fırsatları sunabilmektedir. Ülke, 1985 yılından beri eğitime ayırmış olduğu kaynağı % 150 arttırmıştır. Ulusal Kalkınma Planında İrlanda'nın sadece mesleki eğitim ve çıraklık kurslarına ayırmış olduğu pay yaklaşık 13 milyar dolar gibi inanılmaz bir rakamdır ve bu rakam dünyada birçok küçük ülkenin bütçesine eşittir. Eğitime ayrılan kaynaklardaki bu olağanüstü artış boşa gitmemiştir. İrlanda'nın eğitim ve öğretim alanındaki başarıları inanılmazdır. Son on yıl içerisinde yüksek öğrenime tam zamanlı olarak devam eden öğrencilerin sayısı %80 artmıştır. Bu olanakların yanında İrlanda özellikle ekonomik krizle boğuştuğu 1980'li yılların başında bu sebepten eğitimlerine ara vermek zorunda kalmış olan kişilere eğitimlerine devam etme ve bir üst eğitim kurumuna devam etmelerini sağlayacak projeler geliştirmiş ve bunda da oldukça başarılı olmuştur. Ayrıca, İrlanda yoğun mesleki eğitim programlarıyla ileri teknoloji ile bilgi çağının niteliklerine uygun üretim yapan firmaların ihtiyaç duyduğu ara elemanları yetiştirmiştir. Kurulan Teknoloji Enstitüleri, bugün bilgisayar, yazılım donanım, kimya, elektronik eşya gibi bilgi teknolojileri üretiminde sağlanan başarının hem fikir hem işgücü altyapısını oluşturmuştur. Bu konuda sağlanmış olan başarı öyle büyüktür ki, örneğin İrlanda'da bilgisayar programcılığı bölümünden mezun olan kişi sayısı kendisinden nüfus bakımından kat kat büyük olan Almanya'da aynı bölümden mezun olan kişi sayısı ile hemen hemen aynıdır. İrlanda'nın eğitim alanında sağlamış olduğu bu başarı, alanlarında önde

gelen uluslar arası şirketlerin ihracat üretim üslerini kurmak için bu ülkeyi tercih etmelerinin önde gelen sebebidir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu yıllarda ülkenin eğitim durumundan söz etmek bir yana okuma yazma bilenlerin sayısı dahi son derece kısıtlıydı. Kadınlar arasında ise okur yazar bulmak bile oldukça güçtü. Cumhuriyet ile birlikte ülkede bir eğitim seferberliği başlamış,arka arkaya ilk, orta ve yüksek dereceli okullar kurularak Türk milletinin eğitim seviyesinin yükseltilmesine çalışılmıştır. Bu konuda önemli mesafeler alınmıştır. Örneğin Cumhuriyetin kurulduğu ilk yıllarda neredeyse hiç bulunmayan yüksekokul ve fakülte mezunu sayısı , bugün yaklaşık olarak 2,5 milyona ulaşmıştır. İlk ve orta dereceli okullarda okullaşma oranı hızla artmaktadır. Ancak sağlanmış olan bütün bu başarılarla rağmen, henüz eğitim hamlesi tamamlanmış değildir hatta gelişmiş ülkelerle kıyaslandığı zaman Türkiye'nin eğitim konusunda oldukça geri kaldığı söylenebilir. Örneğin, Toplam nüfus içerisinde okuma yazma bilmeyenlerin oranı % 15 gibi son derece yüksek bir orandadır. Ülkede okuma yazma bilmesine rağmen herhangi bir öğrenim kurumundan mezun olmayanların oranının % 13.5 sadece ilkokul mezunu olanların oranının % 41.7 olduğu göz önüne alınırsa ülkenin % 70'den fazlasının ilkokul mezunu veya daha düşük bir eğitime sahip olduğu görülmektedir .Bu da 21. Yüzyıl için kabul edilebilecek bir veri değildir. Ülkede bir fakülte veya yüksekokul mezunu erkeklerin oranı %5.4 kadınların oranı % 3.1, toplam nüfusun oranı % 4.3tür. Yüksek lisans veya doktora derecesi sahibi erkeklerin oranı %0,8, kadınların oranı 0,5 ve toplam nüfus içerisindeki oran 0.6'dır. Yani yüksek eğitim mezunlarının ve lisansüstü bir derece sahiplerinin nüfusa oranı gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında son derece düşüktür. Türkiye'de zaten düşük olan nüfusun eğitim oranı, sadece kadınlar mercek altına alındığı zaman daha da düşmektedir. İlkokul mezunu ve daha alt derecede eğitim görmüş veya hiç eğitim görmemiş kadınların toplam kadın nüfusu içerisindeki oranı % 75'in üzerindedir. Bu veriler bize Türkiye'de kadınların eğitiminin oldukça ihmal edildiğini göstermektedir. Oysa sanayi çağının kapanmakta olduğu ve düz emeğin iş bulabilmesinin son derece zorlaştığı ve ancak kalifiye işgücünün kolaylıkla iş bulabildiği Bilgi çağına girmekte olduğumuz bu dönemde İrlanda benzeri bir kalkınma hamlesinin gerçekleştirilebilmesi için kadınlara pozitif ayrımcılık yapılmasını da içeren büyük bir eğitim seferberliği yapılması gerekmektedir. Bir yandan genç nüfusun en iyi şekilde eğitilmesi, öte

yandan da çeşitli sebeplerle eğitimlerini yarıda bırakmak zorunda kalmış olan kişilere eğitimlerini tamamlayabilmeleri için fırsatlar yaratılması gerekmektedir. Ayrıca, mesleki eğitim, çıraklık eğitimi gibi mesleki kurslar yurt genelinde yaygınlaştırılarak ülkede sanayileşme için hayati öneme sahip ara elemanların yetiştirilmesi gerekmektedir. Ancak Türkiye eğitim konusunda gelişmiş ülkeleri yakalayabilmesi doğru eğitim politikalarının uygulanması durumunda, ancak orta ve uzun vadede mümkün olabilir. Bu konudaki çalışmaların vakit kaybetmeden bir an önce başlatılması gereklidir.

İrlanda'nın uygulamış olduğu korumacı ekonomik politikaların başarısızlığa uğramasından sonra dışa açık, serbest piyasa ekonomisinin kurallarını uygulamaya başladı. 1973 yılında AB üyesi olduktan sonra uygulamış olduğu ekonomik politikalar, ülkede sağlanan toplumsal konsensüs ve bu konuda çalışan uzman kuruluşların başarıları ve uygulanan başarılı vergi teşvikleri, İrlanda'nın sahip olduğu coğrafi ve kültürel avantajlarla bir araya gelince İrlanda DYS yatırımları için gözde bir ülke haline geldi. Doğrudan Yabancı Sermaye yatırımlarını ülkesine çekme konusunda İrlanda o kadar başarılı olmuştur ki, 2002 yılı itibariyle kişi başına DYS yatırımları ölçeğinde İrlanda, dünya sıralamasında Hong Kong'dan sonra ikinci sırada yer almıştır. Üstelik, çekilen doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının büyük bir kısmı ilaç, kimya, bilgisayar yazılım ve donanımı gibi bilgi teknolojisine dayalı ve yüksek karlı sektörlerde dünya ölçeğinde en önde gelen uluslar arası şirketlerin yatırımlarıdır. Bu şirketlerin İrlanda'ya geliş sebebi ise İrlanda ulusal pazarının cazibesi değil, İrlanda'da AB ülkelerine yönelik bir ihracat üssü kurmaktır.

Osmanlı İmparatorluğunun özellikle son dönemlerinde önemli miktarda Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımı bulunmaktaydı. Demiryolları başta olmak üzere, elektrik, tramvay, Su, Liman ve rıhtım, ticaret, madenler, bankacılık ve sigorta sektörlerinin neredeyse tamamı yabancı girişimcilerin elinde bulunmaktaydı. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra yabancıların elinde bulunan bu şirketlerin çok büyük bir kısmı devletleştirilerek devlet veya belediyeler tarafından işletilmeye başlandı. 1980'li yıllara kadar da Türkiye'ye önemli bir yabancı sermaye girişi de Türkiye'nin bu konuda ciddi bir politikası da olmadı. 1980'li yıllarda uygulanan dışa açık ve serbest piyasa kurallarına dayalı ekonomi politikalarıyla beraber 1980'li yıllardan itibaren günümüze kadar olan süre içerisinde önemli bir artış göstermiş

ancak bu artışlar düzenli ve istikrarlı bir şekilde değil, yaşanan ekonomik krizlerinde etkisiyle inişli çıkışlı olarak gerçekleşmiştir .Ancak sağlanan tüm bu başarılarla rağmen Türkiye, 1990-2002 yılları arasında toplam Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarından aldığı ortalama pay % 1'in altındadır ve bu rakam gelişmiş ülkelerle ve hatat gelişmekte olan ülkelerle kıyaslandığında son derece düşüktür ve Türkiye bu konuda önemli bir potansiyele sahiptir. Türkiye'nin İrlanda örneğinden bu konuda çıkaracağı ders , vergi indirim ve teşvikleri, ve işgücünü geliştirmeye yönelik eğitim politikaları uygulayarak ve Türkiye'ye yatırım yapmak isteyen kimselerin bütün sorunlarını çözmek üzere uzmanların çalıştığı ve yetkili kurumlar oluşturmaktır.

Hiç kuşkusuz İrlanda'nın yapmış olduğu büyük ekonomik patlamada Avrupa Birliğinden almış olduğu fonların katkısı büyük olmuştur. Bu fonlar özellikle 1980'li yılların ikinci yarısında ve 1990'lı yıllarda İrlanda için oldukça cömert olmuştur. Ancak, Yunanistan ve Portekiz örneklerine göre İrlanda'nın almış olduğu bu fonları bu ülkelere göre daha etkin bir şekilde ve daha doğru yerlerde kullanmış olduğu muhakkaktır. İrlanda bu fonları, tarım sektörünü çağdaş normlara göre düzenlemek, altyapı yatırımları yapmak, eğitim harcamalarını finanse etmek ve istihdam yaratmak gibi alanlarda başarılı bir şekilde kullanmıştır. Ancak müzakere tarihi almış, Avrupa Birliği tam üye adayı bir ülke olan Türkiye için söz konusu fonların aynı cömertlikte olamayacağı bir gerçektir. Bunun başlıca sebepleri Türkiye gibi birçok alanda AB standartlarını yakalayabilmek için maddi kaynağa ihtiyacı olan ve yeni tam üye olmuş veya tam üye olmak için bekleyen birçok ülke olması ve bu fonların İrlanda'nın tam üye olduğu ve bu kaynağı kullandığı yıllarda olduğu gibi yüksek olmamasıdır. Ancak AB'nin Türkiye'ye yapacağı katkılar sadece maddi destekle sınırlandırılmamalıdır. Muhtemel bir üyelikle Türk halkı AB standartlarında bir yaşam sürme olanağına kavuşacak, önemli bir dünya gücüne entegre olmanın getireceği avantajlardan faydalanacak, olası bir AB tam üyeliği ülkeyi yabancı yatırımlar için önemli bir cazibe merkezi haline getirecektir.

İrlanda'nın ekonomik kalkınmasına etki eden ve ülkeyi yabancı sermaye açısından cazip bir yer haline getiren en önemli faktörlerden bir tanesi de ülkede uygulanmış olan yatırım teşvik edici vergi politikalarıdır. Bunun en iyi örneği kurumlar vergisidir. İrlanda'da kurumlar vergisi 1998 yılına kadar birçok sektör için % 10'du ve bu oran sadece İrlanda veya AB üyesi olan ülkeler için değil , gelişmiş veya gelişmekte olan

bütün dünya ülkeleri için oldukça düşük bir orandır ve bu yüzden İrlanda'nın yeryüzü ölçeğinde rekabet gücüne oldukça önemli bir katkısı olmuştur. Ayrıca İrlanda gelir vergisi oranlarında da 1990'lı yıllarda oldukça önemli indirimler yapmıştır. İrlanda'da vergi mükelleflerinin ödemiş oldukları gelir vergileri, yıllık olarak toplanan Sosyal Konsey tarafından gözden geçirilmekte ve gerekli görüldüğü durumda ülkenin ekonomik durumuna göre yeni indirimlere gidilebilmektedir.

Türkiye'de ise kurumlar vergisi % 30 gibi oldukça yüksek bir orandadır ve bu orana ek olarak firmalar ödedikleri kurumlar vergisi üzerinden % 10 oranında bir stopaj ödemektedirler. Bu yüksek oran hem ülkede yatırım ortamının iyileşmesini engellemekte, hem de ülkenin yabancı yatırımcılar açısından cazip bir ülke haline gelmesini engellemektedir. Türkiye'de çalışanların ödediği yüksek gelir vergisi de bir başka sorun teşkil etmektedir. % 40'a kadar varan gelir vergileri, zaten birçoğu açlık ve fakirlik sınırında olan ücretlerin daha da düşük olmasına yol açmaktadır. Ayrıca Türkiye'de özellikle benzin, doğal gaz ve elektrik ve su gibi mal ve hizmetler başta olmak üzere yapılan her türlü alışverişlerde KDV, ÖTV gibi dolaylı vergilerle çifte vergilendirmeye tabi tutulmaktadırlar ve bu durum da alım gücü üzerinde negatif bir etki yapmaktadır. Ayrıca Türkiye'de uygulanan yüksek vergi oranları, kayıt dışını teşvik etmektedir. Yapılması gereken, herkesi vergi mükellefi haline getirerek kayıt dışını mümkün olan en düşük düzeye indirmek ve böylece vergileri yükseltmektir. Çünkü uygulanmakta olan vergi oranları ile ülkede yatırım ortamını düzeltmek ve DYS yatırımlarını ülkeye çekmek mümkün değildir.

İrlanda'da ekonomik başarısının sağlanmasında önemli paylardan bir tanesi de ülkede alanlarında uzmanların çalıştığı ve her biri belirli bir misyona sahip olan kurumlardır. Bu kurumların en önemli özelliği, sadece bürokrat ve memurların çalıştığı kurumlar olmamaları, çalışanların birçoğunun özel sektör kaynaklı kişiler olmalarıdır. Bu kurumların en önde gelenleri, bir koordinasyon görevini gören Forfas, İrlandalı firmaların yurtdışına açılmaları, yabancı firmaların ülkeye gelmeleri konusunda danışmanlık hizmeti yapan Enterprise Ireland ve İrlanda'nın uluslararası pazarlamasını yapmakla görevli olan IDA IRELAND kurumlarıdır. Türkiye'de benzeri misyonları üstlenebilecek kabiliyette kurumlar kurmalı, ancak bu kurumlar ülkede adet olduğu gibi, bir bürokrasi kurumu değil, bilhassa özel sektör deneyimli kişilerin oluşturduğu dinamik kurumlar olmalıdır.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- Adem, Mahmut: **Ulusal Eğitim Politikamız ve Finansmanı**, Ankara, A.Ü. Yayınları, 1993.
- Akbaş, Tutkun: **Türkiye'nin 77. Yılı Gün Gün Cumhuriyet Tarihi**, İstanbul, Doğan Burda Rizzolli, T.Y.
- Altan, Mehmet: **Köylüler Ne Zaman Manşet Olur**, 3.bs, İstanbul, Zaman Kitap, 2001.
- Atay, Falih Rıfkı: **Çankaya**, İstanbul, Tunç Ofset ve Matbaacılık, 1998.
- Ateş, Toktamış: **Türk Devrim Tarihi**, İstanbul, Der Yayınları, 1993.
- Ahmetbeyoğlu, A, Afyoncu.E: **Dünden Bugüne Kıbrıs Meselesi**, İstanbul, Tatav Yayınları, 2001.
- Bacher, Ernest: **Ireland in the Last Fifty Years**, Oxford, The Clarendon, 1917.
- Başaran , İbrahim Ethem: **Türkiye Eğitim Sistemi**, Ankara, Yargıcı Yayınları, 1996.
- Baysal, Kubilay: **Türkiye Ekonomisi**, İstanbul, İ.Ü. İktisat Fakültesi Yayınları, 1984.
- Barry, Frank: **Understanding Ireland's Economic Growth**, Londra, McMillan Press, 1999.
- Breen, Richard: **Understanding Contemporary Ireland**, Gill & Mac Millan, London, 1990.
- CEDEFOP: **Vocational Education and Training In Ireland**, Brussels, Official Publications of The European Communities, 1994.
- CEDEFOP: **The Role of The Social Partners in Vocational Education and Training Including Continuing Education and Training in Ireland**, CEDEFOP, 1988, Luxembourg.

Department of Finance:	Economic Review and Outlook 1998 , Dublin, Government Stationery Publication, 1998.
Department of Finance:	Economic Review and Outlook 2001 , Dublin, Government Stationery Publication, 2001.
DİE:	2001 Türkiye İstatistik Yıllığı , İstanbul, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, 2001.
ESCEC:	Irish Border Areas , Brüksel, ESCEC Publications1983.
GGM:	Vergi İstatistikleri 1996-1999 , Ankara, GGM Yayınları, 1999.
Hatiboğlu, Zeyyat:	Yeniden Dirilen Türkiye Ekonomisi , İstanbul, İ.Ü.İşletme Fakültesi Yayınları, 1989.
Hiç, Süreyya :	Türkiye Ekonomisi , İstanbul, Filiz Kitabevi, 1994.
Industrial Review Group:	A Time For Change,: Industrial Policy for the 1990's , Dublin, Stationery office Publications, 1992.
Kayacıklı, Tamer:	İrlanda Deneyimi , İstanbul, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, 2002.
Kearney, " Richard:	Across The Frontiers: Ireland in the 1990's , Palgrave, London, 1999.
Kepenek, Yakup:	Türkiye Ekonomisi , Ankara, Verso Yayıncılık, 1990.
Keyder, Çağlar:	Türkiye'de Devlet ve Sınıflar , İstanbul, İletişim Yayınları, 2001.
Kılıçbay, Ahmet:	Türk Ekonomisi , Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1992,
Kirby, Peadar	Reinventing Ireland : Culture And the Celtic Tiger , Plato Press Limited, London, 2002.
Korkmaz, Esfender:	Vergi Yapısı ve Gelişimi , İ.Ü. Yayın No:2989, İktisat Fakültesi Yayın No: 489, İstanbul, Gür-Ay Matbaası, 1982.
NESC:	Ireland in the European Community: Performance, Prospects and the Strategy Dublin, NESC Studies, 1989.

- NESC: **A Strategy In The Nineties** (Economic Stability & Social Change)", Dublin, NESC, 1990.
- Norton, D: **Problems in Economic Planning and Policy Formation in Ireland, 1958-1974"**, ESRI Publications, Dublin, 1975.
- O'Leary, Brendan, Mc Garry. John **The Politics of Antagonism Understanding Northern Ireland**,1993,University Press, , Cambridge.
- O'Flagan, J. W: **The Economy of Ireland: Policy and Performance of a Small European Country**,Dublin, Palgrave Mac Millan, 1995.
- OECD: **Review of National Policy For Education in Ireland** , OECD,1991.
- Price Waterhouse: **Doing Business in the Republic of Ireland**, USA, Price Waterhouse, 1990.
- Sander, Oral Bilge, A. Suat: **Olaylarla Türk Dış Politikası**, Ankara, Ankara Ün.Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1979.
- Thurow, Lester : **Kapitalizmin Geleceği**, İstanbul, İletişim Yayınları,1996.
- Thurow, Lester : **Kıran Kırana, Japonya, Avrupa ve A.B.D. Arasında Yaklaşan Ekonomik Savaş**, İstanbul, İletişim Yayınları, 1994.
- Ülken, Yüksel: **Atatürk ve İktisat**, Ankara, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1981.
- Wall, M: **Catholic Ireland in the Eighteenth Century**, Dublin, 1989, The Athlone Press,
- Yaşa, Memduh: **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ekonomisi, 1923-1978**, İstanbul, Akbank Kültür Yayınları, 1980.

MAKALELER

- Barry, Frank: "How Ireland's Dramatic Economic Transformation was Achieved", **Trade and Industry Monitor**, No:12, December 1999, s.2-5.
- Barry, F and Bradley J: FDI and Trade: The Irish Host Country Experience, **Economic Journal**, November 1997, s.1798-1811.
- Bom Chamb. of Commerce: Country Focus: Ireland, **Bombay Chamber International Trade News**, C.VI, No:6, Haziran 2004, s.2-7.
- Calmford L. , Driffil J: Bargaining Structure, Corporatism and Macroeconomic Performance of Ireland , Economic Policy, s.6, 1989.
- Karluk, Rıdvan: " Türkiye'de Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Büyümeye Katkısı, **Ekonomik İstikrar, Büyüme ve Yabancı Sermaye**, Ankara, TCMB, Şubat 2001, s.97-115.
- Nas, Çiğdem: "Turkish Identity and The Perception Of Europe", **Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi**, C:2, 2001, s.177-191.
- Özkaragöz, Aygöl: Türkiye Büyüyünce Ne Olacağına Karar Vermeli, **Türkishtime** , No:5, Haziran 2002, s. 43-50.
- Pierre, Fortin: The Irish Economic Boom: What Can We Learn, International Productivity Monitor, No:3, Sonbahar 2001, s.21-29.
- İrlanda: Yabancı Sermaye Devrimi, **Türkishtime**, No:5, Haziran 2002, s.86-92.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

- ABGS: **Türkiye AB İlişkilerinin Tarihçesi**, (Çevrimiçi) <http://www.euturkey.org.tr/abportal/category.>, 11.Kasım 2004.
- Airgeadais An Roin,: **Budgetary and Economic Statistics**, March 04", s.17, (Çevrimiçi) <http://www.finance.gov.ie/documents/publications/bes-04.pdf.>, 10.09.2004.
- Airgeadais An Roin: Progress Report On Reforming Products and Capital Markets In Ireland 2000, [http://www.finance.gov.ie / Irish.pdf.](http://www.finance.gov.ie/Irish.pdf.), 10.09.2004
- Bruton, John: "The Irish Miracle", (Çevrimiçi) [http:// www.workinfo.com/brutonjohn/miracle.htm.](http://www.workinfo.com/brutonjohn/miracle.htm.), 21.08.2004.
- Central Bank of Ireland: Bulletin Winter 2000, <http://www.ireland.com/newspaper/special/2000/>, 22.08.2004, Winter2000.main.pdf. (Çevrimiçi) 09.09.2004 [gümrükkitap.html](http://www.gümrükkitap.html), 11.Kasım 2004.
- Dep. Of Agriculture and Food: **Irish Agriculture**, [http://www. agriculture.gov.ie/ag.production.xml.](http://www.agriculture.gov.ie/ag.production.xml.), 20.09.2004.
- DPT: Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, (Çevrimiçi).<http://www.ekutup.dpt.gov.tr/program/2004.pdf>.
- ESRC: The Emerging Architecture of the Wider Europe:The Co-Evolution of Industrial and Political Structures, s.20, (Çevrimiçi) <http://www.oneeurope.ac.uk/pdf/ssees.pdf.>, 20.07.2004.
- ESRI "Ireland Factbook 2002", (Çevrimiçi) <http://www.enterprise-ireland.com/documents/factbook.>, 2002.
- ESRI: Ireland Economic Profile, (Çevrimiçi) [http://www.enterprise-ireland ireland.com/documents/ economicprofile.](http://www.enterprise-ireland.ireland.com/documents/economicprofile.)
- Ferreira, M. Luisa: **Catching the Celtic Tiger By Its Tail**, s.28, (Çevrimiçi) [http://www. eib.org. ie./reports/ferreira.pdf](http://www.eib.org.ie/reports/ferreira.pdf), 24.08.2004.

- Forfas: Background of Irish Economy, (Çevrimiçi) <http://www.forfas.ie/publications/esgaheadofthecurve.pdf>, 21.07.2004.
- Forfas: The Case for Change, (Çevrimiçi) <http://www.forfas.ie/publications/esgaheadofthecurve.pdf>, 21.07.2004.
- Forfas: Enlargement Of The European Union, http://www.forfas.ie/0202_forfas_submission_on-eu_enlargement.pdf, 21.07.2004.
- Healy, Tom: **Miracles Do Happen: The Story Of Irish Economic Growth**, February 15 2002, (Çevrimiçi) www.worldbank.org/healy.
- GGM: **Gelir Vergisi**, (Çevrimiçi) www.gelirler.gov.tr/gelirVergisi.html, 17. 11. 2004.
- IMF: Ireland 2002 Article IV Consultation: A Staff Report and public Information Paper on the Executive Board Discussion www.imf.org/cr02170.pdf. 11.08.2004.
- Ireland Presidency of E.U: **A Guide to Irish Agriculture and Food**, (Çevrimiçi) <http://www.agriculture.gov.ie/publications.2004/guidetoagandfood.xml>, 20.09.2004.
- Ireland Department of Finance: "Ireland Stability Programme", http://europa.eu.int/comm/economy_finance/about/activities/countryfiles/ie2000.2001.pdf, 5.08.2004.
- Karakaş, Eser: "8.Yılında Gümrük Birliği", **Finansal Forum**, 26.01.2004, (Çevrimiçi) http://www.finansalforum.com.tr/cgi.bin/haber/haber.cgi?db=db&yazar0Eser%20Karakaş&sb=haberno&so0desc&view_yazar=1&nh039&mh01, 26. 12.2004.
- Karakaş, Eser: "Gümrük Birliği ve Dış Ticaret Açığı Yalanı", **Finansal Forum**, 04.03.2004, (Çevrimiçi), http://www.finansalforum.com.tr/cgi.bin/haber/haber.cgi?db=db&yazar0Eser%20Karakaş&sb=haberno&so0desc&view_yazar=1&nh=19mh=1, 26. 12.2004.

- Kenny, Enda: Our Future- A Strong Europe, (Çevrimiçi) [http://www.Finegael.com/Finegael in Europe.html](http://www.Finegael.com/Finegael%20in%20Europe.html), 20.Kasım.2004.
- Kirby, Peadar: The Irish Model, (Çevrimiçi) [http:// www.tascnet.ie./P.Kirby- Slant_22.03.03.pdf](http://www.tascnet.ie/P.Kirby-Slant_22.03.03.pdf).
- Koç, Vehbi: Sözlür, (Çevrimiçi) [http://www.vehbi.koc.gen.tr./sözlür/yeni/ nüfus.htm](http://www.vehbi.koc.gen.tr/sözlür/yeni/nüfus.htm)., 20.11.2004.
- Malley, John. O: Foreign Direct Investment Flows: An Overview of Trends and Data Sources, Winter 2000, (Çevrimiçi) [http:// www.ireland.com/nnewspape/winter2000.pdf](http://www.ireland.com/nnewspape/winter2000.pdf). 16.09.2004.
- Mc Carthy F. Desmond: Social Policy and Macroeconomics: The Irish Experience, (Çevrimiçi) [http:// www.econ.worldbank.org/ files/wps/2736.pdf](http://www.econ.worldbank.org/files/wps/2736.pdf). 28.08.2004.
- NCC : Competitiveness Report 2000., [www.forfas.ie./comp.2000.pdf](http://www.forfas.ie/comp.2000.pdf). 17.08.2004.
- O'Connell, Philip.J: **Astonishing Success: Economic Growth and the Labour Market in Ireland**, (Çevrimiçi) [http:// www. ilo.org /publicenglish/employment/strat/publ/etp44.htm](http://www.ilo.org/public/english/employment/strat/publ/etp44.htm).
- OECD: OECD Review Of Career Guidance Policies: Ireland Country Note, (Çevrimiçi) <http://www.oecd.org/19344462.pdf>., 18.10.2004.
- OECD: Ireland, (Çevrimiçi) [http://www. oecd.org./2449383..pdf](http://www.oecd.org/2449383..pdf)., 10.10.2004.
- O' Connor, T.P : Foreign Direct Investment and Indigeneous Industry in Ireland, (Çevrimiçi) [http:// www.one.europe.ac.uk/ pdf/ssees.pdf](http://www.one.europe.ac.uk/pdf/ssees.pdf)., 07.09.2004.
- TBMM İnsan Hakları Komisyonu Kopenhag Kriterleri, (Çevrimiçi) [www.tbmm.gov.tr /komisyon/insanhak/pdf01/ 437 438.pdf](http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhak/pdf01/437438.pdf), 22.01.2005
- Travers, John: World Business Center: İreland, (Çevrimiçi) <http://www.forfas.ie/news.asp>., 19.08.2004.
- Travers, John: The Revolution of Economic Policies in the Republic of Ireland, (Çevrimiçi) [http:// www.visionforwa.uwa.edu.au/](http://www.visionforwa.uwa.edu.au/)

papertravers.html. 07.09.2004.

Travers, John:

Underlying Reasons for the High Economic Growth Rates of the 1990s, September 2000, 15.09.2004, (Çevrimiçi) [http:// www visionforwa.papertravers.html](http://www.visionforwa.papertravers.html).

Toprak, Metin:

Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ekonomisi , (Çevrimiçi) [www.http:// www.Kho.edu.tr](http://www.Kho.edu.tr). 07.11.2004.

TUSİAD.

"Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Gümrük Birliği'nin Dış Ticaretimize Etkileri", Ekim 2003, (Çevrimiçi) [http:// www.tusiad.org/turkish/ rapor/ gümrük/gümrük pdf](http://www.tusiad.org/turkish/rapor/gumruk/gumruk.pdf), 23.12.2005.

Uras, Güngör:

"Servet Transferi Dönemi Başlıyor", **Milliyet Gazetesi**, 19.02.2004, (Çevrimiçi) [http:// www.milliyet.com.tr/2004/02/19/yazar/uras.html](http://www.milliyet.com.tr/2004/02/19/yazar/uras.html) ,19.02.2004.

Walsh, Brendan:

Taxation and Foreign Direct Investment in Ireland, (Çevrimiçi) [http:// www.fraserinstitute. ca/admin/books/chapterfiles /taxation](http://www.fraserinstitute.ca/admin/books/chapterfiles/taxation), 12.11.2004.

Wendy, Alexander:

Chasing The Tartan Tiger: Lessons from a Celtic Cousin. (Çevrimiçi) [http:www. www.centralbooks.co.uk/acatalog/Online _Catalogue_ Smith_ Institute_1161.html](http://www.centralbooks.co.uk/acatalog/Online_Catalogue_Smith_Institute_1161.html)-28k tartan. Tiger., 17.09.2004.

Ireland Factbook, (Çevrimiçi) [http:// www. cia.gov/ iapublications /geos/ ei.html](http://www.cia.gov/iapublications/geos/ei.html), 10.08.2004

Turkey Factbook, (Çevrimiçi) [http:// www. cia.gov/ciapublications /geos/ tr.html](http://www.cia.gov/ciapublications/geos/tr.html), 10.08.2004

AB Türkiye İlişkilerinin Tarihçesi ve Yakın Dönemdeki Gelişmeler, (Çevrimiçi) [http:// www.deltur.cec.eu.int](http://www.deltur.cec.eu.int), 12.10.2004.

DİĞER KAYNAKLAR

- İrlanda, **Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi**, 32c, İstanbul, Hürriyet Ofset ve Matbaacılık, 1993, C:16.
- İrlanda, **Büyük Larousse**, 26c, İstanbul, Interpress Basın Yayıncılık, 1990, C:11.
- İrlanda, **Grolier International Americana**, 22c, İstanbul, Medya Holding A.Ş., 1993, C:8.
- İrlanda, **Meydan Larousse Gençlik Ansiklopedisi**, 4C, İstanbul, Meydan Gazetecilik ve Neşriyat Ltd Şti, 1987, C:2.
- Turkey, **The New Caxton Encyclopedia**, 20c, The Caxton Publishing Company Limited, London, t.y., C:18,
- Türkiye, **Büyük Larousse**, 26c, İstanbul, Interpress Basın Yayıncılık, 1990, C:23.
- Türkiye **Ana Britannica Genel Kültür Ansiklopedisi**, 32c, İstanbul, Hürriyet Ofset ve Matbaacılık, 1993, C:30.
- Çetin, Murat: "Türkiye'nin Tasarruf Sorunu", **Yayımlanmamış Doktora Tezi**, İstanbul, 2004s.298-299.